N.V. VAN DE GARDE & CO'S DRUKKERIJ, ZALTBOMMEL

De West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN en W. R. MENKMAN

ZES EN TWINTIGSTE JAARGANG 1944-45

ZEVEN EN TWINTIGSTE DEEL

's-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1944-45

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DEN ZES EN TWINTIGSTEN JAARGANG

SURINAME IN WILLOUGHBY'S TIJD

en

eenige merkwaardige verschijnselen met de negerslavernij annex

DOOR

W. R. MENKMAN

In den eersten jaargang van ons tijdschrift is indertijd een — niet zeer geslaagde — vertaling verschenen van Mrs. Aphra Behn's beroemden laat-zeventiende-eeuwschen roman The royal Slave, een werk dat door ons in Nederland slechts geraadpleegd kan worden in The works of Aphra Behn, van Montague Summers, London 1915.

Wijlen Dr. H. D. Benjamins liet aan deze vertaling voorafgaan eenige aanteekeningen betreffende de schrijfster, de eerste vrouw die door middel van litterarischen arbeid in haar onderhoud voorzag, althans in Engeland en volgens haar biographen. In den tweeden jaargang van De West-Indische Gids heeft Benjamins de vraag behandeld of het waarschijnlijk is dat Mrs. Behn nimmer in Suriname geweest is en haar roman dus geheel op fantasie zou berusten.

De Dictionary of National Biography wordt niet genoemd, maar deze bevat toch ook tamelijk veel over deze merkwaardige schrijfster. Het vreemde dat men een barbier met een hooge functie in de koloniën bekleed zou hebben, wordt wellicht te niet gedaan door de stelling dat de man met wiens gezin Aphra zich naar West Indië begaf haar vader niet was; overigens kan haar wettelijke vader behalve barbier ook wel chirurgijn geweest zijn en kwam het destijds zeker niet minder vaak voor dan tegenwoordig, dat maatschappelijk hooger en lager geplaatste personen tot dezelfde familie behooren. Als weduwe — van een koopman van Hollandsche afkomst — moet Aphra een relatie aangeknoopt hebben met een anderen Nederlander, een zekeren Van den Aalbert, die echter overleed voordat het tot een huwelijk was kunnen komen.

Mrs. Behn's letterkundige arbeid wordt beschreven als aan den decadenten kant te zijn, wat overeenkwam met den geest des tijds; het schandaleuze en het erotische deden opgeld, vooral in tooneelwerken — en de schrijfster, die van haar pen moest leven, had natuurlijk rekening te houden met den smaak van haar publiek.

Om op Dr. Benjamins' commentaren terug te komen, deze hadden de groote verdienste van de aandacht te vestigen op de litteratuur over het Suriname van den eersten Engelschen tijd, d.w.z. van dien van vóór 1667, welke omvangrijker is dan wel eens aangenomen werd. Willoughbyland, omvattend de rivieren Marowijne, Suriname, Saramacca en Coppename [1]), was dan ook naar den maatstaf van destijds lang geen onbeteekenende tropische vestiging — en bij de geheime onderhandelingen van 1672 tusschen Prins Willem III en Koning Karel II [2]) was haar wederafstand aan Engeland een der punten.

Inderdaad, er is veel dat er op wijst dat Aphra Behn, heel kort voor het uitbreken van den tweeden Engelschen oorlog, in Suriname vertoefd heeft — en wat zij mededeelt omtrent menschen en dingen in deze kolonie — afgezien dus van den Oroonoko-roman — verdient met andere gegevens vergeleken te worden.

Zóó b.v. de herhaalde mededeeling dat de Engelschen met de Indianen op vriendschappelijken voet trachtten te blijven, omdat deze inboorlingen de blanken verre in getalsterkte overtroffen. In Wolbers' Geschiedenis van Suriname lezen wij wel dat er in 1654 nog maar 350 Engelschen in de kolonie aanwezig waren, maar ook dat hun aantal toenam — en nadat in 1668 de Zeeuwen opnieuw de baas geworden waren trokken 1200 kolonisten weg naar Jamaica. Willoughby had zich in Engeland veel moeite gegeven om kolonisten naar zijn volkplanting te doen uittrekken, getuige zijn prospectus van 1655: „Certain overtures made by Lord Willoughby of Parham unto all such as shall incline to plant in ye colony of Saranam on ye continent of Guiana" [3]). Men zal derhalve in Mrs. Behn's tijd wel over een flink aantal weerbare mannen beschikt hebben, maar de Indianen waren lastige elementen, als tegenstanders eener verspreid wonende

[1]) Vincent T. Harlow, Colonising expeditions to the West Indies and Guiana 1623–1667, Hakluyt Society second series LVI 1924.

[2]) R. Fruin, Willem III en zijn geheime onderhandelingen met Karel II in 1672 (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk. II, 3).

[3]) Sloane M. S. S. 159 fol. 20–21b, in the Br. Museum, opgenomen door Vincent T. Harlow, zie boven.

blanke gemeenschap, welke geheel door het plantagebedrijf in beslag genomen werd. Indiaansche slaven hadden de Engelschen in Suriname blijkbaar ook reeds, maar zij zouden het niet gewaagd hebben vrije Indianen tot slaven te maken; toch ontstond er op een oogenblik twist met de Indianen, welke echter wel niet door een in slavernij levenden Afrikaanschen „prins" bijgelegd zal zijn.

In het algemeen komt hetgeen Aphra Behn mededeelt omtrent de verhouding tusschen Europeanen en autochthonen overeen met wat wij weten van die verhouding — in de Guyanas en op de Caraibische eilanden — onder Engelsche, Fransche en Nederlandsche vlag — in denzelfden, in vroeger en in later tijd. Dat de Surinaamsche Indianen wel niet zullen gewoond hebben in wat wij „steden" zouden noemen, ligt voor de hand; dat zij rouwden over den dood van den Engelschen gouverneur werpt Dr. Benjamin's veronderstelling omver als zou Mrs. Behn in 1664 in Suriname vertoefd hebben, want Francis Lord Willoughby of Parham kwam in 1666 om het leven.

Wat betreft de aankomst van Oroonoko in de kolonie valt nog op te merken dat er in Januari 1663 een slavenschip van de kust van Guiné in Suriname arriveerde, met slechts 130 koppen, want men had er op de reis 54 verloren [1]).

Merkwaardig is het verhaal van de vreemde Indianen van ongewone gestalte, die stofgoud uit het Zuiden medebrachten en zich bedienden van een koord met knoopen, als middel om een getal te onthouden (de Peruviaansche „quipu"?). Immers, er zijn ettelijke malen berichten opgedoken betreffende Indianen uit het Inca-rijk, die om aan de Spanjaarden te ontkomen zich naar de Guyanas in het Oosten begaven [2]). Van het instellen, door den Engelschen gouverneur van Suriname, eener wacht aan de monding der Amazonerivier, ten einde den toegang tot de vindplaatsen van het goud te versperren, is, naar ik meen, in de geschiedenis niets te vinden. In ieder geval waren de dagen der Engelsche, Iersche en Nederlandsche vestigingen in de Amazonedelta al lang voorbij en behoorde de macht onzer West-Indische Compagnie in Brazilië tot het verleden; dit deel van Zuid Amerika was onbetwist Portugeesch gebied.

Aphra Behn noemt de schortjes, door de Indianen gedragen „comitias" en spreekt van een Indiaanschen bezweerder als van

[1]) Brief William Yearworth, opgenomen onder No. VI (documenten paragr. V) in Harlows Colonising expeditions, zie vroeger.

[2]) De West-Indische Gids VII p. 31 en XII p. 353.

een „peeie"; Dr. Benjamins gebruikt de woorden „kwejoe" (kamiesa, uit het Port., lendedoek der mannen, kwejoe, Car., schortje der vrouwen) en „piaiman (puyai, Car.); overigens wist laatstgenoemde met de in den roman voorkomende Indiaansche woorden en uitdrukkingen geen raad. Het zou wellicht de moeite waard zijn dat een specialist er zich toe zette in deze eenig licht te ontsteken.

De weinige door de schrijfster gegeven plaatsnamen heeft Benjamins met oude kaarten vergeleken en thuis kunnen brengen. Er waren blijkbaar destijds in Suriname slechts drie vestigingen, t.w. Thorarica, Saint Johns en Parham, zie den brief van William Byam van 15 Augustus 1664 [1]). Parham was, volgens de op last van Abraham Crijnssen verrichte inventarisatie, een „plantagie toebehoord hebbende aen Milordt Willoughby, staende in de oplantsche divisie". De eigendommen der niet aanwezige Engelschen werden in 1667 ten bate der Staten van Zeeland verbeurd verklaard en de Zeeuwsche commandeur stelde over Willoughby's Parham een beheerder aan [2]). Ter hoofdplaats Thorarica werd op 6 Maart aan boord van de „Zeelandia" het verdrag gesloten tusschen de Zeeuwen en de Engelschen [3]).

De Encyclopaedie van Ned. West-Indië geeft inlichtingen aangaande Parham House, het gouvernements gebouw in Thorarica, gelegen in het kerspel Saint Bridget — en het oude blokhuis van 1630.

Dr. Benjamins heeft zich ook verdiept in de vraag over welke gewapende macht in Willoughby's kolonie beschikt kon worden. Men had door een epidemie veel volk verloren, toen in 1667 de vijand verscheen; in het fort aan de Surinamerivier lagen honderd Europeanen en zestig met pieken gewapende negers [4]). Dat die Europeanen militairen waren, kan hieruit blijken, dat na de capitulatie van 17 Februari verscheidene manschappen naar den vijand overliepen [5]); de in de koloniën dienende beroeps-soldaten van dien tijd hadden in dit opzicht weinig scrupules. Ook bij de Engelschen echter waren de vrije burgers verplicht de wapenen

---

[1]) Harlow, Colonising expeditions, doc. paragr. V no. VI, zie vroeger.

[2]) J. C. M. Warnsinck, Abraham Crijnssen, Amsterdam 1936, bijl. E, bl. 145–146.

[3]) Als boven, bl. 27, noot, verw. n. Bijdr. en Meded. Hist. Gen. 39ste dl. bl. 196.

[4]) Warnsinck, Abraham Crijnssen, zie boven, bl. 25.

[5]) Harlow, Col. exp., zie boven, doc. paragr. V, no. VIII.

te dragen, ter verdediging — en Ds. S. V. Westhuysen schreef in zijn „Verhael" dat „seeker secours van 600 man", indien op tijd in het „casteel" aangekomen, het den onzen nog lastig genoeg had kunnen maken [1]; blijkbaar was hier sprake van de gewapende burgerij uit de districten. Dat deze burgers in Oroonoko's tijd slecht gewapend waren is wel mogelijk, maar zij zullen ,op expeditie tegen gedeserteerde slaven, hun zweepen wel niet als wapenen hebben medegenomen; overigens was de „cat-o'-nine tails" geen slavenzweep, maar een strafwerktuig bij de marine.

Er is m.i. geen goede reden voor twijfel aan het bestaan van boschneger-vestigingen in Suriname, reeds vóór 1667; zelfs zijn er eenige bijzonderheden dienaangaande bekend [2], zoodat ook een tocht tegen hen, naar het binnenland, tijdens het verblijf van Aphra Behn plaats kan hebben gehad. Zoo lang de blanken in tropische gewesten negerslaven gehouden hebben, dat is dus sedert vroeg in de zestiende eeuw, hebben zich, wanneer de omgeving er de mogelijkheid toe bood, deserteurs in de wildernis gevestigd en zijn zij een gevaar geweest voor de Europeesche kolonisten. Wanneer werkelijk de boschnegers met wie Van Aerssen van Sommelsdijk vrede sloot, de afstammelingen waren van wegloopers uit den Engelschen tijd [3], dan was het euvel der marons ook in Suriname kort na het invoeren van Afrikaansche slaven ontstaan, evenals elders.

De binnenlandsche wildernis was overigens ook bij de blanken niet onbekend; reeds van heel vroeg in de zeventiende eeuw hadden de factors der Zeeuwsche en Hollandsche kooplieden groote reizen in het rivierengebied der Guyanas gemaakt, voor den handel met de Indianen — en nog in de achttiende eeuw genoten de Surinaamsche gouverneurs inkomsten uit dien handel, door z.g. „bokkenruilders" uitgeoefend [4]. Ook in de meer westelijke Nederlandsche Guyanas had ruilverkeer in het binnenland plaats, door de z.g. „zwervers", reizende kooplieden, die langdurige en verre tochten ondernamen [5]. Helaas waren de ruilgoederen der Indianen maar al te vaak slaven, d.w.z. krijgsgevangenen die aan de blanken verkocht werden. Opmerkelijk is het dat Aphra Behn

---

[1]) Warnsinck, zie voren, bijl. C, bl. Z 3.

[2]) J. J. Hartsinck, Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust, in Zuid-Amerika, Amsterdam 1770, II bl. 755.

[3]) J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, bl. 64.

[4]) Als boven, bl. 217, 218, 284.

[5]) J. A. J. de Villiers, Storm van 's-Gravesande, zijn werk en zijn leven, 's-Gravenhage 1920.

op een harer tochten een „Indiaansch koopman" ontmoet, blijkbaar een blanke, die er zijn werk van maakte de Indianenstammen te bezoeken welke zelf niet gaarne naar de nederzettingen der blanken reisden.

Dr. Benjamins was, terecht, van oordeel dat ook een halve eeuw na dato bij de Europeanen in de Guyanas de herinnering aan El Dorado nog levendig was. Werd niet zelfs in den tijd van Van Aerssen van Sommelsdijk nog een expeditie uitgerust ter opsporing van het meer Parima? [1]).

In de artt. 6 en 8 der capitulatie van 6 Maart 1667 werd de Indiaansche handel geregeld, welke dus een bestaand instituut was; in art. 11 werd bepaald dat de Caraibische „naburen" goed behandeld dienden te worden en beschermd tegen andere stammen niet alleen, maar ook tegen de Nederlanders en de Franschen (handelaars?), die met hen in aanraking kwamen [2]).

Met hetgeen er in den roman voorkomt aangaande Surinaamsche fauna en flora heeft Benjamins afgerekend. De armadillo is natuurlijk de kapassi, reusachtige tijgers, die zelfs ossen verslinden, komen in het land niet voor, al is de jaguar dan ook een roover van klein vee (ook een plantagekoe wordt wel eens door hem verslonden) [3]) en soms voor den mensch niet geheel ongevaarlijk. De mededeeling aangaande Alexander, die groote slangen tegenkwam aan de Amazone, is raadselachtig. Sarumboblad heb ik niet terug kunnen vinden; wellicht werd bedoeld simarubablad.

Ook enkele met de slavernij in verband staande vreemde woorden zijn niet moeilijk thuis te brengen. Pickaninies (piccaninnies) zijn kleine kinderen en het woord is van het Portugeesch afkomstig (pequeno, pequena = klein), backearary is backra, de algemeene naam voor den blanke [4]). Dit laatste woord schijnt van Afrikaansche herkomst (kust van Calabar) te zijn en groot of machtig man, dan wel demon, te beteekenen; het werd ook in Noord Amerika gebruikt, althans ik trof het aan in een aldaar spelenden Duitschen roman, in de vormen Buckramann en Buckra [5]). Osnabruch is niet een soort Hollandsche kleedij, maar een stof, genoemd naar de industriestad Osnabrück, welke gedurende een paar eeuwen gediend heeft voor de kleeding der negerslaven;

---

[1]) Hartsinck, Beschrijving, zie vroeger, II, bl. 650.

[2]) Encyclopaedie van Ned. West-Indië, 434.

[3]) Jhr. Mr. W. Elout van Soeterwoude, Onze West, 's-Gravenhage 1884.

[4]) Webster's New International Dictionary.

[5]) Fried. Gerstäcker, Die Flusspiraten des Mississippi, I, bl. 127, 241.

de Nederlanders waren de groote importeurs van Duitsche goederen in de Westindische slavenkoloniën, ook in die onder vreemde vlaggen.

Interessant is wat Aphra Behn vertelt over de blanken en hun levenswijze in Willoughbyland. Wij kunnen ons levendig voorstellen dat het daar een vrijgevochten samenleving was, evenals later onder Zeeuwsch en Amsterdamsch bewind. Drankzucht en tuchteloosheid waren ook de euvels waar Van Aerssen van Sommelsdijk over klaagde; zoowel onder de Nederlandsche als onder de Engelsche vlag herbergden de Westindische koloniën maar al te veel personen die om minder fraaie redenen het moederland verlaten hadden. Van Aerssen had groote moeite, eenigszins geschikte raadsleden te vinden; nog in de eerste helft der achttiende eeuw echter slaagden de gouverneurs der Engelsche „provinces" in Amerika er niet altijd in twaalftallen inwoners aan de moederlandsche Board of Trade te kunnen aanbevelen, ter vervulling van toekomstige vacatures in de plaatselijk „councils" [1]).

Het waren blijkbaar niet de gunstigste elementen der Angelsaksische samenleveng, die na de Zeeuwsche verovering Suriname verlieten, om zich o.a. op Jamaica neer te zetten, waar het blanke inwonertal versterking noodig had; toch zullen er ook wel achtenswaardige Engelschen in de kolonie geleefd hebben en wellicht gebleven zijn. Desniettemin kan het juist geweest zijn wat Mrs. Behn schreef, dat zij, ongeveer vijf en twintig jaar na haar bezoek aan Suriname, zich niemand meer herinnerde die in staat geweest zou zijn in haar plaats het Engelsche publiek op intelligente wijze over de toestanden in de kolonie in te lichten.

Enkele historische figuren in Willoughbyland komen in The Royal Slave voor. In de eerste plaats moge er op gewezen worden dat het volstrekt niet onwaarschijnlijk is dat de vader der schrijfster, of de man dien zij in haar werk haar vader noemt, ware hij niet op reis overleden, het bestuur zou hebben gevoerd over zes en dertig eilanden, benevens het continentale Suriname. Barbados — en het onderhoorige Antigua — hadden den uitgeweken Karel II als Koning erkend en na de restauratie werd Willoughby niet alleen opnieuw begiftigd met Suriname (te zamen met Laurens Hyde, een aangetrouwde relatie van den Koning), maar ook benoemd tot gouverneur van de eilanden, behoorende tot het Carlislepatent van 1627 — en dat waren er heel wat — voor de rest van den tijd waarvoor hij die eilanden in 1647 van den „pat-

[1]) Leonard Wood Labarie, Royal government in America, Yale University Studies 1930, Ch. I.

entee" in huur gekregen had. Willoughby had in 1650 Barbados bezocht, met een door Karel II in zijn ballingschap gecontrasigneerde commissie — en de gouverneur was toen op genoemd eiland in zijn rechten erkend. Aldaar en op Antigua verkreeg Willoughby ook particuliere eigendommen [1]). Zich niet in zijn bestuursgebied willende vestigen echter zal hij, naar de Engelsche gewoonte van dien tijd, een „deputy" benoemd hebben; of deze laatste inderdaad den titel voerde van luitenant-generaal is van weinig belang.

De bekendste figuur onder de door Aphra Behn genoemde historische personen is William Byam, dien zij blijkbaar al heel slecht gezind was. Er bestaat over hem tamelijk veel litteratuur.

Ten tijde der executie van Karel I was op Barbados de majoor Byam een der voornaamste vertegenwoordigers van het royalisme; de invloed zijner geestverwanten had hem de positie bezorgd van „treasurer and master of the defences". Hij en Thomas Modyford, de latere gouverneur van Jamaica, werden verantwoordelijk gehouden voor de vexaties waaraan de independenten op Barbados blootstonden, doch Byam was de militantste van de twee. Een ander Barbadiaansch royalist, Antony Rowse (Rouse), verhuisde in 1650 met 300 anderen naar Suriname; deze expeditie had den steun van den juist uit Europa aangekomen Willoughby, die, zooals wij gezien hebben, den houder van het Carlisle-patent en tevens den in Nederland vertoevenden kroonpretendent vertegenwoordigde. Na de onderwerping van Barbados, in 1652, aan het gezag van Cromwells' parlement, werd Byam van het eiland gebannen en twee jaar later vinden wij hem in Suriname terug, als opvolger van Rowse in de leiding der vestiging aldaar. Deze nederzetting, door Willoughby aan zich zelf overgelaten, wist zich, gebruik makend van de verwarring in het moederland tijdens den burgeroorlog, een soort onafhankelijkheid te verwerven, zooals ook in andere Engelsche koloniën van dien tijd geschiedde. De inwoners kozen gedelegeerden, die een bestuursregeling vaststelden; de verschillende districten zouden bij meerderheid van stemmen gedeputeerden aanwijzen, die telkens voor een jaar het bewind zouden voeren, met onderwerping aan de wetten en aan de oppermacht van het moederland. Uit hun midden wezen gedeputeerden een president aan, met het uitvoerend gezag bekleed. Byam wist zich een meerderheid te verschaffen in het college, dat hem drie maal achtereen tot president benoemde

[1]) James A. Williamson, The Caribbees under the proprietary patents, London 1926.

(1654–1657); Willoughby werd door Cromwell in zijn rechten op Suriname erkend, maar bleef in Engeland vertoeven — en Byam trad als „deputy governor" op, welke functie hij bleef bekleeden onder het patent van 1663, waarbij de eigendom der kolonie verdeeld werd tusschen Lord Francis W. en Clarendon's zoon. Benjamins heeft een memorie van Byam aangehaald van 1661, betreffende de politieke moeilijkheden in Suriname en sprak ook over den luitenant-kolonel Robert San(d)ford, een lid der zich verdrukt achtende minderheid in de kolonie, welke officier in 1662 een beroep deed op de Privy Council in Engeland [1]).

In de jaren welke aan het feitelijke uitbreken van onzen tweeden Engelschen oorlog voorafgingen was Frankrijk voor beide partijen een dubieuze politieke factor; volgens het verdrag van 1662 was Lodewijk XIV verplicht de Republiek bij te staan, wanneer zij in Europa zou worden aangevallen, maar eerst in 1666 koos de Koning openlijk voor Nederland partij. Byam ontving aanvankelijk van de Fransche gouverneurs van Cayenne en Sinamary vriendschappelijke brieven, maar hij antwoordde dat hij geen neutraliteit in acht zou kunnen nemen, hoewel bij de vroegere gelegenheid op de Leeward Islands Engelschen en Franschen goede vrienden gebleven waren, ondanks den oorlog tusschen de moederlanden. Waren dus blijkbaar de oostelijke buren niet zeer betrouwbaar te achten, uit het Westen dreigde voor Willoughbyland het gevaar van een inval uit het Nederlandsche Berbice, waar de commandeur Matthijs Bergenaer over de diensten van Indiaansche bondgenooten kon beschikken. Politiek waren de Surinaamsche inwoners verdeeld — op Willoughby, die in 1665 in de kolonie vertoefde, werd door een der malcontenten een aanslag gepleegd — en militair was men minder goed voorbereid; de bouw van het fort aan de Surinamerivier was vertraagd, ook door het uitbreken eener epidemische ziekte te Thorarica, welke zich snel verbreidde — en Willoughbyschans was dan ook niet gereed, toen Crijnssen verscheen, terwijl het kleine garnizoen, zooals wij gezien hebben, weinig betrouwbaar was. Byam capituleerde op de best bedingbare voorwaarden en de Zeeuwsche vlootvoogd van zijn kant toonde zich zoo tegemoetkomend als mogelijk was, vooral bij het sluiten van het latere verdrag te Thorarica. Direct nadat in het najaar van 1667 Suriname in handen gevallen was van Henry Willoughby — den zoon van William, broeder en op-

[1]) Harlow, Col. exp., zie vroeger, hoofdst. Barbados en Guiana, doc. paragr. V; Williamson, The Caribbees u. th. proprietary patents, zie vroeger.

volger van den in 1666 omgekomen Francis — en den vice admiraal Sir John Harman, werd krijgsraad gehouden over Byam, die van lafhartigheid beschuldigd was, o.a. door zijn ouden vijand Robert Sanford, maar vrijgesproken werd. Zooals bekend is werd de z.g. herovering, feitelijk een vrijbuiters-onderneming, niet erkend en Suriname bleef Zeeuwsch; onder de auspiciën van Lord William Willoughby verhuisden een aantal Engelsche kolonisten naar Antigua, welk eiland sedert tot bloei gekomen is. Tot deze uitgewekenen behoorde ook Byam, die later het eiland Antigua als gouverneur bestuurd heeft; hij schreef het verhaal van het verlies van Suriname (Sloane M.S.S. 3662) en er is een brief van hem bewaard gebleven van 1670 aan Lord Willoughby, waarin hij bericht gaf van een overval op het destijds Nederlandsche Tobago, door Indianen van andere eilanden [1]).

Een autoriteit over wien Mrs. Behn evenmin te spreken was als over Byam, was James Banister, (sergeant) majoor en raadslid, dien Henry Willoughby, bij zijn aftocht in Februari 1668, als commandant van het fort en gouverneur der kolonie achterliet en die door Crijnssen, na diens terugkomst, in Augustus van dat jaar, gevangen genomen en naar Zeeland opgezonden werd [2]).

Verder treffen wij in Benjamins' toelichtingen nog aan Sir Robert Harley Knt (geb. 1626, overl. 1673), een ouden vriend van Francis Willoughby; hij had plantage-belangen in Suriname en was de zoon van den gelijknamigen „master of the Mint" in Engeland [3]).

Eindelijk wordt door Aphra Behn nog genoemd John Treffrey, in een acte van 1 April 1667 door de Zeeuwen als „Secretaris van de Provintie" aangeduid [4]).

Al dan niet — maar zeer waarschijnlijk wèl — op grond van eigen waarneming, heeft Mrs. Behn ons het Suriname beschreven van kort voor den tweeden Hollandsch-Engelschen oorlog; hetgeen niet zeggen wil dat zij overal een juist beeld gaf van menschen en toestanden. Speciaal met betrekking tot de verhouding tot de

[1]) Williamson, The Caribbees u. th. prop. patents, zie vroeger; Harlow, Col. exp., zie vroeger, hoofdst. Barbados, hoofdst. Guiana, doc. paragr. V.; Warnsinck, Abraham Crijnssen, zie vroeger; Wolbers, Gesch. v. Suriname, zie vroeger; N. Japikse, De verwikkelingen tusschen de Republiek en Engeland van 1660–1665, diss. 1900; Calendar of State Papers, America & West Indies, 1669–1674, No. 508, bl. 205.

[2]) Warnsinck, Abraham Crijnssen, zie boven.

[3]) Harlow, Col. exp., zie boven, doc. paragr. V., Nos. VI en VII; Dictionary of National Biography.

[4]) Warnsinck, Abraham Crijnssen, zie boven.

slaven kan men het Oroonoko- verhaal wat men noemt „voelen en tasten"; voor ridderlijke gedragingen over en weer was geen plaats en een blanke zuchtte niet om de liefde eener slavin. Ook lijkt het niet juist dat men gewoon was den slaven Europeesche namen te geven; tot in den tegenwoordigen tijd zijn onder de Surinaamsche volksklasse ettelijke Afrikaansche voornamen in gebruik gebleven, als overblijfsel uit den slaventijd. Het afgrijzelijke verhaal eener strafoefening, aan een slaaf voltrokken, dat de schrijfster ten beste gaf, behoeft geen verzinsel te zijn; in Europa waren wellicht executies als die van Balthazar Gerards en Ravaillac uit de mode geraakt, maar de geest welke dergelijke barbaarschheden uitgedacht had kon nog niet dood zijn. Intusschen is het zeker een verschijnsel dat de aandacht verdient, dat een Europeesche vrouw in het laatste kwartaal der zeventiende eeuw een boek uitgaf waarin wel niet tegen de slavernij als zoodanig gepleit, maar toch van afkeer blijk gegeven werd voor de onmenschelijkheden waartoe zij leiden kon. Al gaf dan ook Aphra Behn een met naïeve voorstellingen opgesmukt, als onwezenlijk aandoend verhaal. Dit laatste deed H. Beecher Stowe, wier Uncle Tom's Cabin twee eeuwen later speelde, eveneens, zij het met een ernstiger doel voor oogen.

Vergelijken wij de werken dezer twee schrijfsters, dan treft het ons, dat van de religieuze tendentiën, in dat der laatstgenoemde sterk uitkomend, in dat van de eerste zooveel minder te bespeuren valt; waarom Aphra Behn, die toch wel geen Roomsch-katholieke neigingen gehad zal hebben, haar zwarte beschermelingen o.a. met verhalen over nonnen trachtte te stichten, is niet duidelijk. Misschien echter had zij zoodanige neigingen ook wèl, doch dat blijkt overigens niet.

Heeft Harriet voor haar hoofdfiguur een neger tot voorbeeld gekozen die zijn medeslaven tot een godsdienstig leven opwekte — en die later in Canada als negerpredikant is opgetreden —, Aphra kan in Suriname een Afrikaanschen slaaf hebben opgemerkt, wiens houding en gedragingen haar later tot haar roman geïnspireerd zouden hebben. Benjamins heeft de aandacht gevestigd op mededeelingen van Herlein en Teenstra, betreffende de pretensies van slaven in West Indië, die van voorname Afrikaansche afkomst zouden zijn geweest; zoodanige verhalen zijn ook tot ons gekomen door de zeventiende-eeuwsche geschriften van Jean Barbot en Père Du Tertre [1]).

[1]) Mededeg. d. Lucien Peytraud, L'esclavage aux Antilles françaises avant 1789, Paris 1897, p. 94, 95.

Dat het gedeelte van The Royal Slave dat in Afrika speelt geheel op fantasie berust, kunnen wij wel met gerustheid aannemen, op grond van hetgeen talrijke Europeesche reizigers, die in de zeventiende eeuw de Westkust bezocht hebben, ons over de menschen en toestanden aldaar verteld hebben. Men deed daar niet aan sentimenteele liefde, had geen huwelijksceremonieel met sluiers en hield er geen vrouwenpaleizen op na; ook logeerden de opperhoofden, op het oorlogspad zijnde, niet in tenten. Dat slavenhalers zich door list of geweld van negers meester maakten, was niets ongewoons, althans bij de Engelsche slavenhalers, maar dat een Europeaan (de Franschman uit het verhaal) slachtoffer van deze soort menschenroof zou zijn geworden, lijkt niet wel denkbaar. Aan den anderen kant echter is het juist dat de neger-„koningen" die met de blanken in aanraking kwamen, nieuwsgierigheid aan den dag legden naar Europeesche aangelegenheden en dat soms aan de Westkust inboorlingen niet alleen Portugeesch, maar ook wel wat Engelsch of Fransch machtig waren.

Oroonoko verkocht slaven aan de blanken, wat ook al weder niet met de toenmalige toestanden in West Afrika in strijd is; zijn koopers echter zullen wel geen Spanjaarden geweest zijn. Dezen waren niet gewoon zelf de slavenvaart uit te oefenen; zij waren tot 1640 door de Portugeezen bediend en daarna door sluikhandelaars van verscheiden nationaliteiten. In den tijd waarin Mrs. Behn haar roman laat spelen was er juist een nieuw „asiento" gesloten door de Spaansche kroon, dat van 5 Juli 1662, geldig van 1 Mei 1663, met Domingo Grillo en Ambrosio Lomelino. Ook echter waren de Engelschen actief geworden; de Engelsche Afrikacompagnie van 1618 verkreeg in 1660 een nieuw patent en werd Royal Africa Company, onder bescherming van den Hertog van York, den lateren Koning Jacobus II [1]). Men zal derhalve in Cormantin, waar de koninklijke slaaf vandaan kwam, wel niet veel gelegenheid gehad hebben de Spaansche taal te leeren.

Cormantijn-negers waren, vooral bij de Engelschen, gezocht en werden door hen gewaardeerd, als goede werkkrachten, doch zij waren weinig handelbaar. Of het negertype van Oroonoko inderdaad dat der Cormantijners was, zou ik niet vermogen uit te maken; nog in onzen tijd echter kwamen onder de Surinaamsche „inboorlingen" menschen voor met gitzwarte huidkleur, meer

[1]) Documents Illustrative to the Hist. of the Slave Trade to America ed. by Elis. Donnan. Publ. by the Carnegie Inst. of Washington, Vol. II, sevent. century, introduction.

golvend dan kroeshaar, een fijne neus en parelmoerwitte tanden. Aphra Behn kan zich een kwart eeuw na dato heel goed zulk een „mooien" neger herinnerd hebben.

Vreemd echter doen haar Afrikaansche eigennamen aan (Oroonoko, Imoinda, Aboan, Tuscan, Onahan, Jamoan) en het woord „otan" voor vrouwenverblijf ben ik in de Afrika-litteratuur niet tegengekomen tot dusver. Wel lijkt het verantwoord dat Oroonoko en de zijnen getatoueerd waren; onze eigen oude schrijvers over West Afrika spreken herhaaldelijk over inboorlingen die „gepickeert" waren (Port. picar, door de onzen verbasterd tot peckeren of pikkelen) [1]. Aphra Behn vergelijkt de tatouage met die der oude Picten, praehistorische bewoners der Britsche eilanden, waarschijnlijk van Iberisch ras, ongeveer in de negende eeuw met de Schotten samengesmolten [2].

Ten slotte de mogelijkheid dat op onrechtmatige wijze verkregen slaven in West Indië aangevoerd werden. Evenals iedere andere handel had ook de menschenhandel zijn ethiek, welke medebracht dat uit Afrika slechts weggevoerd werden die negers welke volgens de gebruiken des lands aldaar als slaven golden en op regelmatige wijze van de inlandsche handelaren gekocht waren. Dat deze ongeschreven wet door de Europeanen niet altijd nagekomen werd echter, is maar al te waar. Afgezien nog van aperten menschenroof, om zich zonder betaling van slaven meester te maken, kwam ook een andere misstand voor, verband houdend met het Afrikaansche gebruik dat voor een schuld een persoon in pandelingschap genomen kon worden, welke persoon niet de debiteur zelf behoefde te zijn. Niet alleen dat de slavenhaler soms trachtte den inlandschen handelaar te bedriegen, maar hij werd ook zelf wel eens bedrogen en stelde zich dan schadeloos door tot de tegenpartij in betrekking staande personen aan boord vast te houden, eventueel als slaven mede te nemen. En eindelijk waren de verkoopers aan de kust niet beter dan de Europeesche koopers; in den aanvang der achtiende eeuw kwam het nog voor dat te Accra Maleiers als slaven te koop aangeboden werden, menschen die destijds nog groote handelsreizen maakten, ook naar Afrika — en dan gevaar liepen in handen van inlandsche sla-

---

[1] P(ieter) de M(arees), Beschrijvinghe ... Gout Koninckrijck van Gunea, bew. S. P. L'Honoré Naber, Linschoten Ver. V, 1912.

[2] Websters New International Dictionary.

venhandelaars te vallen, misschien wel tengevolge van handelsdisputen [1]).

Dat aan den menschenroof op de Westkust van Afrika reeds in het laatst der zeventiende eeuw Noordamerikaansche slavenhalers zich schuldig maakten, blijkt uit een petitie van 1694, in Maryland ingediend [2]). Dit euvel gaf aanleiding tot représailles van de zijde der kustbevolking, gevangenneming van of moord op het personeel der schepen — en oefende een slechten invloed uit op de verhouding tusschen blanken en inboorlingen, derhalve op den handel. Dat ondanks maatregelen van de zijde der overheid menschenroof met de Noordamerikaansche slavenvaart bleef samengaan, ook na den kolonialen tijd, wordt aangetoond door een geval aan den Congo van 1807 [3]).

Wat betreft de slavenhalers uit Engeland werd de toestand aanmerkelijk slechter nadat in 1698 het monopolie der Royal Africa Company ingetrokken was; de vrije handelaars van Bristol en Liverpool hadden minder scrupules en waren minder streng tegenover hun varend personeel, dan de Company geweest was. Een act of Parliament van 1750 stelde straf (geldboete) op het bemachtigen van negers in Afrika door geweld, bedrog of verraad [4]). Vermeld wordt dat geen verbetering intrad.

Ook het zich meester maken van menschen als pandelingen, wegens geldschuld, als gijzelaars, of als représaille tegen werkelijk of vermeend onrecht, van inboorlingen ondervonden, alles samen te vatten onder den naam panjaren (Port. penhorar) kwam vooral in de achttiende eeuw herhaaldelijk voor; de documenten betreffende de slavenvaart op de Amerika's staan er vol van.

Zelfs waren vrije negers, die zich op de Kust als matrozen verhuurden, aan boord van Amerikaansche en Engelsche schepen niet veilig; zij liepen gevaar aan den overkant van den oceaan als slaven verkocht te worden. Er kwam nog in 1795 een zoodanig geval ter kennis van den gouverneur van Sierra Leone [5]).

Nederlandsche slavenhalers schijnen zich aan de hooger gesignaleerde misbruiken niet schuldig gemaakt te hebben; ook kwam het uiterst zelden voor dat onze slavenschepen op de Kust door de inboorlingen werden aangevallen, of dat op den overtocht

---

[1]) Doc. ... Slave Trade ..., zie vroeger, Vol. II, eight. cent., document No. 161.

[2]) Als boven, Vol. IV, Border Col. and South. Col., doc. No. 8.

[3]) Als boven, doc. No. 379.

[4]) Als boven, Vol. II, eight. cent., doc. No. 217.

[5]) Als boven, Vol. III, New England and the Middle Col., doc. No. 78.

de slaven aan het muiten sloegen. Wel is het een gezagvoerder van een Nederlandsch schip geweest die eens een Afrikaan naar Europa overbracht, den bekenden Capitein, die hier te lande tot predikant opgeleid werd en later naar zijn geboorteland terugkeerde, waar hij evenwel niet aan hooge verwachtingen bleek te kunnen voldoen [1]).

In den aanvang der achttiende eeuw begonnen negers naar Afrika terug te keeren, uit Amerika en Europa, die vrijwillig of onvrijwillig hun land verlaten hadden, aanzienlijken en eenvoudigen, al dan niet na zich in hun ballingsoorden wegens ontvoering beklaagd te hebben. De Afrikaansche „prinsen", die in 1721 naar de Voltarivier terugkeerden [2]) zullen wel vrijwillig een bezoek aan Engeland gebracht hebben; de zoon van den „Koning" van Popo, die omstreeks denzelfden tijd door een Engelschen slavenhaler, die zich bedrogen achtte, aan boord gevangen was gehouden, werd in vrijheid gesteld toen schadevergoeding verleend was en ontkwam dus aan een onvrijwillige zeereis [3]).

Een „factor" van de Royal Africa Company geraakte in een negeroorlog in Dahomey in gevangenschap; de Koning van dat land zond hem naar Engeland terug, als boodschapper en onder beding dat hij zou wederkeeren. Met hem reisde mede een andere gevangene van den Koning, een jongen, Tom genaamd, die Engelsch sprak en al lang met den Engelschen handel op de kust te maken gehad had. Deze Tom ging met zijn blanken meester eerst naar Barbados en later naar Maryland; in 1731 verschijnen beiden aan het Engelsche Hof en bezoeken in Londen den schouwburg. De negerjongen werd Oroonoko genoemd; het is echter mogelijk dat hij in de betreffende verhalen verward wordt met een anderen jeugdigen Afrikaan. Er wordt immers ook verteld, dat in 1731 een schip van de Kust vertrok naar Maryland, met een lading slaven, onder welke zich de zoon bevond van een hoogepriester; de jongeling zou de gevangene geweest zijn van een negervorst en door zijn eigen volk niet kunnen zijn vrijgekocht, omdat het schip te vlug vertrok. Enkele jaren later was deze Afrikaan terug aan de Westkust; hij was een jaar lang slaaf geweest in Maryland en daar goed behandeld. Hij was Mohammedaan en had een Arabischen brief naar Engeland weten te zenden, be-

[1]) Prof. Dr A. Eekhof, i.h. Ned. Archief v. Kerkgesch., n.s. XIII, 138, 209.

[2]) Doc. . . . Slave Trade . . ., zie vroeger, Vol. II, eight. cent., doc. 132.

[3]) Als boven, doc. 161.

stemd voor zijn vader. De brief kwam door een samenloop van omstandigheden in Engeland in handen van Kolonel James Oglethorpe, „deputy governor" van de Royal Africa Company, die toen een reis naar Georgia voorbereidde, waar een Engelsche slavenlooze kolonie gesticht is. Oglethorpe liet den jongen, Job ben Solomon genaamd, een Jalof van Gambia, koopen en naar Engeland sturen. Job kwam aldaar in aanraking met Sir Hans Sloane M. D., den beroemden geleerde, reiziger en verzamelaar, die hem inschriften van Arabische penningen liet vertalen. Ook werd Job aan het Hof ontvangen; hij genoot echter geen goede gezondheid en keerde spoedig naar Gambia terug, vanwaar hij nog een brief schreef aan een Engelschen schrijfmeester. Het verhaal van zijn leven verscheen in 1734 te Londen in druk [1]).

Een minder bekend geworden Mohammedaansche Afrikaan die als slaaf naar Amerika gevoerd werd, heeft toch ook zijn biograaf gevonden [2]). De zucht van Franschen en Engelschen, hun Afrikaansche belangen te bevorderen, leidde er toe dat inlandsche vorsten uitgenoodigd werden hun zoons reizen naar Europa te laten maken; in 1749 vertoefden twee Afrikaansche „prinsen" te Londen, die overal ontvangen werden en die de opvoering bijwoonden van Aphra Behn's Royal Slave als tooneelstuk [3]).

Ik trof nog een andere merkwaardige Afrikaansche figuur in de achttiende-eeuwsche Amerikaansche geschiedenis aan, Gustavus Vassa. Deze zou als kind in Afrika gestolen zijn en aan een slavenhaler verkocht; hij werd in 1765 in South Carolina met een slavenschip aangevoerd, maar heeft ook op Barbados, in Virginia en te Philadelphia geleefd. In 1791 publiceerde hij zijn levensgeschiedenis [4]).

Mungo Park, van wiens reizen in 1795–1797 in 1813 te New York het relaas verscheen, vertelde dat in zijn tijd de opkoopers in het Afrikaansche binnenland zich liefst van negers voorzagen die van kind af slaven geweest waren, zoodat er op het einde der achttiende eeuw weinig stof meer geweest zal zijn voor romantische verhalen aangaande onrechtmatige wegvoeringen. Toch trof deze geneesheer onder een lading van 130 koppen van Gambia en Gooree nog 25 personen aan die waarschijnlijk vroeger vrij

---

[1]) Doc. ... Slave Trade ..., zie vroeger, Vol. II, eight. cent., docum. Nos. 161, 167, 175, 176, 197, 393.

[2]) American Historical Review XXX, 787.

[3]) Doc. ... Slave Trade ..., zie vroeger, Vol. II, eight. cent., doc. No. 220.

[4]) Als boven, Vol. IV, The Border Col. and the South. Col., doc. No. 281.

geweest waren; de meesten konden wat Arabisch schrijven en negen waren krijgsgevangenen uit een godsdienstoorlog [1]).

Zijn er in den loop der tijden af en toe negers als slaven naar Amerika gevoerd die volgens Afrikaansche opvattingen geen slaven behoorden te zijn, het is ook voorgekomen dat zwarten die als slaven scheep gingen, als vrijen in de nieuwe wereld aankwamen. Al vroeg in de zeventiende eeuw moet het gebeurd zijn, dat slavenschepen dicht in de buurt der Caraibische Zee schipbreuk leden, dan wel de onvrijwillige passagiers zich in het gezicht van land van het schip meester wisten te maken. Het bekendste geval is dat hetwelk het aanzijn gegeven heeft aan de zwarte Caraiben op Saint Vincent.

Een Fransch reiziger, die in den aanvang van 1793 genoemd eiland bezocht, werd aldaar door een zwarten Caraib ontvangen, die op zijn Europeesch leefde, Engelsch sprak en op Saint Lucia en Martinique handel dreef. De eigenlijke hoofdman echter, die er slaven op na hield, was een bespottelijke kerel, die in een Fransche officiersuniform rondliep, hem geschonken als belooning voor tegen de Engelschen bedreven wandaden tijdens den Amerikaanschen vrijheidsoorlog. De zwarte Caraiben van Saint Vincent waren destijds nog heidenen; zij zouden enkele jaren later in opstand komen tegen het Engelsche gezag, welk oproer eindigde met hun deportatie naar het eilandje Roatan, in de golf van Honduras. In 1675 zou een slavenschip op het eilandje Bequia, iets ten zuiden van S. Vincent, schipbreuk geleden en de slaven zouden zich op laatstgenoemd eiland gered hebben. De negers onderwierpen de Caraibische inboorlingen, dan wel deze laatsten maakten zich van de negers meester — en uit de vermenging ontstonden de zwarte Caraiben, vertelt onze Franschman [2]). Het verhaal behoeft niet ongeloofwaardig te zijn en het negertype der z.g. Caraiben op andere Westindische eilanden, op Dominica b.v., kan op dezelfde wijze, doch ook wel door vermenging van Indiaansche inboorlingen met in slavernij levende Afrikanen, ontstaan zijn, terwijl er ook rekening mede gehouden moet worden dat de blanken gedurende een paar eeuwen Afrikaansche en Indiaansche slaven naast elkander gehouden hebben. Ten slotte moet nog opgemerkt worden, dat de indertijd op Saint Vincent

[1]) Doc. ... Slave Trade ..., zie vroeger, Vol. II, eight. cent., doc. No. 292.

[2]) J. J. Dauxion Lavaysse, Voyage aux Isles de Trinidad, de Tabago, de la Marguerite, et dans diverses parties de Vénézuéla, Paris 1812, zesde hoofdstuk.

onderworpen en naar Roatan gedeporteerde opstandelingen in het algemeen Caribs genoemd werden en dat er nog in later tijd op S. Vincent „yellow Caribs" en „black Caribs" leefden.

Nieuwsberichten van 1750 vermeldden dat er dat jaar op een slavenschip voor West Indië een muiterij uitbrak, welke eindigde met het vermoorden der blanken. De negers lieten echter een stuurman in het leven en dwongen dezen het schip naar Deseada te brengen, een der Leeward Islands, waarvan de muiters meenden dat het niet door blanken bewoond was. Wat er verder gebeurde is niet duidelijk [1]). Dat de slaven het schip z.g. „afliepen" kwam herhaaldelijk voor — in de Nederlandsche slavenvaart echter uiterst zelden — en niet alleen op de Afrikaansche kust, waar men lang moest vertoeven voordat de „lading" compleet was, maar ook wel op het einde van den overtocht, dicht bij de Westindische eilanden. In dit laatste geval was de aanvoerder der muiters meestal een neger die met de blanken omgegaan had en hun taal sprak.

Een volkomen mislukte revolte, bewerkt door een neger die door een Franschen slavenhaler op de Afrikaansche kust door bedrog zou zijn medegevoerd, in het begin der negentiende eeuw, moet beschreven zijn in de Revue de Paris, onder den titel Tamanco. Het verhaal is even fantastisch als Aphra Behn's Royal Slave, doch de afloop was een geheel andere, want de held zou door een Engelsch oorlogsschip gered zijn en de rest van zijn leven op Jamaica als slaaf hebben doorgebracht [2]). Tamanco had wel niet de pretensie een prins te zijn — hij was in zijn eigen land handelaar in slaven geweest — maar hij wordt toch wel als een interessant personage beschreven. Wellicht echter zijn de blanken in West Indië nog lang toegankelijk gebleven voor verhalen van slaven, die hoog opgaven van hun Afrikaansche voornaamheid. Dr. Benjamins haalde reeds twee Nederlandsche schrijvers aan die blijkbaar onder den indruk gekomen waren van zulke verhalen; een achttiende eeuwsche Duitsche schrijver vertelt ons dat op de toenmalige Deensche Antillen slaven werden aangetroffen die hoogmoedig optraden en beweerden in Afrika personen van aanzien geweest te zijn [3]).
Amsterdam December 1942.

[1]) Doc. ... Slave Trade ..., zie vroeger, Vol. II, eight. cent., doc. No. 218.

[2]) Le Navigateur, Journal des naufrages et des autres evénemens nautiques, Havre Oct. 1829, bl. 65 e.v.

[3]) C. G. A. Oldendorps Geschichte der Mission der evangelischen Brüder auf den caraibischen Inseln S. Thomas, S. Croix und S. Jan, Barby 1777, bl. 371–372.

NAAR HET LICHTSCHIP

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

Bij mijn aankomst in Suriname in Februari 1892 werd mijn bagage van de loods aan den steiger van den Koninklijken Westindischen maildienst te Paramaribo, waar ik voor mijn in den winter in patria aangeschafte uiteraard niet gedragen tropische uitrusting (kleederen) een niet onaanzienlijk bedrag aan inkomende rechten moest betalen, naar het pension gebracht van mevrouw de weduwe van Vught, waar ik mij zou vestigen, op een soort van met een ezel bespannen ladderwagentje vervoerd door een heel zuiver Nederlandsch sprekenden neger, die mij vertelde, dat hij „Jamessie" heette, verder dat hij af en toe dienst deed als roeier van de loodsboot, die zich, tegen dat mailschepen verwacht werden, begaf naar het in zee ter hoogte van de monding van de Suriname-rivier geposteerde vuur- of lichtschip. Het kwam tot een uitnoodiging van hem, toen ik hem later op straat te Paramaribo tegenkwam, om het tochtje naar het lichtschip mede te maken, en te eerder gaf ik daaraan gaarne gevolg, omdat de herinnering aan de heerlijke frissche zeereis en het warme stadverblijf te Paramaribo mij zeer naar een uitstapje naar zee deed deed verlangen. James zou aan boord voor mij koken en de visch, die wij hoopten, eigenlijk wel zeker wisten, daar te zullen vangen, voor mij toebereiden; het verblijf aldaar zou, de vermoedelijke komst van het mailschip in aanmerking genomen, twee of drie dagen duren. De uitreis zou plaats hebben met het groote zeilschip *Lalla Rookh*, aldus genaamd naar den laatst overgeblevenen inboorling van de sedert uitgestorven oorspronkelijke bevolking van het eiland Van Diemensland of Tasmania — kapitein Millichap — dat juist een transport van verscheidene honderden Britschindische immigranten van Britsch-Indië naar Suriname had overgebracht, en weer via de zuidpunt van Afrika de terugreis naar het verre Azië zou aanvaarden.

Ik kwam met mijn handkoffertje en in stevige, doch eenvoudige, Hollandsche, dus niet-tropische, kleeding en met mijn plaid over den arm, met James aan boord van het, in mijn oogen majestueuse schip en keek mij de oogen uit. De eerste stuurman vond het best, dat ik meeging en ik bezichtigde de eenvoudige, kraakzindelijke, voor emigrantenlogies gebouwde en ingerichte verblijfplaatsen en slaapgelegenheden benedendeks. James scheen over diplomatieke talenten te beschikken. Of hij mij bij zijn superieuren als ,,hulproeier'' had aangemeld, ben ik niet te weten gekomen, doch hij scheen bij hen een wit voetje te hebben, want zoowel de loods, tot wiens gevolg ik nu behoorde, als de scheepsofficieren waren even vriendelijk.

Het wachten was nog op den kapitein en nu wilde ik mijnerzijds aan den eersten stuurman een kleine beleefdheid bewijzen. Ik haalde daartoe uit mijn koffertje een stoop uitstekende Hollandsche jenever te voorschijn, die ik had medegenomen om bij gelegenheid James of anderen van het scheepsvolk en mijzelf op een ,,oorlam'' te kunnen tracteeren, wat naar mijn toenmalig inzicht onvermijdelijk bij het zeeleven behoorde. Doch had ik dat maar niet gedaan. De formidabele oorlam, die mijn nieuwe kennis zich zelf met een ietsje te veel begeerigheid klaarblijkelijk met groot genoegen inschonk, was in dit geval juist de druppel, die den emmer deed overloopen; hij had, naar mij achteraf duidelijk werd, reeds te voren aan wal zooveel afscheidsdronken gebruikt, dat hij tot nog toe net éven bekwaam was, om zich te kunnen beheerschen. Maar nu werd het mis. Zijn spraak werd belemmerd, zijn gang onzeker en juist op dat oogenblik kwam een matroos op een zeer correcte wijze, die mij een hoog denkbeeld gaf van de vormen op een Engelsch koopvaardijschip, rapporteeren, dat de kapitein (wij lagen reeds op stroom) het schip naderde. Eerst nu werd mij duidelijk, dat ik verkeerd had gehandeld; mijn vriend de stuurman stotterde zachtjes, dat het streng verboden was sterken drank aan boord te brengen, dat de kapitein de stoop niet mocht zien; hij wikkelde de flesch vlug in eenige kleederen en stopte ze met zijn laatste krachten in mijn handkoffer, die hij zorgvuldig sloot.

De kapitein, klein van stuk, donker, geheel een gentleman, stapte vlug over het dek, werd naar behooren gesalueerd en gaf heel kort maar ferm en op gewonen spreektoon bevel te vertrekken. Op het eerste commando van den zich tot nog toe rechtop gehouden hebbenden eersten stuurman, gaf hij dezen één blik, even uit een van de ooghoeken, en het was of de kapitein, toen hij

den toestand van zijn officier bemerkte, in eens in lengte toenam en er een wonderbare, beheerschte kracht van hem uitging. Met een vingerbeweging gebood hij hem het commando verder aan hem over te laten, en kort afgebeten gaf hij nu zelf de bevelen, die door het scheepsvolk met ongeloofelijke vlugheid en stiptheid werden gehoorzaamd. Het hijschen en zich ontplooien, het daarna zwellen van de reusachtige zeilen, geleidelijk aan alle drie de masten, de in mijn oogen prachtige harmonie van de bewegingen van de matrozen op de ra's, zoo hoog in de lucht; het ontzagwekkende geheel van een levend schijnend vaartuig van zoo groote afmetingen met een karakter van geweldige rust en schoonheid, overweldigde mij. Het was voor mij, landrot, zulk een verrassend gezicht; ik onderging zóózeer de grootschheid van het geheel, dat ik geruimen tijd als verstijfd stond en van vreugde en ontroering den adem telkens inhield. Het imposante vaartuig — hoeveel schooner, of van welk een andere soort schoonheid, is het groote zeilschip bij een stoomer vergeleken — begon reeds tijdens de manoeuvers van zeilenhijschen te hellen; de masten kraakten licht en een geruisch aan den boeg vertolkte, dat een niet onaanzienlijke snelheid werd bereikt. Was het mijn roerlooze stand en de blijdschap op mijn gezicht, die den kapitein opviel? Hij informeerde met enkele woorden binnensmonds bij den tweeden stuurman naar den eenigszins ongewonen hulproeier, en met een haast onmerkbaren zweem van een glimlach en vermoedelijk met inzicht in mijn groote sportieve blijdschap vroeg hij den hulproeier... ten eten. De volgende kwartieren waren als in een droom. In korten tijd zeilden wij de Suriname-rivier uit en was het oogenblik van afscheid gekomen; ik dankte en groette den kapitein en de andere officieren; onze loodsboot stak van het groote zeilschip af, en daar vloog de *Lalla Rookh* thans in een voortdurend sterker wordenden wind steeds verder naar den horizon, terwijl ik voor het eerst beproefde hoe het gaat om een grooten roeiriem in golfslag te hanteeren. Het zou, door toevallige omstandigheden, eerst 1932, dus veertig jaar later, worden, eer ik, tezamen met mijn oudsten zoon, het diploma als roeier als lid van de Gorkumsche Roei- en Zeilvereeniging zou verwerven.

Aan boord van het lichtschip bleek een, naar 't scheen, niet te overwinnen moeilijkheid. Het lichtschip danste op de golven, en spoedig begreep ik, dat onder zulke omstandigheden — er woei een ferme bries — zeeziekte onvermijdelijk zou zijn, het in ieder geval moeilijk zou worden den genuttigden maaltijd binnen te houden. Ik had (en bezit nog) een eenvoudige, lichte maar van

sterk touw geknoopte, bij de firma Perry te 's-Gravenhage aan geschafte, hangmat. Door de beide uiteinden bij elkaar aan een balk boven mij vast te sjorren en door, ook bij volgende maaltijden, met mijn bord met eten in de hand in de hangmat te gaan zitten, maakte ik de bewegingen (het slingeren en rollen) van het schip, men denke aan den ring van Cardanus, slechts in geringe mate mede en bleef alles „veilig".

Lectuur had ik meegenomen, maar ik verveelde mij niet. Het waren feestdagen van kleur en licht, van een panorama van zon en wolken. Tegen den avond gingen James en ik op onzen rug liggen boven op het houten dak, dat het scheepsdek tegen de zonnestralen beveiligde en waarboven het lichttoestel zich verhief; daar hielden wij filosophische gesprekken. Ik leerde seinen opzoeken in het seinboek en . . . ik sloot er vriendschap met de zee. Ik meen te hebben ondervonden, dat een dergelijk, door de natuur geschonken genot, als mij door het verblijf op het lichtschip te beurt viel, onuitwischbaar is. Want in 1942 las ik toevallig een oproep in het *Nederlandsche Studieblad* om een heel kort opstel in te zenden. Ik koos uit de opgegeven onderwerpen den eindeloozen oceaan, mijn geweldige vriendin „De Zee". Het opstelletje vloog mij zóó uit de pen en . . . het werd bekroond. Dat zou ik dan mede alsnog aan „Jamessie" hebben te danken.

Op een avond kregen wij een vuurpeil-sein. Het mailschip was in aantocht. Ik bedankte den goedhartigen, vriendelijk lachenden, zeer donker gekleurden kapitein hartelijk en gaf hem de hand en te spoedig kwam nu aan mijn avontuur een einde. Want wel moesten wij bij een bulderenden wind, die alle „A hoy's" dempte en vervliegen deed, en onder een hevig kabaal van de bruischende golven in de loodsboot, in een onstuimige en woeste, doch prachtig lichtende zee, en uit die boot — een schitterende, levenwekkende en overgetelijke sport — met moeite langs touwen in het donker tegen den hoogen mailstoomer opklimmen, waar ik onder de passagiers een van een verlof in patria terugkeerenden kennis, den heer Schöne, gezagvoerder van de plantage *Nieuw Clarenbeek*, eigenaar Mr. Muller van Voorst, aantrof, maar met den opkomenden vloed zette ons vaartuig, onder leiding van den bekwamen kapitein A. Duif, met snelheid koers naar Paramaribo, waar de hulproeier na enkele uren verheugd en door zijn uitstapje opgelucht weer aan wal stapte.

18 Januari 1943.

Naschrift. Indien men herinneringen van zoo lang geleden

ophaalt, is het nagaan, het onderzoeken of men feiten juist heeft weergegeven, eigenlijk een plicht. De gelegenheid tot dat onderzoek deed zich onverwacht voor. Ik stapte naar het Vredespaleis te 's-Gravenhage, waar op de bovenverdieping de Bibliotheek van het Departement van Koloniën tijdelijk is ondergebracht en daar gaf de ambtenaresse, die de bibliotheek tijdelijk beheert, mij welwillend inzage van het Koloniaal Verslag van Suriname van 1893.

Daarin vind ik in het jaarverslag van den Agent-generaal voor de immigratie over het jaar 1892, dat op 18 November 1892 het schip „*British Peer*" met een transport immigranten uit Britsch-Indië, kapitein Millichap, ter hoogte van het fort Nieuw Amsterdam het anker moest laten vallen, omdat het wegens den grooten diepgang niet kon opvaren tot de reede van Paramaribo. Heb ik mij dus in den naam van het schip vergist, dien van den kapitein komt uit, en ook blijkt, dat het vaartuig, dat ongeladen was, van groote afmetingen moet zijn geweest, immers van meer tonnage en diepgang dan de stoomschepen van den Koninklijken Westindischen maildienst, die er op gebouwd waren om over de zoogenaamde bank, ter hoogte van de plantage Jagtlust heen de reede van de hoofdstad te kunnen bereiken.

In het Verslag staat, dat geen enkele klacht door de immigranten werd ingebracht en dat zij verklaarden zeer goed behandeld te zijn gedurende de reis; dat de levensmiddelen en het drinkwater bevonden werden van zeer goede hoedanigheid te zijn; dat het tusschendek behoorlijk werd geventileerd met koelzeilen en door „Blakcman's Patent Ventilator", die door stoom in werking werd gebracht; voorts, dat op de orde en de zindelijkheid, zoowel boven- als tusschendeks niets viel aan te merken. Het doet mij genoegen in een ambtelijk rapport te vinden, dat de flinke kapitein, de overige scheepsofficieren en de bemanning, menschen zijn geweest, die de hun opgedragen taak met nauwlettendheid en ijver hebben vervuld.

Ik wil nog opmerken, dat ik op mijn terugreis van het lichtschip onvoorzichtig geweest ben, doordat ik, bij mijn kennis in de hut mijn handen van teer en olie, bij de beklimming van het schip opgedaan, heb gereinigd. Daardoor kon men denken, dat er een nieuwe eerste-klas passagier aan boord was gekomen. Men waarschuwde mij tenminste, het avontuur niet te herhalen, daar de plichtgetrouwe kapitein er over zou hebben gedacht van mij, voor de passage, van het lichtschip naar de hoofdstad, een vervoerprijs te vorderen, tot een bedrag, waarvan mij, nog onbezoldigd jongmensch, de haren ten berge zouden zijn gerezen. Ik had dus beter mijn incognito dienen te bewaren.

DE GOUVERNEURSFAMILIE DE LA SABLONIÈRE IN BERBICE (1768–1773)

I

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

De kolonie Berbice, aan de noordkust van Zuid-Amerika gelegen tusschen de Demerararivier en de Corantijn, was van haar stichting in 1627 af tot 1666 van geringe beteekenis. Schippers van de Zeeuwsche reeders Van Pere, die daar kwamen handeldrijven, voerden er, volgens Netscher [1]) bij afwisseling het bevel. Als eerste commandeur wordt in 1666 Matthias Bergenaer genoemd, de laatste (de achtste) was Anthony Tierens van 1714 tot 1733.

Berbice was door de W.-I.-Compagnie als een onsterfelijk leen in 1678 aan Abraham van Pere, zoon van den stichter, afgestaan. Na de reorganisatie van de in 1720 geconstitueerde Societeit van Berbice, volgens het octrooi van 6 December 1732 trad als eerste gouverneur Bernhard Waterham op.

De zevende gouverneur, opvolger van Johan Heijliger, was van 19 Maart 1768 tot 17 Juli 1773 Stephen Hendrik de la Sablonière, over wiens afkomst en verblijf in Berbice wij een en ander hebben opgeteekend uit familiepapieren en brieven in het bezit van zijn nakomelingen, ons welwillend ter inzage verstrekt [2]).

Stephen Hendrik de la Sablonière, geboren 10 September 1714 te Nijmegen, was de zoon van den procureur Jean, die 2 April 1714 te Nijmegen met Johanna Elisabeth de Lussanet was gehuwd. Beide waren afstammelingen van Fransche emigranten-

[1]) *Geschiedenis van de kolonie Essequebo, Demerary en Berbice, door* P. M. Netscher, 1888, blz. 329.

[2]) De heer C. J. de Lussanet de la Sablonière verstrekte mij de genealogische gegevens uit het familiearchief onder berusting van de achterachterkleindochter van den gouverneur mevrouw E. B. J. van Beek, geb. De la Sablonière van Eelde te Ede. Deze wijken af van hetgeen is opgenomen in *Nederlandsche Patriciaat,* 13de jrg. 1923, dat op vele punten onjuist of onvolledig is.

families. Als doopgetuigen traden 12 September op Stephen van Herwaarden, secretaris van Nijmegen, Hendrik Cruijtman en Magdalena Hoppe(n). Hij trad in militairen dienst. Bij besluit van de gecommitteerde raden van de Staten van Holland en West-vriesland van 26 Juli 1736 werd hij van cadet tot vendrig aangesteld onder de compagnie van kapitein Berkhout in het regiment van kolonel Tilly. Over zijn verdere militaire loopbaan kan het volgende worden medegedeeld. Bij besluit van den prins van Oranje-Nassau te 's-Gravenhage van 6 Februari 1751 werd hij als oudste luitenant aangesteld tot kapitein-luitenant in de compagnie-Van Baarle onder het regiment van den generaal-majoor Thierry in de plaats van den overleden heer Van Beek, en bij besluit van 11 April 1766 van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, gezien de akte van den prins van Oranje, erfstadhouder, kapitein- en admiraal-generaal van de Vereenigde Nederlanden dd. 18 Maart 1766, werd hem de rang van kapitein bij de compagnie grenadiers van het 2de bataillon van het regiment van den luitenant-generaal Van Lindtman toegekend onder den luitenant-generaal Thierry. Ten slotte keurde de Staten-Generaal bij besluit van 12 Mei 1766 de benoeming goed door den prins van Oranje van 6 Mei t.v., waarbij Stephen Hendrik de la Sablonière tot kapitein-commandant van de compagnie grenadiers in het 2de bataillon van het regiment van luit.-generaal Van Lindtman werd aangesteld onder den luitenant-generaal Thierry.

Hij werd 19 Maart 1768 bij resolutie van directeuren tot gouverneur van Berbice benoemd. De Staten-generaal der Vereenigde Nederlanden keurden de benoeming door de directeuren der societeit van Berbice op 7 April 1768 goed. Den dag daarna legde De la Sablonière in handen van den president ter vergadering van HHMM. den vereischten eed in zijn ambt af.

Volgens de notulen van de directie van Berbice [1]) werden in de vergadering te Amsterdam de commissie en de conditiën van aanstelling vastgesteld, welke als volgt luiden:

1. dat hy Heer de la Sablonyère de charge van Gouverneur dezer Colonie sal bekleeden tot kennelijk wederseggen van Directeuren toe op de Instructie zooals deze voor den vorigen Gouverneur Heijligers gegolden heeft (zie Resolutieboek deel 6, folio 218), en dat dezelve ten allen tyde als Directeuren souden mogen goedvinden hem Heer Gouverneur uijt deszelfs dienst te ontslaan, gehouden sal wezen zijn gedrag alhier in persoon te komen verantwoorden, en in cas van dispuut sig

[1]) Deel 5 (November 1765–Augustus 1771), blz. 498. Vergadering van 7 September 1768. Zie ook resolutieboek deel VI blz. 218.

aan het gewijsde van den Regter hier ter steede sonder eenige provocatie te subjecteeren, mits op requisitie van Directeuren so lang in het Gouvernement op de Colonie blyvende tot op het arrivement van deszelfs successeur;

2. dat het noodige soo tot syn Heer Gouverneurs logement en tafel als huijs raat op den voet soals hiertoe gebruijkelijk aan Hem Heer Gouverneur ten kosten van de Directie sal worden besorgt;

3. dat Hij Heer Gouverneur tot een jaarlijx tractement sal genieten eene somme van vyftien hondert guldens, twelk sal ingaan met den dag van sijn arrivement op de Colonie;

4. dat Hem Heer Gouverneur bovendien als een emolument sal worden goed gedaan twee en een half percent van de suijker en vijf percent van alle de coffij, cacao en catoen, alles netto provenu volgens de verkoop daarvan door Directeuren alhier in Patria en in cas van onverhoopte zeeschadens twee en een half percent en vijf percento van de penningen, welke de Directie van de assuradeurs op deselve suijker, coffij, cacao en catoen getekent hebbende, sullen bekomen;

5. dat Hij Heer Gouverneur insgelijx sal genieten vijf percent van alle betalingen, welke aan de Directie sullen worden gedaan voor producten en goederen aan vrijlieden geleevert of arbeijdslonen aan deselve verdient;

6. dat aan Hem Heer Gouverneur door de Directie jaarlijx sal worden goedgedaan eene somme van twee hondert guldens waarvoor Hy selve een clercq na syne verkrijging, edoch onder approbatie van Directeuren, sal mogen aannemen en die van de Directie ook kost en logement sal genieten;

7. dat ingevalle van sijn onverhoopt overlijde deszelfs vrouw en kinderen op de Colonie in de Gouvernementswoningen sullen mogen verblijven tot dat de nieuw aangestelde Gouverneur overkomt, en dat alsdan sijne vrouw en Familie met het eerst repatrieerende schip ten kosten van de Directie vrij transport herwaarts sullen genieten;

8. dat Hem Heer Gouverneur op deszelfs speciaal verzoek als eene bijsondere gunste werd toegestaan eene gunninge van vijf honderd akkers land tot een coffij, cacao of catoen plantagie ter sijnen keuze mits Hij Heer Gouverneur gehouden sal zijn ten dien einde Requeste aan den Raad te presenteeren en bij den Raad na ingekomen favorabel berigt van den Landmeter en opsigter-generaal sal worden geoordeelt, dat de grond door Hem te kiezen, buijten praejudice van de Colonie en particulier aan Hem kan worden vergunt, en dat hem Heer Gouverneur tot beetere en eerdere Culture van dien grond werd toegestaan het gebruijk van ses Colonie Slaven voor den tijdt van een jaar, wordende hiervan aan den Raad met dezen bodem kennis gegeven.

De schenking van 500 akkers land volgens artikel 8 zou voor den gouverneur een voordeel van ƒ 5000.—, een niet onaanzienlijke som voor die dagen, beteekend hebben, ongeacht de waarde van den grond, aangezien volgens blz. 538 van het notulenboek voor een akker land ƒ 10.— verschuldigd was.

Als luitenant was Stephen Hendrik de la Sablonière in Kampen op 13 December 1749 met Beata Louisa Schultz in het huwelijk

getreden, waartoe „den 7den December van dat jaar te Deventer attestatie op Kampen (werd) verleend" [1]. Zij was een dochter van Ephraïm Schultz [2] en Bartha Bruinier [3]. Op 31 Januari 1753 kochten zij van ds. Mattheus Brouwerius een huis, hof en erve aan den Vloeddijk te Kampen [4], in welke stad het geslacht De la Sablonière later nog een rol van beteekenis heeft gespeeld [5]. Uit hun huwelijk werden 8 kinderen geboren, van welke drie jong zijn overleden (Aurelia Elisabeth 1 Sept. 1750–28 Juli 1752, Stephien 9 Oct. 1757–16 Nov. 1757 en Gerhardus Adrianus 26 Febr. 1759–vóór 20 Oct. 1768). Een dochter werd in Berbice geboren, Ephraïma Bartha Johanna (Eefje, over wie later).

Den 20sten October 1768 vertrok de nieuwbenoemde gouverneur met echtgenoote, vier kinderen en zijn 80-jarige moeder aan boord van het schip „De Zeevaart", kapitein Luijtjes uit Texel, naar West-Indië. De vier kinderen, die hem vergezelden waren Bartha Juliana, geboren 8 Juni 1752, die aldaar 9 Augustus 1784 overleed, Jean Joseph, geboren 16 Juni 1755, op 15-jarigen leeftijd in Berbice overleden; Fronica Aurelia Elisabeth, geboren 30 October 1758, op 12 October 1773 in Berbice overleden (zij werd Froontje genoemd), en Jacobus Johannes Christoffel, op 14 Maart 1761 geboren en 21 April 1835 te Kampen overleden (Cootje genoemd).

Na een niet voorspoedige reis van 78 dagen kwam de familie De la Sablonière op 6 Januari 1769 in Berbice aan en werd op fort Nassau met alle eerbewijzen, aan zijn rang verschuldigd, ontvangen. De beschrijving van zijn reis, zijn aankomst en zijn levensomstandigheden in Berbice zijn bewaard gebleven in een langen brief [6], welke door luitenant Mennes namens den gouverneur 14

---

1) *Geslachtkundige aanteekeningen van Overijsel*, door Van Doorninck, blz. 746.

2) Geboren te Berlijn 8 April 1694 en overleden te Kampen 22 December 1751.

3) Geboren 2 Januari 1695 te Kampen en aldaar overleden 2 April 1741.

4) Transportregister gemeentearchief te Kampen, blz. 471.

5) De De-la-Sablonièrekade te Kampen is naar den oud-burgemeester mr. Stephen Hendrik de la Sablonière genoemd (zoon van mr. Jacobus Johannes Christoffel de la Sablonière). een kleinzoon van den gouverneur van Berbice.

6) Deze brief is eigendom van mevrouw E. B. J. van Beek — geb. De la Sablonière van Eelde, die nog in het bezit is van tal van brieven van den gouverneur en diens echtgenoote, gericht aan hun in Kampen schoolgaanden zoon Jacobus Johannes Christoffel, en van brieven van Fronica en Bartha Juliana.

Februari 1769 aan diens broer en zuster in Kampen is geschreven en niet afgemaakt, doch door zijn echtgenoote is vervolgd.

Deze brief geeft een kijk op het leven van de gouverneursfamilie in die dagen. De brief is evenwel zóó lang en doorspekt met persoonlijke kleinigheden, dat het ondoenlijk is deze in zijn geheel op te nemen. Wij vermelden den korten inhoud en halen van tijd tot tijd enkele zinsneden er uit aan.

Na beschrijving van de reis, door zware stormen bemoeilijkt, bereikte men 1 December Madeira, waar men het anker liet vallen om water en provisie in te nemen, waarvan de voorraad zeer geslonken was. De onderconsul op het eiland noodigde de gouverneursfamilie te logeeren, maar de gouverneur bedankte, aangezien hij niet in de gelegenheid was den onderconsul terug te vragen. Den 1sten Januari 1769 kwam er land in zicht en den 3den was men bij de rivier Berbice, welke men den 6den opvoer. Met 7 saluutschoten werd men bij den eersten post der kolonie, St. Andries, begroet. Aldaar kwam een sergeant aan boord. De komst van het schip werd aan post Nassau bekend gemaakt en twee dagen later, den 8sten, kwam het koloniejacht met den fiscaal Hendrik Noppen [1]) en den vendumeester J. de Vrij [2]) aan boord om den gouverneur te verwelkomen. De gebruikelijke saluutschoten werden daarbij gelost. Bij het aan wal stappen begroette men den gouverneur met 19 saluutschoten. De raden van politie verwelkomden hem daarna en onder het zwaaien van de vaandels legde de gouverneur den eed af; ,,zulks gedaan zijnde" schrijft hij, ,,wierd ik van den heer Capitain van D'Alleon met 3 salvo's gesalueert."

Den dag daarna werd mevrouw De la Sablonière met moeder en kinderen eveneens door het koloniejacht afgehaald en ,,door alle heeren van distinctie pragtig gerecipieerd en des middags van alle Heeren en Dames gecomplimenteerd".

De gouverneur schrijft, dat men zich geen voorstelling kan maken van de pracht van de kleeding; alle raden zijn in zilver en goud uitgedoscht en de dames naar de eerste mode gekleed. Het land bevalt hem goed en men treft het in een goed jaargetijde, nl. in den winter, die het gezondste is, te zijn aangekomen. Den eerst-

---

[1]) De fiscaal Hendrik Noppen, wiens plantage ,,Canjen" grensde aan die van den gouverneur ,,Prudence", was met dezen zeer bevriend. Hij overleed op zijn plantage, waar hij den 12den December 1772 werd begraven.

[2]) Jan de Vry huwde met de dochter van den gouverneur, Bartha Juliana de la Sablonière. Hij was ook raad in beide Hoven en soldijboekhouder.

volgenden Zondag preekte de dominee uit Titus 3, vers 1 [1]). De gouverneur noemt dezen predikant [2]) een braaf en vroom man, zooals er maar weinigen in het land zijn. Hij maakt voorts melding van een geschenk, dat hem al spoedig aangeboden wordt, nl. een schotel confituren, welke hij voornemens is naar Nederland te zenden. Van de negers schrijft hij, dat ze gekleed zijn, zooals men Adam en Eva afgebeeld ziet. Behalve de Europeanen zijn er drie soort inwoners: mulatten van een Christen-vader en een zwarte moeder, Indianen, vrijlieden, aan wie het land toebehoort, en eindelijk de mestiezen, van een blanken vader en Indiaansche of Bokkinne. De gouverneur eindigt met deze woorden: „Hij, de Jehova, doe deese letteren in een gewenschte gesondheid UWEdl ontmoeten, gelijk wij bij het afzenden dese ons door des Heeren goetheid bevinden".

* * *

Mevrouw De la Sablonière begint met te vertellen, dat haar man geen minuut rust heeft, telkens besprekingen moet houden en de dagelijksche gasten hem voortdurend in beslag nemen. Over haar huishouden schrijft zij, dat zij een zeer bekwame keukenmeid heeft met 6 helpsters. Er komen iederen dag 15 tot 20 schotels op tafel. De knecht, die de tafel dekt, draagt zorg voor het nagerecht. De beide zoons hebben ieder hun eigen knecht. Er zijn nog vier dienstmeiden: een, die niets anders doet dan koffie en thee schenken, een naaister, een bediende voor haarzelve en haar moeder en 2 meiden, die schuren en schrobben. Elk doet zijn werk, zonder dat haar iets behoeft gezegd te worden. Des morgens worden alle kandelaars gepoetst, de bedden opgemaakt en de kamers met 25 citroenen geschrobd. De kinderen slapen in hangmatten.

Over het huis lezen wij, dat het ligt aan de rivier, die zoo breed is als de trekvaart bij Kampen. Vóór het huis ligt een plein, zooals de plantage te Kampen. Aan de rivier oever liggen 11 kanonnen. Op de galerij, die de breedte van het geheele huis beslaat, drinkt

---

[1]) „Vermaan hen, dat zij aan de overheden en machten onderdanig zijn, dat zij gehoorzaam zijn, dat zij tot alle goede werk bereid zijn."

[2]) Ds. Sporon, Waalsch predikant uit Sas van Gent, kwam in Juli 1767 in de kolonie Berbice aan, waar hij tot 1776 werkzaam was. Zijn opvolger was ds. Jacobus Gargon, van St. Petersburg. Het salaris van een predikant was in dien tijd *f* 900 per jaar en *f* 300 tafelgeld. Hij kreeg vrije woning, 12 akkers tuingrond en een jaarlijksch geschenk van 3 ankers wijn en 1 anker brandewijn.

de familie koffie en thee. Ter rechterhand bij het binnenkomen is een vertrek, dat als gouvernementskantoor gebruikt wordt; in de kamer daarnaast wordt school gehouden. In de daarachter liggende keuken staan de fornuizen en de bakoven, en daar is de bakkerij. Een der fraaiste kamers, met 2 vensters, ziet uit op de rivier en op de Luthersche kerk. Tegenover de kerk is de hoofdwacht gelegen. Gelijkvloers is nog een groote slaapkamer en de kamer van de oude moeder van den gouverneur. Achter haar kamer staat in een kleine kamer het clavecimbaal. De raadskamer en het kantoor van den gouverneur grenzen daaraan.

Mevrouw De la Sablonière schrijft geen beter leven te wenschen. Des morgens vroeg staat de gedienstige met koffie klaar, en wie komt aanloopen wordt daarop vergast. Het ontbijt bestaat uit brood, boter, kaas, rookvleesch, tong en cacao. Als de officieren komen om den gouverneur te begroeten, drinken zij een kopje mede. Voor den komenden en gaanden man maken de knechts limonade en „pons". Wanneer de gouverneur uitgaat, volgt zijn ordonnans en een knecht, die zijn parasol draagt. „Enfin", schrijft zij, „als God ons gesondheid gelieft te verleenen, hebben wij het hier na wens en bidde God om ons een vernedert en otmoedig hartte, om Genade te vinden in Gods ogen".

De goddeloosheid en losbandigheid zijn in Berbice groot, zoowel onder de gehuwden als ongehuwden, en de predikant bad den gouverneur, van wien hij wist, dat hij deze euvelen wilde beteugelen, hem de hand te bieden en het kwaad te keer te gaan, „opdat de Heere sijn regtvaardige oordeelen in Genade mogt afhouden tot welsijn van de Collonij, wel wetende, dat na het hooft sig de leden souden buygen."

Ds. Sporon sprak in zijn eersten dienst op den Zondag na aankomst ook mevrouw De la Sablonière aan als gouvernante, vertrouwende, dat zij door haar wandel het goede voorbeeld zou blijven geven. Eveneens sprak hij de kinderen aan. Hij dankte voorts God voor de veilige aankomst en bracht het gehoor tot tranen.

Na de predikatie wachtten alle aanwezenden staande, totdat de gouverneursfamilie het kerkgebouw verlaten had. De predikant, drie raadsleden en de commandant waren met hun echtgenooten dien eersten Zondag de gasten aan tafel van den gouverneur.

Wij lezen in den brief voorts, dat men bij het middagmaal dagelijks versche snijboonen, kropsalade, asperges en postelein uit den gouvernementstuin op tafel krijgt. Het wittebrood is even luchtig als in Nederland en goede wijn heeft men maar voor het vragen. Soep van papegaaien valt zeer in den smaak.

De oudste raadsheer was dagelijks in ambtscostuum gekleed, met goud gegalonneerd, en zijn echtgenoote had als dame van fortuin, het haar keurig gekapt.

Mevrouw De la Sablonière schrijft over de goddelooze behandeling der slaven. Nadat men twee dagen in het land was, kwam er een rapport binnen, inhoudende dat 2 negers van een plantage waren weggeloopen en in het bosch gevangen genomen. Daar kwamen later nog 26 bij. Het betrof de plantage, waarover den gouverneur in Nederland de directie was opgedragen. De gouverneur liet alle weggeloopen en gevangen slaven op het plein voor het gouvernementshuis samenkomen en vroeg hun de reden van hun wegloopen. Een der slavinnen had steeds voor kolonel De Salve [1]) gekookt. Twee der slaven, die Hollandsch konden spreken, zeiden, dat zij allen steeds hun uiterste best gedaan hadden, maar volop slagen ontvingen. Zij lieten zich nu liever doodslaan, dan langer bij den tegenwoordigen plantagedirecteur te blijven werken. De gouverneur, die reeds met een anderen directeur in bespreek was, stelde dezen daarna aan en als lammeren gingen de slaven, toen zij hiervan kennis kregen, met den nieuwen directeur mede. Mevrouw De la Sablonière schrijft tot tranen toe bewogen te zijn geweest, toen zij die ongelukkigen met gevouwen handen op den grond zag liggen, hun vonnis afwachtende. „Wij hadden", schrijft zij, „in dien tijd een taalrijk geselschap, die syden, dat die 27 slaven wel 16.duisent gulden weert waren soo dat een eijgenaar ongelukkig kan syn door sijn Directeur, want als die Swerten niet geweten hadden mijn man goed was, soo souden sij sig selver in bos liever om hals gebragt hebben als komen klagen en self die Indyanen komen van dag tot dag meer, na alvorens wel geinformeert te sijn wat man de gouverneur is, en komen met hele troupen en besien ons van boven tot beneden; voor de moijheid verven sij haar gesigt met roo verve als ok haar billen en ermen en hebben niets an lijf als om lijf een scherp van linnen en agter en voorlijf soon streep hangen soo wel vrouluij als manluij."

Mevrouw De la Sablonière is zeer begeerig verschillende artikelen uit het moederland te laten komen Zij vraagt haar zuster om 50 pond varkensmetworst, 2 à 4 gerookte nagelhouten [2]), een hoeveelheid appelen en een ton aardappelen tegen den winter te sturen. Over het bier schrijft zij, dat het in het vervolg lichter gebrouwen moet worden, want de eigenaar van de plantage, de

[1]) Kolonel J. M. de Salve was commandant van het expeditiekorps, dat in 1763 naar Berbice vertrok om het slavenoproer te bedwingen.

[2]) Rookvleesch.

heer Schumacher meldt, dat het zuur geworden is. Van haar kant zendt zij een en ander naar Nederland, als 2 groote schildpadden, een flesch tonkaboontjes, 6 koeken chocolade, 160 stuks confijt en lemoensap, ter verdeeling onder haar broers en zusters. Majoor De Winter [1]) zond 2 flesschen lemoensap en 8 stukken confijt mede.

Zij maakt verder melding van een droevig voorval, dat zich op de Berbicerivier heeft afgespeeld, nl. het verdrinken van den apotheker Haek en echtgenoote, afkomstig uit Utrecht. Hij was naar Berbice gekomen om een plantage aan te leggen. Voornemens zijnde een reis naar het vaderland te maken, vertrokken man en vrouw met een timmerman der plantage per corjaal naar het schip, waarmede zij de reis naar patria zouden ondernemen. Dit schip, een slavenschip, was gelost en zou den 14den Januari vertrekken. Daar de corjaal te zwaar geladen was met bagage, zonk die onverwacht en 5 menschen verdronken, van welke de apotheker met zijn vrouw de oudste waren. De 6 negerroeiers bereikten zwemmende het land en brachten de jobstijding ter kennis van de autoriteiten. De gouverneur had aan den mede verdronken vendrig Erasmus een voorschot van *f* 150.— gegeven en mevrouw De la Sablonière is bevreesd, dat hij dat geld kwijt is. Luitenant Ten Boekop heeft zich daarom naar het schip begeven om de reeds daarop aanwezige goederen van den heer Erasmus te verzegelen.

(Slot volgt).

---

[1]) Johan Christiaan de Winter, commandant der troepen in Essequebo en Demerary, werd de opvolger van gouverneur De la Sablonière van 16 Nov. 1773 tot 4 Juli 1774. De commissie voor De Winter als gouverneur van Berbice werd 23 Maart 1774 verleend, doch toen die in Berbice aankwam, lag de gouverneur zwaar ziek en hij overleed, voordat hij zijn bestemming had kunnen volgen.

DE GOUVERNEURSFAMILIE DE LA SABLONIÈRE IN BERBICE (1768–1773)

II (*Slot*)

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

De gouverneursfamilie is blijkbaar gesteld op het schrijven van veel brieven; immers mevrouw De la Sablonière deelt mede, dat zij wel honderd brieven hebben laten schrijven. Ook de preek van ds. Sporon is door Bartje overgeschreven en deze preek, die zooveel indruk heeft gemaakt, vindt zijn weg naar het vaderland, maar mevrouw De la Sablonière schrijft er bij, dat „de segewenschen sijn er lang so niet in als in persoon nog bijgevoegd heeft". Hiermede besluit zij haar driemalen geeindigden en opnieuw begonnen brief, welke 10 bladzijden groot folio in klein letterschrift beslaat.

Het trekt de aandacht, dat de briefschrijfster, die toch van goede familie is, zich vrij onbeholpen uitdrukt. Wellicht was dit te wijten aan het feit, dat haar vader geen Nederlander van geboorte was, zoodat in haar ouderlijke woning niet steeds zuiver Nederlandsch gesproken werd.

Merkwaardig is in dezen langen brief wat geschreven wordt over de weelderige levenswijze der Europeesche ambtenaren en planters en over de harde behandeling van slaven, de arbeiders op de plantages. Deze slechte behandeling heeft herhaaldelijk aanleiding tot slavenopstanden gegeven, welke niet enkel verlies voor de planters medebrachten, doch ook de societeit dwong tot het uitrusten van kostbare militaire expedities [1]) tot demping van de opstanden. Waren er in 1763 nog ongeveer 4500 slaven, in Juni 1764 was het aantal tot ongeveer 2400 gedaald [2]). Door den langdurigen opstand van 1762 waren er in 1765 van de 11 societeits-

[1]) In 1734, 1749, 1752 en 1763. Zie ook „Een militaire expeditie naar Berbice in 1763, door Fred. Oudschans Dentz, *Ons Leger*, Augustus 1942.

[2]) Netscher, blz. 247.

plantages nog slechts 6 in bruikbaren staat gebleven [1]), en vele particuliere plantages waren totaal vernield en verbrand. Van de 286 blanken in 1762 (beambten der kolonie) waren er velen vertrokken of overleden en nog slechts 116 aanwezig, behalve de soldaten der bezetting [2]).

Omstreeks de jaren 1768–72 waren de meeste vroeger winstgevende plantages bijna onverkoopbaar geworden. De inkomsten, die directeuren uit Berbice trokken, waren zoo gering, dat zij het bestuur der kolonie alleen aan den gang konden houden met de in 1765 door de Staten van Holland toegezegde en sedert dien tijd nu en dan ontvangen voorschotten, waarvoor 2½% rente moest vergoed worden. Sedert de rebellie waren tot demping daarvan en tot herstel der kolonie *f* 786.354.— uitgetrokken, terwijl men aan inkomen slechts *f* 134.815.— ontvangen had [3]). De aandeelhouders van de societeit hadden sedert 1732 geen dividenden ontvangen. In 1772 ontvingen de directeuren het tiende en laatste voorschot van *f* 50.000.—. Toen het bleek, dat zij de rente van 2½% niet langer konden betalen, dienden zij een verzoekschrift aan de Staten van Holland in, waarin kwijtschelding of uitstel van de rentebetaling werd verzocht en schreven zij „dat sij getracht hebben altijd trouw de intresten te betalen, doch nu geheel gedestitueerd zijn van penningen en zig ter naauwernood in staat zien om de noodige mondkost aan de militie op de Colonie te verzorgen". Deze noodkreet vermurwde de Staten van Holland. Het blijkt, dat noch de geleende gelden, noch de rente ooit zijn terugbetaald. Verhooging van belasting was derhalve de eenige weg om de inkomsten te vermeerderen. Wat aan gouverneur Heijliger geweigerd was, werd aan De la Sablonière toegestaan, ondanks het verzet van de planters, die zich bij memorie van 23 September 1773 op het octrooi van 1732 beriepen. De Staten-Generaal schaarden zich in dezen strijd aan de zijde van de directeuren, die bij resolutie van 1 April 1774 gemachtigd werden gedurende 3 jaren in Berbice het dubbele van alle belastingen en daarenboven een jaarlijksch plantagegeld van *f* 125.— voor elke plantage te doen heffen. [4]).

Gouverneur De la Sablonière had in deze door geldnood zoozeer

[1]) Dageraad, Goede Hoop, Vlissingen, Johanna, Cornelia Jacoba en Savonette, waarop de slaven van de andere 5 verlaten plantages werden overgebracht.

[2]) Netscher, blz. 247.

[3]) Netscher, blz. 246.

[4]) Netscher, blz. 257.

lijdende kolonie een zware taak en kon het directeuren in patria niet naar den zin maken, zoodat hij herhaaldelijk terechtwijzingen en ontevredenheidsbetuigingen ontving. Hij was een welwillend man, van humane en streng godsdienstige beginselen. Dat er in Berbice veel gelasterd en geïntrigeerd werd, blijkt wel uit de notulen. De gouverneur moest zich telkens verdedigen ten aanzien van futiliteiten, waarmede andere militaire of civiele koloniale ambtenaren zich met voorbijgang van den gouverneur tot de directie wendden. Begrijpelijk zijn ook zijn herhaalde klachten, dat hij tegen allerlei ongegronde aantijgingen moest opkomen.

Van zijn goede gezindheid, doch niet van verstandig beleid, gaf hij o.a. blijk in een geval, dat hij een plantagehouder met een hooge boete strafte wegens onmenschelijke wreedheid jegens slaven. Terecht wees de directie er op, dat deze strafzaak niet door den gouverneur maar door het hof van Justitie berecht had moeten zijn. Toen de gouverneur daarop meldde, dat hij de straf geannuleerd had, ontving hij van directeuren ten antwoord, dat zulks te eenen male foutief was, daar zelfs de stadhouder geen bevoegdheid had gratie te verleenen. Het is duidelijk, dat niet de gouverneur, doch de directie hier misgreep. De gouverneur had bij het opleggen van een boete een beslissing genomen die niet tot zijn bevoegdheid behoorde, doch tot die van het hof van Justitie. De boeteoplegging was dus van nul en geener waarde. De bestrafte behoefde er zich niets van aan te trekken. Van gratieverleening, gelijk de directie oordeelt, is geen sprake. Men kan de vraag stellen, of de directie misschien beducht was, dat de aanzienlijke boete van ƒ 10.000 haar zou ontgaan!

Toen de gouverneur De la Sablonière op 17 Juli 1773 overleed, was hij slechts 59 jaar. Zijn 84-jarige oude moeder had hij op 9 September 1772 en zijn zoon Jean Joseph op 23 Mei 1771 in Berbive reeds ten grave zien dalen. Tot zijn nalatenschap behoorden o.a. de plantages „Maria Agnes", „La Prudence" en „Bleyendaal".

Des gouverneursweduwe zeilde met de jongste dochter Ephraïme naar Nederland terug en vestigde zich wederom in haar geboorteplaats Kampen, waar zij vóór Kerstmis 1774 als lidmaat van de Ned. Geref. kerk werd ingeschreven met attestatie uit Rio Berbice.

Op 16 December 1775 maakte zij haar testament, waarbij zij tot erfgenamen benoemde hare 3 kinderen Bartha Juliana, huisvrouw van Jan de Vry, Jacobus Johannes Christoffel en Ephraïma Bartha Johanna „en by vooroverlyden derzelver kind of kinderen by representatie in der ouderen plaats. En byaldien hare oudste dochter Bartha Juliana voor haren echtgenoot bovenge-

noemd mogte overlijden sonder kind of kinderen na te laten, substitueert zij — testatrice — in derselver plaats tot meede erfgenaam voor een geregte derde part haar genoemde schoonzoon Jan de Vry Jacobsz, dog ten opzigte van deeze laatste alleen onder deese expresse conditie, dat al hetgeen voorgemelte haar schoonzoon alsoo van Haar mogte koomen te erven, sal syn fideïcommis en verbonden syn leven lang gedurende en na deszelfs overlijden (sonder eenige aftrek van de Trebellianique [1]) portie of eenige lands of andere lasten) sal moeten devolveren op haar testatrices erfgenamen ab intestato".

Zij overleed den 14den Januari 1779, 55 jaar oud. Blijkens het Momberboek van Kampen waren als voogden over de beide minderjarige kinderen Jacobus Johannes Christoffel (Cootje) en Ephraïma Bartha Johanna aangewezen mr. F. L. Rambonnet (die in 1783 ontslag nam), A. G. Schultz, B. F. Schultz (burgemeester van Kampen) en Q. Bruinier, allen familieleden van de weduwe. Deze legden op 9 September 1790 rekening van hun beheer af aan de toen meerderjarige kinderen.

P. J. Jannette Walen, kleinzoon van den Stephen Hendrik de la Sablonière, wiens broeder Lodewijk Hendrik den naam van zijn moeder De Lussanet bij den zijnen voegde, noteerde in een geschrift op 16 December 1866 te Vianen van den gouverneur: „Ik bezocht in September 1816 zijn graf aan het oude Fort op de plaats, waar de Luthersche Kerk gestaan had, toen in een wildernis veranderd, door dien de oude stad was verlaten. De zetel van het goevernement is sedert overgebracht naar den mond der rivier Berbice, thans Nieuw Amsterdam" [en nog later naar Georgetown].

* * *

Thans nog iets over de kinderen van den gouverneur. Zooals tevoren medegedeeld, overleden er drie in Rio Berbice. Het huwelijk van Bartha Juliana met Jan de Vrij, geboortig uit IJselstein, bleef kinderloos. Na haar overlijden huwde De Vrij op 22 Februari 1786 met J. M. Reijnierse. Een en twintig jaar na het overlijden van zijn eerste echtgenoote stierf De Vrij. Hij had bij akte van 19 Mei 1792, verleden voor mr. L. Wybrands Beth, secretaris van de kolonie Berbice, zijn testament gemaakt. Daarin wordt niet gerept van een na te laten weduwe, noch van kinderen van den erflater.

[1]) In het oud-Hollandsch recht is onder de Trebellianique portie te verstaan het ¼ deel, dat de bezwaarde erfgenaam voor zich mocht behouden onder verplichting van ¼ deel van de op het fideicommissaire erfdeel drukkende deel der schulden te dragen.

Daarentegen benoemde de testateur tot zijn erfgenamen zijn zusters Cornelia, Catharina Maria, Elisabeth en Geertruid Anna Maria de Vry, ieder voor een vierde part. Hij maakte voorts verschillende legaten, waaronder aan zijn behuwdbroeder en zuster mr. J. J. C. de la Sablonière en Ephraïma Barta Johanna de la Sablonière, echtgenoote van mr. D. J. Walen, ieder voor de helft „⅓e aandeel in de beide plantages „Bleyendaal" en „la Prudence", benevens het huis, binnen het fort gelegen, onder verplichting om erflaters ⅓de aandeel in de op de plantages rustende lasten en schulden voor hun rekening te nemen en jaarlijks aan testateurs zusters of de langstlevende hunner ƒ 2000 uit keeren. De erven De la Sablonière hebben echter per jaar ƒ 3000 inplaats van ƒ 2000 uitgekeerd.

Jean Joseph is, hoe zonderling het moge klinken, zooals wij lezen in de notulen [1]) van 10 Sept. 1769 van de vergadering der directie van Berbice, reeds op 14-jarigen leeftijd ontvanger van het Hoofdgeld, hetgeen blijkt op blz. 532, waar staat: „Zyn gelezen de brieven van den ontfanger van het Hoofdgeld J. J. de la Sablonière in dato 19 April en 25 May 1769, dat Directeuren verhopen dat hy sig in zijn post van ontvanger van t Hooftgeld, so als hij begeert, verder attent en yverig sal gedragen, en dus in t vervolg ook de gunste en goedwilligheid van Directeuren sal meriteeren". Of de knaap het werk, aan zyn ambt verbonden, zelf heeft verricht, betwijfelen wij, maar het inkomen zal hij zeker wel genoten hebben. Een jaar later kreeg hij het ontvangerschap van het kerkegeld er bij. In de notulen van 14 Mei 1770 staat [2]): „dat de Ontfanger van het Kerkegeld Jean George alsnu bij sijne missive van 23 Dec. 1769 sijne demissie heeft gevraagd, en dat derhalve Directeuren nogmaals approbeeren, dat de soon van den Heer Gouverneur de post bekleedt". Nadat de jongeman 23 Mei 1770 was overleden, betuigden directeuren in hun vergadering van 26 en 30 November 1770 hun leedwezen zeggende: „dat Directeuren Hem Heer Gouverneur hartelijk condoleeren over het gecommuniceerde verlies van deszelfs soon, twelk seekerlyk te harder voor Hem vallen moet in consideratie van sijne goede conduites en de vooruytsigten van genoegen, die sulx by meerderen aanwas van jaren souden hebben gegeven, dan dat men sig aan de schikkingen der alwyse Voorsienigheid in alle gevallen behoort met gelatenheyd te onderwerpen".

Van Froontje is ons niets naders bekend. Wel van Jacobus Jojannes Christoffel.

[1]) Blz. 532.
[2]) Blz. 550.

Cootje ging als 7-jarige knaap mede naar Berbice en keerde drie jaren later naar Nederland terug met het schip van kapitein Belmer om in Kampen ter school te gaan onder toezicht van de familieleden Schultz en Toever. Hij studeerde in de rechten aan de hogeschool te Franeker en vestigde zich te Kampen. Als jong advocaat vertrok hij ten tweede male naar de West en was van 1783 tot 1786 in Berbice, waar tijdens zijn verblijf zijn zuster Bartha de Vrij overleed. Hij was zeer gefortuneerd en kocht het landgoed „Zwaluwenburg" onder Oldenbroek, dat hij, ongehuwd zijnde, met eenige nichtjes bewoonde. Op 26 April 1822 verkocht hij het en kocht de buitenplaats „Paddenburg" onder Abcoude-Braambrugge, waar hij op 24 December 1823 op 62-jarigen leeftijd met de 27-jarige Alida Johanna Clement in het huwelijk trad. Vier jaren later verkocht hij ook weer deze buitenplaats om zich met vrouw en kinderen metterwoon in Kampen te vestigen, waar hij als schepen op 74-jarigen leeftijd overleed. Het huwelijk werd met vijf kinderen gezegend.

Ten slotte iets over de op 9 Februari 1771 in Rio Berbice geboren dochter Ephraïma Bartha Johanna, over wie in devergadering van directeuren op 25 Juli 1771 werd gezegd [1]: „en in t bijzonder ook verblijdt zijn over den aanhoudenden welvaert van Hem Heer Gouverneur en deszelfs aangehoorigen, deselve gratuleerende over de gecommuniceerde bevalling en herstelling van deszelfs Beminde".

Wij zagen reeds, dat „Eefje" met haar moeder na den dood van den gouverneur naar het vaderland terugkeerde. Zij huwde te Oldebroek op 2 Augustus 1789 met mr. Daniel Jannette Walen, raad te Kampen en, na diens dood, op 19 Januari 1800, op 28 Augustus 1804 met Frans Thomas Engelenburg, lid van de provinciale Staten van Gelderland, een vriend van haar broer mr. J. J. C. de la Sablonière. Het echtpaar bleef wonen op het in 1798 met haar eersten echtgenoot gekochte landgoed „De Oldhorst" onder Oldebroek. Uit elk huwelijk zijn 5 kinderen geboren. Zij overleed te Oldebroek op 30 December 1812. Engelenburg hertrouwde nog twee malen en wel met Lucia Maria Westerlo en met Johanna Moojen. Haar oudste zoon Jean Pierre Walen is in verband met de plantagebelangen in Berbice deelgenoot geworden in de makelaarsfirma Westerlo & Co te Amsterdam, in de laatste helft der 18de eeuw opgericht, van welke firma hij later hoofd werd.

---

[1]) Blz. 566.

HOE SPANJE ZIJN BEZITTINGEN IN DE CARAIBISCHE ZEE VERKREEG, ORGANISEERDE EN... VERLOOR

I

DOOR

C. K. KESLER

De geschiedenis der Spaansche monarchie biedt den belangstellende in de historie een schouwspel aan, dat eenige overeenkomst vertoont met verschijnselen, die de astronomen soms aan den sterrenhemel waarnemen. Deze observeeren nu en dan een plotseling opvlammen en snel in lichtsterkte toenemen van een tot dusver schijnbaar onbeduidende, voor het bloote oog nauwelijks zichtbare, vaste ster, waarop voor dat zelfde hemellichaam, een langdurige periode volgt, waarin het uitdooft en terugvalt tot den vroegeren toestand, waarin het ter nauwernood zichtbaar was.

Zulk een plotseling op den voorgrond treden te midden der Europeesche mogendheden en als een ster van de eerste grootte schitteren tusschen de overige staten vertoont Spanje tegen het einde der 15e eeuw. Verschillende oorzaken werkten samen, om dit te voorschijn te roepen, en zeer zeker niet het minst de ontdekking van een geheel onbekend continent in het Westen, Amerika, en de snelle stichting en organisatie in die, tot dusver geheel onbekende, streken van een overzeesch rijk; grondvesting en opbouw, die in zulk een snel tempo plaats hadden, dat, toen Karel V tegelijker tijd keizer van Duitschland, koning van Spanje en heer der rijke Nederlandsche gewesten geworden was, naar waarheid gezegd kon worden, dat in zijn rijk de zon nooit onderging, noch in werkelijken, noch in figuurlijken zin.

Kort was echter die periode van schittering voor de Spaansche monarchie. Reeds onder Karels opvolger, Filips II, begonnen zich verschijnselen te vertoonen, die een achteruitgang en naderend terugkeeren tot vroegere onbelangrijkheid aankondigden. Die periode van verval duurde lang en manifesteerde zich in het Amerikaansche koloniale rijk door de bezetting van belangrijke deelen door andere concurreerende en in opkomst zijnde mogendheden, Frankrijk, Engeland, onze Republiek en tijdelijk enkele

andere, minder belangrijke, als Denemarken en zelfs Koerland.

Dit afbrokkelings-proces werd in het laatst der 18e eeuw en het eerste gedeelte der 19e eeuw gevolgd door een sterken drang in de Spaansche koloniën naar onafhankelijkheid van het moederland, en maakte, dat ten slotte het overzeesche deel der monarchie als het ware van het Europeesche afbrak, waardoor, toen die onafhankelijkheid een feit geworden en door het moederland erkend was, vrijwel de toestand, die in het laatst der 15e eeuw, vóór den plotselingen opbloei, bestond, terugkeerde.

En, eigenaardig is het, dat het leven van den grooten ontdekker die het Spanje mogelijk maakte, zijn grondgebied op zulk een, haast wonderbare, wijze uit te breiden, een dergelijken plotselingen opgang, gevolgd door een periode van langzamen terugkeer tot vroegere onbekendheid, vertoont. Vóór 1492 was Christoforus Columbus een onbekend zeeman, geïnspireerd door één idée, door het Westen zeilende, de rijke landen Cipango en Cathay in het Oosten te bereiken, een idée voor de verwezenlijking waarvan hij jaren lang de belangstelling van vorsten trachtte op te wekken en waartoe hij haast bedelend van hoofdstad tot hoofdstad trok, om steun voor de uitvoering van zijn plannen te verkrijgen. Toen plotseling, dank zij de, vrij poovere, medewerking van Isabella van Castilië, zijn succes, het vinden van land in het Westen, waardoor hij, als een Romeinsche triomfator, op 15 Maart 1493 in dezelfde haven van Palos, vanwaar hij ruim een half jaar te voren was uitgezeild. kon terugkeeren. Daarna zijn benoeming tot onderkoning van de nieuw ontdekte landen, helaas binnen kort gevolgd door de constateering van het feit, dat hij de, voor een bestuurder onmisbare, eigenschappen miste. Dat was het begin van het einde voor den, in andere opzichten zoo bewonderenswaardigen, man. Als een misdadiger geboeid naar Spanje terug gevoerd, werd hij wèl door zijn beschermers, den koning en de koningin, in eere hersteld, maar niet in zijn waardigheden gehandhaafd. En daarop volgde voor hem een periode van terugkeer tot vroegere onbekendheid en onbelangrijkheid, een onbekendheid, zóó groot, dat er nog steeds onzekerheid bestaat omtrent de plaats, waar hij na zijn veelbewogen leven de laatste rust vond. Was dat in de cathedraal van Santo-Domingo, in Valladolid, of in eenige andere plaats van Spanje of Italië? Nog steeds is die vraag niet met zekerheid te beantwoorden. Tijdgenooten vergaten den grooten ontdekker; eerst het nageslacht zou hem de eere geven, die hem toekomt.

Cuba was een der eerste eilanden, die Columbus tijdens zijn

eerste reis (3 Augustus 1492–15 Maart 1493) in de Caraibische Zee ontdekte. Op 24 October, 12 dagen, nadat hij door het bereiken van het eiland Guanahani (San Salvador, Watling) geconstateerd had, dat zijn vermoeden, dat ver in het Westen onbekende landen met, nooit door Europeanen aanschouwde, menschen, dieren en planten, met wellicht ontzaglijke rijkdommen, moesten liggen, juist was, bereikte hij de Zuidkust van het grootste der Antillen. Oost-Azië, het eigenlijke doel van den tocht, was het gevonden land echter niet; dat moest nog verder naar het Westen liggen. En, daarnaar zoekend, bereikte de ontdekker de Zuidkust van Cuba in de nabijheid van den Rio Maximo. Langs de kust zeilende en na de ontdekking van een groep kleine, bekoorlijke eilandjes, die den naam van Jardines del Rey ontvingen, begon Columbus te vermoeden, dat het gevonden land geen continent, maar een eiland moest zijn, een vermoeden, dat tijdens de 2e reis (23 September 1493–15 Maart 1495) bijna tot zekerheid werd. Cuba was een eiland, Oost-Azië was dus nog niet bereikt, maar het zou nog tot 25 Juli 1513, den dag, waarop Balboa den Stillen Oceaan voor het eerst aanschouwde, duren, eer men tot het besef kwam, hoe ver dat nog verwijderd was.

Op zijn terugreis na zijn eersten tocht ontdekte Columbus nog het tegenwoordige Haïti, dat hij Española noemde, en tijdens zijn tweede reis ook Portorico en Jamaïca, benevens eenige der Kleine Antillen. De vier groote eilanden waren dus in Spaansch bezit gekomen en het middelpunt daarvan werd al spoedig Española, het eiland, waar in 1500 de ontdekker de grootste vernedering zou ondergaan.

Aan het eiland Cuba werd in de eerste jaren na de ontdekking betrekkelijk weinig aandacht geschonken. Toen Columbus het voor de tweede maal bezocht, werd o.a. in het tegenwoordige Santiago y Jagua een kerk gesticht, de eerste in het nieuwe Spaansche gebied, maar tot 1508 werd het slechts nu en dan door Spanjaarden bezocht, o.a. door eenige schipbreukelingen, die, van Darien komende, op Cuba aanlandden en vandaar met een Indiaansche boot naar Española wisten te komen. In het genoemde jaar werd Sebastian de Ocampo uit Santo Domingo gezonden, om eenige streken van Cuba nader te onderzoeken. Door dit onderzoek werd bevestigd, dat Cuba inderdaad een eiland was. Drie jaren later, in 1511, werd op last van den toenmaligen onderkoning Diego Colón, den zoon van Columbus, een ernstige poging gedaan, om Cuba te koloniseeren. Met de leiding daarvan werd belast Diego de Velasquez, een der tochtgenooten van Columbus. Hem

werden de rijkste en meest geschikte kolonisten van Española en Portorico toegevoegd. Dat kon zonder schade voor het eerste eiland geschieden, daar de kolonisatie dààr vrij ver gevorderd was, zoodat er reeds vijf steden ontstaan waren. Onder de uitgezondenen treft men zeer bekende namen aan, z.a. Hernan Cortés, Alvaredo Pontecarrero, Cristobal de Oliá, Velasquez de Leon, Juan de Grijalba [1]), Bartolomé las Casas enz. Aan de Zuidkust stichtten deze kolonisten een stad, Baracoa de Nuestra Señora de la Asunción. Het eerste gedeelte van dezen naam was de benaming van een, daar reeds bestaande, Indiaansche vestiging.

Weldra kwamen zich nog andere avonturiers op het eiland vestigen, onder andere Panfilo Narvaéz [2]), Juan de

[1]) Juan de Grijalba. (geb. te Cuallar in Segovia, overl. 21 Januari 1527 te Olancha of Villahermosa C.A.

Hij was een neef (oomzegger) van Narváez en kwam met Velasquez op Cuba aan. Van daar vertrok hij met zijn oom in 1518 op bevel van Velasquez naar de Golf van Mexico, om vroegere ontdekkingen voort te zetten. Daardoor werden verschillende eilanden in de Golf van Mexico bekend, o.a. S. Juan de Ulloa, later een belangrijke haven. Deze ontdekkingen bereidden de onderneming van Cortés voor. Na een verblijf op Cuba, om daar rapport uit te brengen, werd hij naar Centraal Amerika gezonden en daar eenigen tijd later met 19 andere Spanjaarden vermoord.

[2]) Panfilo Narvaez. (geb. te Valladolid in ?; overl. in Florida 1528)

Hij diende aanvankelijk in Jamaïca onder Esquivel en vroeg aan dezen bestuurder vergunning, met 30 uitgelezen manschappen, boogschutters, naar Cuba te gaan om zich ter beschikking van Velasquez te stellen. Van dezen werd hij al spoedig een gunsteling en hij ontving van hem opdracht, het binnenland van Cuba te gaan onderzoeken. Op zijn tochten verwekte hij, te paard zittende, allerwegen groote schrik onder de daar wonende Indianen, die nog nooit een ruiter gezien hadden. Daar zij overal voor de gevreesde vreemdelingen de vlucht namen, mislukte de eerste tocht vrijwel geheel. Een tweede tocht met 100 man, waarbij Bartolomé las Casas zich aansloot, een, waarbij streken onderzocht werden, waar te voren Alonzo de Hojeda reeds geweest was, leverde betere resultaten op.

In 1518 begaf Narvaez zich naar Spanje en werkte daar voor de bevordering van Velasquez tot „adelantado" *) der nog in de omgeving te ontdekken landen en eilanden.

Op Cuba teruggekeerd, ontving hij van Velasquez opdracht, de

*) Adelantado(r), in de eerste tijden van de bezetting der Amerikaansche gewesten door de Spanjaarden, een bestuurs-ambtenaar, aan wien bij wijze van erkentelijkheid voor reeds in een andere functie bewezen diensten door den koning werd opgedragen, de belangen van een aangrenzend, pas bezet, gebied in het bijzonder te bevorderen. De naam staat in verband met het woord „adelante" (voorwaarts) en kan gevoeglijk weergegeven worden door „promotor".

Leon[1]), benevens vluchtelingen van de landengte van Panamá, die

---

onderneming van Cortés tegen Mexico zooveel mogelijk tegen te werken en den aanvoerder dood of levend naar Cuba terug te voeren. Hij kreeg daartoe de beschikking over 11 groote en 7 kleinere schepen, bemand met 900 (volgens anderen 1400) koppen en voorzien van het noodige oorlogsmateriaal. Deze onderneming mislukte geheel. Cortés, die een onderlingen strijd der Spanjaarden wilde vermijden, beproefde aanvankelijk onderhandelingen en overviel, toen deze mislukten, in den nacht met 250 man het kamp van Narvaez, waarin 810 man met met 18 stukken geschut gelegerd waren. Hij behaalde een volkomen overwinning; Narvaez werd tijdens de gevechten zwaar gewond en verloor o.a. zijn linkeroog. De tegenspoed van Narvaez was vooral hieraan te wijten, dat er groote oneenigheid onder zijn soldaten heerschte; velen hunner waren op de hand van Cortés en ook de „oidor" (een rechterlijk ambtenaar, die met dergelijke expedities medegezonden werd. Zijn functie kwam in vele opzichten overeen met die van de z.g. gedeputeerden te velde bij de latere Staatsche legers) Lucas Vasquez, beval sterk onderhandeling met den tegenstander aan. Toen Narvaez daartoe niet te vinden was, bedreigde hij hem met gevangenschap en verbeurdverklaring zijner goederen, als hij naar Cuba terugkeerde. Narvaez liet hem toen met eenige muitende soldaten naar de schepen voeren, en zond hem met een ervan naar Cuba terug.

Nadat Cortés ook de schepen in bezit genomen had en nadat de meesten der soldaten van Narvaez naar hem waren overgeloopen, werd Narvaez door den overwinnaar, nadat hij voldoende van zijn wonden hersteld was, naar Cuba teruggezonden. Eenigen tijd daarna had hij zich naar Spanje te begeven, om zich voor den Raad van Indië te verantwoorden over het feit, dat zijn expeditie mislukt was en dat hij zich tegen de aanwijzingen van den „oidor" verzet had. Deze procedure liep in zijn voordeel af; hij werd vrijgesproken en wist daarna zelfs van de regeering een opdracht te verkrijgen om Florida in bezit te nemen, terwijl hijzelf tot „adelantado" daarvan benoemd werd.

Om deze opdracht uit te voeren, vertrok hij in Juni 1526 uit San Lucar naar Cuba, waar hij in Santiago zijn expeditie-corps formeerde. Op Trinidad nam hij de noodige levensmiddelen in en na een, overigens vrij onfortuinlijke, reis kwam hij ten slotte met 400 man en 80 paarden op Florida aan. Hier hoopte hij overvloedig goud te vinden, in welke verwachting hij nog versterkt werd door opzettelijk misleidende mededeelingen der Indianen. Op langdurige vruchtelooze zwerftochten kwam de geheele troep, waaronder ook de aanvoerder, met uitzondevan 15 man om. De overgeblevenen wisten een onbewoond eiland niet ver van de kust te bereiken, vanwaar zij later met een zelf gemaakte boot, erin slaagden, weder naar de bewoonde wereld te ontkomen.

[1]) JUAN PONCE DE LEON (geb. 1460 te Tierra de Campos in Valencia; overl. 1521 te Havana).

Hij bekleedde eerst verschillende functies in Spanje en was daar o.a. schildknaap van Nuñez de Guzmán. grootmeester van de Orde van Calatrava. Het is mogelijk, dat hij Columbus op diens tweede reis (23 September 1493–15 Maart 1495) naar Amerika vergezelde; zeker

zich aan de onderdrukking en willekeur van Pedrasias[1]) wenschten te onttrekken. De eerstgenoemde was van Jamaica afkomstig en maakte zich in 1528 bekend door een expeditie naar de Golf van Mexico op bevel van Velasquez, den gouverneur van Cuba, waar-

---

is het, dat hij zich in het gevolg van Nicolas Ovando op 13 Februari 1502 inscheepte, toen deze na zijn benoeming tot gouverneur naar Española vertrok. Hier aangekomen, hielp hij onder bevel van Juan de Esquivel mede, om een opstand onder de Indianen te onderdrukken. Ter belooning voor zijn daarbij bewezen diensten werd hij tot kapitein aangesteld.

Van de Indianen hoorde hij verhalen omtrent den rijkdom van Boriquén (Portorico) aan edele metalen. Dit gaf hem aanleiding, aan Ovando vergunning te vragen, om dit eiland te exploreeren en, zoo mogelijk, voor Spanje in bezit te nemen. Ovando verleende zijn toestemming en sloot met Ponce de Leon op 15 Juni 1508 een contract, welke overeenkomst op 2 Mei 1509 hernieuwd werd.

Gedurende eenige jaren bekleedde hij de waardigheid van gouverneur van Portorico en opperbevelhebber van de land- en zeemacht in zijn gebied. Van de regeering ontving hij toen opdracht een onderzoek in te stellen naar nog onbekende landen en eilanden in zijn omgeving. Omtrent Florida had hij reeds verhalen van Indianen gehoord over rijkdom aan edele metalen en over de aanwezigheid daar van een wonderbron, die de vergane jeugd kon teruggeven. In de veronderstelling, dat het een eiland was, vertrok hij daarheen en bereikte het op Palm-Zondag (11 April 1512). In verband met dezen dag gaf hij het gevonden land den naam van Florida. (Palm-Zondag, Pascua florida). Op 17 September van het zelfde jaar keerde hij op Portorico terug en vertrok daarna naar Spanje om persoonlijk verslag van zijn ontdekking aan den koning uit te brengen.

Toen hij in West-Indië terugkeerde, was daar inmiddels het bestuur geheel gewijzigd. De toenmalige minister van koloniën Cianeros had na het vertrek van Ovando het bestuur toevertrouwd aan een commissie van drie Paters Jesuïten, die Ponce de Leon in een minderwaardige functie dan zijn vroegere wilden benoemen. Hij weigerde echter deze te aanvaarden en vertrok 20 Februari 1521 naar Florida om dat in bezit te nemen. Daar aangekomen, ondervond hij heftigen tegenstand van de Indianen, die met buitengewoon zware bogen bewapend waren. In een gevecht werd zijn troep geheel verslagen en de aanvoerder zwaar gewond. Naar Havana overgebracht, stierf hij daar aan de bekomen verwondingen. Hij werd voorloopig in Havana begraven. Later werd zijn lijk overgebracht naar Portorico, waar het werd bijgezet in het klooster S. Tomás de Aquina. Op 12 Augustus 1903, den dag van de herdenking van de eerste kolonisatie van Portorico, werd het stoffelijk overschot van Ponce de Leon overgebracht naar de cathedraal te San Juan, de hoofdstad van Portorico. Naar Ponce de Leon is de tweede stad op Portorico Ponce genoemd.

[1]) Pedrasias, vaak gebruikte aanduiding van Pedro Arias de Avila, graaf van Gomera. Zie omtrent hem De W. I. G., Jaarg. XXII, afl. 6, blz. 177.

door hij tevens hoopte Cortés te overtreffen. Zijn onderneming mislukte geheel en hijzelf verdronk later in de Mississippi. Van zijn volgelingen brachten daarbij slechts vier het leven er af. Na een gevangenschap van negen jaren bij de daar wonende Indianen gelukte het hun te ontvluchten en, door blanken bewoonde, streken te bereiken. Door hen werd de aanwezigheid van ontzaglijke kudden bisons in de prairiën bekend.

Ponce de Leon vestigde zich tijdelijk op Cuba, om daar zijn expeditie naar Florida in 1513 voor te bereiden. In dien tijd nam de Spaansche bevolking ten koste der Indianen betrekkelijk snel toe. De geograaf José Maria de la Torre noemt niet minder dan 25 namen van plaatsen, die in die periode gegrondvest werden, waaronder ook Havana, de tegenwoordige hoofdstad van het eiland. Havana werd in 1515 gesticht op ongeveer 3 mijlen van Batabaná, maar deze plek bleek ongeschikt te zijn wegens de vele mieren en andere insecten, waarom later de nieuwe vestiging naar de tegenwoordige plaats werd overgebracht.

Velasquez was met deze vermeerdering der blanke bevolking in de, door hem bestuurde, kolonie niet onverdeeld ingenomen. Onder de nieuw-aangekomenen toch waren ondernemende avonturiers, wier daden en voornemens bij hem de vrees deden opkomen, dat te zijnen koste, de aandacht van de Spaansche regeering te veel op hen zou vallen. Voor de uitbreiding van de Spaansche macht in het nieuwe werelddeel waren deze menschen echter van buitengewoon belang. Van Cuba toch gingen verschillende ontdekkers en „conquistadores" uit, om de, nog onbekende, omgeving te verkennen en nog niet bezochte landen en eilanden voor Spanje in bezit te nemen. Maar ook zeer vaak met het eigenlijke doel, zelf van de ten uitvoer gebrachte bezetting het noodige voordeel te trekken. Vandaar de groote onderlinge afgunst, waarvan die tusschen Velasquez en Cortés en van dezen en Narvaez een sterk voorbeeld geeft. De, hierna te vermelden strijd van Ponce de Leon op Portorico tegen zijn, door den onder-koning begunstigde, tegenstanders geeft eveneens een staaltje van dezen afgunst te aanschouwen.

Maar in weerwil van onderlinge verdeeldheid, of misschien juist ten gevolge daarvan, waarom men elkander in de ontzaglijke ruimte van het nieuwe gebied trachtte te ontwijken, werd in het eerste gedeelte van de 16e eeuw het, in naam en weldra ook min of meer inderdaad, onder Spaansche heerschappij staande, gebied op verwonderlijk snelle wijze uitgebreid. Het middelpunt vanwaar de ontdekkers en veroveraars uitgingen, was aanvankelijk

Española. Reeds zeer kort na de eerste ontdekking van dit eiland begonnen die uitbreidingen. Van Española uit werd, zooals boven vermeld werd, Cuba en kort daarna ook Portorico en daarna ook Jamaica in bezit genomen en gekoloniseerd, en op hun beurt werden deze eilanden weder de uitgangspunten voor nieuwe vergrootingen van het Spaansche overzeesche rijk.

Reeds zeer spoedig nadat Spanje begonnen was, het eiland te koloniseeren, werden er van vijandelijke zijde pogingen aangewend,dat werk te verstoren. Onder het bestuur van den derden gouverneur, Gonsalvo de Guzman, hadden de eerste aanvallen van Franschen in 1537 plaats. In de haven van Havana werden twee schepen met lading genomen, en in die van Santiago moest een aanval van een zeeroover worden afgeslagen, die daar een scheepje trachtte te vermeesteren. Dat waren de eerste vijandelijkheden tegen het eiland, die nog door vele zouden gevolgd worden en die in het midden der 18e eeuw zelfs tijdelijk leidden tot het verlies van het eiland als Spaansche kolonie. Tijdens den Zevenjarigen oorlog werd Havana in 1762 aangevallen en genomen door een Britsche vloot en een legercorps onder bevel van Lord Albemarle en Sir George Pocock. Bij den vrede van Parijs (10 Februari 1763) kreeg Spanje het eiland echter terug in ruil voor den afstand van Florida.

Daarna zou Cuba nog eens omstreeks 1790 onder het bestuur van den gouverneur Las Casas een periode van bloei doormaken, om in het laatst der 19e eeuw voor goed voor Spanje verloren te gaan. Dit laatste geschiedde tijdens den Spaansch-Amerikaanschen oorlog.

Reeds sedert 1848 was Spanje met dit verlies bedreigd geweest, toen president Polk [1]) voorstelde, het eiland tegen een vergoeding van $ 1.000.000 van Spanje over te nemen.

Dit voorstel kwam in een tijd toen de V.S. bezig waren, zich naar verschillende zijden uit te breiden. De annexatie van Texas werd gevolgd door een verdrag met Engeland, waardoor Oregon in 1848 bij de Unie gevoegd werd, waarna ten gevolge van een

[1]) James K. Polk (1795–1849) was geboren in Noord Carolina en woonde later in Tennessee. Hij studeerde in de rechten en bekleedde achtereenvolgens verschillende ambten. In 1824 werd hij in het Congres gekozen en daarna in 1839 tot gouverneur van Tennessee benoemd. Daar hij de annexatie van Texas (29 Dec. 1845) door de V.S. bevorderd had, werd hij in 1845 als opvolger van John Tyler tot President der V.S. gekozen. Hij overleed in 1849, drie maanden nadat zijn periode van bestuur was geëindigd.

oorlog met Mexico volgens de vredes-bepalingen van 2 Februari 1848 Nieuw-Mexico en Californië bij de Unie gevoegd werden. Cuba werd toen echter nog niet verkregen; het zou nog tot het einde der eeuw duren, eer het voor Spanje verloren ging, en wel als gevolg van herhaalde opstanden der Cubanen tegen het met weerzin gedragen Spaansche gezag. Deze werden met geweld onderdrukt, maar veroorzaakten, dat in de V.S. een sterke neiging tot interventie ten gunste der opstandelingen ontstond. Tot deze interventie kwam het echter nog niet, maar ter bescherming van de belangen van onderdanen der V.S. werd het slagschip „Maine" naar Havana gezonden, dat echter in den nacht van 15 Februari 1898 door de ontploffing van een onderzeesche mijn in de haven te gronde ging. Resoluties van het Congres, in verband met deze gebeurtenis genomen, veroorzaakten, dat, ofschoon Spanje eerst officieel zijn leedwezen over het ongeluk betuigde, dat op 25 April de Amerikaansche gezant te Madrid zijn paspoort ontving, waarna de V.S. aan Spanje den oorlog verklaarden.

De oorlog, die slechts enkele maanden duurde (25 April–10 Dec. 1898) werd uitgestreden in de Caraibische Zee en den Indischen Oceaan. Hier gingen de Philippijnen voor Spanje verloren; in Amerika kwam een einde aan de heerschappij van dat rijk over Cuba en Portorico.

Voor Cuba kwam het einde ervan door de vernietiging van de Spaansche vloot op 3 Juli 1898 in de haven van Santiago, nadat de luitenant ter zeer Richard P. Hobson getracht had, haar daar op te sluiten door met zeven man voor de ingang ervan een vaartuig, de „Merrimac", te doen zinken. Deze opzet gelukte niet geheel; wel zonk de „Merrimac", waarna Hobson en zijn mannen op ridderlijke wijze door de Spanjaarden aan boord werden genomen, maar het nauwe vaarwater was niet geheel afgesloten. Toen echter de Spaansche schepen trachtten de haven te verlaten, werden zij één voor één door de blokkeerende Amerikaansche vloot vernietigd, en de Spaansche bevelhebber, admiraal Cervera, werd met 1200 man krijgsgevangen gemaakt. Het verlies der Spanjaarden aan gewonden en gesneuvelden was ontzettend; de Amerikanen verloren slechts één man, terwijl geen hunner schepen ernstig beschadigd werd.

Twee weken later, op 17 Juli, gaf Santiago, dat ook aan de landzijde belegerd werd, zich over. Inmiddels waren de Spanjaarden door gelande Amerikaansche troepen ook bij Caney en San Juan verslagen, en waren er na den val van Santiago onderhandelingen over den vrede te Parijs geopend, die op 10 December 1898 tot

het einde van den oorlog leidden. Bij het vredes-verdrag stond Spanje Cuba, Portorico, de Philippijen en het eiland Guam in den Stillen Oceaan af. Dat was het einde van de 400-jarige heerschappij van Spanje in de Caraibische Zee, een heerschappij, die reeds gedurende anderhalve eeuw gestadig aan het afbrokkelen geweest was.

Haïti, dat gedurende eenigen tijd het middelpunt van dit, zich vormende rijk was, werd evenals Cuba door Columbus tijdens zijn eerste reis ontdekt. Op 6 December kwam hij in een inham, de tegenwoordige baai van Caracol, op zijn terugreis van Cuba aan en liet een zijner scheepjes vastmeeren aan een reusachtigen „ceiba" [1]), welke boom, naar beweerd wordt, voor enkele jaren nog in leven was. Het voorkomen van het land rondom de baai herinnerde den ontdekker aan Spanje, waarom hij het eiland den naam van Española (later verlatijnscht tot Hispaniola) gaf. Een algemeen gebruikelijke naam ervan was bij de inboorlingen niet te vernemen; sommigen noemden het Cuisqueya, welk woord „Groot land" zou beteekenen, anderen Bohia, d.i. „bevolkt land", en nog anderen Haïti, of „bergachtig land". Columbus liet op het eiland, dat hem zeer aantrok, een fort bouwen en liet daar 40 man als bezetting achter. Deze was echter blijkbaar veel te gering, want bij zijn terugkeer uit Spanje in het volgende jaar vond hij het geheele fort verwoest en van de bezetting nog slechts één man in leven. Daarna werd de koloniseering van het eiland met meer kracht aangepakt, zoodat er al spoedig verschillende nederzettingen ontstonden, waarvan de voornaamste de tegenwoordige hoofdstad der Dominicaansche republiek, Ciudad Trujillo — vroeger Santo Domingo genaamd — werd. Hier verrezen al spoedig indrukkende bouwwerken, o.a. de versterkingen met den, in 1503 gebouwden, forschen Torre del Homenaje als middelpunt, de cathedraal, waarvan de bouw in 1514 begonnen werd en waarin in 1877 de laatste overblijfselen van den ontdekker werden bijgezet op zoodanige wijze, als de gedachtenis van zulk een man toekwam [2]). Verschillende geestelijken hadden den ontdekker op zijn

[1]) Ceiba petandra, de katoenboom of kankantri der Surinaamsche bosschen.

[2]) Er zijn er echter velen, die niet aannemen, dat de, in een grafkelder onder de cathedraal ontdekte beenderen inderdaad de overblijfselen van Columbus zijn. (Zie o.a. 5e Jaarlijksch Verslag v.h. Geschied- Taal- Land- en Volkenkundig Genootschap van Curaçao. J. H. de Bussy, Amsterdam 1901).

tweede reis reeds vergezeld en in 1511 was men zoover, dat Paus Julius II het eiland tot een bisdom verhief. Het duurde echter nog tot 1516, eer de eerste bisschop zich er vestigde. Dat was Alejandro Giraldini, een Italiaansch prelaat.

Ook in wereldlijk opzicht werd Santo Domingo het middelpunt van bestuur. Daar toch werd de „audiencia" gevestigd, die, na de latere uitbreidingen van het Spaansche gezag, als rechtsgebied, behalve het eiland Santo Domingo, ook Cuba, Portorico, Jamaica, Venezuela, Margarita en Trinidad omvatte.

Gedurende een gedeelte der 16e eeuw bleef Hispaniola zoo een der voornaamste steunpunten van de Spaansche macht in Amerika, van waar in geestelijk en in wereldlijk opzicht de overige gebieden gecontroleerd werden. De Kroon stelde vele jaren zeer veel belang in het eiland, meer inderdaad, dan de kolonisten, die het al spoedig voor meer en snellere rijkdommen belovende streken begonnen te verlaten, niettegenstaande de moeilijkheden, die hun daarbij in den weg gelegd werden en de verbodsbepalingen, die van bestuurswege tegen dergelijke verhuizingen werden uitgevaardigd. Bij goede exploitatie had het eiland echter voor de Spanjaarden van zeer groot belang kunnen worden, indien zij niet in de eerste plaats oog gehad hadden voor edele metalen en andere kostbaarheden, maar wel voor de groote vruchtbaarheid ervan op de meeste plaatsen. Suikerriet b.v. groeide er uitmuntend, en suiker werd, nadat dit in andere streken was ingevoerd, al spoedig een der voornaamste producten van Spaansch Amerika. Wanneer het suikerriet op Hispaniola het eerst werd ingevoerd, staat niet geheel vast. Volgens Las Casas werd het door Columbus bij zijn 2e reis van de Canarische eilanden medegenomen en op Hispaniola geïmporteerd. In 1506 of '7 zou men daar met de suikerfabricage begonnen zijn. Oviedo echter stelt het tijdstip ervan ongeveer een tiental jaren later en vermeldt, dat de eerste suiker omstreeks 1520 werd uitgevoerd. Van Hispaniola naar andere streken overgebracht, werd suiker weldra een der voornaamste export-artikelen, o.a. ook voor Cuba en Mexico, van waar jaarlijks groote hoeveelheden naar Spanje en naar Peru gezonden werden.

Dat de Kroon bijzonder belang in Hispaniola stelde had nog een andere reden, die te vinden was in de aanwezigheid van metalen. Weliswaar waren er deelen van het Spaansche overzeesche rijk, die beter dan dit eiland bedeeld waren met edele metalen, maar o.a. koper was op Hispaniola en ook op Cuba wel aanwezig. Mijnen nu waren in het Spaansche koninkrijk het eigendom van de Kroon, die ze te haren profijte kon doen ontginnen tegen een vergoeding

van aanvankelijk 1/3, later 1/4 en ten slotte 1/5 van de opbrengst. Deze belasting, die z.g. „quinta", bleef tot het einde van de 18e eeuw van kracht en verklaart voor een groot deel de belangstelling der Spaansche monarchen voor den mijnbouw en hun bemoeiïngen daarmede. Evenals dat met zoovele andere takken van bedrijf in Amerika geschiedde, werden zeer beperkende voorschriften omtrent mijn-exploitatie door Ferdinand en Isabella reeds in 1501 uitgevaardigd; deze werden in 1504 eenigszins uitgebreid, zoodat zij allen Spaansche onderdanen ten goede zouden kunnen komen. Maar een tegenwerkende omstandigheid was, dat in Europa destijds koper uit Hongarije geprefereerd werd boven dat, uit Amerika afkomstig.

Lang zou Hispaniola niet in Spaansch bezit blijven, althans niet geheel. De westelijke helft, de tegenwoordige neger-republiek Haïti, ging het eerst voor Spanje verloren en wel officieel bij den vrede van Rijswijk in 1697, toen zij aan Frankrijk moest worden afgestaan. De oostelijke helft, de tegenoordige Dominicaansche republiek, bleef Spaansch tot in de 19e eeuw, toen in 1844 na een der vele revoluties op het eiland de republiek gesticht werd.

Gedurende de 18e eeuw was het tegenwoordige Haïti onder den naam van Saint Domingue de voornaamste der Fransche koloniën in de West. Haar oorsprong had zij te danken aan zeeroovers, die zich op het rots-eiland Tortuga ten N. van Haïti gevestigd hadden, de beruchte boekaniers of flibustiers. Naar het schijnt, vertoonden zich daar het eerst in het eerste vierde deel der 17e eeuw eenige Franschen en Engelschen, meest deserteurs van schepen, overblijfselen van de bemanningen van vergane vaartuigen, bij wie zich enkele weggeloopen slaven uit de omringende koloniën gevoegd hadden. Van Tortuga, dat niet veel had aan te bieden, staken deze lieden alras over naar het vruchtbare hoofd-eiland, voor hen zoo gemakkelijk bereikbaar, waar meer te verkrijgen was dan op het kleine, onvruchtbare Tortuga. Want hoewel op het vruchtbare eiland Haïti allerlei tropische cultures mogelijk waren en ook beoefend werden, echte planters waren de meeste, daar wonende, Spanjaarden toch niet. Het grootste deel hunner was het er in de eerste plaats om te doen, in korten tijd rijk te worden en daarom trokken hen onweerstaanbaar de edele metalen van Mexico en Peru aan, toen door de geleidelijke uitbreiding van het overzeesche rijk de aanwezigheid binnen bereikbaren afstand daarvan vastgesteld werd. Zoolang de verhuizing daarheen aan eiland-bewoners nog niet verboden was, stroomden deze van Hispaniola en elders naar de nieuw ont-

dekte, fabelachtige rijkdommen belovende, gewesten en lieten de reeds aangelegde plantages gaarne voor het lokkende goud en zilver in den steek. De wildernis overwoekerde weldra de cultures; runderen, paarden en varkens, aan hun lot overgelaten, verwilderden en vermeerderden met groote snelheid. En weldra kwamen de boekaniers van Tortuga, die er hun werk van maakten, jacht te maken op de afstammelingen van deze verwilderde huisdieren, en het vleesch op een, van de Indianen afgekeken, manier roosterden en droogden om het te conserveeren, en de huiden op primitieve wijze tot leer verwerkten. Hun producten verkochten zij aan voorbij varende schepen, en zij bleven daardoor in voortdurende aanraking met hun vroeger arbeidsveld, de wijde oceaan, waar ook al zooveel begeeringswaardigs te halen was. Want de voorbij varende schepen waren vaak rijk beladen Spaansche galjoenen, die de schatten van de Nieuwe Wereld naar Spanje moesten overbrengen. De rijke lading, het vaak onvoldoende zeemanschap der Spanjaarden, de gebrekkige bewaking van den zeeweg, dat alles lokte de boekaniers uit, als de gelegenheid zich daartoe voordeed, ook als flibustiers, vrijbuiters, zeeroovers op te treden. Zeerooverij toch was een geliefkoosd bedrijf van vele zeelieden in de West, die na de ontdekking van Amerika het terrein hunner werkzaamheid op onverwachte wijze zagen uitgebreid. Reeds in de latere Middeleeuwen hadden Fransche, Iersche en Engelsche zeeroovers de wateren om Groot-Brittannië onveilig gemaakt en waren geleidelijk doorgedrongen tot de kusten van Spanje, Portugal en de Azoren. Sommigen hunner waren soms van kaperbrieven voorzien, maar zeer vaak ook gingen zij voor eigen risico, en op eigen voordeel bedacht, erop uit, waartoe zij te eer kwamen, daar destijds van eenig verschil tusschen zeeroof en kaperij nog nauwelijks sprake was. Het zou nog eenige eeuwen duren, eer dat eenigermate nauwkeurig omschreven werd.

Toen nu in het laatst der 15e eeuw het bevaarbare zeegebied op zoo onverwachte wijze werd uitgebreid, vergrootte zich tegelijkertijd het terrein, waarop de zeeroovers werkzaam waren. Om terugkeerende Spaansche schepen op te wachten, en hun lading buit te maken, zwierven zij rond in de nabijheid der Azoren, en toen daar Spaansche oorlogsschepen verschenen, om den zeeweg te beveiligen, staken zij den Oceaan over en maakten ook de West-Indische wateren tot terrein hunner werkzaamheid, zoodat er reeds in het begin der 16e eeuw herhaaldelijk melding gemaakt wordt van het buitmaken van Spaansche schepen en

van overvallen op Havana, Santiago de Cuba en andere plaatsen. Reeds op zijn eerste reis in 1492 stelde Columbus de aanwezigheid van Fransche zeeroovers bij de Canarische eilanden vast, en na zijn terugkeer van zijn derde reis in 1499 rapporteerde hij, dat hij een anderen dan den gewonen weg gevolgd had, om het eiland Madeira te bereiken, ten einde een Fransche vloot te ontloopen, die hem bij Kaap St. Vincent lag op te wachten. In het eerste vierde deel van de 16e eeuw werd het gevaar voor Spaansche schepen voortdurend grooter, en in 1521 wordt er voor het eerst melding van gemaakt, dat twee karveelen, met schatten beladen, door Fransche piraten werden vermeesterd. Deze en volgende gebeurtenissen gaven er aanleiding toe, dat Spanje een geregelde vloot van oorlogsschepen uitrustte, om patrouillediensten te verrichten op den weg naar en van Amerika. De kosten daarvan zouden bestreden worden uit de opbrengst van een belasting, geheven van kooplieden, die handel dreven op Amerika, de Azoren, de Canarische eilanden, Madeira en de Barbarijsche kust. Maar zulke maatregelen, hoe noodig ook in het belang van de koloniën, zoowel als van het moederland, werden wel ontworpen en gedurende korten tijd ten uitvoer gebracht, doch niet zóó konsekwent, als het steeds dreigende gevaar van de zijde der zeeroovers eischtte.

Dezen hadden twee centrale punten in de West; de Engelschen Old Providence (vroeger genaamd Santa Catalina, een eilandje, gelegen niet ver van de Mosquito-kust), dat later, nadat het herhaaldelijk door de Spanjaarden was aangevallen, verlaten en door Jamaica als hoofdkwartier vervangen werd; de Franschen geruimen tijd het boven genoemde eilandje Tortuga. Ook hierop werden van Spaansche zijde herhaaldelijk aanvallen gedaan, om hen vandaar te verdrijven, steeds echter slechts met tijdelijk resultaat en ten slotte werd Tortuga het uitgangspunt, waarvan de Franschen een groot deel van Hispaniola vermeesterden. Vermoedelijk waren de eersten, die er zich vestigden, eenige Franschen van de kolonie van d'Esnambuc op St. Kitts). Later kwamen daar andere Franschen en ook Engelschen bij en van 1631 tot 1640 stond het eiland onder de bescherming van een Engelsche maatschappij, de „Old Providence Company". In 1640 kwam het in Fransch bezit en werd tusschen 1650 en '54 herhaaldelijk door de Spanjaarden aangevallen, waardoor het vier malen gelukte, alle bewoners te verdrijven, echter slechts tijdelijk, want, wanneer de Spanjaarden vertrokken waren, keerden zij zoo spoedig mogelijk terug. Van 1656 tot 1660 was het eiland weer tijdelijk in Britsch bezit, maar

in 1664 kwam het in bezit van de, toen opgerichte, Fransche West-Indische Compagnie, die erin slaagde, geleidelijk het westelijke gedeelte van Haïti in bezit te nemen.

Gelijk Jamaïca voor de Engelschen en Curaçao voor ons, werd toen de kolonie Saint-Domingue de voornaamste der bezittingen van Frankrijk in de Caraïbische Zee. In de 18e eeuw, toen tal van afstammelingen van voorname, adellijke families zich er gevestigd hadden, beleefde deze een periode van grooten bloei, maar in het revolutie- en het daarop volgende Napoleontische tijdvak ging zij ten gevolge van de verwoestende neger-opstanden[1]) voor goed ook voor Frankrijk verloren en ontstonden op het eiland de beide republieken Haïti met de hoofdstad Port au Prince en de Dominicaansche Republiek met de aloude hoofdstad Santo Domingo, sedert eenige jaren Ciudad Trujillo genaamd.

Eigenaardig is het wel op te merken, dat, hoewel Haïti langer aan Spanje dan aan Frankrijk toebehoord heeft, de Fransche invloed, evenals dat op Martinique het geval geweest is, zooveel sterker heeft nagewerkt. Reeds het volkslied, dat in de verte min of meer aan de Fransche Marseillaise herinnert, doet dit zien. Het werd in 1903 op last van den toenmaligen president Nord Alexis vervaardigd bij gelegenheid van de herdenking der 100-jarige onafhankelijkheid van de republiek; de woorden zijn van Justin Cherisson en de muziek van Nicolas Giffrard. Het lied draagt den naam van „La Dessalinienne" en het eerste couplet ervan luidt aldus:

„Pour le Pays, pour les Ancêtres
„Marchons unis (*bis*)
„Dans nos rangs point de traîtres!
„Du sol soyons seuls maîtres
„Marchons unis (*bis*)
„Pour le Pays, pour les Ancêtres
„Marchons, marchons, marchons unis!"

Portorico, het derde der Groote Antillen, werd door Columbus tijdens zijn tweede reis ontdekt, toen hij er op zijn terugtocht van de Islas Virgines (de Maagden-eilanden) op 17 November 1493 in den avond aankwam. De Indiaansche naam van het eiland bleek Bouriquin (of Bourinquin) te zijn; Columbus noemde het

[1]) Zie „Slavenopstanden in de West", D. W. I. G. XXII, No. 9, blz. 293 e.v.

San Juan Bautista ter eere van Johannes den Dooper en van Don Juan, den zoon van Ferdinand en Isabella. Later, en wel in 1508, ontving het op last van den koning den naam van Puerto Rico.

Het duurde nl. tot dat jaar, eer het eiland door Spanjaarden in bezit genomen werd. Juan Ponce de Leon, die op Española van Indianen verhalen omtrent den rijkdom aan goud van het eiland Bouriquin gehoord had, vroeg aan den toenmaligen gouverneur van het hoofd-eiland, Nicolas Ovando [1]), verlof het te

[1]) NICOLAS OVANDO (?-1518) was een afstammeling uit een voorname adellijke familie. Hij was een gunsteling van Ferdinand den Katholieke en bekleedde in Spanje o.a. de waardigheid van Commandeur van Lares in de orde van Alcantara.

In 1501 werd hij benoemd tot gouverneur van West-Indië ter vervanging van Francisco de Bobadilla, die wegens zijn wanbeheer ontslagen werd.

Hij vertrok op 13 Februari 1502 uit San Lucar de Barramedes met een vloot, bestaande uit 18 karveelen en 30 andere vaartuigen. Hiermede werden tevens 2000 personen naar de Nieuwe Wereld vervoerd, waaronder 28 gezinnen, die zich daar gingen vestigen. Onder die passagiers waren vele handwerkslieden met hun gereedschappen en werktuigen. De vloot had geen voorspoedige reis; kort na haar vertrek uit Spanje werd zij door een hevigen storm overvallen, waardoor bij de Canarische eilanden een schip met alle opvarenden verloren ging.

Op San Domingo aangekomen, kweet Ovando zich allereerst van zijn opdracht, Bodadilla terug te zenden en diens mede-beschuldigden te straffen. Wat zijn verdere bestuurs-maatregelen betreft, is het oordeel van verschillende schrijvers daarover nogal uiteenloopend. Bartolomé las Casas b.v. roemt zijn voorzichtigheid, nederigheid, bescheidenheid en rechtvaardigheid. Anderen oordeelen niet zoo onverdeeld gunstig. In ieder geval getuigen zijn maatregelen ten opzichte van Columbus niet vóór hem. Gedurende diens vierden tocht naar Amerika (1502–1504) was deze op zijn thuisreis genoodzaakt wegens storm het anker te laten vallen bij Española. Ovando beval hem echter, niettegenstaande het slechte weder te vertrekken, waarop de ontdekker zich met zijn vier wrakke schepen naar Jamaïca begaf, waar hij gedurende eenige weken in de z.g. Christopher's Cove voor anker moest blijven liggen. Ovando kon zich er weliswaar op beroepen, dat hij strikte orders had, Columbus niet op Española toe te laten, maar het slechte weer in aanmerking genomen, is zijn handelwijze tegenover een man als Columbus niet zeer menschlievend te noemen.

Ongeveer hetzelfde viel met Bodadilla voor, toen deze naar Spanje teruggezonden werd. Ook toen moest het schip in een zwaren storm vertrekken met het gevolg, dat het met man en muis verging. Ook de behandeling der Indianen is niet zonder bedenking; onder zijn bestuur werd o.a. een waar bloedbad onder hen aangericht in de provincie Jaragua.

De Spaansche regeering ontsloeg hem dan ook en verving hem door Diego Colón, den zoon van Columbus. Hij ging toen naar Spanje terug, waar hij ambteloos leefde tot 1518.

onderzoeken en er, zoo moglijk, koloniën te stichten. Ovando verleende het gewenschte verlof. Daar de uitkomsten van het voorloopige onderzoek bevredigend waren, kwam op 15 Juni 1508 een overeenkomst tusschen Ovando, namens de Spaansche regeering, en Ponce de Leon tot stand, waarbij in hoofdzaak het volgende bepaald werd:

1. 1/5 van het gevonden goud zou aan den koning moeten worden afgestaan (de gebruikelijke „quinta");
2. de rest zou in twee gelijke deelen verdeeld worden, waarvan één deel wederom aan den koning en de rest aan Ponce de Leon zou worden toebedeeld:
3. als arbeiders bij de goud-exploitatie kreeg Ponce de Leon het recht, Indianen te gebruiken en deze, indien hij het noodig oordeelde, ook van andere eilanden aan te voeren;
4. alle onkosten aan de ondernemingen verbonden, zouden voor rekening van Ponce de Leon zijn.

De ondernemer stelde, nadat dit contract was vastgesteld, een expeditie-corps samen en vertrok daarmede naar Portorico, waar hij op 12 Augustus 1508 in de Golf van Guanica aankwam. Sterk was zijn troep niet; hij bestond slechts uit 42 soldaten, die met één karveel, bemand met 8 matrozen, vervoerd werden. De Indianen boden geen tegenstand, zoodat men onmiddellijk kon overgaan, tot het inrichten van een vestiging en wel op 2 mijlen afstand van de baai, waar men geland was. Deze eerste nederzetting kreeg later den naam van Puerto Viejo (de oude haven).

Ponce de Leon ging daarna naar Española terug om verslag uit te brengen en kon tot zijn voldoening eenige goede monsters goud toonen. Nadat het verslag ook ter kennis van den koning gebracht was, gelastte deze, dat de naam Juan Bautista vervangen zou worden door dien van Puerto Rico (de rijke haven).

Verdere besprekingen tusschen Ovando en Ponce de Leon gaven aanleiding tot het sluiten van een nieuw contract, dat op 2 Mei 1509 tot stand kwam. Door bemiddeling van den „tesorero", een der invloedrijkste hoofdambtenaren (oficiales reales) op Española, werd Ponce de Leon kort daarna (1510) benoemd tot gouverneur van Portorico en later tevens tot bevelhebber (capitan) te land en ter zee van het daartoe behoorende gebied, terwijl hem verder werd opgedragen, onderzoekingen te doen naar nog onbekende landen en eilanden in zijn omgeving.

Inmiddels had Diego Colón het proces tegen de Kroon gewonnen, dat bij den Raad van Indië aanhangig was, en was hij ingevolge de uitspraak van dat college tot onder-koning van West-Indië

benoemd. Op last van den koning handhaafde de nieuwe gezagsdrager aanvankelijk Ponce de Leon in zijn functies, maar verving hem kort daarna, in strijd met de ontvangen opdracht, door een zijner gunstelingen, Juan Carón, die tijdens de afwezigheid van Ponce de Leon zich van het bewind meester maakte. Deze beschikking van den onderkoning werd door den koning vernietigd; er kwam uitdrukkelijk bevel, Ponce de Leon in zijn functies te herstellen, waarop deze opnieuw naar Portorico ging en van Carón eischte, dat hij het bewind aan hem zou overgeven, Toen Carón weigerde hieraan te voldoen, liet Ponce de Leon hem gevangen nemen en zond hem met twee zijner aanhangers, Miguel Diaz en Diego de Morales, gevankelijk naar Española. Hij had zich daarna op Portorico bezig te houden met het onderdrukken van een opstand der Indianen, welke Carón aan hetzelfde systeem had willen onderwerpen, als op Española in zwang was.

Verhalen over den rijkdom van Florida, dat hij voor een eiland hield, brachten hem er toe, in verband met de boven vermelde opdracht, onderzoekingen in te stellen naar nog onbekende landen, zich daarheen te begeven (1512) Een tweede tocht, dien hij in 1521 ondernam, werd hem noodlottig. In een gevecht met de Indianen werd hij zwaar gewond en hij overleed kort daarna te Havana aan zijn bekomen verwondingen.

Door zijn activiteit was dus het Spaansche overzeesche gebied met een nieuwe bezitting verrijkt. Al spoedig echter trachtten mededingers zich van dit, het meest Oostelijk gelegen, eiland der Groote Antillen, meester te maken. Allereerst wendden de Engelschen daartoe pogingen aan. Toch gelukte het den Spanjaarden, deze af te slaan. In 1595 deden Drake en Hawkins een poging, zich van het eiland meester te maken De laatste overleed op zijn schip vóór het eiland; de eerste moest na eenige vruchtelooze pogingen om San Juan te vermeesteren, onverrichterzake naar Engeland terugkeeren. Vijf jaren daarna, in 1598, verscheen een ander Engelsch eskader, ditmaal onder commando van den Earl of Cumberland, voor de stad. Deze liet zich niet gemakkelijk verdrijven. Hij belegerde haar gedurende vijf maanden maar ten slotte slaagden de Spanjaarden er in ook ditmaal het eiland te behouden. Eveneens gelukte dit bij een aanval der Hollanders onder bevel van Boudewijn Hendriksz., burgemeester van Edam. Deze kwam op 22 October 1625 voor San Juan aan, bemachtigde eenige gebouwen in de stad en richtte er overigens niet onbelangrijke schade aan, maar zag zich toch genoodzaakt, na een uitval van den gouverneur Juan de Armezquita (ook wel

genoemd Don Juan de Haro) op 22 October van hetzelfde jaar den aftocht te blazen [1]). Portorico was deugdelijk versterkt en werd destijds krachtig verdedigd; het zou nog tot het laatst der 19e eeuw duren, eer het voor Spanje verloren ging.

Zooals boven bij Cuba vermeld werd, moest het bij den vrede van Parijs op 10 December 1898 aan Amerika worden afgestaan. Zeer veel tegenstand was tijdens den oorlog door het eiland niet geboden, hoofdzakelijk wel door de omstandigheid, dat evenals de Cubanen de inwoners van Portorico het Spaansche bewind moede waren. Op 25 Juli 1898 verscheen een Amerikaansch eskader voor San Juan en ontscheepte 3.400 man onder bevel van generaal Miles. Deze troepen richtten zich eerst tegen Ponce, dat na een drie-daagsch beleg werd overgegeven. De Spaansche gouverneur Manuel Macias y Casado trachtte toen nog zich staande te houden in de bergen in het binnenland, waar hij door een omtrekkende beweging van twee zijden door de Amerikanen werd ingesloten. Toen het zoover was, bereikte de tijding het eiland, dat op 12 Augustus een wapenstilstand was gesloten, waarop de vijandelijkheden ook op Portorico gestaakt werden. Het eiland kwam voorloopig onder Amerikaansch militair bestuur en verkreeg de tegenwoordige regeling van het bewind op 1 Mei 1900 door de z.g. „Foraker Bill", die op 12 April door President Mc Kinley [2]) geteekend werd.

Jamaica, het laatst ontdekte der Groote Antillen, was het eerste dat voor goed voor Spanje verloren ging. Het werd voor het eerst door Columbus tijdens zijn tweede reis op 3 Mei 1494 aangedaan. De ontdekker gaf het den naam van Santiago, een naam, die echter geen ingang gevonden heeft: het eiland bleef bekend onder den Indiaanschen naam Jaymaca (= land der bronnen), welke in den loop der jaren gewijzigd is in den tegenwoordigen vorm Jamaïca. Noodgedwongen kwam Columbus er nogmaals in 1503, toen hem verboden werd op Española te landen,

[1]) Zie o.a. Vierde jaarlijksche verslag v.h. Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap. Curaçao, Amsterdam J. H. de Bussy 1900

[2]) William Mc. Kinley (1843–1901) is tweemaal President der V.S. geweest: eerst gekozen in 1896, werd hij herkozen in 1900; tijdens de 2e periode van zijn bestuur werd hij door een moordenaar doodgeschoten. Hij was geboren in Ohio, diende aanvankelijk tijdens den burgeroorlog in het leger, waarin hij den rang van majoor bereikte, werd daarna advocaat, en werd in 1891 benoemd tot Gouverneur van Ohio en herbenoemd als zoodanig in 1893.

waar hij wegens storm was binnengeloopen, doch van waar hij op bevel van Ovando weer moest vertrekken. De baai aan de Noordkust van Jamaïca, waarin hij toen een toevlucht vond en meer dan een jaar moest blijven liggen, heet nog thans Don Christopher's Cove [1]).

Veel belang stelden de Spaansche regeering en de autoriteiten in West-Indië aanvankelijk niet in het eiland. Het werd vrijwel verwaarloosd tot 1509, toen Juan de Esquivel [2]) door Diego Colón den toenmaligen onder-koning, werd heen gezonden, om er het bestuur, als gouverneur, op zich te nemen. Kort daarna begon men met de stichting van de hoofdstad, destijds San Yago de la Vega, thans Spanish Town geheeten, op eenige mijlen ten N.W. van de tegenwoordige hoofdstad Kingston aan de Zuidkust, die eerst onder het Engelsche bewind ontstond [3]).

Evenals de andere Groote en vele der Kleine Antillen, was het eiland tijdens de ontdekking door Indianen bewoond. Op Jamaïca waren het hoofdzakelijk vreedzame, primitieven landbouw beoefenende, Arowakken, die onder het harde bewind der Spanjaarden weldra in aantal belangrijk verminderden en omstreeks 1635 vrijwel geheel uitgestorven waren. Eén lid der familie Esquivel, Don Pedro, heeft zich door zijn wreedheid jegens de Indianen bijzonder berucht gemaakt.

---

[1]) Frank Cundall (in Preservation of Historic Sites, etc. in the West Indian Colonies, Colonial Report, Miscellaneous No. 84, 1912) is echter van meening, dat Columbus beide keeren ankerde in de tegenwoordige St. Ann's Bay. Daar moet hij toen van 24 Juni 1503 tot 28 Juni 1504 vertoefd hebben.

[2]) Juan de Esquivel (geb. i.h. midden der 15e, overl. i.d. 16e eeuw).

Hij diende eerst op Española, o.a. tegen den cacique van Higuey, die tegen de Spanjaarden in opstand gekomen was. In diens gebied richtte hij ter voorkoming en eventueele onderdrukking van verder verzet, een fort bij de zee op. Eenige zijner soldaten zond hij met groote buit naar de stad S. Domingo. Een daarop gevolgden opstand onderdrukte hij met geweld. In zijn geschriften laat Las Casas zich op afkeurende wijze over zijn wreedheid uit. Den cacique van Higuey Cotabanamà nam hij na den tweeden Indianen-opstand gevangen en hij zond hem in ballingschap naar een klein eiland Saona. Daarna werd hij door Diego Colón in 1519 (of '20) als gouverneur naar Jamaïca gezonden. Hij verleende o.a. hulp aan Alonzo de Hojeda bij diens ontdekkingen (1513).

[3]) Nl. in 1692, toen Port Royal, gelegen aan het einde van „The Pallisadoes", dat aanvankelijk onder het Engelsche bewind de hoofdstad geweest was, door een aardbeving, gevolgd door een brand in 1702, geheel verwoest was. Eerst in 1870 werd de zetel van het bestuur van Port Royal naar Kingston overgebracht.

Was de belangstelling der Spaansche overheerschers voor Jamaïca vrij gering, met hun Engelsche concurrenten in de West bleek dat al spoedig anders te zijn. Reeds in 1523 werd er een aanslag op beproefd door een Engelschen kaper Sir Andrew Shirley en vooral in de 17e eeuw trok het in sterke mate de aandacht der Engelschen. Engeland was onder Elisabeth langen tijd met Spanje in oorlog geweest. Haar opvolger Jacobus I sloot echter in 1604 vrede met dat rijk, waardoor er een periode van rust in den strijd der natiën in de West intrad. Van betrekkelijke rust althans, want absoluut vrede was het daar in die tijden zoo goed als nooit. Aan die periode kwam echter een einde onder het régime van het Lange Parlement in Engeland (3 Nov. 1640–6 Dec. 1648). De toenmalige bevelhebber van de Engelsche vloot, de admiraal Graaf van Warwick,gaf in 1642 aan den kapitein William Jackson opdracht, de Spanjaarden in hun overzeesch gebied te gaan bestoken. Jackson kreeg 3 schepen met ± 1000 man te zijner beschikking, welke bemanning hoofdzakelijk van Barbados en St. Kitts afkomstig was. Met zijn eskader kruiste hij langs de kust van Venezuela en verder tot Honduras,plunderde Maracaibo en Truxillo en verscheen 25 Maart 1643 voor het tegenwoordige Kingston. Hier werd een landing met ongeveer 500 man beproefd, die met geringe verliezen aan de Engelsche zijde volkomen slaagde. Het landingscorps verloor slechts ± 40 man. Vervolgens drongen de Engelschen door tot Santiago de la Vega en vertrokken kort daarna met een buit van 200 runderen, 10.000 pond cassave en 7000 Spaansche dollars. Behalve de 40 gesneuvelden verloor het expeditie-leger nog 23 man, die, aangetrokken door de schoonheid en vruchtbaarheid van het eiland, deserteerden en tot de Spanjaarden overliepen [1]).

Een twintigtal jaren zou Jamaica daarna nog in het bezit van Spanje blijven; in 1655 ging het echter voor goed voor dat rijk verloren. Cromwell heerschte in Groot-Brittannië en zijn krachtig optreden, ook tegenover het buitenland, maakte het Britsche rijk weder geducht in Europa en daar buiten. In 1654 was een, eenigszins eigenaardig, verbond tot stand gekomen tusschen Engeland en Frankrijk, tusschen den Puriteinschen Protector Cromwell en den Roomschen Kardinaal Mazarin, waarbij Engeland zich verbond, Frankrijk te hulp te komen, o.a. tegen Spanje. Die hulp verleende Cromwell in West-Indië, niet intusschen in de eerste

[1]) Veel voordeel had Jackson niet van zijn buit, want bij een schipbreuk bij Kaap Land's End ging het grootste deel verloren.

plaats om Frankrijk te steunen, maar wel om Engeland vasten voet te verschaffen in het Spaansche overzeesche gebied. Trouwens, niet alleen als bondgenoot van Frankrijk, maar ook wegens eigen grieven was Engeland Spanje vijandig gezind. Het uitsluitend recht, dat dit land krachtens de bul van Paus Alexander VI (3 Mei 1493) en het daarop gevolgde verdrag van Tordesillas (7 Maart 1494) op het Amerikaansche gebied deed gelden, erkenden de Protestantsche natiën, o.a. Engeland en onze Republiek, natuurlijk niet. En talloos waren de klachten, die in Engeland gehoord werden over de Spaansche aanmatiging, waarvan Britsche planters, die erin geslaagd waren, zich op een der kleinere eilanden te vestigen, en van zeelieden, die als „corsarios luteranos", als kettersche zeeroovers, behandeld en eventueel mishandeld werden, het slachtoffer waren. Cromwell besloot daaraan een einde te maken en, toen officieele protesten bij de Spaansche regeering geen uitwerking hadden, gaf hij bevel, hier of daar in het Spaansche gebied in Amerika een plaats te bezetten, ten einde vandaar, aan die z.g. aanmatiging op doeltreffende wijze een einde te kunnen maken.

(*Slot volgt*).

BOEKBESPREKING

Geschiedenis der „Koninklijke" door Dr. C. Gerretson. Eerste Deel, 2e uitgave, 2e druk, 1939, 299 bladz. 30 ill. Tweede Deel, 2e uitgave, 2e druk, 1939, 371 bladz., 42 ill. Derde Deel, 1942, 647 bladz., 66 ill. N. V. A. Oosthoek's Uitg. Mij, Utrecht (*f* 3.05 per deel).

Op bladzijde 587 van het derde deel komt de „Koninklijke", op zoek naar stookolie, in het Caraïbische bekken — eerst in Mexico, dan op Trinidad en ten slotte in Venezuela, waar zij den stoot geeft tot de verrassende ontwikkeling van dit land tot een der belangrijkste productiegebieden der wereld. Op de laatste bladzijde rinkelt de telefoon in het hoofdkantoor op den Langen Vijverberg. . .: Oorlog 1914!

Een jaar later gaat Curaçao pas zijn rol vervullen van centrum voor de petroleum-industrie, en nog veel later Aruba. Ons wachten is dus op het vierde deel [1]) — maar tot zoo lang neme men de eerste drie ter hand, welke ons met *ontzag* vervullen voor het geweldige werk van de bouwers dezer econonische wereldmacht, met *eerbied* voor de knappe wijze, waarop Gerretson de zware stof heeft verwerkt en weergegeven, en met *bewondering* voor deze monumentale uitgave, welke welhaast het tienvoud van haar prijs rechtvaardigt.

P. Wagenaar Hummelinck.

De Nederlandsche Antillen door P. Oomen; Nederlandsch Studieblad, 6e Jrg., 1943, bladz. 143–146, 7e Jrg., 1943, bladz. 22–25, 9 afb.

De Bovenwindsche Eilanden van de Nederlandsche Antillen door P. Oomen; idem, 7e Jrg., 1943, bladz. 46–48, 3 afb.

Saba, het merkwaardige Eiland en aardsche Paradijs, door Jhr. L. C. van Panhuys; idem, 7e Jrg., 1943, bladz. 82–85, 3 afb.

Het is jammer, dat de schrijver van de eerste twee van deze aardige artikelen niet van de gelegenheid gebruik heeft gemaakt om de lezers van het „Studieblad" op een wat zakelijker en minder eenzijdige wijze over onze West-Indische eilanden voor te lichten. Er wordt nu veel aan geschiedenis gedaan, het bedrijf van de C.P.I.M. wordt besproken en ook over den handel, den landbouw en het stadsleven wordt een en ander gezegd, maar over de eilanden zelf krijgen wij zoo goed als niet te hooren, terwijl verder alles ontbreekt, waardoor wij een eenigszins

[1]) Hiervoor bestaan plannen; de directie der „Koninklijke" kan echter thans geen beslissing nemen.

overzichtelijken indruk zouden kunnen krijgen van hun economische beteekenis. Hinderlijk is dat er steeds over papiomentoe, inplaats van papiamentoe, wordt gesproken' Het vliegveld bij Oranjestad op Aruba, heet natuurlijk niet Sabaneta en The Bottom is ook niet in den ouden krater van Saba gelegen. In werkelijkheid vertoont het landschap van Aruba enkele opvallende verschilpunten met dat van Curaçao, en ook de dierenwereld is niet geheel dezelfde. Dat de „mais", welke overal op onze Benedenwindsche eilanden wordt verbouwd, een geheel ander gewas is dan de mais, welke wij uit de gematigde luchtstreken kennen, had wel even kunnen worden gezegd, en een literatuurlijstje had zeker niet mogen ontbreken.

Het laatste artikel, dat bijna geheel uit citaten van verschillende schrijvers bestaat, geeft een levendige beschrijving van het kleinste der Nederlandsche Antillen, waarover inderdaad véél te zeggen valt.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

The Grasses of the Dutch West Indian Islands by G. J. H. Amshoff, Koloniaal Instituut Meded. LIX, Handelsmus. 25, 1943, 64 bladz. (*f* 2.—).

Wij mogen de schrijfster dankbaar zijn voor deze grondige studie, welke in Maart 1943 — en niet, zooals op den titel staat, in 1942 — verscheen. Jammer is alleen, dat het herbariummateriaal dat aan deze publicatie ten grondslag ligt, hetzelfde is, dat ook Boldingh reeds onder oogen heeft gehad, toen hij zijn bekende flora's voor de Nederlandsche West-Indische Eilanden schreef. In meer normale tijden zou stellig, met slechts geringe moeite, een niet onbelangrijk aanvullend materiaal kunnen worden verkregen; er zijn belangstellenden genoeg op de eilanden die hiertoe hun medewerking zouden willen verleenen.

In het geheel worden 83 grassoorten beschreven (voor Curaçao 45, Saba 38, St. Maarten 37, St. Eustatius 34, Bonaire 30 en Aruba 28), waarvan er slechts 3 alléén op deze eilanden zijn aangetroffen: *Aristida arubensis* Henr. van Aruba en Curaçao, *Chloris Suringari* Hitchc. van Curaçao en *Paspalum bonarense* Henr. van Bonaire.

Boldingh vermeldde in zijn „Flora van de Nederlandsch West-Indische Eilanden" (1913) slechts 64 soorten, waarvan *Chloris Suringari* Hitchc. en *Andropogon curassavicus* Bold., beide van Curaçao, kenmerkend voor deze eilanden zouden zijn. Den laatsten naam zal men in de publicatie van Mejuffrouw Amshoff tevergeefs zoeken, omdat zij als *wettelijk* niet bestaande wordt beschouwd. Boldingh had hiermede een nieuwe combinatie willen maken van *Schizachyrium curasavicum* Nash (met één s!), welke op bladz. 57 als synonym onder *Schizachyrium malacostachyum* wordt aangehaald.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

Cyanophycées des Iles Bonaire, Curaçao et Aruba d'après les récoltes de M. Wagenaar Hummelinck (Utrecht) en 1930. Par l'Abbé P. Frémy. Revue Algologique XII, 1941, p. 101–152.

De schrijver had de beschikking over een kleine collectie blauwalgen uit zee (29 monsters van 15 vindplaatsen) en uit de zoutmeeren (45

monsters van 18 vindplaatsen), welke hem eerst na eenige omzwervingen, via een Parijsch laboratorium, bereikte, en later, door de oorlogsomstandigheden verloren is gegaan. Tevens onderzocht hij nog enkele monsters zoet- en brakwateralgen (van 10 vindplaatsen), welke deel uitmaakten van een veel grootere verzameling, in 1936–'37 bijeengebracht.

Met de bewerking van dit materiaal leverde hij een belangrijke bijdrage tot de kennis van de blauwwieren van West-Indië, in het bijzonder van de Benedenwindsche Eilanden, waarvan nog niets bekend was. Van de 99 soorten welke ter sprake komen, werden er 47 in zeewater, 54 in de zoutmeren van Bonaire en 29 in het zoete en brakke water van de eilanden gevonden. Nieuw beschreven werd slechts één soort, *Aphanothece minor*, uit een zoutmeertje bij Kralendijk, en vier vormen.

Daar de meeste blauwwiersoorten een zeer groot verspreidingsgebied hebben, wijst een opgave van slechts enkele vindplaatsen, zooals wij hier herhaaldelijk aantreffen, vermoedelijk niet zoo zeer op een zekere zeldzaamheid, dan wel op bepaalde leemten in onze hedendaagsche algologische kennis. Opgaven als Roode Zee — Nederlandsche Antillen, Europa — Ned. Ant., Java — Ned. Ant. en Chatham Island — Ned. Ant., om er slechts enkele te noemen, geven in deze te denken.

Terloops worden er nog 9 groenwier-soorten uit de zoutmeren en 8 uit het zoete en brakke water vermeld, eveneens nieuw voor de flora van dit gebied. Enkele dezer werden door Mej. dr. J. Th. Koster uitvoerig bestudeerd, naar duplicaatmonsters uit de salinja's in het Rijksherbarium te Leiden (Blumea V, 1943, p. 328–335).

Hoe gebrekkig onze kennis van de lagere flora van de eilanden ook nog moge zijn, toch bezitten wij thans al eenigen indruk van de samenstelling en den betrekkelijken rijkdom van de algenwereld van deze streken. Om enkele voorbeelden te geven: Uit een brakwaterput in het kalkplateau van Klein Bonaire, den Pos di Cas, kennen wij 15 blauwwier- en 3 groenwiersoorten; uit een zoetwaterplas op Hato, Tanki Mamaja, 12 blauwalgen, 7 groenalgen en 1 kranswier; In de salinja van Klein Bonaire werden 20 blauwwieren en 1 groenwier gevonden; in de kleine Salinja Martinus bij Kralendijk 12 blauwalgen, in het noordelijke, sterk verzoute deel van Goto 11, en alleen al op enkele mangrovenwortels uit het Lac 23!

Het is zeer te betreuren dat deze, in velerlei opzicht zoo belangrijke publicatie, wemelt van onnauwkeurigheden en drukfouten, wat voor een deel moet worden geweten aan de omstandigheid, dat elk contact tusschen bewerker en verzamelaar, tijdens de samenstelling en het ter perse gaan van het manuscript, was verbroken. Enkele onjuistheden, welke moeilijkheden zouden kunnen opleveren, mogen op de volgende bladzijde worden hersteld, terwijl eenige noodzakelijke toevoegingen hier eveneens een plaats vinden.

Men leze op

blz.	regel	
103	9	1932
104	10	1932
105	4	Southwest of
	12	Southwest of
106	11	Oranje
107	30	*Gloeocapsa*
118	9	VII
122	13	*aestuarii*
126	21	*Acropora*
128	23	Schorrenfläche
130	2	Je n'ai reçu qu'un petit
	5	Pozo del Puerto de la Iguana
	14	Cajoeda; Hato, 1.X.
	28	XI
132	21	Paraguaná, Poza de la Compañía, Carirubana; 15.II.1937.
133	4	Baca
136	1	*Chroococcus*
140	11	*lyngbyaceum.*
149	22	98
	28	3
	36	22
150	22	6
	31	16
	32	98
151	28	*semiplena*
152	18	*Microchaete*

Men voege toe op

blz.	regel	
102	14	20, 5–20, 7 g Cl (gram chloor per liter)
103	10	20, 64 g Cl
	16	72 g Cl
	22	70–75? g Cl
104	10	65, 8 g Cl
	21	Western shore of a large lake; 100–110? g Cl
	30	109, 5 g Cl
105	7	40–50? g Cl
106	2	130 g Cl
	7	47, 6 g Cl
	13	25–27? g Cl
107	22	26 g Cl
108	6	30–35 g Cl
	15	32, 1 g Cl
109	6	30–35? g Cl
	17	54, 6 g Cl
	27	93, 6 g Cl
110	2	115 g Cl
	26	111, 2 g Cl
111	1	(cf. p. 137) *Pleurocapsa entophysaloides*
	13	30–35? g Cl
	35	33, 1 g Cl
112	16	50–60? g Cl
	26	54, 3 g Cl
113	6	25–28? g Cl
	14	25? g Cl
	33	86, 3 g Cl
114	34	38, 3 g Cl
115	10	39? g Cl
116	36	40–60? g Cl
118	2	87, 7 g Cl
	10	30–45 g Cl
130	4	Les descriptions de ces localité's se trouvent dans les ,,Studies on the Fauna of Curaçao, Aruba, Bonaire and the Venezuelan Islands 2 vol., The Hague 1940
130	6	Stat. 29
	11	Stat. 35
	14	Stat. 74
	28	Stat. 52
	32	Stat. 75
	34	(cf. p. 133) *Microcystis ichthyoblabe*
131	21	Stat. 61
	30	(cf. p. 139) *Chamaesiphon curvatus*
132	21	Stat. 105
	24	Stat. 109
	28	Stat. 50
133	4	Stat. 53a
134	6	18
136	3	24
	8	19
137	12	20
131	8	(cf. p. 131) *Chamaesiphon confervicola*
	16	52
140	14	VI
141	33	40
142	18	13, 34
143	15	VI
144	31	E
145	24	Ech. 7
147	32	XXI, XXXI

P. Wagenaar Hummelinck.

K 2597

HOE SPANJE ZIJN BEZITTINGEN IN DE CARAIBISCHE ZEE VERKREEG, ORGANISEERDE EN... VERLOOR

II (*Slot*)

DOOR

C. K. KESLER

Om dit te kunnen bereiken, gaf de Protector in Mei 1654 opdracht aan Venables [1]), die reeds onder hem gediend had. o.a. in

[1]) ROBERT VENABLES (1612?–1687) was een zoon van Robert Venables of Antrobus en Ellen, dochter van Richard Simcox of Rudheath.

Hij nam dienst in het parlements-leger, toen de burgeroorlog uitbrak en nam deel aan verschillende krijgsbedrijven. O.a. diende hij onder Cromwell in Ierland tot Mei 1654. Toen werd hij door Cromwell benoemd tot opperbevelhebber van het leger, dat tegen de Spanjaarden naar West-Indië gezonden werd. Hij verkreeg daarbij een zeer algemeen gestelde opdracht in hoofdzaak omvattende „to gain an interest in that part of the West Indies occupied by the Spaniards". Voor de door hem te nemen maatregelen moest hij overleg plegen met Sir William Penn, den admiraal der vloot, en met twee gedelegeerden Edward Winslow en Gregory Butler.

De vloot vertrok in December 1645 en kwam eind Januari 1655 voor Barbados ten anker, waar versterkingen werden ingenomen. Op 13 April was zij aan de Zuidkust van Española, waar een landing beproefd werd, welke echter door de Spanjaarden werd afgeslagen. Na gevechten op 17 en 25 April werden de troepen opnieuw ingescheept voor een aanval op Jamaïca. Op 10 Mei hier aangekomen, werd de toenmalige hoofdstad Spanish Town bezet. Op 17 Mei capituleerde de gouverneur. Ernstigen tegenstand werd door de Spanjaarden niet geboden, hoewel het Engelsche expeditie-leger slecht uitgerust en gedisciplineerd was en door ziekten geteisterd werd. Venebles zelf was doodziek sedert de landing op Española.

Nadat Jamaïca in bezit genomen was, vertrok Penn met het grootste gedeelte van de vloot, waarna Venables op 4 Juli in de „Marston Moor" hem volgde. Hij wenschte naar Engeland terug te gaan, om zich over het échec op Española te verantwoorden en verslag over de verrichtingen op Jamaïca uit te brengen.

Hij kwam 9 September 1655 te Portsmouth aan en werd op 20 September d.a.v. voor den Staatsraad geroepen. Deze gelastte zijn opsluiting in den Tower. Hoewel hij na een korte gevangenschap op

Ierland, in de Caraïbische Zee op een der eilanden een plaats te veroveren, vanwaar Spanje krachtig bestreden zou kunnen worden. Een expeditie-corps, dat in de West aangevuld zou moeten worden, werd vervoerd met een eskader, dat onder commando gesteld werd van den admiraal Penn [1]), met wien en met twee regeeringscommissarissen Venables omtrent de te nemen maatregelen, overleg diende te plegen.

De schepen vertrokken in December 1654 uit Engeland en begaven zich allereerst naar Barbados, waar de noodige hulptroepen en provisiën werden ingenomen. Besloten werd eerst een

---

30 October weer in vrijheid gesteld werd, werd hij door Cromwell niet in zijn rang als generaal hersteld.

Eenigen tijd daarna ging hij in het geheim tot de royalistische partij over en verklaarde zich 1659 openlijk voor haar. Door Karel II tot gouverneur van Chester benoemd, werd hij door de konings-partij toch niet recht vertrouwd.

In het laatste gedeelte van zijn leven trad hij weinig op den voorgrond; hij overleed in Juli 1687, op den leeftijd van 75 (of volgens anderen 70 jaar). Hij is tweemaal gehuwd geweest, eerst met Elisabeth Rudyard en daarna met Elisabeth Alderney. Zijn tweede vrouw vergezelde hem naar West-Indië.

Van Venables bestaat een boek *The experienced Angler*, dat door Izaak Walton zeer geprezen wordt.

[1]) Sir WILLIAM PENN (1621–1670) was een zoon van Giles Penn, handelaar en reeder, die o.a. zaken in de Middellandsche Zee dreef.

In 1644 trad William Penn bij de marine in dienst. In den 1sten Engelschen oorlog diende hij onder Blake en nam deel aan verschillende zeeslagen, o.a. aan die bij Dungeness, Portland en Ter Heide. Als eerbewijs voor zijn verrichtingen in deze gevechten werd hem een gouden keten met medaille toegekend. Hoewel in naam tot de parlements-partij behoorende, trachtte hij in 1654 in het geheim betrekkingen met de royalisten aan te knoopen. Intusschen werd hij op 9 October van dat jaar benoemd tot admiraal van de vloot, die de Spanjaarden in West-Indië zou bestrijden. Op 31 Augustus 1655 kwam hij met de vloot in Spithead terug en werd na een verhoor door den Staatsraad evenals Venebles op 11 September voor eenige weken in den Tower opgesloten. Hij trok zich daarna op zijn goederen in Ierland terug en sloot zich eerst in het geheim en later openlijk bij de royalistische partij aan.

Hij overleed op 16 September 1670 en was gehuwd met Margaretha, dochter van Hans Jasper, een koopman uit Rotterdam. Uit dit huwelijk werd o.a. een zoon geboren, William Penn, de stichter van de Quaker-kolonie Pennsylvania (1681).

In zijn bekend dagboek laat Pepys, die door zijn functie aan de Admiraliteit herhaaldelijk met hooge zee-officieren in aanraking kwam zich vaak zeer minachtend over Penn uit en betitelt hem o.a. als „rogue". (Niettemin was hij steeds bereid, als hij daartoe uitgenoodigd werd, met den admiraal te dineeren).

aanslag op Hispaniola te beproeven, welk eiland op 13 April van het volgende jaar bereikt werd. Het bleek echter al spoedig, dat de expeditie onvoldoende was voorbereid, en dat de hulptroepen van inférieure kwaliteit waren. Venables beklaagde zich althans later bitter over de lafhartigheid en het gemis aan discipline bij de soldaten, en zijn vrouw, die hem vergezelde en die blijkbaar de onderneming als een Gode welgevallig werk beschouwde, schreef in haar dagboek daaromtrent: „The success was ill, for the work of God was not likely to be done by the devil's instruments. A wicked army it was and sent out without arms or provisions".

Onvoldoende voorbereiding bleek al spoedig bij den aanval op Hispaniola. De bedoeling was, te trachten de stad Santo Domingo te nemen. Een groot gedeelte van het legercorps landde echter door onvoldoende bekendheid der aanvoerders met het eiland op ongeveer 30 mijlen van de stad, zoodat de soldaten een ontzettend vermoeiende marsch door de moerassige mangrove-bosschen aan de kust hadden te maken, vóór zij met de Spanjaarden in contact kwamen. Dezen hadden dan ook niet veel moeite met het doodelijk vermoeide corps, dat in twee gevechten op 17 en 25 April totaal verslagen werd en genoodzaakt overhaast het eiland te verlaten. Honderden manschappen van het Engelsche landings-corps sneuvelden en later werd door de Spanjaarden geconstateerd, dat de meesten door een schot in den rug, dus op de vlucht zijnde, gedood waren. Behalve de onvoldoende voorbereiding en het gemis aan discipline had tot deze mislukking van den aanslag op Hispaniola ook de voortdurende oneenigheid der aanvoerders bijgedragen, waardoor van doeltreffende samenwerking tusschen landings-troepen en vloot geen sprake was geweest.

Na deze eerste mislukking zeilden de Engelschen naar Jamaïca, waar zij meer succes hadden, wat hieraan te danken was, dat daar èn het garnizoen, èn de militaire en burgerlijke autoriteiten van nog iets minder gehalte waren dan de aanvallende Engelschen. De gouverneur, Don Juan Ramirez, was ziek, — Venables sedert den aanval op Hispaniola trouwens ook — en liet zich in een hangmat naar het Britsche kamp dragen om over de capitulatie te onderhandelen. Verder was de militaire commandant zoo goed als blind en het garnizoen veel te zwak, om ernstigen tegenstand te kunnen bieden. De overgave geschiedde op 11 Mei op, voor de Spanjaarden niet zeer eervolle, voorwaarden,. O.a. werd de gouverneur op transport gesteld naar Campêche, waar hij echter niet aankwam, want hij overleed gedurende de reis.

Het geluk had de Engelschen dus bij deze verovering ten slotte

wel gediend, en hoewel Cromwell over de aanvoerders alles behalve tevreden was en hen dat ook deed gevoelen, zag hij toch ook wel in, dat een zeer belangrijk resultaat bereikt was. Engeland had midden in de Caraïbische Zee een kolonie verkregen, die het sedert niet meer losliet en die na verloop van jaren van zeer veel belang werd. Aanvankelijk moesten er echter krachtige maatregelen genomen worden, om te verkrijgen, dat een in hoofdzaak Britsche bevolking in de nieuwe kolonie kwam, maatregelen, die trouwens aan een man als Cromwell wel toevertrouwd waren. In October 1656 vaardigde hij een proclamatie uit, die in het moederland en in de reeds op enkele kleinere eilanden bestaande particuliere koloniën in de West verspreid werd. De Voorzienigheid, zoo heette het in dit stuk, had beschikt, dat Jamaïca aan het Britsche Rijk kwam. Het land was vruchtbaar en kon bij goede exploitatie belangrijke voordeelen opleveren. Cromwell had daarom besloten, het te behouden en het te koloniseeren. Aan inwoners van andere eilanden werd aanbevolen, zich erheen te begeven. Indien zij daartoe overgingen binnen twee jaar, te rekenen van 29 September 1656, zouden hun verschillende voorrechten worden toegestaan. Zij zouden vergunning verkrijgen, jacht te maken op wilde (of liever verwilderde) runderen, paarden en varkens, die in groote hoeveelheden aanwezig waren en verder nasporingen mogen doen naar delfstoffen met uitzondering van goud en zilver. Degenen, die den landbouw wilden beoefenen, konden 20 acres grond naar eigen keuze verkrijgen voor iederen volwassene, benevens 10 acres voor ieder kind, terwijl zij drie jaar vrijheid van belastingen zouden genieten.

Gehoor gevende aan deze voordeelige aanbiedingen, verhuisden verschillende planters van St. Kitts en Barbados naar de nieuwe kolonie, die weldra beloofde, een belangrijke aanwinst voor het Britsche Rijk te zullen worden. Toch was het eiland gedurende een reeks van jaren nog slechts schaars bevolkt. Cromwell vaardigde daarom verschillende beschikkingen uit, die ten doel hadden, de bevolking sneller in aantal te doen toenemen, doch die het gevolg hadden, dat het er weldra een verzameling van, in het moederland zelf ongewenschte, elementen werd. In de eerste plaats beval Cromwell aan de Schotsche autoriteiten, roovers en vagebonden aan te houden en hen, mannen, zoowel als vrouwen, naar Jamaïca te zenden. Verder werd eenigen tijd daarna aan de Iersche bestuurders opgedragen 1000 jonge mannen en meisjes erheen te zenden. Na de restauratie der Stuarts in 1660 werd op dezelfde wijze voortgegaan. In 1667 bepaalde de regeering van

Karel II, dat veroordeelden voortaan mochten worden overgeleverd aan ondernemers, die op zich namen, hen naar de Amerikaansche kolonie te vervoeren, wat ten gevolge had, dat er een ware handel ontstond tusschen dergelijke ondernemers en de gevangenbewaarders van Newgate en Bridewell.

Het was niet te verwonderen, dat, in verband met de weinige selectie bij het uitzenden van kolonisten, de bevolking in de eerste jaren van het Engelsche bewind niet bepaald uit de bloem der natie bestond. Eenige tientallen jaren is dan ook Jamaïca een middelpunt van Britsche zeeroovers geweest, evenals Tortuga, ten N. van Hispaniola, dat van de Fransche piraten was. De eerste gouverneurs maakte gaarne gebruik van de diensten, die de onverschrokken, maar ook geheel ongedisciplineerde, flibustiers in den strijd tegen Spanje en andere mogendheden konden bewijzen. Zoo werd de vroegere Spaansche kolonie alras één der plaatsen, die voor de thuisvarende Spaansche vloten en afzonderlijke schepen groote gevaren opleverden. Want, al deed de Britsche regeering ook nu en dan, alsof zij aan hun buitensporigheden paal en perk wilde stellen, het duurde tot het einde van de 17e eeuw, eer daarmede ernst gemaakt werd. Sommige gouverneurs, die in zeer vriendschappelijke betrekking tot de piratenaanvoerders stonden, ontvingen een aandeel in de behaalde buit, vaak in ruil voor de kaperbrieven, die zij verleenden, en maakten van die transacties niet eens een buitengewoon geheim. Zoo was de derde Britsche gouverneur, Sir Thomas Modyford [1]),

[1]) Sir THOMAS MODYFORD (1620?–1679) was een zoon van John Modyford, mayor van Exeter, en Maria, dochter van Thomas Walker, alderman van dezelfde stad. Hij was een neef (oomzegger) van George Monk, hertog van Albemarle, den promotor en voornaamste bewerker van de herstelling der Stuarts in Engeland. Hij was eerst advocaat en trad daarna in het leger des konings. In 1674 vertrok hij naar Barbados, werd daar planter en trad al spoedig zeer op den voorgrond. In het royalistische legercorps trad hij als koningsgezinde aanvankelijk fel tegen Ayscue op, maar kwam later met hem tot overeenstemming. Met zijn regiment ging hij toen tot de partij van het Parlement over, waardoor Lord Willoughby de wijk moest nemen. Afgezet door gouverneur Learle, werd hij na een verzoekschrift aan Cromwell door dezen in zijn functies hersteld, ook als lid van den Raad. Aan Venables verklaarde hij toen schriftelijk, dat hij „utterly abhorred and abjured the interest of the Stuarts". Op 16 Juli 1660 werd hij benoemd tot gouverneur van Barbados, maar inmiddels was Willoughby een week te voren reeds in Engeland benoemd tot gouverneur, ook van de overige eilanden in Britsch bezit. Het bericht van het laatste kwam op Barbados aan op 17 December.

Modyford trad toen als gouverneur af en werd speaker van den

zeer bevriend met een beruchten flibustier Henry Morgan [1]). In 1670 werd Sir Thomas Lynch als zijn opvolger naar Jamaïca gezonden met opdracht, hem en Morgan te arresteeren en hen naar Engeland op te zenden. Hierbij geholpen door James Banister, die o.a. enkele jaren in Suriname gediend had, voerde Lynch deze taak uit [2]), maar Morgan kwam er, in weerwil van zijn alles behalve vlekkeloos verleden, toch buitengewoon goed af. De rechters waren destijds juist niet geheel onomkoopbaar en Morgan was rijk genoeg! En vooral de koning keek niet zoo nauw. Althans, Karel II verhief den ex-flibustier tot ridder, verleende hem den rang van kolonel en zond hem met den opvolger van Lynch, Lord Vaughan, naar Jamaïca terug. Hier trad hij later tweemaal als waarnemend gouverneur op en toonde zich een sterk bestrijder der zeerooverij, wat niet te verwonderen was, daar hij alles te vreezen had van zijn vroegere collega's, die hem van oneerlijkheid bij het verdeelen van buit — een zwaar vergrijp in hun oogen — beschuldigden.

Wat de Kleine Antillen betreft, hiervoor toonden de Spanjaar-

---

Raad. Aangeklaagd wegens veerraad, werd hij door bescherming van Albemarle benoemd tot gouverneur van Jamaïca met vergunning, zooveel planters van Barbados mede te nemen, als met hem wilden medegaan. In Juni 1664 vertrok hij naar Jamaïca, waar hij 7 jaar het bewind voerde. Beschuldigd van samenwerking met piraten, beweerde hij, dat dezen werden opgehangen, maar, dat de boekaniers, zijn medewerkers, brave lieden waren en dat hij dus gehandeld had in het belang van het moederland door voor de verdediging van Jamaïca tegen de Spanjaarden te zorgen. In Januari 1669 overleed Albemarle. Van zijn beschermer beroofd, werd Modyford toen vervangen, door Sir Thomas Lynch, die midden Juni op Jamaïca aankwam. Met list op 12 Augustus gevangen genomen, werd Modyford met Morgan naar Engeland gezonden en tot eind 1674 in den Tower opgesloten. Waarschijnlijk keerde hij te zamen met Morgan naar Jamaïca terug, waar hij tot zijn dood bleef.

Hij werd begraven in de kathedraal van Spanish Town op 2 September 1679.

[1]) Henry Morgan (later Sir Henry) 1635 ?–1688, was een afstammeling uit een familie uit Wales. Hij was een neef en schoonzoon van een gelijknamigen luitenant-gouverneur van Jamaïca, die in Juli 1665 bij een aanval op St. Eustatius sneuvelde. Henry Morgan was eerst onderbevelhebber van den beruchten zeeroover Edward Mansfield; later trad hij zelf als aanvoerder op. Hij is begraven in „The Pallisadoes", een zandige landtong vóór de haven van Kingston.

[2]) In de Cathedraal te Spanish Town zijn gedenkteekens ter eere van Modyford, Lynch en Banister.

den slechts matige, of geen belangstelling. Deze openbaarde zich eigenlijk in den regel eerst dan, wanneer er van vreemde zijde pogingen aangewend werden, om er zich meester van te maken. In onze koloniale geschiedenis blijkt dat wel duidelijk bij de inbezit-neming van Curaçao in 1634. De tegenstand van Spaansche zijde was toen uiterst gering en wat de eilanden Bonaire en Aruba betreft geheel afwezig. En dat nog wel, ofschoon deze eilanden reeds meer dan een eeuw in het bezit van Spanje geweest waren. Trouwens van de zijde van het bestuur werd die geringe belangstelling officieel reeds vastgesteld, toen Diego Colón in 1515 verklaarde, dat dit „islas inútiles" waren. Een eenigszins grootere belangstelling legden de Spanjaarden voor onze tegenwoordige Bovenwindsche eilanden en voor de overige Kleine Antillen aan den dag, welke haar verklaring wel zal vinden in de ligging dier eilanden in de nabijheid van den vaarweg der Spaansche vloten.

Deze verwaarloozing der Kleine Antillen was oorzaak van het feit, dat zij voor en na voor Spanje verloren gingen en dat Franschen, Engelschen, Nederlanders, Denen en Koerlanders zich er voor goed of tijdelijk van meester maakten. Wat b.v. Barbados betreft, dit is eigenlijk nooit door Spanjaarden gekoloniseerd geweest — het schijnt trouwens eerst in 1536 door Portugeezen ontdekt te zijn, — maar is sedert 1605, toen de eerste Engelschen er landdden, of misschien juister sedert 1626, toen de eerste groep kolonisten van Sir William Curteen er zich vestigde, in Britsch bezit gekomen en sedert gebleven [1]).

Zooals boven vermeld werd, stelden de Spanjaarden eenigszins meer prijs op het bezit en het behoud van de bij den weg der Spaansche vloten gelegen eilanden. Daar deden zij nu en dan wel pogingen, om ze, wanneer zij in handen van vijanden, of concurrenten gekomen waren, weder in bezit te krijgen. Tot omstreeks 1625 waren de pogingen, die Franschen, Hollanders en vooral Engelschen aanwendden, om aan de Spaansche monopoliseering van de exploitatie der Amerikaansche gewesten een einde te maken, beperkt gebleven tot plundertochten, waarbij steden verwoest en nu en dan schepen genomen werden. Na het eerste kwart der eeuw beginnen zich echter meer en meer vreemdelingen op de kleinere eilanden te vertoonen, die daar blijvende vestigingen trachten te stichten. Een der oudste dezer koloniën is die op St. Christoffel of St. Kitts, waar in 1623 op raad van een zeevaarder, Thomas Painton, en op kosten van een Engelschen koopman,

[1]) Zie D. W. I. G. Juli/Aug. 1942 blz. 204.

Ralph Merrifield, door Thomas Warner, een vestiging gesticht werd, eigenlijk, hoewel Barbados daarop aanspraak maakt, de oudste blijvende Engelsche kolonie in West-Indië. Zij werd tevens het punt, van waar tijdelijke of blijvende vestigingen op andere eilanden uitgingen.

St. Kitts werd, evenals een groot aantal der kleine eilanden door Columbus op zijn tweede reis in 1493 ontdekt. Bij de Indianen was het bekend onder den naam van Liamuiga (het vruchtbare eiland). Columbus noemde het St. Christoffel, daar hij in de rotsen op eenigen afstand gelijkenis meende te zien met een bekend beeld van den heilige van dien naam. Na de voorbereidende maatregelen in 1623 keerde Warner, die tijdelijk naar Engeland was gegaan, in 1625 met een aantal kolonisten, terug en landde op het eiland op denzelfden dag, dat ook d'Esnambuc [1]) er voet aan wal zette. Beiden werden door de Caraïben als vijanden beschouwd, maar de concurrenten, die hun krachten samenvoegden, om aan het gemeenschappelijke gevaar het hoofd te bieden, slaagden erin, den vijand geheel te verslaan. Een groote menigte Caraïben kwam in den strijd om en de overlevenden werden in zee gedreven. De Engelschen namen toen het middelste gedeelte van het eiland in bezit, terwijl de Franschen zich aan beide zijden vestigden.

Vier jaar later was er echter groote kans, dat beider ondermingen geheel zouden te gronde gaan. De Spanjaarden toch maakten nu en dan gebruik van de aanwezigheid van gewapende galjoenen, die de vloot van Spanje geëscorteerd hadden en met de thuis varende vloot daarheen zouden terugkeeren, om aanvallen te doen op dergelijke vestigingen, ten einde te trachten, de indringers te verdrijven. Een der eerste van zulke pogingen was die, welke met aanvankelijk succes gedaan werd door Don Fadrique de Toledo, die destijds met een buitengewoon sterk eskader voor boven vermelden dienst in de West aanwezig was. Op 17 September 1629 verscheen hij plotseling met 38 schepen, waaronder 17 galjoenen voor Nevis, een dochter-kolonie van St. Kitts en een der eilanden, die door Karel I aan den Earl of Carlisle waren toegewezen. Hier nam hij op de reede acht kleine vaartuigen, verwoestte het fort en verbrandde de tabaks-pakhuizen. Den volgenden dag liet hij het anker voor St. Kitts vallen. De Engelschen en Franschen waren tegen zulk een indrukwekkende strijdmacht niet opgewassen en moesten zich overgeven. De Franschen kregen

[1]) Zie D. W. I. G., April 1941 blz. 114.

vergunning, het eiland te verlaten en naar Antigua te vertrekken, de Engelschen, met welke natie Spanje toen in oorlog was, werden voor zoover zij gevangen genomen waren, ten getale van ± 550 naar Cartagena of naar Havana overgebracht, vanwaar zij later naar Engeland konden vertrekken. Blijvend werden de indringers echter niet verdreven. Een gedeelte ervan had kans gezien, in de bosschen op het eiland te ontkomen en, toen de Spanjaarden, zonder bezetting achter te laten, vertrokken, kwamen zij uit hun schuilplaatsen te voorschijn en herstelden hun vestiging. In handen der Spanjaarden kwam het eiland daarna niet meer; na heel wat onderlingen strijd tusschen Franschen en Engelschen bleef het in het bezit der laatsten volgens de bepalingen van den vrede van Utrecht (1713) [1]).

Van St. Kitts als middelpunt uit werden verschillende der Kleine Antillen o.a. Antigua door Engelschen gekoloniseerd. Het eiland ontving zijn naam ter herinnering aan een kerk in Sevilla, Santa Maria la Antigua. Verwaarloosd door de Spanjaarden, waarvan er eenigen onder Don Antonio Serrano in 1520 eenigen tijd vertoefden, werd het na een mislukte poging van d'Esnambuc om er een Fransche kolonie te vestigen, in 1632 door een groep kolonisten onder leiding van Edward, den zoon van Sir Thomas Warner, bezet. Al spoedig begon daar een periode van binnenlandsche troebelen, als gevolg van de politieke gebeurtenissen in Engeland, gevolgd door invallen van Franschen en Ieren in den tijd van de Fransch-Britsche oorlogen, maar voor Spanje was ook dit eiland voor goed verloren.

Eveneens ging het met het eiland Nevis, dat door Columbus aldus genoemd werd, omdat de, met wolken bekroonde bergen daar hem herinnerden aan de sneeuw (Sp. nieve) van Europa. Het werd, evenals Antigua in 1627, van St. Kitts uit gekoloniseerd en, hoewel de Spanjaarden er in 1629 een aanval op deden en de, nog kort bestaande, nederzettingen bijna geheel verwoestten, en het eiland, evenals andere, veel te lijden had van de oorlogen tusschen Engeland en Frankrijk in de 18e eeuw, bleef het sedert den vrede van Versailles in 1783 in Britsch bezit.

[1]) Een paar merkwaardigheden op St. Kitts, die aan die dagen van strijd herinneren, zijn het graf van Sir Thomas Warner, die 10 Maart 1648 op het eiland overleed, en de vesting Brimstone Hill, een in den slaventijd gebouwd fort, dat als zóó onneembaar beschouwd werd, dat het wel aangeduid werd als het „Gibraltar van West-Indië". In het midden der 19e eeew werd het als verouderd verlaten. (Zie D. W. I. G. XV blz. 191).

Zoo vestigden Engelschen, Franschen, Nederlanders en anderen zich in den loop der jaren met, of soms zonder eenigen strijd op verschillende der kleinere eilanden aan den rand van het Spaansche overzeesche gebied. Sommige daarvan, zooals Barbados, Martinique en andere werden eigenlijk nooit werkelijk door Spanje bezet, andere, zooals b.v. Trinidad, bleven vrij lang in hun bezit.

De positie van Sint Vincent en enkele andere eilanden is geruimen tijd eenigszins eigenaardig geweest en verschilde van die der andere Groote en Kleine Antillen doordat de Indianen op deze eilanden min of meer beschermd werden, waardoor zij er zich langer dan elders hebben kunnen handhaven. Sint Vincent werd op 22 Januari 1498 door Columbus ontdekt en genoemd naar den heilige van den dag. Het werd toen bewoond door zeer strijdzuchtige Caraïben, die er zich, in weerwil van de toewijzing van hun eiland in 1627 door Karel I aan den Earl of Carlisle en later in 1668 door Karel II aan Lord Willoughby, wisten te handhaven. Het eiland werd verder merkwaardig door de aanwezigheid van de z.g. zwarte Caraïben, nakomelingen van gestrande negers en Indiaansche vrouwen. Deze zwarte Caraïben vormden na verloop van tijd het grootste deel der bevolking van het eiland. In 1660 werd het ten behoeve der Indianen, evenals St. Lucia en Dominica, neutraal verklaard, wat in 1748 bij het vredesverdrag van Aken bevestigd werd. Dit alles geschiedde door andere mogendheden onderling in een tijd, toen de Spaansche macht in de Caraibische Zee reeds bedenkelijk aan het inkrimpen was.

Door al die ontdekkingen en veroveringen in het laatst der 15e en in de 16e eeuw was Spanje, dat tot dusver een vrij onbeduidend gebied van tamelijk onbelangrijke rijkjes in een uithoek van Europa geweest was, snel tot den rang van een der voornaamste staten, zoo niet tot den voornaamsten staat, opgeklommen. Het grondgebied, dat het beheerschte, was in korten tijd vele malen zoo groot geworden, als het tot dusver geweest was en daardoor waren tevens de zorgen der regeering op haast ongelooflijke wijze aangegroeid, Zulks te meer, daar zij het als haar voornaamste plicht beschouwde, te zorgen, dat de voordeelen die de verwerving der nieuwe gebieden zouden kunnen opleveren, uitsluitend aan het moederland ten goede zouden komen, waartoe verhinderd zou moeten worden, dat anderen dan Spanjaarden er zich vestigden, of er handel mede dreven. Vrijwel tot de 19e eeuw

werd dit beginsel trouwens algemeen als redelijk beschouwd, hoewel het eveneens waar is, dat de zeevarende natiën, al pasten zij het ook, wat hun eigen overzeesche bezittingen betreft, min of meer streng toe, er ten opzichte van anderen gewoonlijk geen rekening mede hielden. Vrij algemeen werd het tevens tot dien tijd als billijk gevoeld, dat de koloniën, die bestonden, dank zij de activiteit en het kapitaal van het moederland, dan ook uitsluitend het moederland de voordeelen deden genieten van de producten, die zij konden uitvoeren en van den handel daarin.

Wat den Spaanschen koloniën betreft, was de regeering in het moederland aanvankelijk buitengewoon exclusief. Isabella van Castilië had aan Columbus de weinige hulp verschaft, die den ontdekker tot zijn eerste reis in staat gesteld had. De ontdekking van de eilanden in de Caraïbische Zee was dus een Castiliaansche ontdekking en bijgevolg werd de emigratie daarheen tot den dood van Isabella in 1504 uitsluitend veroorloofd aan inwoners van Castilië en Leon en bij hooge uitzondering ook nu en dan aan gunstelingen of beschermelingen van elders van de koningin. Na 1504 werd de bevoegdheid zich in de Amerikaansche gewesten te vestigen, door Ferdinand uitgebreid tot inwoners van Aragon en tot andere Spanjaarden, terwijl in den tijd van Karel V deze vergunning werd verleend aan inwoners van al zijn gewesten, dus aan Spanjaarden, Duitschers, Nederlanders, Vlamingen en Walen.

Die emigratie naar de Amerikaansche gewesten was een voorwerp van voortdurende zorg der Spaansche regeering, die haar taak te dien opzichte aanvankelijk met haast moederlijke zorg opvatte. En dat geschiedde, in den beginne althans, niet uitsluitend, en zelfs niet in de eerste plaats, met het oog op materieële voordeelen. Zij strekte zich o.a. uit tot boeken, die in de koloniën mochten worden ingevoerd, en die, welke er verboden waren. In 1543, dus nog onder de regeering van Karel V, was het verboden, in de Amerikaansche gewesten in te voeren „libros de romance que traten de materias profanas y fabulosas y historias fingidas"[1]) en was het alleen vergund, erheen te brengen, „libros, tocantes à la religion Cristiana y de virtud" [2]).

Aldus was de opvatting van de taak der regeering nog een halve eeuw na de eerste bezetting der koloniën, een opvatting trouwens,

[1]) Romans, die profane en fabelachtige zaken behandelen en gefingeerde geschiedenissen.

[2]) Boeken, betrekking hebbende op den Christelijken godsdienst en die deugdzaam waren.

waarmede men het in de koloniën vaak allerminst eens was, waardoor de ordonnantiën en regelingen van het moederland daar vaak op schromelijke wijze ontdoken of genegeerd werden. En dit geschiedde, in weerwil van het omvangrijke ambtenaren-corps, dat in Amerika aanwezig was en gestadig aangroeide, naarmate het Spaansche gebied in uitgebreidheid toenam. Velen der ambtenaren waren bovendien alles behalve onomkoopbaar, wat de ontduiking der moederlandsche decreten nog belangrijk bevorderde. Omstreeks het midden der 17e eeuw, toen dus nog slechts minder belangrijke deelen van het koloniale rijk in handen van vreemde natiën gekomen waren, was de toestand in en om de Caraïbische Zee ongeveer aldus: Spanje bezat daar, behalve een groot deel van Noord-, Midden- en Zuid-Amerika, de Groote Antillen en Trinidad. Alleen op de Kleine Antillen hadden zich vreemdelingen gevestigd, of trachtten deze dit te doen. Zoo bezat Frankrijk Martinique, Guadeloupe en Santa Cruz, de helft van St. Kitts en de helft van St. Martin, terwijl het aanspraak maakte op St. Vincent en Dominica en pogingen deed, vasten voet te verkrijgen op Hispaniola, Grenada en Santa Lucia. Verder bezat onze Republiek St. Eustatius, Saba, de helft van St. Martin, Tobago, Curaçao, Aruba en Bonaire, en Engeland de helft van St. Kitts, Antigua, Montserrat, Nevis, Anguilla en Barbados.

Het uitgestrekte koloniale gebied uitsluitend met Spanjaarden en hun nakomelingen van zuiveren Spaanschen bloede te bevolken, de oorspronkelijke bewoners tot het Christendom te brengen en hun eenige Europeesche beschaving bij te brengen, was een der idealen der regeering in het moederland, een ideaal, waarvan de verwezenlijking in den loop der jaren intusschen hoe langer, hoe onbereikbaarder bleek. Vooral het bewaren van de „limpieza de sangre" (zuiverheid van bloed, dus raszuiverheid) lag den achtereenvolgenden regeeringen na aan het hart. Daarom werd de emigratie naar de Amerikaansche gewesten en eilanden wel bevorderd, maar slechts zóó, dat zij alleen aan zuivere Spanjaarden ten goede zou kunnen komen, wat echter ten gevolge had, dat Spanje zelf onontbeerlijke arbeidskrachten verloor en de Amerikaansche gebiedsdeelen toch niet in voldoende mate daarvan voorzien werden. Nog te minder was dit laatste het geval, toen op verschillende plaatsen edele mtalen ontdekt werden en de begeerte, door het verkrijgen daarvan in korten tijd rijk te worden bij velen de overhand verkreeg, en ten gevolge daarvan de meer soliede bedrijven als landbouw en veeteelt meer en meer verlaten werden.

Dit was in sterke mate het geval op de Caraïbische eilanden en zelfs vrij spoedig na het begin der eerste vestiging. Reeds in 1517 en 1518 bereikte den koning en kardinaal Ximenes de klacht van Hispaniola, dat het eiland meer en meer ontvolkt werd en dat degenen, die er nog bleven, steeds onrustiger werden, aangetrokken als ook zij werden door de schatten, die op het vasteland te vinden zouden zijn. Hetzelfde verschijnsel deed zich ook op de andere eilanden voor. De reeds gestichte steden werden meer en meer door de bevolkingen verlaten, zoodat vermeld werd, dat Santo Domingo, waar vroeger ruim 1000 gezinnen woonden, er in 1514 nog slechts de helft van dat aantal telde. Santiago de Cuba, dat eens even volkrijk als Santo Domingo was, en dat een der beste havens van West-Indië bezat, was achteruit gegaan tot niet meer dan 30 gezinnen. In dien zelfden tijd waren er 3000 in de stad Mexico, 2000 in Lima enz. Dit had o.a. ten gevolge, dat in 1518 en in 1520 uit Santo Domingo verzoekschriften tot de regeering gericht werden, om te verkrijgen, dat het ook aan vreemdelingen, in het bijzonder Franschen en Genueezen zou vergund worden, zich in de stad te vestigen. Dat alles wijst in ieder geval wel op een sterken trek naar het Westen als gevolg van den gouddorst der Spanjaarden, die hen blind maakte voor de voordeelen op landbouw-, veeteelt- en handelsgebied, die de nieuwe gewesten in zoo ruime mate tevens aanboden.

Van haar zijde trachtte de regeering in het moederland het noodige te doen om door bevordering der emigratie in de ontvolking der eilanden te voorzien. Zoo werd aan diegenen, die bereid waren, naar Hispaniola te gaan, toegezegd vrije overtocht en onderhoud, te rekenen van den dag, waar op zij in Sevilla, de haven van vertrek, zouden aankomen, tot den dag van ontscheping in Amerika. Daar zou hun land worden toegewezen en gereedschappen, plant-materiaal en vee verstrekt worden en tevens onderstand gedurende één jaar tot den tijd, dat zij voldoende gevestigd en de cultivaties op gang zouden zijn. Bovendien zouden zij gedurende 20 jaar vrijdom van belastingen, met uitzondering van de kerkelijke tienden, genieten; de regeering zou zorg dragen voor voldoende geneeskundige hulp en meer dergelijke voordeelen.

Om deze aantrekkelijke voorwaarden algemeen bekend te maken, werd aan Las Casas de opdracht gegeven, een reis door de dorpen van Castilië te maken en daar te wijzen op de gunstige gesteldheid van de nieuwe gewesten voor landbouw en veeteelt. Tevens werd in November 1526 op doodstraf en verbeurdverkla-

ring van goederen verboden, van de Antillen naar het vasteland te verhuizen, een maatregel, die echter al spoedig niet bleek te zijn vol te houden en die in 1534 vervangen werd door een ander decreet, waardoor verhuizing van het eene eiland naar het andere of naar het vasteland afhankelijk gesteld werd van de toestemming van den gouverneur. En blijkbaar was deze vrijheids-beperking eveneens te streng, althans omstreeks 1548 werd aan deze bepalingen niet meer de hand gehouden en konden Spaansche onderdanen zich vestigen, waar zij wilden.

Wel te verstaan, Spaansche onderdanen, want in weerwil van haar begeerte, de immigratie in de West-Indische gewesten te bevorderen, hield de regeering steeds de boven vermelde „limpieza de sangre" en de zuiverheid van geloof als idealen voor oogen, waarom anderen dan ras-echte Spanjaarden en vooral ketters, ongeloovigen en heidenen steeds zorgvuldig geweerd werden.

Haast even groote zorgen, hoewel van geheel anderen aard, vereischte de regeling van den in- en uitvoer, zoowel ten opzichte van Spanje zelf, als ten opzichte van het overzeesche gebied, benevens de beveiliging van den zeeweg daartusschen. Vooral het laatste was buitengewoon moeilijk door de omstandigheid, dat de overgroote meerderheid der Spanjaarden geen zeelieden van aanleg waren, dat scheepsbouw een tak van bedrijf was, die in Spanje haast niet beoefend werd, en dat de concurreerende mogendheden, Engeland en onze Republiek, maar ook Frankrijk, daarin Spanje verre overtroffen, Gebrek aan scheepsruimte was één der problemen, waarvoor allereerst een oplossing gezocht moest worden. Reeds in den tijd van Ferdinand en Isabella, die evenals de Engelsche en Schotsche monarchen, Hendrik VIII en Jacobus IV, veel belang in de zeevaart stelden, werden er pogingen gedaan, om dit vraagstuk op te lossen, gedurende een reeks van jaren echter met zeer onbevredigend resultaat.

De verschillende typen van schepen, die voor de trans-Atlantische vaart dienst deden,waren ongelooflijk klein en eigenlijk volkomen onzeewaardig. Van de drie scheepjes, waarmede Columbus in 1492 zijn eerste ontdekkingsreis deed, was het grootste, de Santa-Maria, waar de ontdekker zelf aan boord was, niet meer dan 120 à 130 ton; het had één dek en drie masten. De beide andere scheepjes onder bevel der gebroeders Pinzón [1]), de Niña en

---

[1]) VICENTE YANEZ PINZON (geb. ?; overl. na 1523).
Hij was de middelste van drie broeders; de oudste, Martin Alonzo

de Pinta, waren kleine, open vaartuigen van resp. 40 en 50 ton met een dek slechts aan de voor- en achterzijde. Later kwamen er weliswaar schepen in gebruik, maar nog in het midden der 16e eeuw waren schepen, grooter dan 400 ton, van de vaart op Amerika uitgesloten, klaarblijkelijk, omdat een zandbank voor de haven van San Lucar, de eenige, vanwaar zij mochten vertrekken en aankomen, een onoverkomelijke hinderpaal voor groote schepen vormde. Eerst in het laatst van de 17e eeuw kwamen schepen van 500 à 1000 ton in gebruik, in het algemeen „galeones" genaamd, met één of twee en soms drie dekken, de laatste vooral gebouwd met het doel, ze als oorlogsschepen te kunnen gebruiken. Groot verschil tusschen oorlogs- en koopvaardijschepen werd er trouwens destijds niet gemaakt; het bestond hoofdzakelijk hierin, dat de laatste wat zwaarder geschut en wat meer manschappen om het te bedienen aan boord hadden, dan de eerste. Vaak werden dan ook koopvaardijschepen als oorlogsschepen uitgerust en gebruikt, en omgekeerd oorlogsschepen, die de vloten moesten convoyeeren, zoo vol koopwaren geladen, dat het hoogst moeilijk of onmogelijk was, eenige stukken geschut in geval van nood te laten dienst doen.

En toch was het hoogst noodzakelijk, dat de verbinding tusschen het moederland en de overzeesche gebieden geregeld in stand gehouden werd, want het was voor de schatkist van het grootste gewicht, dat de profijten, die de laatste konden opleveren regelmatig binnen kwamen. En wanneer dat eens niet het geval was, of wanneer ze zelfs maar gedeeltelijk uitbleven, beteekende

---

Pinzón, was koopman en dreef belangrijke overzeesche zaken. De jongste heette Andrés Gonsalez.

Aanvankelijk schijnt Vicente Yañez Pinzón deelgenoot of assistent in de zaken van zijn oudsten broeder geweest te zijn. Deze nam door bemiddeling van Juan Peréz, gardiaan van het klooster Nuestra Señora de la Rábida, voor 1/8 deel in de kosten van de uitrusting voor Columbus' eerste ontdekkingsreis. Van de drie scheepjes nam Martin zelf de Pinta onder zijn beheer, terwijl het commando van het kleinste vaartuig, de Nina, aan Vicente werd toevertrouwd. Na de reis, die tot de ontdekking van Amerika leidde, deed Vicente Yañez Pinzón nog eenige andere reizen naar en in de pas ontdekte streken, en was hij in 1500 weder in Palos terug.

Martin Alonzo kwam zeer kort na Columbus doodziek in Palos terug. Hij werd toen van zijn schip naar het klooster La Rábida vervoerd, waar hij op 31 Maart 1493 overleed.

Door Karel V werd de familie Pinzón op 29 September 1519 in den adelstand verheven. Zij heeft zich tot heden in twee takken voortgezet.

Martín Alonzo was gehuwd met Maria Alvarez van Palos; uit dit huwelijk werden zes zoons en één dochter geboren.

dat voor Spanje vrijwel een nationale ramp, in het bijzonder, wanneer het lot, voor het moederland verloren te gaan, een der halfjaarlijks of later jaarlijks thuisvarende vloten trof, die groote hoeveelheden edele metalen, goud uit Peru en zilver uit Mexico, aan boord hadden. Op die vloten in het bijzonder hadden de vijanden het gemunt en aasden de vrijbuiters en piraten van allerlei nationaliteit. Verwonderlijk is het haast, dat, in weerwil van alle gebreken, die de Spaansche vloten hadden, en niettegenstaande het onvoldoende zeemanschap van bevelvoerenden en minderen, het slechts tweemaal gebeurd is, dat zulk een vloot in haar geheel voor Spanje verloren ging. De eerste maal geschiedde dit in 1628, toen Piet Heyn er een, komende van Vera Cruz, in de baai van Matanzas aan de Noordkust van Cuba wist te vermeesteren. De tweede maal is dat gebeurd — althans gedeeltelijk — bij Cadiz, waar kapitein Sir Richard Stayner een gedeelte der vloot uit Amerika, die 2.000.000 pesos aan goud vervoerde, prijsmaakte, terwijl kort daarna, op 20 April 1657, de Britsche admiraal Robert Blake, tezamen met Stayner, in de haven van Santa Cruz op de Canarische eilanden een vloot van 11 schepen geheel vernietigde en daardoor verhinderde, dat het goud, dat de Spanjaarden in allerijl in de heuvels op het eiland verborgen hadden, veilig in Spanje aankwam. Dat beteekende voor het moederland een verlies van 10.500.000 pesos, want goud, dat in de heuvels der Canarische eilanden verborgen was, was voor de Spaansche schatkist van even weinig nut, als toen het nog in de mijnen van Peru op ontginning lag te wachten.

Fortuinlijk is Spanje zeer zeker geweest in zooverre, dat catastrophen, als het verloren gaan van geheele vloten, zooals in 1628 en in 1657, of het verlies van slechts een gedeelte ervan, tot de uitzonderingen zijn blijven behooren. Enkele schepen gingen jaarlijks wel door aanvallen van kapers of zeeroovers, door stormen of andere onheilen verloren, maar dergelijke verliezen waren desnoods wel te dragen. Verliezen echter, als de boven vermelde, zouden, als zij zich herhaald hadden, de ondergang van den geheelen kolonialen handel beteekend hebben.

En toch was deze, op papier of op perkament althans- tot in kleinigheden geregeld. Een aanvang met deze regeling was reeds spoedig na de eerste vestiging in Amerika gemaakt, en steeds was het doel, dat achtereenvolgende regeeringen voor oogen hielden, de voordeelen, die de overzeesche gebieden konden verschaffen, uitsluitend aan Spanje ten goede te doen komen. Aanvanke-

lijk, toen het gebied in Amerika en de handel en het verkeer daarmede nog slechts vrij gering in omvang waren, werd alles,wat ermede in betrekking stond, door Ferdinand en Isabella in handen gesteld van enkelen hunner vertrouwelingen, gedurende geruimen tijd o.a. in die van Don Juan Rodrigues de Fonseca, biechtvader der koningin en deken van de kathedraal van Sevilla en later bisschop van Burgos. Toen echter weldra de Amerikaansche zaken een onverwachte uitbreiding verkregen, toen bovendien koningin Isabella in 1504 overleed, waarna Ferdinand zeer tegen zijn zin, zich tijdelijk in zijn Italiaansche koninkrijk Napels terugtrok, om plaats te maken voor Johanna en haar gemaal Filips den Schoonen, die uit de Nederlanden overkwamen, om bezit te nemen van de Spaansche erfenis, werd de regeling belangrijk veranderd en de leiding der zaken in handen gesteld van een lichaam, het „Casa de la Contratación de Indias", dat in Sevilla zijn zetel had.

Deze instelling werd in het leven geroepen door een decreet van Johanna, dat 14 Februari 1503 te Alcalá de Henares werd uitgevaardigd. Vermoedelijk heeft de bissschop van Burgos, die geruimen tijd daarna nog een soort van minister van koloniën bleef, tot de stichting van dat lichaam medegewerkt. In den tijd van Karel V werd de regeling van bestuursaangelegenheden in handen gesteld van den, toen opgerichten, Raad van Indië, die bovendien in hooger beroep moest rechtspreken in geschillen tusschen kooplieden of kolonisten en het Casa de Contratación.

Dit laatste was aanvankelijk zeer eenvoudig ingericht en bestond slechts uit drie leden, den tesorero (penningmeester), den contador (secretaris) en den leider der handelszaken of factor. Als zoodanig werden toen benoemd in de beide eerste functies onderscheidenlijk dr. Sancho de Matienzo, kanunnik van de cathedraal te Sevilla, en Jimeno de Briviesca en in de laatste een Genuees, Francisco Pinedo. De beide laatst genoemden hadden reeds medegewerkt aan de voorbereiding van Columbus' latere expedities; de laatste werd vermoedelijk wel benoemd, daar de Genueezen over het algemeen betere zeevaarders en kooplieden dan de Spanjaarden zelf waren en bovendien buitengewoon grooten invloed in Sevilla bezaten. In latere jaren werd dit Casa de Contratación belangrijk uitgebreid en werden er in het overzeesche rijk, b.v. in Santo Domingo, in de stad Mexico, te Vera Cruz, en elders, dergelijke lichamen naar het model van dat te Sevilla in het leven geroepen. Zóó eenvoudig was in den beginne dit laatste ingericht, dat de drie hoofd-ambtenaren hun intrek in het, voor de instelling

aangewezen, gebouw moesten nemen, om steeds ter beschikking te zijn. In den loop der regeering van Karel V veranderde dit natuurlijk, naarmate het gebied in Amerika en de handel en het verkeer daarmede in belang en in omvang toenamen, zoodat, toen de keizer afstand van de regeering deed, dus in het midden der 16e eeuw, het Casa de Contratación een voor dien tijd, volledig uitgerust handelslichaam was, in staat den handel en de scheepvaart op Amerika in hun geheelen omvang te regelen en te controleeren. Al de zaken moesten toen over Sevilla loopen, in weerwil van de protesten, die vaak gehoord werden uit de koloniën en uit andere Spaansche havensteden, als Cadiz en Barcelona, en niettegenstaande de bezwaren, die de ligging van Sevilla medebracht. En deze waren niet gering. De stad toch lag een eind in het binnenland en bovendien aan een bochtige rivier, waarin zich in den loop der jaren ook nog een, voor grootere schepen zeer hinderlijke en gevaarlijke, zandbank vormde.

Naarmate de behoefte zich daaraan voordeed, werden door het Casa verschillende onder-afdeelingen voor speciale werkzaamheden opgricht; o.a. een hydrografisch bureau en een zeevaartschool, welke laatste onder leiding gesteld werd van den „pilito mayor" (opperloods). De eerste, die deze functie bekleedde, was Amerigo Vespucci. Later werden ook andere bekende zeevaarders als „pilotos reales" (koninklijke loodsen) benoemd, o.a. Yañez Vicente Pinzón, Juan de la Cosa, Sebastian Cabot, e.a. Hun werk was, behalve de opleiding van zeelieden voor de vaart op Amerika, ook het teekenen van kaarten ten dienste der zeevaarders.

Bovendien kreeg het Casa al spoedig de bevoegdheid, recht te spreken in burgerlijke zaken, o.a. betreffende geschillen over contracten, deelgenootschap in Amerikaansche zaken, verzekering, vrachten en dergelijke.

Dit waren in hoofdzaak de verplichtingen van de instelling, die tot taak had, den handel en de scheepvaart op het overzeesche gebied voor Spanje te monopoliseeren, en die er gedurende haar bestaan vrijwel in slaagde, dit te volbrengen en in het moederland zelf een monopolie voor Sevilla te scheppen. Daar werd het in zijn eenvoudigste vorm eerst gehuisvest in de „atarazanas" (het arsenaal), maar na eenige maanden bleek het reeds noodig, de instelling meer ruimte te verschaffen, waarom zij verplaatst werd naar het Alcazar Real (het koninklijke kasteel), waar zij gevestigd bleef tot het einde der 18e eeuw, toen de Spaansche koloniale macht hard achteruit ging.

José Veitia de Linaje, gedurende 30 jaren een der „officiales

reales" van het Casa en sedert 1659 de „tesorero" ervan, die in 1672 de geschiedenis van die instelling publiceerde onder den titel „Norte de la Contratación de las Indias Occidentales" (Poolster van den handelsweg van West-Indië) schreef daarin o.a.: „De Goddelijke Voorzienigheid veroorloofde in het jaar 1492 de ontdekking van Amerika door Christoforus Columbus in naam en op kosten van de Katholieke Koningen van Leon en Castilië, Don Ferdinand en Doña Isabel..." Hij kon niet vermoeden, dat in weerwil van alle moeite om de voordeelen van die ontdekking te reserveeren voor de Spaansche koningen en hun monarchie, deze ten slotte anderen zouden ten deel vallen. In het laatst der 17e eeuw begon daar wel kans op te komen, maar het duurde toch nog ruim drie eeuwen, eer de Spaansche vlag geheel uit de West verdween. Maar mét die vlag verdween de Spaansche invloed daar niet. Deze werkt door tot heden en wel zoo sterk, dat, al zijn zij ook aan het moederland ontnomen, of, al hebben zij zich uit eigen beweging daarvan losgemaakt, de voormalige Spaansche koloniën Spaansch gebleven zijn, Spaansch in taal, Spaansch in zeden en gewoonten, in godsdienst, in deugden en gebreken.

L i t e r a t u u r o.a.:
Harvard Economic Studies XIX,
Cl. H. Haring, *Trade and Navigation between Spain and the Indies*, Cambridge 1918.
Th. B. Lawler, *Essentials of American History*, New York 1903.
Verschillende artikelen in de
Encyclopedia Universal Ilustrada,
Dictionary of National Biography, e.a.
E. W. Dahlgren, *Les relations commerciales et maritimes entre la France et les côtes de l'Ocean Pacifique*, I Parijs 1909.
The English Historical Review, dl. IX–XLX.

BOEKBESPREKING

Mr. W. J. van Balen, *Kennismaking met Suriname* (*Proeve ener schets van Nederlands Guyana*). — Uitgeverij W. van Hoeve, Deventer 1941. Op verzoek van den uitgever in vereenvoudigde spelling overgebracht.

Dit boekje, behoorende tot de serie „Over Oost en West" van de hooger genoemde uitgeversfirma, geeft in nog geen honderd bladzijden juist wat de ondertitel belooft, een schets, ter kennismaking met Suriname, sterker nog, ter éérste kennismaking, zooals de schrijver aan het slot den lezer mededeelt. In zijn Voorwoord bepleit Mr. Van B. de onmogelijkheid Suriname, vijfmaal zoo groot als Nederland, volledig te beschrijven in een bestek als dat van een boekje als het onderhavige, of in een uitvoerige en diepgaande behandeling te treden van de vele vraagstukken welke met betrekking tot dit gewest op beantwoording wachten.

Is het misschien niet duidelijk, waarom de uitgestrektheid van het grondgebied in den weg zou staan aan de volledigheid eener beschrijving, zelfs van een beschrijving in kort bestek, het Surinameprobleem, in zijn veelzijdigheid, leent zich inderdaad niet tot meer dan een summiere bespreking, wanneer men zich, zooals de schrijver, tot een schets wil bepalen.

Dat probleem is trouwens, ook in De West-Ind. Gids, uitentreuren behandeld, d.w.z. gesteld, want tot een oplossing van eenig belangrijk onderdeel er van is het nog altijd niet gekomen. Wie meer aangaande dit probleem wil weten, kan zich dus te kust en te keur op de hoogte stellen; in verband hiermede is het jammer dat Mr. Van B. geen litteratuuropgave aan zijn werk toegevoegd heeft. Dat hij er zich niet aan gewaagd heeft eenige oplossing aan te bevelen, valt te prijzen en is geheel in overeenstemming met het hooger reeds aangeduide karakter van zijn boek.

Wat de historische aanteekeningen betreft, welke natuurlijk in het besproken werk niet ontbreken, valt het volgende op te merken.

Met de kolonisatie der Zeeuwen van omstreeks 1600 aan de Amazone en de Oyapoc (p. 10) zullen bedoeld zijn de factorijen welke aan die beide rivieren in het laatst der zestiende en het begin der zeventiende eeuw gesticht zijn, in het belang van den ruilhandel met de Indianen; eigenlijke volkplantingen waren dit misschien alleen in zoover, dat men in een iets later stadium speciaal voor het doel geëngageerde" coloniers" achterliet, voor de tabakscultuur, ten einde beter verzekerd te zijn van een geregelde voorziening; tabak was het meest begeerlijke marktproduct voor de kooplieden die hun schepen naar de „wilde kust" zonden. Behalve aan de beide genoemde rivieren bestond er vóór het einde der zestiende eeuw ook een Zeeuwsche vestiging aan de Essequibo; behalve Zeeuwsche zonden ook Amsterdamsche, Engelsche (p. 19) en Fransche ondernemers omstreeks 1600 hun schepen naar de Guyanas, voor den ruilhandel met de inboorlingen. Met de Fransche nederzetting op het eiland van Maranhão (p. 10) wordt vermoedelijk bedoeld die van Jacques Riffault, van Dieppe, van 1594.

Onder de van de Indianen der Guyanas gekochte goederen (p. 18) had ook genoemd moeten worden de tabak; in de beschrijving eener Fransche reis van 1604 wordt mede gesproken van gom, reigerveeren en papegaaien.

Blijkbaar nog altijd bij de „wilde kust" vertoevend, heeft de schrijver het (p. 19) over den handel met de Spaansche nederzettingen; er was er echter voorloopig slechts één, die aan de Orinoco, dus op de uiterste grens, t.w. Santo Tomás, waar de gouverneur resideerde. Wel is er in 1604 sprake van een Vlaamsch en van een Engelsch schip te Cumaná, waarvan het eerstgenoemde sluikhandel met de Spanjaarden dreef; deze stad evenwel ligt westelijker dan het gebied in kwestie.

Met de vroegtijdige nederzetting der Zeeuwen aan de Surinamerivier (p 22) wordt waarschijnlijk bedoeld de factorij welke in 1613 genoemd werd, doch dit was een Amsterdamsche. Dat deze vestiging op een keer in Engelsche handen geraakt zou zijn, was, meen ik, niet bekend; in de geschiedenis der eerste Engelsche kolonisatie aan de Surinaamsche rivieren (Marshal 1630, Rowse 1650) wordt niet van de Nederlandsche factorij gesproken.

Dat haast iedere „kapervloot" van de West-Indische Compagnie een aantal Zeeuwsche kolonistenfamilies voor de Guyanas aan boord zou gehad hebben (p. 21) lijkt overdreven; De Laet spreekt in zijn Iaerlyck verhael alleen over de kolonisten — en dat behoeven geen Zeeuwen geweest te zijn — die met de vloot van Pieter Adriaensz. Ita in 1628 naar het eiland Tobago gingen.

Over de Spaansche geschiedenis der nieuwe wereld bevat Van Balens werk natuurlijk slechts weinig; de Spanjaarden hebben zich, voor zoover bekend, nooit in het land dat tegenwoordig Suriname heet gevestigd, zij hebben het gelaten bij de poging tot kolonisatie in Cayenne van 1568–1573. Dat Columbus op zijn eerste twee reizen niet anders dan een groot aantal eilanden zou ontdekt hebben (p. 15), is juist, maar hij is er reeds in 1494, van Española, op uit gegaan „á descubrir la tierra firme de las Indias", kwam echter toen niet verder dan het eiland Jamaica. Volgens Mr. Van B. nam de groote ontdekker in 1498 zijn koers zoo zuidelijk, dat hij in de buurt der Guyanas terecht kwam; niet spoedig genoeg land vindend, zou hij den steven gewend hebben en zoodoende op Trinidad terecht gekomen zijn (p. 16). Deze reis had lang geduurd en er was gebrek aan spijs en drank aan boord, derhalve was er alle aanleiding zoo snel mogelijk aan den overkant van den Atlantischen Oceaan aan te willen komen. Het verdient intusschen zeker de aandacht dat Columbus op zijn tweede reis zuidelijker stuurde dan op zijn eerste, op zijn derde zuidelijker dan op zijn tweede, waaruit wel de conclusie getrokken is, dat hij wellicht meer verlangde het onbekende Zuidland (Terra Australis) te vinden, dan verder westelijk door te dringen. Aangaande Columbus' ware bedoelingen echter verkeert de wereld nog steeds in het onzekere; in 1498 ving de oversteek van een zuidelijker punt aan dan op de beide eerste reizen, nl. van de Kaapverdische en niet van de Canarische eilanden. Of de keuze van een zuidelijker route iets te maken had met vage Portugeesche berichten aangaande de Zuidzee, lijkt twijfelachtig; er bestaat een lezing dat Columbus, op 5 Juli van de Kaapverdische eilanden vertrokken, noordelijker ging sturen toen hij niet spoedig genoeg land verkende en het gebrek aan drinkwater nijpend begon te worden. Hij zag toen op den 31sten der maand de drie bergtoppen van het eiland Trinidad.

Waldseemüller (p. 16) trachtte niet de Amerikaansche kusten in kaart te brengen, maar schreef de geografische introductie bij een uitgave van den Ptolemaeus; in deze inleiding opperde hij het denkbeeld het nieuw ontdekte vierde werelddeel naar Vespucci te noemen, wiens voornaam volgens een negentiende-eeuwschen onderzoeker Amerígo moet geluid hebben en die de eerste reiziger geweest is door wiens mededeelingen men van het bestaan van een tot dusver onbekend westelijk vasteland zekerheid gekregen had.

Fray Bartolomé de Las Casas (p. 37) is nooit bisschop van Santo

Domingo geweest, wel prior van het klooster van Santo Domingo te Puerto Plata, aan de noordkust van Española. Hij weigerde het episcopaat van Cuzco (Perú), maar liet zich ten slotte de benoeming tot bisschop van Chiapa (Mexico) welgevallen.

Dat er tot in den Zeeuwschen tijd in de Guyanas naar Manoa en het meer Parima gezocht zou zijn (p. 69) is een niet zeer duidelijke mededeeling. Misschien bedoelt de schrijver dat er tijdens het bestuur van Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk in Suriname een expeditie uitgerust is ter opsporing van het meer Parima, maar dat was vijf of zes jaar nadat het Zeeuwsche regiem vervangen was door dat van de Sociëteit.

Direct na het noemen der namen van eenige Zeeuwsche ondernemers van het begin der zeventiende eeuw (p. 22), laat de schrijver het rijmpje volgen (p. 23) dat in de zitting der Tweede Kamer van 20 December 1875 door Mr. Lucas Oldenhuis Gratama voorgedragen werd. Of dit echter uit den tijd der De Moors, Lampsins en Coertens stamt?

Dat Nieuw Holland (Nederlandsch Brazilië) opgegeven zou zijn ingevolge de bekrompenheid der West-Ind. Compagnie (p. 21) is wel boud gesproken, maar zou toch moeilijk verantwoord kunnen worden, tenzij bedoeld wordt dat de middelen waarover de Compagnie beschikte zoo bekrompen waren dat zij, zonder de hulp van den Staat — welke haar echter onthouden werd — zich niet in haar conqueste vermocht te handhaven. Het „secours" dat eindelijk, na lang talmen, in 1647 onder Witte Cornelisz. de With zee koos — en dat den toestand niet heeft vermogen te redden, kon slechts voor een klein deel voor rekening komen der, aan het einde van haar octrooi volkomen uitgeputte, oude West-Indische Compagnie; het was een staats-onderneming, gefinancierd grootendeels uit de anderhalf millioen gulden welke men de Oostindische maatschappij had laten betalen. En, het latere besluit, Brazilië prijs te geven, tegen een vergoeding ten bate van de staatskas, was geen besluit van de Compagnie, maar een van de hooge regeering.

In de Sociëteit van Suriname (p. 25) was ook de West-Indische Compagnie aandeelhoudster, aanvankelijk voor een derde, later, nadat de weduwe Van Sommelsdijk uitgekocht was, voor twee derden. Houdt men in het oog den overwegenden invloed van de stad Amsterdam op bestuur en bedrijf der West-Ind. Compagnie van 1674, dan kan Suriname beschouwd worden als, na den Zeeuwschen tijd, een Amsterdamsche onderneming. Dat er „te Berbice een geheel Amsterdamsche Sociëteit was ontstaan" (p. 25) zal zóó

moeten worden verstaan, dat ook in Berbice het Zeeuwsche regiem plaats moest maken voor het Amsterdamsche, toen in 1720, zonder bemoeienis van de zijde der West-Ind. Comp., de Amsterdamsche firma Van Hoorn de kolonie voor *ƒ* 108.000.— van de Fransche crediteuren overgenomen en haar ingebracht had in een sociëteit, te Amsterdam gevestigd en bestuurd door zeven directeuren, waarvan vijf benoemd door de aandeelhouders, terwijl de twee andere de hoofden waren der Amsterdamsche handelshuizen Van Hoorn en Schuurman. Dat later de raadpensionaris van Holland de achtste directeur werd, met het oog op het contact met de Staten Generaal, zal de onderneming wel niet van haar Amsterdamsche karakter beroofd hebben.

Inderdaad joegen de Engelsche eigenaars hun slaven het bosch in, toen Crijnssen op de Surinamerivier verscheen — en zijn er ook tijdens diens aanval van 1667 slaven ontsnapt (p. 42). Hetzelfde heeft zich ook voorgedaan bij de invasie van Cassard in 1712; overigens moeten er al in Willoughbyland wegloopers in de bosschen gevlucht zijn, zooals sedert de zestiende eeuw overal gebeurde in koloniën waar negerslaven gehouden werden. Wat de bestuurswisselingen in den Napoleontischen tijd met het boschneger-vraagstuk te maken hadden wordt niet door den schrijver verklaard. De naam marrons (van het Sp. cimarrones) werd, in de achttiende eeuw althans, nadat men met enkele stammen verdragen gesloten had, meer speciaal gebruikt om de niet bevredigde boschnegers aan te duiden, die dus nog als vijanden der koloniale gemeenschap beschouwd werden.

Wat betreft de slavernij en de emancipatie, stelt de schrijver zich op het van ouds bekende standpunt, dat de slaven goedkoope arbeidskrachten geweest waren en dat zij, eenmaal vrijverklaard, de plantages verlieten, die daardoor gebrek aan werkvolk kwamen te lijden (p. 38). Goedkoope arbeidskrachten waren de slaven alleen, wanneer men tegenover de waarde hunner prestaties in verband met de opbrengst der verkregen landbouwproducten, alleen stelde wat zij aan onderhoud kostten, hoogstens vermeerderd met de uitgaven voor het aanvullen der arbeidersmacht wegens de „insterving"; de negers echter vormden ook een deel — en een aanzienlijk deel — van het kapitaal der onderneming, een deel echter waarvan de geldswaarde moeilijk te begrooten viel. Pas toen zij vervangen zouden moeten worden door arbeiders in loondienst, kon de rentabiliteit der bedrijven nauwkeurig berekend worden, resp. de minus- rentabiliteit.

Dat het meerendeel der geëmancipeerden de plantages verlie-

ten, is de waarheid, maar niet de geheele waarheid. Nog jaren nadat de geëmancipeerden geheel op eigen beenen waren komen te staan, werkten er als arbeiders op de plantages en allicht zou het aantal der zoodanigen grooter geweest zijn, wanneer de ondernemers bereid en in staat geweest waren hen tegen een behoorlijk loon in dienst te houden. Bekend is echter dat van de eigenaars die zich voor het verlies der slaven schadeloos gesteld hadden gezien, een aantal er de voorkeur aan gaven het bedrijf op te heffen, alsmede dat er al in een vroegtijdig stadium getracht is de vroegere slaven door vreemde vrije arbeiders te vervangen, dus de eerstgenoemde werkkrachten overbodig te maken, terwijl ten slotte het aantal veldarbeiders die door de emancipatie in Suriname de vrijheid verkregen, niet meer bedroeg dan circa 12500, mannen, vrouwen en kinderen te zamen, zeker geen arbeidsmacht waarmede het bestaande plantagewezen tot een werkelijk groot landbouwbedrijf uitgebouwd kon worden.

De vrijverklaring schiep inderdaad, naast een sociaal, ook een economisch probleem voor de Kolonie, maar meer misschien nog werden door dezen maatregel problemen acuut, welke al lang als latente aanwezig geweest waren.

Dat de geëmancipeerden geen sterke neiging aan den dag legden om zich in de stad te vestigen (p. 38) en dat zich te Paramaribo een gekleurde bevolking ophoopte (p. 39) lijkt in tegenspraak tot elkander. In werkelijkheid was de naar verhouding te sterke stadsbevolking een euvel dat ook in den slaventijd bestaan had. Een der bepalingen van de wet op de vrijverklaring (p. 38) was deze, dat de geëmancipeerden nog tien jaar onder staatstoezicht zouden staan en dat zij arbeidsovereenkomsten zouden moeten sluiten met werkgevers van eigen keuze. Die overeenkomsten mochten voor de gewezen plantageslaven van niet korter duur zijn dan één jaar, voor de anderen van niet korter dan drie maanden; de uit den landbouw afkomstige geëmancipeerden moesten zich wederom voor landbouwarbeid verbinden, in den regel in het district waar zij thuisbehoorden.

Madeirenzen (p. 39) als veld- en fabrieksarbeiders onder contract kwamen in Suriname aan in 1853, 1854 en 1864, Chineezen (p. 39) in 1853, 1858, 1865, 1866, 1868, 1869 en 1873–1874, Barbadianen in 1864. Men is dus reeds tien jaren vóór de emancipatie begonnen met pogingen om de negers als plantage-arbeiders door andere werkkrachten te vervangen en zelfs de mislukte proef met kolonisatie van blanken van 1845 stond min of meer in verband met de komende vrijverklaring der slaven. Alles wellicht volko-

men verklaarbaar, maar dit neemt niet weg dat deze laatsten niet bepaald sterk aangemoedigd werden om aan het plantagebedrijf getrouw te blijven; ook waren de ondernemers huiverig om de nieuwkomers te zamen met de voormalige slaven te laten werken.

Het tractaat tusschen Nederland en Engeland van 8 September 1870 (p. 41) bepaalde o.a. dat na afloop van het werkcontract van vijf jaar een nieuwe overeenkomst zou kunnen worden aangegaan, met behoud van het recht op vrije retourpassage na ommekomst van zoodanig hercontract. Merkwaardigerwijze werd niet uitdrukkelijk bepaald dat slechts van één hercontract sprake zou kunnen zijn; later is de regeling tot stand gekomen dat de immigranten slechts hercontracten voor niet langer dan één jaar konden sluiten, tot een totalen tijdsduur van maximum tien jaar, te rekenen van het oogenblik van aankomst in de Kolonie.

Dr. F. Voltz (p. 69) was lid eener Duitsche commissie, welke, met steun der Nederlandsche regeering, in Suriname een onderzoek instelde naar de mogelijkheid eener kolonisatie van Duitsche landverhuizers. Deze geleerde hield zich ook bezig met geologische onderzoekingen en maakte in zijn berichten o.a. melding van de aanwezigheid van goud aan den rechterover der Marowijnerivier, dus in Fransch Guyana. Welke de particuliere onderneming is (p. 69) welke tegen het einde der vorige eeuw voor het eerst in het Lawagebied naar goud is gaan zoeken, met ongunstig resultaat, is mij niet duidelijk kunnen worden; wellicht bedoelt de Heer Van B. de Maatschappij „Suriname" van 1897, maar deze heeft zich niet speciaal op het opsporen van goud in het Lawagebied toegelegd.

Ten aanzien van de aardrijkskundige bijzonderheden het volgende.

Mr. van B. heeft het op bl. 75 over de neiging, geografische namen door elkaar te halen; zelf evenwel gebruikt hij af en toe den naam Demerara voor Britsch Guyana en voor Georgetown (pp. 8, 29, 41, 78, 87). Het voormalige Nederlandsche gebied bewesten Suriname kwam in 1803 voor goed onder Britsche vlag en werd aanvankelijk bestuurd als drie afzonderlijke koloniën, Berbice, Demerary (of Demerara) en Essequibo, in 1831 vereenigd tot de kroonkolonie Britsch Guyana (British Guiana), met behoud van de drie oude namen als die van de drie counties waarin het gewest voor bestuursdoeleinden verdeeld werd.

In Suriname heeten de twee rivieren, uit welker samenvloeiïng de stroom ontstaat waarnaar het geheele land genoemd wordt, Gran Rio en Pikien Rio, niet Rio Pikien (p. 29).

Dat de naam Paramaribo van Indiaanschen oorsprong is, lijkt wel vast te staan, is althans veel waarschijnlijker dan dat die naam iets met Parham te maken zou hebben, de heerlijkheid van Sir Francis Willoughby. Of echter in het woord Paramaribo het Indiaansche pará besloten zou liggen (p. 10), lijkt nogal onzeker. Voor zoover mij bekend is de naam het eerst tot ons gekomen in een acte van 1613 en werd deze toen geschreven Parmarbo of Parmurbo, later vinden wij Pramaroba, Premorabo, Promarabo enz. enz.

De dikke laag slib aan de Surinaamsche zeekust is inderdaad door de groote rivieren in het binnenland aangevoerd (p. 27), niet alleen echter uit het binnenland van Suriname zelf; de Amazone heeft een niet gering aandeel in de afzetting in kwestie.

Den niet al te best georiënteerden lezer zal vooral de beschrijving der in Suriname gevestigde bevolking interesseeren. Mr. Van B. geeft de sterkte dier bevolking als nog geen kwart millioen (p. 30), wat wel wat al te globaal en aan den ruimen kant is. Het laatste officieele verslag geeft aan 150.896 zielen (op 1 Januari 1938), plus ongeveer 17000 boschnegers en ongeveer 3500 Indianen; passen wij op dit cijfer toe hetgeen uit andere bron bekend is aangaande de geboorten-overschotten, de emigratie en de immigratie van de jaren 1938 en 1939, dan komen wij tot een totaal op 1 Januari 1940 van minder dan 180.000, terwijl er op 1 Januari 1939 circa 2200 Surinamers op Curaçao en Aruba vertoefden.

De Surinaamsche Indianen zouden (p. 36) in het diepste binnenland wonen, een mededeeling welke verderop (p. 82) iet of wat gecorrigeerd wordt. De bovendistricten kunnen niet geheel en al tot het diepste binnenland gerekend worden en er leven trouwens ook Indianen in de benedendistricten; zij zwerven echter nogal eens. Toch zouden volgens het laatste officieele verslag ruim 3000 hunner, dus de overgroote meerderheid, gedoopt zijn.

Waarom zouden de boschnegers als „een soort quasi-inboorlingen des lands" (p. 43) beschouwd moeten worden? Volgens een aanteekening in een werk van 1787 waren destijds reeds de meeste boschnegers creolen, d.w.z. in de Kolonie geborenen. Dat dit bevolkingselement zich voor hoogere beschaving vatbaar zou toonen (p. 43) is wel wat boud gezegd. Van het totale aantal (volgens Mr. Van B. tegen de 20.000, volgens het laatste officieele verslag circa 17000) waren er op 1 Januari 1938 ruim 4100 gedoopt; Amerikaansche onderzoekers van de laatste tientallen jaren noemen de boschnegers van Suriname een primitief volk, dat kans

gezien heeft zijn primitieve cultuur aan een nieuwe omgeving aan te passen.

Het zelfbestuur der boschnegers (p. 43) is gedecentraliseerd; ieder dorp heeft zijn kapitein, gesecundeerd door een raad van mannen en vrouwen; de granman is het hoofd van den geheelen stam. Bezoldiging genieten alleen de granmans; zij ontvangen uit de koloniale kas „toelagen" van 300 tot 500 gulden p.j. Alleen de kapiteins hebben een traditioneel galakostuum, dat zij bij officieele bezoeken aan de stad dragen; de stok met Berl. zilveren knop werd ook aan de Goudkust, toen wij daar nog gevestigd waren, door het gouvernement verstrekt. De koetsiershoed, de borstplaat en de gekleede jas (geen afgedragen militaire uniform) zijn, meen ik typisch Surinaamsch. Het is jammer dat de granmans, die natuurlijk „mooier" willen zijn dan de kapiteins, potsierlijk toegetakeld met oude officiersuniformen en met sabels op zij hun opwachting bij den gouverneur komen maken.

Misschien zal het niet voor alle lezers duidelijk zijn dat te Paramaribo alleen de vrouwen uit de volksklasse in kótómisikostuum rondloopen (pp. 48, 49).

In welk opzicht zullen de Britsch Indiërs in Suriname, hoewel voorliefde bewarend voor eigen kleedij en volksgebruiken, zich op den duur wel met de overige bevolking assimileeren (p. 42)? In de Britsche West Indiën, waar zij nu iets meer dan honderd jaar geleden hun intrede gedaan hebben, is van assimilatie nooit sprake geweest; en .... het Nederlandsche opperbestuur heeft, nu een achttal jaren geleden, met betrekking tot de rechtseenheid van alle Surinaamsche inwoners, volkomen volte face gemaakt. Is inmiddels, tegen den wensch van het vertegenwoordigend lichaam — en zeker ook tegen den wensch van een deel der Aziaten zelf — de invoering eener afzonderlijke huwelijkswetgeving voor Britsch Indiërs en Javanen doorgedreven, dan kan het assimilatieproces, gesteld dat dit, hoe langzaam dan ook, toch gaande was, daardoor zeker niet bevorderd zijn geworden. Trouwens, wie met Suriname te maken had, wist dat den laatsten tijd hoe langer hoe meer het beleid van regeering en bestuur gericht was op verindisching van ons vastelandsgebied in Zuid Amerika, een streven dat de saamhoorigheid der verschillende bevolkingsgroepen zeker niet in de hand kon werken, eerder het tegendeel. Niet dat aanpassing zou verdienen bevorderd te worden, of ook maar tot het terrein der vóor de hand liggende mogelijkheden zou behooren, aanpassing dan in een zin van vermenging. En, wanneer iets anders dan vermenging bedoeld wordt, dan doet zich de vraag voor wat de

Aziaten in Suriname zouden kunnen overnemen van de Afro-europeesche „inboorlingen".

Dat het aantal Chineezen in Suriname zou aangegroeid zijn tot 5000 mag niet uit de mededeeling op p. 41 worden opgemaakt. Chineezen alleen waren er op 1 Januari 1938 (laatste opgave) 2159; wellicht heeft de schrijver de cijfers der rubrieken „Chineezen" en „Anderen" in de statistiek bij elkander geteld. Wie die 3214 „anderen" waren, waarvan 2068 te Paramaribo, zou ik ook niet zoo precies weten te zeggen; er zijn natuurlijk in Suriname altijd wel vreemde West Indiërs woonachtig. Met de „bevolkingssoorten "waarvan de volksvertegenwoordiging „destijds" geen uitbreiding wenschte (p. 42) worden waarschijnlijk in de eerste plaats de Chineezen bedoeld; ik geloof echter dat de beëindiging der Chineesche immigratie in Suriname meer aan andere oorzaken dan aan tegenstand van de zijde der Staten Generaal is toe te schrijven geweest.

Dat Mr. Van B. herhaaldelijk de volkstaal in Nederlandsch Guyana taki-taki noemt, is waarschijnlijk te wijten aan de vele voorbeelden, door anderen gegeven. Surinamers zeggen, wanneer zij Negerengelsch spreken, ningrétongo of ningré, zie het opstel van den Heer A. J. Morpurgo in den veertienden jaargang van dit tijdschrift.

En thans eindelijk het economische probleem.

Dat de landbouw hoofdmiddel van bestaan is (pp. 62, 66) zal wel niemand in twijfel trekken; of dit altijd zoo zal moeten blijven (p. 51) is iets anders. Niet op losse gronden zou beredeneerd kunnen worden, dat een Suriname, dat het van den landbouw hebben moet, geen hoopvolle toekomst tegemoet gaat.

De suikercultuur is een door fiscale maatregelen beschermd bedrijf; dit bedoelt de schrijver, wanneer hij zegt (p. 53) dat er in dit bedrijf „met steun van de Regeering" nog gewerkt wordt, voor export en voor de binnenlandsche consumptie. Dat het er met de rijstcultuur net zoo uitziet, wordt ons (pp. 56, 57) echter niet medegedeeld. De creoolsche bevolking (p. 57) en ook de boschnegers, teelden reeds rijst in de achttiende eeuw, lang vóór den intocht der Aziaten dus.

Advertenties in de Surinaamsche bladen en een opmerking van Mr. Van B. (p. 48) aangaande de samenstelling van den „swizzle" (cocktail), doen veronderstellen dat den laatsten tijd de fabricatie van rum vooruitgegaan zal zijn; vroeger werd de inlandsche „dram" alleen door de lagere volksklasse geconsumeerd. Mechanisatie der rijstcultuur (p. 57) wil niet zeggen machinale bewerking

van den rijstoogst, doch machinale bodembewerking; centralisatie van het rijstpelbedrijf is iets anders.

De gemiddelde opbrengst der koffiecultuur, door den schrijver op nog geen volle 2000 ton gesteld (p. 54), bedroeg gedurende de tienjarige periode 1930–1939 bijna 3400 tonnen van 1000 kg.

De United Fruit Company (p. 56) zou eerder een Amerikaansch-Britsche, dan een Britsch-Amerikaansche onderneming genoemd mogen worden. Dat er in Suriname 3000 ha met bacoves beplant zouden geweest zijn, toen er in Panamá een cultuurziekte uitbrak, is niet juist. Het staat wel vast dat de „Panama disease" zich reeds in Centraal Amerika vertoond had, toen het Surinaamsche gouvernement met de U.F.C. contracteerde en op zich nam de geleidelijke beplanting van 3000 ha land met bacoves te zullen financieren. In 1907 werd er eenige Panamaziekte in den aanplant in Suriname geconstateerd; in de volgende jaren trad de plaag in steeds heviger mate op. De 3000 ha waren toen, gelukkig, nog niet ten volle beplant.

Inderdaad schijnt zich bij opperbestuur en koloniaal gouvernement de overtuiging vastgezet te hebben, dat in Suriname een „waterbouwkundig en sociaal-agrarisch programma" (p. 64) met succes uitgevoerd zou kunnen worden, waardoor de aloude cultuurstrook ter beschikking komen zou voor de vestiging van — in de eerste plaats Aziatische, d.w.z. Javaansche — kleine zelfstandige landbouwers. Het lijkt hier niet de plaats om dieper op dit plan tot herkolonisatie in te gaan; alleen moge even de vraag gesteld worden of er inderdaad behoorlijk gefundeerde verwachtingen bestonden dat de landbouwers in kwestie met voordeel producten voor uitvoer zouden kunnen telen. De waarde der door den schrijver gemaakte vergelijking met Brazilië en Argentinië (p. 64) kan ik niet beoordeelen; wel zou ik kunnen wijzen op Haiti, Jamaica en West Afrika, waar voorname uitvoerproducten — resp. koffie, bananen en cacao — hoofdzakelijk afkomstig zijn van den zelfstandigen inheemschen landbouw. De in onzen tijd naar Suriname overgebrachte Javaansche tani echter is een geheel ander slag mensch, met een heel andere geschiedenis en heel andere tradities, dan de nakomeling van negerslaven in de oude Fransche en Britsche plantagekoloniën, of de Afrikaan in zijn eigen land, onder Britsche souvereiniteit. De kans op onaangename verrassingen, wat het menschenmateriaal betreft, lijkt dus niet uitgesloten, terwijl Suriname, op het gebied van het verkeer, niet in de gunstigste omstandigheden verkeert. Een Klein-Java op het vasteland van Zuid Amerika, maar dan een Java dat eco-

nomisch op volkscultures zou moeten drijven, ingeval nl. het kapitalistische groot-landbouwbedrijf er geen voet aan den grond zou kunnen krijgen, zou voor het moederland wel eens een zeer duur paardje op stal kunnen worden. Veel en veel duurder dan het oude Suriname, dat met een onbeteekenende subsidie van enkele millioenen guldens per jaar op de been gehouden kon worden — en dan op een wijze welke Nederland geenszins tot oneer strekte.

Dat de Surinaamsche import in geldswaarde, volgens de statistiek, wel eens den export overtrof (p. 67) zou, alles in aanmerking genomen, op zich zelf geen verschijnsel behoeven te zijn waaruit definitieve conclusies te trekken waren ten aanzien van den economischen toestand; het omgekeerde trouwens ook niet. Handels- en betalingsbalans waren voor Suriname, als door het moederland gesubsidieerde kolonie, waar belangrijke bedrijven voor buitenlandsche rekening uitgeoefend werden, te ingewikkelde aangelegenheden, dan dat er in het korte bestek van Mr. Van Balens werkje een helder licht op zou kunnen geworpen worden — en de schrijver heeft dan ook verstandig gedaan met er niet over uit te wijden.

Iets dergelijks is het geval met de vraag of men, bij pogingen tot economischen opbouw, „het zoeken naar bruikbare uitvoerartikelen" zou moeten laten prevaleeren, dan wel met den aanvoer van werkkrachten zou moeten beginnen (pp. 85, 86).

Voor welk doel is het kleinbedrijf ongeschikt gebleken (p. 69), voor het baggerbedrijf, of voor de goudindustrie in het algemeen? Waarschijnlijk wordt bedoeld voor dit laatste — en dan is ook daarmede een onderwerp geëntameerd waarover het laatste woord nog niet gesproken was.

Naar aanleiding van de mededeeling (p. 71) dat de bauxietontginning de werkgelegenheid voor de „plaatselijke" bevolking aanmerkelijk zou hebben doen toenemen, kan vastgesteld worden dat op het eind van 1937 (laatste officieele verslag) de Surinaamsche Bauxite Maatschappij 512 personen in dienst had. Sedert echter is het bedrijf uitgebreid en op het eind van 1939 (verslag hoofddirecteur van De Surinaamsche Bank) was het aantal werkkrachten der onderneming gestegen tot 939.

Wat het verkeer betreft vestigt Mr. Van B. terecht de aandacht op het belang van wegenaanleg (p. 78); de lang besproken overlandverbinding tusschen Paramaribo en Coronie kwam in 1939 nog niet compleet tot stand (verslag hoofddirecteur van De Sur. Bank). In verband met het luchtverkeer wijst de schrijver (p. 28)

op de geschiktheid der Surinaamsche savanes tot het aanleggen van vliegvelden; het met het oog op het oceaanverkeer ingerichte veld (p. 13) is dat op de Zanderij, hetwelk men in 1939 begonnen is uit te breiden. Wat verder over het luchtverkeer op p. 13 medegedeeld wordt, zou enkel met een paar jaartallen aangevuld kunnen worden: 1929 opname van Suriname in den Amerikaanschen dienst Vereenigde Staten–Argentinië, 1934 tocht van het K.L.M.-vliegtuig Snip Amsterdam-Kaapverdische eilanden–Paramaribo-Curaçao, 1939 opening K.L.M.-vliegdienst Curaçao–Trinidad-Paramaribo.

Bij de behandeling van het scheepvaartverkeer (pp. 12, 78) had de Fransche mail (Compagnie Générale Transatlantique, annexe Fort de France-Cayenne) wel verdiend genoemd te worden, van wege haar langen staat van dienst op het gebied der overzeesche verbinding van Suriname met de buitenwereld. De toespeling op den tijd toen de K.W.I.M. nog niet de K.N.S.M. was (p. 7) doet eenigszins vreemd aan, omdat de Kon. Ned. Stoomboot Maatsch. ongeveer een kwart eeuw eerder opgericht werd dan de Kon. W.-I. Maildienst. De schepen der Aluminum Line waren indertijd Noorsche stoomschepen, van een reederij te Oslo; of de vaart later onder Amerikaansche vlag uitgeoefend is (p. 71)?

* * *

Het leek niet misplaatst in een wat uitvoeriger bespreking van Mr. Van Balens boekje nog eens allerlei Surinaamsche problemen en bijzonderheden de revue te laten passeeren.

Kennismaking met Suriname leest prettig, omdat het vlot geschreven is en niet vermoeit met te veel cijfers, jaartallen enz.; enkele slordigheden op het gebied van zinsvorming en woordenkeus mogen op den koop toe aanvaard worden.

Het werkje bevat een kaartje van Suriname op den schaal 1 : 3.000.000, dat dus niet veel details geeft, alsmede veertien aardige plaatjes. Schrijver en uitgever hebben een goed werk verricht, in het belang der populariseering van de kennis van Suriname bij het groote publiek hier te lande; het voortreffelijke werkje van den oud-gouverneur Staal immers is al weder een vijftien jaren oud [1]).

Amsterdam, Juni 1943. M.

[1]) G. J. Staal, Nederlandsch Guyana. — Een kort begrip van Suriname Bibliotheek voor Cultuur en Wetenschap. Uitgeversvennootschap „Groot Nederland" Amsterdam z.j.

NEDERLANDSCHE EN VREEMDE SLAVENVAART

DOOR

W. R. MENKMAN.

Na de verovering der Zilvervloot in 1628 ontwikkelde de West-Indische Compagnie gedurende een aantal jaren groote activiteit, in den oorlog tegen Spanje en Portugal; de verovering, tusschen 1629 en 1642, van zeven der veertien capitanías waaruit Portugeesch Brazilië bestond, was verreweg haar voornaamste prestatie. Tot de minder belangrijke diensten, aan de nationale zaak bewezen, behoorde het onderhouden van een operatiebasis in de Caraibische Zee, in het belang der kaapvaart en als bedreiging van het Spaansche koloniale gebied, maar niet het minst met het doel de talrijke uit Brazilië thuisvarende schepen een tusschenhaven te doen vinden, waar ook, zoo noodig, de lading gecompleteerd kon worden.

Het is dus niet vreemd dat, toen na het verlies van Sint Maarten, in 1633, het volgende jaar in Curaçao een ander steunpunt verkregen was, de aangelegenheden dezer nieuwe conqueste, op zich zelf voorloopig een weinig belangrijke en weinig belovende, in Patria werden behandeld als behoorende tot de zaken van Brazilië. In de archieven der Compagnie worden dan ook nogal eens stukken, op Curaçao betrekking hebbend, aangetroffen in de bundels brieven en papieren van Brazilië. Zóó het rapport van Van Walbeeck, zóó ook dat van Le Grand, twee ook in onze Braziliaansche geschiedenis bekende figuren.

Onlangs maakte de heer K. Ratelband, die in den XXIVsten jaargang van ons tijdschrift de expeditie van 1641 beschreef, naar Angola en São Thomé, mij attent op weder een ander op Curaçao betrekking hebbend document, door hem in het Alg. Rijksarchief aangetroffen onder Braziliaansche papieren (West-Indische Compagnie — oude compagnie no. 57. Bundel: Brieven en papieren van Brazilië — 1642). Het stuk in kwestie is om meer dan één reden interessant; de volledige tekst volgt hieronder.

Ordre en de voet te beraemen hoe ende op wat maniere men de negotie van de negros voor Loando St. Paulo op Curaçao soude behooren te derigeren mijns bedunckens onder verbeteringhe.

de schepen van hier met cargasoen op Loando ende van daer op Brasil ende soo herwaerts met suijcker is de compagnie proffijtelijck.

Wat sal men met de bevrachte fluyten doen, soo wanneer de slaven op Curacao sullen sijn gebracht.

ende oft men de cargasoenen van hier in de fluijten sal risqueren.

Wanneer men de negros op Curacao gebracht ende vercocht heeft, hoe men het gelt hier sal crijgen. ende oft men (Brasil) den vercoop der slaven onttreckende, niet te seer van gelde tot betalinge van de soldaten ende sal ontblooten.

de negros moeten op Curacao gespijst worden, van waer sal men den nootdruft aldaer zeijnden.

Staet te considereren, dat soo wanneer wij quantiteijt van slaven op Curacao hebben, dat den coninc van Spagnien sal ordre stellen om die aldaer te lichten.

Voor eerst dan om een proeve daervan te nemen, soo souden hetselve met cleijnne oncosten connen geschieden, doordien de compagnie ordinnaerelijck op Loando te scheepen heeft, soo behoeffden maer te rekennen de vracht van Loando op Curacao, ende diende oock wel een fluijt te sijn van 160 a 170 last om bequaemmelijcker 3 a 400 negros daerin te laeden ende alsoo naer Curacao te seijnden.

Ondertusschen en terselver instantie, soo moest men ordre advoicture op Curacao stellen tegens dat de negros daer souden commen te weeten.

Moest noodtwendich een groote logie ghemaeckt worden met beddinghe gelijck de cortegaers sijn, want de negros daer commende moeten yevers onder, wandt op de aerde niet en mogen liggen.

souden al meest sterven ende staet te considereren een neger doodt is sooveel 100 stucken van achten buijten boort, soo dat aen t conserveren ende wel tracteeren van de negros de compagnie op t hoochste aengelegen is.

de logie can met rouwe deelen bequaemelijck opgemaeckt worden, de groote daervan can men nemen naer men tselve van noode heeft.

tot dien eijnde diennen daertoe 2 timmerluijden met 1 a 2 jongens medegenomen neffens sulcke quantiteijt deelen als de compagnie daertoe geraaden sal vinden.

de persoonnen in Curacao noodich souden desen naervolgende persoonnen sijn te weten

1 dirrectteur
1 bouckhouder en 2 clercken
1 goet barbier met 2 knechts ende medicamenten voor de negros.
1 kock, kocxmaet ende jongen om te eten voor de negros te coocken sijnde boonen ende roggemeel.

Noch 2 andere persoonnen om op de negros te passen en alsoo continnuelijcker te sien wie sieck ofte cranck wort, wandt souden anders als beesten wechsterven sonder te claeghen.

terwijlen de logie gemaeckt wort ende op alles ordre gestelt is naer behooren oock ondertusschen dat d e negros van Loando comen, soo soude mij met een barque d'aviso naer de Havana begeven ende onder een vree vaenne audientie bij den gouverneur versoucken, ende hem voorhouden de negotie van de negros oock te sien accordeeren tot wat prijs, met versoeck, door hem tselve aen Cartegena en Puerto Vello te adviseren, om met behoorlijcke paspoort de negros op Curacao te coomen halen, tot welcken einde haerluyden telckens ende altoos sal paspoort gegeven worden, waerinne sijluiden met schip ende goet soo in 't commen als gaen verseckert sijn.

Belangende de forme van paspoorten, souden op driederleij manieren connen wesen.

Eerstelijck onder den naem van sijn hoocheijt den heere prince van Oraigne alleen.

ten tweeden de heere Staaten Generael, sijn hoocheijt ende de compagnie gesaemmentlijck.

off wel onder de Westindische Compagnie alleen, van alleen twelck mij referere aen den wijsen raet van hare Edele.

dient oock nootsaeckelijcken voorgecomen, dat geen capers, vrijbuyters ofte wel compagniesscheepen, de Spaense Schepen paspoort niet en becommeren ende daerom wel noodich is in alle de commissien de districten van Havana, Cartagena ende Puerto Vello tot Curacao uit te sluyten ende gantschelijcken te verbieden.

Belangende het poinct off niet beter en waere dat de Spaansche de negros selver quaemmen haelen tot Loando St. Paulo om de oncosten en risico te evitteeren van deselve op Curacao te brengen, is gants buyten mijnne opinie Ende soude strecken tot groote schaade van de Compagnie alsoo in Curacao wel thien negros sullen verhandelt worden tegens Loando een, de reden daervan is dit naevolgende.

Voor desen in tijde van de Portugeesen, soo quaemen de Spaense van Cartagena ende Puerto Velo met groote schepen in Loando ende contracteerden daer negros, deselvige waaren groote meesters die capabel waaren om een schip met negros te besteden, dewelcke deselve negros ter plaetse gebrocht hebbende ten alderduursten aen de inwoonders

vercochten tot haer merkelijck proffijt ende schaade van de inwoonders die deselve haerluuden als uit de handt moesten breecken want het elck niet gelegen comt deselve negros over see te haelen om 10, 20, 30 ja 40 die een persoon van doen heeft, soo dat die hidalgos haer (soo gehaelde) negros soo dier vercohten als sij wilden, doordien den gemeenen man tegens haer niet op en mocht.

Maer als de compagnie desen voorslach ingaet ende ick de eere mach hebben van mij te gelieven gelooff te geven, soo is het tegendeel dit het proffijt van de compagnie.

De compagnie de negros op Curacao brengende ende aldaer stabeleerende een staet van negotie op stuck van de negros is gelijck off wij deselve voor haer deure te coop brochten, jaa voor den drumpel, soodat groodt ende kleijn arm ende rijck elck naer sijn qualiteijt ende gelt sal connen gerieft worden, want den handel oopen sijnde onder het paspoort, sullen de spaansche met cleen vaertuijgh op Curacao commen om negros te handelen, soodat daer door de monopolum van de hidalgos sal ophouden ende door dien middel sal de compagnie groote menichte van negros vertieren jae die maer 8 a 10 stukx van doen heeft sullen met cleijnne barcken commen om negros te coopen, twelck door het continueeren een groote menichte sal consummeeren.

Eijndelijcker tot besluijt is dit de rechte mine van de compagnie, door welcke swartte mine de witte ende gheele mijne van den coninck van Spagnien in de Compagnies casse sullen geraecken, door dewelcke sijluiden in posture commende den coninck sullen derven in t harte tasten ende het Mexicaensche silver in Nederlandt doen klincken, door dewelcke sijluiden groote progressen sullen connen doen als oijt voor desen gedaen hebben, alles onder verbeeteringhe door Uw Edeles dienstwilligen onderdaennighen diennaer, ende was onderteeckent
ARNOUT VAN LIEBERGEN.

De nota draagt geen datum, maar zij behoort tot het archief van 1642 en daardoor is voldoende nauwkeurig bepaald van wanneer zij dagteekent. Van den schrijver heb ik niets anders gevonden dan dat hij een dergenen was die, na het placaat van 1614, octrooi gevraagd hadden voor reizen naar Noord Amerika (Nieuw Nederland); van den graad zijner verwantschap met den vroegeren Amsterdamschen bewindhebber der West-Ind. Comp. Daniël en met den lateren Curaçaoschen directeur Nicolaes van Liebergen, is mij niets gebleken [1]).

De westkust van Afrika was voor de onzen niet meer, zooals een halve eeuw vroeger, een gebied waar goud en olifantstanden tegen koperwerk en andere Europeesche fabrikaten konden wor-

[1]) West-Ind. Gids XXIII, 16–17.

den ingeruild; ook in Nederland was men zich gaan interesseeren voor den slavenhandel, ter voorziening der eigen en van vreemde vestigingen in de nieuwe wereld. Met het bezit van Elmina, in 1637 op de Portugeezen veroverd — en van São Paulo de Luanda (Loanda), in 1641 door Corn. Cornelisz. Jol genomen, was men bijzonder goed voor dezen handel gesitueerd; Angola, waarvan laatstgenoemde stad het voornaamste slavendepôt was, leverde volgens Joan Maurits van Nassau, den gouverneur van Nieuw Holland (Ned. Brazilië), 15000 negers per jaar [1]).

Direct nadat, de laatste week van Augustus 1641, São Paulo de L. in de handen der onzen gevallen was, aanvaardde Pieter Moortamer (Moorthamer, Mortamer, Morthamer), op den 29sten der maand, de directie over de nieuwe conqueste. M. was sedert 1639 raad van Justitie in Brazilië, vanwaar de expeditie naar West Afrika was uitgerust [2]). In dato 5 Juli 1642 werd een provisioneele instructie door de Staten Generaal vastgesteld voor de „Regieringe" der „Suyder districten" ter kuste van Afrika (Kaap Lopez Gonzales tot Kaap de Goede Hoop); drie directeuren, te São Paulo de Loanda resideerende, zouden bij maandelijksche toerbeurt het bestuur uitoefenen [3]).

Mortamer, die ruim een jaar de directeursfunctie bekleed heeft, rapporteeerde in het laatste kwartaal van 1642, aan gouverneur en raden van Brazilië [4]), over Angola. Hij besprak in zijn verslag ook den slavenhandel, doch naar het schijnt zonder veel vertrouwen in de geschiktheid der onzen om van deze soort zaken veel terecht te brengen; de Portugeezen, volgens Mortamer, konden beter 500 slaven vervoeren in een caravel (caravela), dan de Hollanders 300 in een groot schip. Overigens vereischte de slavenvaart voorzieningen van allerlei aard; Mortamer adviseerde tot de stichting van een bayarde (baaierd, passantenhuis) aan de kust, aangezien niet alle aangekochte slaven voor onmiddellijke verscheping in aanmerking kwamen.

Of er tot 1648, toen Luanga door de Portugeezen heroverd werd, slaven onder Hollandsche vlag van daar uitgevoerd zijn — en zoo ja, hoevele en waarheen, zal wellicht te eeniger tijd de heer Ratelband ons nog mededeelen. Waarschijnlijk dacht men in de eerste plaats aan de voorziening in de behoefte aan werkkrachten in het

[1]) P. M. Netscher, Les Hollandais au Brésil, 1853.

[2]) S. P. L'Honoré Naber, Nota van Pieter Mortamer over het gewest Angola, Bijdr. en Meded. Hist. Gen. LIV, 1933.

[3]) Groot Placaatboek.

[4]) Alg. Rijksarchief, West-Ind. Comp., Oude comp., bundel 46.

eigen gebied in Brazilië, maar in de jaren 1641—1648 ging het, zoowel met Nieuw Holland als met de oude West-Indische Compagnie zelf, bergafwaarts; in de nieuwe compagnie vinden wij Mortamer als bewindhebber van Kamer Zeeland terug.

Van Liebergen, die zich in hetzelfde jaar als Mortamer, in 1642 nl., over den slavenuitvoer van Luanga uitsprak, stelde zich iets heel anders voor dan de voorziening van eigen Nederlandsche vestigingen; hij had op het oog den verkoop aan vreemdelingen en wel met gebruik making van de bijzondere positie waarin de Compagnie in 1634 door de vermeestering van Curaçao was komen te verkeeren.

Ook zonder zoodanig tusschenstation voor den handel evenwel hadden de onzen, zij het sporadisch, al sedert lang vreemde koloniën van negerslaven voorzien. Die welke in 1619 door een Hollandschen scheepskapitein aan de kolonisten van Jamestown in Virginia verkocht werden, kunnen wel op zee op den vijand buitgemaakt zijn, maar het armasoen dat in 1606 door Isaac Duverne aan de Spanjaarden op Trinidad geleverd werd, was te voren aan Hollandsche kooplieden besteld en moet dus van de kust van Afrika aangevoerd zijn [1]). Later, na den vrede met Portugal van 1661, wellicht ook al eerder, voorzagen de Hollandsche slavenhalers zich evengoed in Angola van negers als in het eigen gebied ter Kuste.

Het merkwaardige der nota van Van Liebergen is dat er, voor zoover mij bekend voor het eerst, sprake is van aanvoer van slaven op Curaçao, ten verkoop aan de Spanjaarden in West Indië en aan de vaste kust van Zuid Amerika; en dan, dat, blijkens de kantteekening, de Compagnie voor dat denkbeeld niet direct enthousiast was. Men stelde zich in Patria voor koopmanschappen van daar naar Luanga te exporteeren, deze koopmanschappen in te ruilen tegen slaven en deze laatsten dan naar Ned. Brazilië te voeren, ten verkoop aan de planters; de schepen konden daarna van Brazilië met suikerladingen thuisvaren. De van ouds bekende driehoeksreizen dus, welke inderdaad de voordeeligste uitkomsten beloofden. Bracht men de negers naar Curaçao, dan had men veel minder kans op een goede thuisvracht, de Braziliaansche planters werden niet van werkkrachten voorzien en men miste de opbrengst der slaven, daar waar men de meeste contanten noodig had, t.w. in Brazilië, waar een vrij talrijke krijgsmacht onderhouden werd.

[1]) Description of Trinidada, Sloane M.S.S. 3662 ff 43–47 b, in Colonising expeditions to the West Indies and Guiana, Vincent T. Harlow, Hakluyt Soc. second series No LVI, 1924 (app. II).

Van Liebergen, die blijkbaar met de bijzonderheden der slavenvaart bekend was, meende dat een fluitschip van 160 à 170 lasten (draagvermogen, tegen ongeveer 2000 kg per last) 300 à 400 negers kon vervoeren.

Op Curaçao zouden voorbereidingen getroffen moeten worden, o.a. zou er een logies voor de slaven gebouwd moeten worden, met slaapgelegenheden zooals gewoonlijk in de corps de garde (wachtlokalen) der soldaten gevonden werden, met andere woorden: voorzien van britsen. Later, toen Curaçao een belangrijk slavendepôt geworden was, zal er wel een zoodanig gebouw bestaan hebben, maar ik heb nimmer zekerheid kunnen verkrijgen aangaande de plaats waar het zich bevonden heeft. Het logies dat Van Liebergen zich dacht zou van hout opgetrokken en de materialen zouden uit Nederland aangevoerd moeten worden. Op den blooten grond moetende slapen, zouden de negers volgens Van L. sterven en een overleden slaaf zou een verlies van honderd stukken van acht beteekenen; de schrijver stelde derhalve den verkoopsprijs op P. 100.–.– en de waarde van een Peso of Spaanschen daalder in Hollandsch geld zal twee en een halven gulden of iets minder hebben bedragen.

De heeren in Patria zagen, blijkens de marginale aanteekening bij Van Liebergens beschouwingen, een bezwaar in de voeding der negers tijdens hun verblijf op Curaçao; inderdaad, het eiland was onproductief en levensmiddelen moesten grootendeels van Europa aangevoerd worden. Later heeft men speciaal voor de te verhandelen slaven, groote voorraden moeten aanhouden.

De aanwijzingen welke Van Liebergen gaf betreffende de Compagnies dienaren, die aangesteld zouden moeten worden voor het slavendepôt op Curaçao, zijn duidelijk; de vestiging aldaar had nog geheel het karakter van een militairen post en de negerhandel zou de uitbreiding der bezetting vereischen met administratief, medisch en keukenpersoneel.

Merkwaardig is, dat in Holland gevreesd werd dat Curaçao als slavendepôt te veel de aandacht zou trekken van Spanje, dat zou trachten zich van de daar aanwezige negers meester te maken, terwijl Van L. daarentegen zich voorstelde dat men zich met de autoriteiten in de Spaansche koloniën in verbinding zou stellen en met hen tot een vergelijk zou kunnen komen, aangaande de levering van slaven, door de Spanjaarden zelf van ons eiland af te halen. Zooals Van L. zich den toestand dacht is die later inderdaad ook geworden; ondanks den oorlog was handel met de Spaansche nederzettingen in de buurt zeer goed mogelijk, meer

in het bijzonder handel in negerslaven, waaraan de Spanjaarden in het gebied der Caraibische Zee groote behoefte hadden. Ervaring echter had men dienaangaande in 1641 nog niet; het — natuurlijk clandestiene — verkeer tusschen Curaçao en de Spaansche koloniën in de buurt, dat later zulke groote afmetingenverkregen heeft, was nog niet aangevangen. Wèl echter handelden Nederlandsche koopvaarders destijds reeds sedert een halve eeuw met de Spanjaarden in het gebied in kwestie, doch regelrecht van Holland en niet in slaven.

Hoe goed Van Liebergen op de hoogte was blijkt hieruit, dat hij in de eerste plaats zelf zich met een barque d'aviso (een jacht) naar Havana wilde begeven, om te onderhandelen — en dat hij Cartagena (in de tegenwoordige republiek Colombia) en Puerto Bello (in de tegenwoordige republiek Panamá) kende als de twee andere belangrijke havens voor den invoer van slaven in het Caraibische Zeegebied. Ook achtte hij het blijkbaar een gewone zaak dat de Spaansche, dus vijandelijke, schepen, welke de gekochte slaven van Curaçao zouden moeten afhalen, paspoorten, dus vrijgeleide, zouden bekomen, om veilig te zijn voor Nederlandsche kapers, in wier commissies het buitmaken van zoodanige schepen uitdrukkelijk verboden zou moeten worden. Men was er in 1641 — en ook al vroeger — van overtuigd, dat het voordeeliger was met den vijand handel te drijven, dan met hem te strijden.

In het verkoopen van negerslaven in Afrika zelf aan de Spanjaarden zag Van L. geen profijt. De „Hidalgos" kenden slechts een monopolistische handelspolitiek en hielden geen rekening met de behoeften van den kleinen kolonist; de Compagnie evenwel, negers op Curaçao „in voorraad" hebbend, zou aan een ieder, groot of klein, kunnen verkoopen, die maar over een vaartuig of vaartuigje kon beschikken voor de reis van en naar ons eiland.

Ook het politieke belang verloor Van Liebergen niet uit het oog; men leefde nog onder het eerste octrooi der West-Indische Compagnie, opgericht immers met het doel van het particuliere kapitaal en den particulieren ondernemingsgeest gebruik te maken tot het fnuiken van des vijands macht. Welnu, de Koning bezat een witte en een gele mijn (bron van inkomsten) in het zilver en het goud der nieuwe wereld; de Compagnie zou een zwarte mijn gaan exploiteeren, waardoor de schatten van Spaansch Amerika naar Holland zouden gaan vloeien.

Voorloopig kwam er niets van de plannen van Van Liebergen; de slechte gang van zaken in Brazilië en de op handen zijnde strijd

nopens de politiek tegenover Portugal, alsmede de verlenging van het octrooi der Compagnie, zullen wel te veel de aandacht in beslag genomen hebben.

Het was onder de auspiciën der „nieuwe" Compagnie en onder het bewind van Pieter Stuyvesant, als directeur generaal over Nieuw Nederland en de Benedenwindsche Eilanden, dat de slavenhandel met Curaçao als basis een aanvang nam. Niet direct evenwel; vooreerst was de kwestie of de voorziening van eigen vestigingen met negerslaven op den voorgrond moest staan, dan wel de slavenhandel met vreemdelingen, nog niet opgelost. De Compagnie, d.w.z. de oude Compagnie, had op zich genomen voldoende slaven aan te voeren in de kolonie aan de Hudson-rivier, doch van het nakomen dezer verplichting was niet veel terecht gekomen. Bovendien, de kolonisten van Nieuw Nederland waren bezield met denzelfden anti-monopoliegeest als waarvan die der Engelsche koloniën in Amerika zoo vaak blijk gegeven hebben; men wilde de vrijheid hebben de surplus-productie van den landbouw en de veeteelt (provisiën dus) zelf te exporteeren naar de tropische Nederlandsche vestigingen (Brazilië en de westkust van Afrika) en deze in te ruilen tegen Afrikaansche negerslaven. De gedachte aan de winsten, welke te behalen zouden zijn bij den wederverkoop der slaven aan de Engelsche naburen in Noord Amerika, zal aan het streven wel niet vreemd geweest zijn; onze Nieuwnederlandsche kolonisten wierpen zich gaarne, zoodra zij over wat geld konden beschikken, op den handel.

In 1648 kwam inderdaad een regeling tot stand, in zake de vaart, buiten de Compagnie om, van Nieuw Nederland op Brazilië en West Afrika, een regeling evenwel welke nooit veel effect gehad heeft; afgezien van het gebrek aan kapitaal en aan schepen, in een jonge, nog agrarische, kolonie, een gebrek waarin door moederlandsche ondernemers had kunnen voorzien worden, leverden de vele restricties, in het belang der Compagnie, een bezwaar op voor de ontwikkeling eener vrije vaart tusschen de niet-tropische en de tropische Nederlandsche overzeesche gewesten [1]).

Kort na het midden der zeventiende eeuw deed het systeem zijn intrede van aanvoer van slaven uit Afrika op Curaçao, ten

[1]) Documents Illustrative of the History of the Slave Trade to America, ed. bij Eliz. Donnan, publ. by the Carnegie Inst. of Washington 1930, Vol. III, the Middle Colonies, New York and New Jersey, diverse documenten; E. B. O'Callaghan, Voyages of the slavers St. John and Arms of Amsterdam, Albany 1867.

verkoop aan de Spaansche koloniën in de buurt; het Curaçaosche depôt voorzag tevens in de behoeften van het onder dezelfde directie staande en niet zoo heel verweg gelegen Nieuw Nederland. De omstandigheden hebben deze ontwikkeling in de hand gewerkt; na den val van Recife in 1654 was het met onze macht in Brazilië gedaan en de reeds tot bloei gekomen Afrikaansche slavenvaart moest derhalve een ander afzetgebied zoeken.

Op 11 Juli 1657 schreef de vice directeur van Curaçao, Matthias Beck, aan Bewindhebbers te Amsterdam, van hen te hebben ontvangen een exemplaar van het contract dat de Compagnie gesloten had met den Amsterdamschen koopman Henrico Matthias, in zake den aanvoer van negers; de nieuwe West-Indische Companie was, toen zoomin als later, kapitaalkrachtig genoeg om den slavenhandel met eigen middelen te kunnen drijven en daardoor aangewezen op samenwerking met particuliere ondernemers. In hetzelfde jaar 1657 sloot Laurens de Geer (zoon van den meer bekenden Lodewijk de Geer), namens de Zweedsche Afrikacompagnie, een overeenkomst met drie Amsterdamsche kooplieden (onder wie de Roomsch-Katholieke Philip van Hulten, den lateren gemachtigde in Nederland van Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck, gouverneur van Suriname), voor een reis naar de kust van Guiné en van daar met 500/600 slaven naar Curaçao, ten verkoop op Porto Rico of Española, dan wel in Venezuela of op Curaçao zelf. Hoe deze transactie te rijmen viel met het privilege en monopolie der West-Indische Compagnie, is niet duidelijk; de Zweedsche compagnie, van 1649, was een stichting van Lodewijk de Geer [2]), den grooten Amsterdamschen handelaar in krijgsbehoeften, wiens Zweedsche relaties bekend zijn. De buitenlandsche handel van Zweden was destijds voor een goed deel in Nederlandsche handen, doch de met Nederlandsch kapitaal opgerichte Scandinavische compagnieën waren concurrenten, of onderkruipers, der moederlandsche.

Om tot Curaçao terug te keeren, daar was het eerste slavenschip nog niet aangekmen, toen Matth. Beck, nadat hij in Venezuela een onderzoek had laten instellen naar de mogelijkheid tot het aanknoopen van handelsrelaties, in Juli 1657 bezoek ontving van een Biscayer van daar, die aanbood alle op het eiland aanwezige negers der Compagnie te koopen; Beck hoopte een prijs van 200 stukken van acht per kop te kunnen bedingen, het dub-

[1]) G. W. Kernkamp in Bijdr. en Meded. v.h. Hist. Gen. XXII, 1901.

[2]) G. Edmundson, The Swedish legend in Guiana, Engl. Hist. Review Vol. XIV 1899.

bele dus van den door Van Liebergen genoemden prijs. De Biscaaische koopman was vergezeld van een geestelijke; men was niet regelrecht van het vasteland gekomen, maar van zeker klein eiland onder de kust, dus blijkbaar mocht er niet te veel ruchtbaarheid aan de zaak gegeven worden. Besprekingen werden gevoerd aangaande de levering van negers, uit het toekomstige Curaçaosche depôt, op de noordkust van Cuba, of te Puerto Bello. Men verzekerde onzen vice directeur dat te Puerto Bello tegen betaling der rechten permissie te krijgen was voor den invoer van negerslaven onder een of ander pretext, ook door vreemdelingen. De twee Venezolaansche afgezanten konden wel op Curaçao geen aankoop van beteekenis doen, wegens het ontbreken van voorraad, maar Beck wist hun toch twee negermeisjes te leveren tegen 150 stukken van acht per hoofd en een negerjongen tegen 120 [1]).

Zoo was dan de Curaçaosche slavenhandel begonnen, welke in de tweede helft der zeventiende eeuw zulke groote afmetingen zou aannemen, vooral onder het „asiento" der „Genueezen" van 1662. Of die handel, zooals Van Liebergen voorzien had, in belangrijke mate „detailhandel" geworden is, lijkt niet zeker; wel had de aflevering inderdaad op het eiland zelf plaats. In het Amsterdamsche contract van 15 September 1662 [2]) werd bepaald dat het asiento op Curaçao een maand den tijd zou hebben voor de in ontvangstneming der slaven, in dat van 17 October 1672 [3]) dat het asiento schepen in de vaart zou hebben voor het vervoer van Curaçao naar de eindbestemming.

Tot welke verwikkelingen de, specifiek Amsterdamsche, relaties met een volgend asiento geleid hebben, is ook in dit tijdschrift al eens medegedeeld [4]); in de omvangrijke litteratuur ter zake komen wij telkens namen tegen van personen die ook elders in de geschiedenis onzer Westindische activiteit in de zeventiende eeuw voorkomen, o.a. den naam van den hooger genoemden Philip van Hulten.

In Het Vakblad voor het Assurantiewezen voor Nederland en België (nummer van 27 Nov. 1942) was een bespreking opgenomen van „De Nederlanders in het Caraibische Zeegebied"; de

---

[1]) Doc. . . . Slave Trade . . . Vol. I, sevent. cent. doc. Nos. 30 e.v.

[2]) Bescheiden over den slavenhandel, medegedeeld door Dr. S. van Brakel i.h. Econ. Hist. Jaarboek IV.

[3]) Dr. A. Eekhof in het Ned. Archief voor Kerkgeschiedenis XI, 1914.

[4]) West-Indische Gids XVII, 11 e.v., XXIII, 210 e.v.

recensent, die uit den aard der zaak alleen inging op hetgeen er in het genoemde boek over assurantiezaken te vinden is, achtte het jammer, maar begrijpelijk, dat voor hem de oogst niet groot kon zijn. Inderdaad, er komt in de geschiedenis der Nederlandsch-Caraibische betrekkingen niet veel over het assurantiewezen voor.

Schepen welke slaven van Curaçao naar de andere Westindische eilanden, of naar de vaste kust van Zuid Amerika vervoerden, werden op Curaçao geassureerd [1]), maar het groote verkeer was transatlantisch en de verzekering geschiedde in Europa.

Het Vakblad, dat blijkbaar ook over eigen bronnen beschikt, haalde een Hollandsche polis aan van 1765, bij welke een lading slaven verzekerd werd, ook tegen opstand etc. der negers, die op *f* 250.— per kop getaxeerd werden; de premie bedroeg 3%. Vroeger, zoo wordt opgemerkt, hadden de polissen meer ruimte gelaten, wat tot misbruik geleid had, om welke reden de franchise van 3% op 15% gesteld werd.

Ik heb de polis van 1765 niet in de litteratuur aangetroffen, wel echter een van het eind der achttiende eeuw, in het Gedenkboek van R. Mees & Zoonen 1720–1920 [2]). Bij deze polis werd een armazoen tegen natuurlijke, moedwillige of gewelddadige sterfte verzekerd, tegen een premie van 3% en met de restrictie: vrij onder de 15%. Laten wij hopen dat 15% niet het gemiddelde of het normale verlies voorstelde, hoewel bekend is dat de sterfte groot was, ook onder de equipages der slavenschepen; de roode loop (dysenterie) en de pokken maakten vele slachtoffers.

De clausule betreffende moedwilligen dood zag natuurlijk op gevallen van zelfmoord onder de slaven, welke inderdaad voorkwamen. Een reden tot wanhoopsdaden was de angst voor de toekomst, na aankomst in het land der blanken. Onder de uit het Afrikaansche binnenland afkomstige slaven — dom landvolk — is nog lang de vrees blijven voortleven, dat zij bestemd waren om opgegeten te worden [3]).

Met gewelddadigen dood werd vooral bedoeld dood in het gevecht, bij revoltes der slaven aan boord; pogingen van de zijde der slaven om zich van het schip meester te maken, hetzij gedu-

---

[1]) West-Indische Gids XVII, 25.

[2]) De Scheepvaart op West-Afrika en West-Indië in de achttiende eeuw, door J. Hudig Dzn., 42.

[3]) Doc. . . . Slave Trade . . ., Vol. II, eight. cent., doc. No. 128: C. G. A. Oldendorps Geschichte der Mission der evangelischen Brüder auf den caraibische Inseln S. Thomas, S. Croix und S. Jan, Barby 1777, 361.

rende het verblijf aan de Afrikaansche kust, hetzij op den overtocht, vóór de aankomst in West Indië of Zuid Amerika, konden in verreweg de meeste gevallen onderdrukt worden en de slachtoffers onder de muiters verminderden natuurlijk het aantal te verkoopen negers.

De geschiedenissen der Engelsche en der Noordamerikaansche slavenvaart in de achttiende eeuw wemelen van gevallen van muiterij onder de slaven en pogingen hunnerzijds om het schip „af te loopen"; zoodanige pogingen werden soms door de bemanningen met ellendige gruweldaden beantwoord [1]). Hoewel ook de kapiteins der achttiende eeuwsche Nederlandsche slavenhalers van hun reederijen de waarschuwing mede op reis kregen, vooral op hun hoede te zijn tegen muiterij onder de negers [2]), schijnt bij de onzen dit gevaar niet groot geweest te zijn. De behandeling aan boord was goed en de schippers verstonden hun zaken; zij wisten er onder de slaven de goede stemming in te houden. Een Vlissingsch schip, dat begin October 1772 met 425 slaven van de kust van Afrika vertrok, kwam midden December in Suriname aan, zonder grooter verlies, in vier maanden tijds, dan vier Europeanen en zes negers [3]).

Dat een wegens vele ziekte- en sterfgevallen zwak bemand slavenschip op de Kust door negers van den wal afgeloopen werd, kwam ook bij ons wel eens voor [4]); het eenige mij bekende geval echter van muiterij, door de slaven aan boord van een Nederlandsch schip, is dat van de Middelburgs Welvaren, kapitein Johan Gerritse, van 1751, welk geval zich nog in de Afrikaansche wateren had afgespeeld [5]). Na vertrek van de Kust, vertelt Nettelbeck [6]), werden de met kartetsen geladen stukken voor de oogen der negers afgeschoten ,maar daarna had, veiligheidshalve, herlading met erwten plaats.

Ten slotte haalt het hooger genoemde Vakblad een geval aan van het overboord werpen van zieke en zwakke negers, ten einde de schade in averij grosse vergoed te kunnen krijgen; uit de bijzonderheden blijkt niet of hier van een Nederlandsch slavenschip sprake was, wat zeer onwaarschijnlijk lijkt. Wel is een geval

---

[1]) Doc. . . . Slave Trade . . . Vol. II, eight. cent., doc. No. 128.

[2]) De Scheepv. o. W. Afr. en W.I. i.d. achtt. eeuw, J. Hudig Dzn., 19.

[3]) Joachim Nettelbeck, Seine Lebensbeschreibung, Leipzig 1894.

[4]) Als boven.

[5]) J. Wolbers, Geschiedenis van Suriname, Amsterdam, 1861, 121.

[6]) Zie hooger.

bekend van een Engelsch schip, waarvan de kapitein, vóór de aankomst op Jamaïca, alle zieke slaven, die volgens hem toch zouden moeten sterven, overboord liet zetten. Toen de assuradeuren in Engeland weigerden te betalen, werd ter zake een proces gevoerd, onder de leiding van den in de geschiedenis der abolitie beroemd geworden rechter Lord Mansfield; het geval was uitmuntend geschikt als materiaal voor de anti-slavery propaganda, spoedig daarna vooral door den niet minder bekenden abolitionist Granville Sharp begonnen [1]).

Het hierboven aangehaalde geval was van 1783; van 1794 echter is nog een slavenpolis bekend (History of Lloyds), geldend voor schip en lading, waarin werping voorzien was; de slaven waren getaxeerd op £ 45.–.– per kop en de premie bedroeg 20 Guineas percent [2]).

In 1796 werd de kapitein van een Amerikaansch slavenschip er van verdacht een aan pokken lijdende negerin overboord te hebben laten werpen [3]); een andere Amerikaansche slavenhaler, die in 1759 zich op dezelfde wijze ontdaan had van een pasgeboren slavenkind, waarvan de moeder overleden was, zou ongestraft gebleven zijn [4]).

Ten slotte schijnt in de achttiende eeuw in een tekort aan proviand of drinkwater ook wel aanleiding te zijn gevonden een deel der negers welke het armazoen van een slavenschip uitmaakten op te offeren [5]).

Gelukkig meen ik te mogen constateeren, dat in de geschiedenis der Nederlandsche slavenvaart dergelijke gruwelverhalen niet voorkomen.

Amsterdam Januari 1943.

---

[1]) Doc. . . . Slave Trade . . ., Vol. II, eigt. cent., doc. No. 267.
[2]) Als boven doc. No. 288.
[3]) Als boven, doc. No. 302.
[4]) Doc. . . . Slave Trade . . ., Vol. IV, The Southern Col., doc. No. 237.
[5]) Oldendorps Gesch. d. Mission, 363.

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD.
Uit mijn dagboek van 1923 en 1924.

I

DOOR

L. JUNKER

In den beginne van het jaar 1923 brachten de dagbladen weer eens berichten omtrent hongersnood, welke in het boschland van Suriname zou heerschen. Tegelijkertijd kwamen van eenige hoofden van boschnegers bij het bestuur der Kolonie verzoeken in om verstrekking van levensmiddelen.

De toenmalige gouverneur van Suriname gevoelde niets voor dergelijke steunverleening aan de bewoners van eene vruchtbare landstreek, die bij minder zorgeloosheid best in hun eigen voeding konden voorzien en die buitendien in gebreke gebleven waren de schuld af te lossen die door de hulpverleening in 1918 ontstaan was. Toen had het gouvernement voor ƒ 25.000.— aan rijst aan de boschnegers verstrekt. Eenige jaren later werd aan mij de inning van dit bedrag opgedragen, waarvan in het begin van 1923 hoogstens een derde afbetaald was. Dikwijls moest ik hout, dat in vlotten langs de Surinamerivier wordt afgevoerd, in beslag nemen, hetgeen er niet weinig toe bijdroeg den haat te vergrooten dien de boschnegers mij sedert de doorvoering van een belasting op hout toedroegen. Alle maatregelen, door het bestuur getroffen,waren in het oog der boschnegers persoonlijke daden van Massa Joenkoessoe, zooals ik bij de bewoners van het oerwoud genoemd werd. Voor degenen die met de toestanden in het boschland van Suriname eenigszins bekend en in de gelegenheid geweest zijn, met de opvattingen der boschnegers kennis te maken, dus hun mentaliteit kunnen beoordeelen, zal het geen verwondering baren te vernemen dat men herhaaldelijk getracht heeft mij naar betere gewesten te doen verhuizen. Eerst nadat zich de overtuiging baan gebroken had dat hun goden mij beschermden, heeft men er van afgezien mij onschadelijk te maken. In de ongeschreven dansliederen der Saramaccanen werd in 1925 het lied opgenomen: „Junker komt in het gebied der Saramaccanen, doch de goden

willen hem niet dooden, want zij houden veel van hem". Sedert de vrouwen dit lied bij haar dansen overgenomen hebben ben ik in het gebied der boschnegers zoo veilig als in Abrahams schoot geweest. Van de vroegere pogingen om met mij af te rekenen wordt hierna het een en ander in dit verhaal opgenomen.

Gedurende de laatste helft der maand Februari 1923 hield ik mij in de omstreken van Bergendaal op. Terzelfder tijd vertoefde aldaar een zendeling der Moravische Broedergemeente, ter bediening van de kleine gemeente aan den rand van het oerwoud. Wij bewoonden dezelfde kamer in het oude zendingsgebouw. Op een namiddag keerde ik uit het bosch terug en legde mij, zooals gewoonte is, om den rug wat uit te strekken, in de hangmat. Ik draaide mij onmiddellijk op zij, om mijn zakboekje te grijpen, dat ik op een stoel neergelegd had. Dit beteekende voor mij een zeer gelukkig toeval. Terwijl ik mij omdraaide brak het touw aan het hoofdeinde der hangmat door en kwam ik met een smak met mijn linker heup op den harden vloer terecht. Ik kon niet meer opstaan en den volgenden ochtend moesten mij de arbeiders naar de boot dragen, teneinde mij naar mijn hoofdkamp aan de Jodensavanna te vervoeren. Het onderzoek leverde het bewijs dat men getracht had Joenkoessoe uit den weg te ruimen. Gedurende de afwezigheid van den zendeling had men kans gezien het hangmattouw met een de vezels verteerend sap in te smeren. Ware ik op den rug gevallen dan zoude de toeleg wellicht met succes bekroond zijn geworden.

De aanleiding tot dezen aanslag was een maatregel van overheidswege, waartoe, naar men geheel ten onrechte meende, door mij geadviseerd zou zijn. Boschnegers en Indianen waren onderworpen verklaard aan de verordening op het bezitten van vuurwapenen, wat door de eerstgenoemden beschouwd werd als een inbreuk op de bepalingen der oude met hen gesloten tractaten.

Na eenige dagen op een rustbed gelegen te hebben verminderden de pijnen en kon ik weder loopen. Toen kwam de opdracht met spoed naar Paramaribo te komen; de gouverneur wilde mij naar het gebied der boschnegers zenden, ten einde een onderzoek naar den aldaar heerschenden slechten economischen toestand in te stellen. Tegelijkertijd zou ik aan den Pikienrio met het opperhoofd Jankosoe de maatregelen bespreken, welke in dezen toestand verbetering zouden kunnen brengen.

Te Paramaribo aangekomen moest ik er den gouverneur opmerkzaam op maken dat voor mij een terugkeeren naar het boschnegergebied levensgevaar zou kunnen opleveren, zoolang

aldaar de beroering voortduurde, in het leven geroepen door den hooger bedoelden maatregel, welke daarop gelukkig ingetrokken werd.

Gedurende de nacht van den negenden op den tienden Maart werd de reis van uit kamp I begonnen. Van dit nabij de Jodensavanna gelegen kamp zou met de roeiboot tot aan den voet der Aloesoebanjavallen gevaren worden. Van daaruit zouden mij Aucaners tot Ganzee geleiden, in welk christenendorp ik boschnegers wilde aanhuren om mij tot Botopassi, het laatste, zes dagen stroomopwaarts gelegen, zendingsstation te brengen. Boschnegers uit de omstreken aldaar zouden zorg dragen dat ik de reis naar den Pikienrio zou kunnen voortzetten. De uit te voeren opdracht luidde: Nagaan in hoeverre de geruchten, volgens welke in het gebied der boschnegers groot gebrek aan voedsel zou heerschen, op waarheid berustten. Verder moesten met Jankosoe, het groot-opperhoofd der Saramaccanen, de maatregelen besproken worden welke in de toekomst het ontstaan van dergelijke situaties zouden kunnen voorkomen. Ten slotte zou de aankap eener waardevolle houtsoort, het Basralokus, in goede banen geleid moeten worden.

In den namiddag van den tienden Maart kwam ik op de rivier de politieboot van Bergendaal tegen. De roeiers vervoerden een gewonden politie-agent en een gevangen boschneger. Deze laatste had zich verzet tegen het in beslag nemen van zijn geweer door de politie en den agent met een kapmes gewond. De commandant van het politiestation te Bergendaal deelde mij bij aankomst mede dat hij het voornemen opgevat had den post te verlaten, daar de boschnegers gedreigd hadden dezen aan te vallen. Ik kon den opgewonden politieman kalmeeren, door de mededeeling, dat de aanstoot gevende maatregel ingetrokken was; zelfs had ik in beslag genomen geweren bij mij, welke ik aan de hoofden der boschnegers terug moest geven.

Bij de Aucaners werd ik drie dagen opgehouden; de hoofden waren wantrouwend en weigerden een geleide over de vallen naar Ganzee voor mij aan te wijzen. Eerst toen ik aanstalten maakte door het bosch naar Kabelstation te trekken, om per telefoon met de autoriteiten te Paramaribo in contact te komen, werd me een geleide naar Ganzee gegeven. Daar vertrouwde men echter het zaakje evenmin. Vier dagen duurden de beraadslagingen alvorens ik de reis kon voortzetten.

Nabij Ganzee bevond zich destijds het hoofdmagazijn der Balata Compagnie Suriname voor den campagnesector Boven-

Suriname. De aldaar vertoevende opzichter was den dag voor mijn aankomst te Ganzee van een inspectie aan de bovenrivier teruggekeerd. Hij vertelde mij dat men in het dorp Baaikoetoe, dat even stroomopwaarts van de groote vallen is gelegen, voorbereidingen had getroffen om mijn reis aldaar te doen eindigen. De bewoners van dit dorp behooren tot den stam der Nassynegers, die eenen fetisch bezitten, Ania genoemd, welke voornamelijk de bescherming der onafhankelijkheid tot taak heeft en dus rechtstreeks tegen ieder ingrijpen der blanken waakt. Nu hadden de priesters van Ania de macht van dezen fetisch op een voorwerp overgegebracht en dit in een kleinen waterval, den Wanini, doen zinken. Wanneer ik den val zou overtrekken zou de fetisch mijn boot tot zinken brengen en mij verpletteren. Ik verzocht den opzichter met niemand over de zaak te spreken. Wanneer mijn geleiders de lucht er van zouden hebben gekregen, zouden zij allicht geweigerd hebben verder te varen, want zoo vast zit het christendom er bij de Ganzeeërs niet in, dat zij de gebruiken van den stam openlijk zouden verwaarloozen. Bij latere gelegenheden heb ik herhaaldelijk ondervonden en ook meermalen gerapporteerd, dat juist van de Christenen het felste verzet uitgaat.

Tot stuurman van mijn boot werd ten slotte Christiaan, de oudste zoon van den kapitein, aangewezen. Bij zijn stamgenooten stond hij bekend onder den naam van Wéwé.

Het had in langen tijd niet geregend; de rivier vertoonde meer rotsen en zandbanken dan water. Gedurende den eersten dag is het dan ook een voortdurend getob met nijdige stroomversnellingen in nauwe kanalen geweest. Slechts zelden konden de peddels gebruikt worden; de koelastokken deden dien dag het werk. De mannen voorop in de boot werken met vijf à zes meter lange stokken, terwijl de stuurman met den hoogstens twee meters langen koela de boot van de rotsen af en naar voren duwt. Tegen drie uur in den namiddag veranderde het weer vrij plotseling; het begon te regenen. Een mooi vooruitzicht. Wijd en zijd was geen onderdak te vinden; in de rivierbosschen worden geen palmen aangetroffen welke bedekkingsmateriaal voor een kamp leveren en zoo bleef niets anders over dan te trachten kamp 10 van het Boschwezen te bereiken. Dit kamp lag recht tegenover de monding der Marowijnekreek, beter bekend onder den naam van Grankreek. Vijf à zes dagen varens stroomopwaarts in deze kreek ligt Granplacer, de goudmijn der Maatschappij Suriname, een van de laatste mislukkingen van het machinale goudbedrijf in de kolonie. Drie jaren te voren had ik kamp 10

ingericht en van daaruit getracht een tracé rondom de groote vallen te laten kappen. Vanuit de monding der kreek liep een tracé naar den spoorweg en raakte dezen op kilometer 170. Dam, het eindstation van den spoorweg, ligt slechts drie kilometers zuidelijker. Kamp 10 was dus per telefoon met Paramaribo in contact.

Om vijf uur bereikten wij kamp 10 en nu bleek dat slechts één van de hutten in eenigszins goeden staat verkeerde, de overige hutten waren reeds ingestort. Er kon slechts één hangmat gebonden worden en het bleef maar altijd regenen. Ik had slechts twee stadsarbeiders meegenomen, mijn kok Bottse en Hokahing. De laatste besloot onder het dekkleed van de boot te kruipen, terwijl mijn trouwe kok met de boschnegers bij het vuurtje zou zitten dat onder het afdak, waaronder ik in de hangmat zou komen te liggen, ontstoken werd. Zoo gebeurde het. Na middernacht hield de regen op en konden de menschen nog voor een paar uurtjes in de hangmat kruipen.

Den volgenden dag ontsnapten wij in den ochtend aan een groot gevaar. Wij werkten ons tegen een lastig terras in de Mingotirivallen op, toen de koela van den voorsten man in een rotsspleet bleef vastzitten. Het moet een geluk genoemd worden dat ik en mijn arbeiders op dit oogenblik hulp verleenden, door den corjaal met de peddels tegen den krachtigen stroom te helpen opwerken. Hierdoor waren wij in staat de met razende snelheid achteruit drijvende boot rechtop in den stroom te houden; had de stroom slechts even vat op een van de zijden verkregen, dan zou deze onherroepelijk gekenterd en op de rotsen aan stukken geslagen zijn. De waterstand werd zienderoog hooger en ik was blijde toen wij den derden dag, met de hulp van een drietal extra aangehuurde negers van het dorp Adawaai, de groote vallen te boven waren.

In den ochtend van den vierden dag naderden wij Baaikoetoe, de plaats waar de tocht naar de meening der boschnegers zijn einde zoude vinden. Dichtbij gekomen liet ik, tot verwondering van de mij begeleidende negers, plotseling stoppen. Ik keek naar het groote kanaal waaraan de landingsplaats van het dorp Baaikoetoe ligt en zag dat deze met menschen als bezaaid was. Het geheele dorp en talrijke nieuwsgierigen, die van andere dorpen waren toegesneld, wilden getuige zijn van het verongelukken der boot. Ik gaf een korte order om den steven te wenden en op de landing van Baaikoetoe aan te houden. Eenige minuten later kwam ik daar aan. Van de boot uit sprak ik het volk aan:

„Dus gij allen zijt hier gekomen om mij op de Wanini te zien verdrinken; dat gebeurd niet. Ania uw god heeft mij persoonlijk gewaarschuwd en mij medegedeeld dat hij niet van voornemen is uw toeleg tot uitvoering te laten komen. Wanneer ik van den Pikienrio terugkeer zal ik hier aan den wal komen om Ania te bedanken."

Zoo geschiedde het ook. Op de terugreis deed ik Baaikoetoe aan en, tot de grootste verbazing der negers, ging ik den tempel van den gado binnen en offerde aan de obia wat rum. Het doel heiligt de middelen. Sedert dien tijd zingen de vrouwen dat de goden mij beminnen en ik ben bij deze vermeende liefde goed gevaren; een Saramaccaan zou het niet licht in zijn hoofd krijgen mij met toovermiddelen te bestoken. Het daadwerkelijk verzet, door mij in 1931 ontmoet, dat door een onvoorzichtigen maatregel der overheid uitgelokt was, werd door Christenen gepleegd.

In de stroomversnellingen opwaarts van Baaikoetoe overviel ons weder een hevige regenbui, zoodat wij vroeg in den namiddag in het dorp Doeatta een onderkomen moesten zoeken. Intusschen was de waterstand in de rivier met eenige meters gerezen; bij hoogen waterstand zeer gevaarlijke vallen, even stroomopwaarts van het dorp, kon ik onmogelijk zonder extra hulp overtrekken. Ik huurde daarom vier negers, die mij den volgenden ochtend naar den voet van de vallen vergezelden. Hier werd krijgsraad gehouden en besloten den zuidelijksten van de twee groote vallen over te gaan. Nog geen vijf maanden geleden was ik bij lagen waterstand over den noordelijken val getrokken, welke, door vier verdiepingen gevormd, een eenig mooi gezicht oplevert. Van de verschillende terrassen was thans niets meer te zien; zij waren onder een met ontzaglijk gebulder in ongekende vaart neerkomende watermassa bedolven, welke aan de hooge rotsen in de rivier aan stukken sloeg en met knallen als van kanonschoten in wild, meterhoog opbruisend schuim uiteenspatte. De zuidelijke val, de Misikaai, vertoonde nog eenige kanalen, in welke het water in onstuimige vaart neerstortte; door het warnet dezer kanalen moest de corjaal naar boven gebracht worden, hetgeen zonder de hulp van de plaatselijk goed bekende negers van Doeatta onmogelijk geweest zou zijn. Met de arbeiders klauterde ik aan den rand van den val naar boven, terwijl de boschnegers, van rots tot rots springende, of een voor een door de kanalen wadende, om een hooger gelegen rots te kunnen bereiken, van waaruit zij de boot konden grijpen en naar zich toe trekken, den corjaal naar boven brachten. Nu en dan verdwenen negers en boot geheel en al

uit het gezicht en het geraas van den val maakte het onmogelijk met het oor te beoordeelen waar deze zich bevonden; zoodoende kwamen dikwijls bange oogenblikken opdagen, wanneer de mannen en de boot voor langen tijd verdwenen waren. Na anderhalf uur van harden strijd met het woedende element lag de boot eindelijk veilig in het stille water van een kleine bocht boven den val.

Daarmede waren echter de emoties van dien dag nog niet achter den rug; de grootste zou nog komen en, wanneer ik zeg dat het mij nog heden koud over den rug loopt, wanneer ik aan de benauwde oogenblikken denk, welke ik op den 24en Maart 1923 tegen half twaalf beleefde, dan is dit de volle waarheid. Doch laten wij voort gaan met ons verhaal. De boschnegers die ik tijdelijk gehuurd had gaven mij de verzekering dat de volgende val, de hoogste in de Surinamerivier, de Koesikamba, bij den hoogen waterstand geen gevaar opleverde, omdat door een zijkanaal om den val heen gevaren kon worden.

Teneinde de lezers in de gelegenheid te stellen zich een juist begrip van het gebied der vallen te vormen, volge hier een kleine beschrijving. De oppervlakte van Suriname is een van het Zuiden naar het Noorden hellend vlak. De waterafvoer heeft dus ook in deze richting plaats. De groote massa water, welke gedurende de regenseizoenen uit het gebergte wordt afgevoerd, stroomt in de geulen, welke het water in alouden tijd heeft uitgeschuurd, in de rivieren en kreken. In den eersten tijd werd het water, in zijn loop naar zee, door aanzienlijke hoogten gestuit, welke ten slotte op verscheidene plaatsen voor den ontzaglijken druk weken. Deze doorbraken, op verschillende plaatsen van de dikwijls eenige kilometers lange rotsdammen, hebben gedurende den loop der tijden ieder voor zich een rivier gevormd. Het gevolg hiervan is het ontstaan van talrijke eilanden geweest, welke in den eenige kilometers breeden stroom liggen, van welke de oevers der beide uiterste afwateringen resp. den linker en den rechter oever vormen. Stroomafwaarts van de vallen komen al deze kanalen, prattis genoemd, weer bij elkaar en men bevindt zich weder in de onverdeelde rivier. Naar gelang van den waterstand volgt men bij het overtrekken van de doorbraken op verschillende reizen bijna altijd verschillende routes, in het warnet der talrijke kanalen en tusschenkanalen, welke zich aldaar gevormd hebben. Ieder dezer prattis heeft zijne vallen en stroomversnellingen en alleen de ter plaatse goed bekend zijnde boschnegers zijn betrouwbare gidsen op de reizen in het vallengebied der bovenrivieren.

Reeds op grooten afstand hoorden wij den Koesikamba zijn wild lied zingen. Het getier en geraas werd geaccompagneerd door zware, doffe slagen welke als kanonschoten klonken, terwijl het snel stroomende water groote hoeveelheden schuim aanvoerde. Een bocht aan den rechteroever omvarende kwamen wij onverwacht voor den bijna acht meters hoogen val, welks linker flank door een heuvel aan den vasten wal gevormd wordt. Wij voeren het groote kanaal aan den rechter oever in; met moeite konden de aanwijzingen van den stuurman, die hard schreeuwde, begrepen worden. Nadat wij eenige stroomversnellingen overgetrokken waren werd de corjaal door Wéwé een pratti aan de rechter zijde binnengestuurd. Hierdoor kwamen wij op den linkervleugel van den hoofdval terecht. Voor ons voer een kleine door twee boschnegers bemande boot, welke langs het eiland aan de linker hand goed vorderde. Onze stuurman volgde den kleinen corjaal, doch op een gegeven oogenblik liepen wij op een groote, platte rots vast; onze corjaal was niet alleen veel grooter dan het boschnegervaartuigje, maar ook zwaar geladen. Door wat rechts aan te houden dacht Wéwé om de hindernis heen te komen; de stroom wierp echter den corjaal dwars in de zuiging van den val. Zonder dat er een woord gesproken werd, greep ieder naar de peddels en de corjaal kwam Goddank recht in den stroom te liggen; wij met ons vijven waren echter niet in staat tegen de razende watermassa op te roeien. Met al de kracht van onze armen en schouders konden wij slechts het tempo verminderen met hetwelk de zuiging ons den dood tegemoet voerde. Ik keek naar den wal; langzaam zakten wij af en waren ten slotte hoogstens nog tien meters van den kant af, waarover de stroom, zich langs talrijke rotsen verdeelend, neerstortte. Met een snelle beweging greep ik naar mijn revolver en legde dien voor mij neer; Wéwe zou niet in de gelegenheid gesteld worden zich alleen te redden. Nog vijf meters van den rotskant af, daar springt Johannes, de voorste boschneger in de boot, op; de lange koelastok vliegt in het water, tegelijkertijd grijpt Hokahing den stok, een schok, de boot hangt boven den afgrond — en ligt daar stil. Johannes en Hokahing liggen als het ware op den stok, welks uiteinde houvast tegen een onzichtbaren steen heeft gevonden. De boot stampt en trilt onder den machtigen stroom. Wéwé voelt met zijn peddel een rots achter zich in het water. Dat is onze redding. Terwijl hij met zijn peddel de boot wat naar voren duwt, kan Johannes den koela verplaatsen. Boven den val en wel meer naar het midden van dezen, liggen een paar groote rotsen; zouden wij daarboven kunnen

komen, dan zou de koela gebruikt kunnen worden. Johannes kreeg een rots te pakken, wij verwijderden ons van den gapenden afgrond, eerst een meter, dan, toen Johannes wederom kans zag den koela te verplaatsen, eenige meters. Ook de stuurman kreeg nu en dan met zijn peddel een rots te pakken en, terwijl de arbeiders en ik met al onze krachten de peddels hanteerden, kropen wij tegen den stroom op. Wéwé was heel wat voorzichtiger geworden; zoolang de koela dienst kon doen voeren wij zeer, zeer langzaam rechtuit. Een even onder het water liggende steen bood eindelijk gelegenheid den sprong over de zuiging heen te wagen; een enkel woord, het abra (over), van Wéwé was voldoende om aan ieder de situatie duidelijk te maken — en dit enkele woord behelsde tevens den gedragsregel voor de komende sekonden. Met bovenmenschelijke kracht stiet Johannes af, alle overigen zetten de kracht waarover zij beschikten in, om de voorwaartsche beweging der boot te versterken; de peddels bogen, doch braken gelukkig niet. De zuiging kreeg de boot te pakken, wij gingen achteruit weer op den afgrond af, de boomen van het eiland vlogen voorbij; daar schuurde de boot over iets hards en zat met een schok vast. Wij zaten weer op den platten steen dien Wéwé had willen omvaren. De twee iets stroomopwaarts in den kleinen corjaal wachtende boschnegers schreeuwden; van ons echter beschikte niemand over den noodigden adem om hun te antwoorden. Met behulp van in het water hangende takken hielden wij de boot vast. Toen wij weder op ons verhaal gekomen waren keek ik op mijn horloge, sedert wij voor het eerst met den steen, waarop wij thans veilig vastzaten, in aanraking waren gekomen, waren nog geen tien minuten verstreken, en toch had het mij toegeschenen dat wij uren boven den bulderenden afgrond gezweefd hadden. Des avonds, te Abenaston, het christenendorp, waar wij den Palmzondag wilden doorbrengen, vroeg Wéwé met welk doel ik mijn revolver voor den dag gehaald had. Het antwoord heeft hem niet plezierig gestemd. Ik zeide dat ik hem in het laatste oogenblik voor eeuwig en altijd in den Koesikamba als boozen geest zou gedeponeerd hebben.

Van uit Abenaston liet ik Jankosoe weten dat ik op den tweeden Paaschdag te Botopassi vroeg in den ochtend den corjaal zou verwachten, welke mij naar den Pikienrio moest brengen. Reeds om vijf uur in den ochtend van dien dag haalde de kapitein, dien de granman had gezonden om mij naar den Pikienrio te geleiden, mij uit mijn hangmat.

* * *

Gedurende de reis kon nagegaan worden dat de destijds in het gebied der boschnegers geheerscht hebbende toestanden veel slechter waren dan de voorstellingen welke men zich te Paramaribo daaromtrent gevormd had. In de dorpen aan de benedenrivier en in het middengedeelte van het gebied, ontbraken alle voorraden van voedsel en waren de kostgronden geheel uitgeplunderd. In het zuidelijkste gedeelte was de toestand wat beter; men teerde aldaar op kostgronden welke nog niet geheel afgeoogst waren en buitendien had men aldaar heel wat rijst aangeplant, welke op sommige kostgronden reeds aanrijpte. Een gelukkig verschijnsel moest genoemd worden dat de palmen welke eetbare vruchten leveren buitengewoon rijk hadden gedragen. Vooral de awarra (Astrocaryum) gaf een ware uitkomst. In vele dorpen is deze palmvrucht gedurende maanden het eenigste beschikbare voedsel geweest, terwijl later ook de koemboe (Oenocarpus) rijp werd. Terwijl gene vrucht zeer veel vet bevat en zoowel gewoon uit de hand als ook tot een brij gestampt genuttigd wordt, bereidt men uit deze een drank, welke veel van cacao weg heeft. Niettegenstaande dit eenvormige voedsel zagen de menschen, vooral de vrouwen, er gezond uit.

Als hoofdoorzaak van het gebrek aan voedsel werd o.a. opgegeven het slechte weer in de tweede helft van het jaar 1921; door de te vroeg ingevallen regens waren de in het bosch uitgekapten kostgronden niet afgebrand kunnen worden. En dan, de afwezigheid van een groot aantal mannen, wier taak het is het bosch te kappen voor den aanleg der gronden. Zooals nagegaan kon worden hielden zich in het begin van 1923 ruim 2000 boschnegers in Cayenne op, waar zij de vrachtvaart op de rivieren uitoefenden. Om het laatste te begrijpen moet men weten dat in de Fransche kolonie, in tegenstelling tot Suriname, het goudzoeken volkomen vrij is. Het particuliere initiatief is aldaar door geen knellende wettelijke bepalingen aan banden gelegd. De boschnegers van Suriname worden als goede en betrouwbare valwerkers zeer gewaardeerd en goed betaald. In al de groote rivieren van Cayenne worden zij aangetroffen, terwijl Suriname hun geen arbeidsveld biedt.

Reeds om zes uur des ochtends van den 2en April werd van Botopassi afgevaren. Voor den afstand tot aan de monding van den Pikienrio heeft men in den regel twee dagen noodig; wij voeren dien dag, aan één stuk, twaalf uren door en tegen halfzeven des avonds begroette mij Jankosoe aan de landing van Granmankondre. Hij wees mij zijn huis tot woning aan en daar

strekte ik mij onmiddellijk in de hangmat uit; als men meer dan twaalf uren in een corjaal heeft gezeten, heeft de rug behoefte aan een gemakkelijker houding.

Later in den avond kwam het grootopperhoofd, die bij een van zijn vrouwen zijn intrek genomen had, mij gezelschap houden. In den loop van het gesprek zeide hij dat hij van „de weduwe van domini", een te Paramaribo bekende winkelzaak, een brief ontvangen had. Omdat de granman wist dat ik zou komen, had hij den brief niet naar Botopassi gezonden. In den regel las de evangelist aldaar de brieven en werd de inhoud door de boodschappers van den granman aan dezen mondeling overgebracht. In den brief stond dat twee boschnegers van het dorp Toemaripa voor ongeveer vierhonderd guldens aan waren hadden ingeslagen en daarna stilletjes vertrokken waren, zonder te betalen. De granman ontstak in verontwaardiging en verzocht mij de zaak op de terugreis voor hem te regelen.

De weduwe van den koopman te Paramaribo was blijkbaar dezelfde meening toegedaan als de ambtenaren aldaar; d.w.z. men koesterde de overtuiging dat de granman bij den stam wat te vertellen heeft, dat in het algemeen de hoofden, die ter gouvernementssecretarie als zoodanig benoemd worden, in het boschland gezag uitoefenen. Hoe het daarmede gesteld is mocht ik den volgenden dag ondervinden. De granman had een groot aantal hoofden ontboden om met hen omtrent de te treffen maatregelen te beraadslagen. In den ochtend verzocht mij het grootopperhoofd de hoofden onder handen te willen nemen; zooals hij zeide wilde geen enkele naar zijn orders luisteren en waren, met uitzondering van de hoofden welke tot den onderstam van den granman zelf behoorden, allen tegen hem gekant. De kroetoe, de vergadering, werd op de offerplaats met de aanroeping der voorouders ingeleid. Ik woonde de plechtigheid bij, in het bijzonder met het oogmerk het terrein te verkennen; uit de verzoeken, welke aan den heilige van den stam gericht worden, kon men reeds vooraf te weten komen wat op den kroetoe behandeld zou worden, en hoe in het algemeen de stemming was.

Dit nu is van het allergrootste belang. Men moet weten dat de boschnegers uitgeslapen diplomaten zijn, dat zij een ongekenden achterdocht tegen de blanken koesteren en in alle handelingen van het koloniale bestuur een aanranding van hun onafhankelijkheid zien. Een vergadering te leiden, in welke over door het bestuur gedane voorstellen moet worden beraadslaagd, of waarin bekend gemaakt wordt dat nieuwe maatregelen getroffen zullen

worden, welke ook voor de boschnegers van toepassing zullen zijn, is zoo eenvoudig niet. In de eerste plaats worden de besprekingen niet in het gewone, overal in de Kolonie gebruikelijke Negerengelsch gevoerd, doch in een van de boschnegertalen, bij de Aucaners in het Djoeka, dat het meest overeenkomt met de in de Kolonie gesproken wordende lingua franca, bij de Saramaccaners in het Saramaccaansch, dat meer een Portugeesch patois is. Buitendien is men als ambtenaar genoodzaakt zelfstandig beslissingen te nemen. Men loopt steeds gevaar te Paramaribo met het verwijt ontvangen te worden onoordeelkundig te zijn opgetreden, of met gebrek aan tact te hebben gehandeld. Omdat men ter gouvenementssecretarie soms aan de leugenachtige voorstellingen van het eene of andere hoofd, dat daar slechts verschijnt om wat geschenken buit te maken, te gemakkelijk geloof hechtte, was de positie van onderhandelaar bij de stammen geenszins benijdenswaardig.

Nadat de geesten der afgestorvenen behoorlijk op de hoogte waren gebracht van de omstandigheden, in het bijzonder aan hen medegedeeld was dat de blanken Massa Joenkoesoe naar den granman hadden gezonden, waarbij angstvallig vermeden werd het ware doel van mijn komst naar den Pikienrio te vermelden, stond men op; ieder nam zijn bankje onder den arm en weldra waren allen weder in de groote open hut gezeten, in welke de vergaderingen gehouden werden. Ik had te voren de toespraak opgesteld in welke de toestand aan scherpe kritiek onderworpen werd en in het bijzonder aan den granman werd opgedragen alles te doen wat er toe bijdragen kon om aan de ongewenschte situatie een einde te maken.

De toespraak, welke in haar geheel in het door mij uitgebrachte rapport opgenomen is, maakte een diepen indruk. In het bijzonder de verwijten ten aanzien van de plichtverzaking der hoofden, werden onder ernstig zwijgen aangehoord. Nadat ik geëindigd had, verliet ik de vergadering en stelde de overeenkomst met het grootopperhoofd op, welke een jaar later de grondslag werd van de G.R. No. 1101, strekkende om het beheer van het boschland door de hoofden opnieuw te regelen.

Negen jaren later heeft een ander bestuur der Kolonie deze regeling weder buiten werking gesteld; het contact met het boschland werd omderwille van de bezuiniging verbroken, met opoffering van zekere toch niet onbeteekenende gezagswaarden. Niettemin deed een reiziger die in 1932 Suriname bezocht ,in het verhaal van zijn in de Kolonie opgedane indrukken, in de Tele-

graaf gepubliceerd, naar voren komen dat het toenmalige bestuur er in geslaagd was zijn invloed in het boschland te versterken. Hierop wordt later nog terug gekomen.

Ik ging er niet toe over door dagen in beslag nemende kroetoes ieder hoofd in de gelegenheid te stellen met zijn welsprekendheid te schitteren; nog denzelfden dag vertaalde ik de overeenkomst en liet deze bij wijze van onderteekening door Jankosoe van zijn ambtszegel voorzien. Mijn beide arbeiders fungeerden hierbij als getuigen.

Den volgenden dag bezocht ik de grootkapiteins Draaiwatra (den gastheer van wijlen Eilerts de Haan) en Gesine, in hun dorpen. Zij behoorden niet tot de clique van den granman; hun oordeel was voor mij van grooter waarde dan dat van Jankosoe en van zijn Camarilla. Zij deelden mij hetzelfde mede wat ik aan de rivier in alle dorpen telkens heb moeten aanhooren, n.m. dat de granman nooit de dorpen welke niet tot zijn clan behoorden bezocht en zich in het geheel niet om de overige leden van den stam bekommerde.

Intusschen rees de waterstand in de rivier op schrikbarende wijze. De afstand van den Pikienrio naar Botopassi werd dan ook in minder dan vier uren afgelegd. Even stroomafwaarts van dezen zendingspost ligt het kleine boschnegerdorp Voetoe-na-Kaba. Het hoofd van het dorpje, de boschneger Paulus, was ongeveer dertig jaren te voren door een zendeling der Moravische Broedergemeente gedoopt, doch heeft zich later van deze gemeente afgescheiden en een eigen kerk gesticht. De samenleving op dit dorp was geheel en al op communistischen grondslag ingericht. Niemand bezat eenig eigendom; in een groot magazijn werden alle artikelen welke voor levensonderhoud dienden opgeslagen. Voor het aankoopen er van dienden de gezamenlijke inkomsten, welke door den houtkap, den verkoop van houtsnijwerk enz. verkregen werden. Niemand mocht iets achterhouden, of geld voor eigen gebruik tot zich nemen, de geheele opbrengst moest òf aan Paulus ter hand gesteld worden, of er moesten daarvoor de artikelen worden ingeslagen, door hem voor het vertrek naar Paramaribo opgegeven.

Alles, kleedingstukken, gereedschappen, kruit en hagel, zelfs levensmiddelen, zout en petroleum, werden naar behoefte uit het magazijn betrokken. Ook de kostakkers werden gemeenschappelijk aangelegd, beplant en afgeoogst. In een klein kerkje werden des Zondags de godsdienstoefeningen gehouden. Ofschoon Paulus den bijbel voor zich had liggen, maakte hij er geen gebruik van;

hij kon tallooze teksten uit het hoofd citeeren en verklaarde deze op zijn wijze. Vaak kwam de geest over hem; in een toestand van extase sprak hij, zooals zijn volgelingen verklaarden, in alle talen der wereld. Paulus was altijd gekleed in een lang wit hemd, zooals de Meester gedragen heeft, zeide hij bij onze eerste ontmoeting in 1913. De door hem afgedragen kleedingsstukken werden in een open kast in het magazijn bewaard en mochten door niemand aangeraakt of gebruikt worden. Wanneer ik in vroeger jaren te Voetoe-na-Kaba vertoefd had, was mij altijd het magazijn tot woning aangewezen. Onbewust van de heiligheid der oude, doch netjes gewasschen lappen, gebruikte ik van deze wel eens voor een zeker doeleinde bij een physiologische verrichting. Een man zag eens toevallig dat ik een stuk goed afscheurde en daarmede het magazijn verliet. Hij schreeuwde het uit; in een ommezien had ik het geheele tierende dorp om mij heen en men zou mij te lijf gegaan zijn, ware Paulus niet tusschen beiden gekomen. Hij legde de dorpsbewoners uit dat ik niet weten kon met welk doel de oude kleedingsstukken bewaard werden en dus ook niet gezondigd had. Daarmede was de vrede hersteld; Paulus nam echter den lap uit mijn hand en verdween daarmede in zijn hut.

Mijn oude vriend Paulus toonde zich zeer verheugd toen ik hem opzocht; Bottse ontving onmiddellijk een kip welke hij voor mij klaar moest maken en ik mocht uit den schildpaddenstal buitendien nog een schildpad voor den volgenden dag nemen. Later in den namiddag liet ik Paulus wat suiker en tabak brengen; zoude ik hem deze dingen onmiddellijk na ontvangst zijner geschenken hebben gegeven, dan zou hij niets aangenomen hebben, omdat zijn gaven dan als ruilmiddelen aangezien hadden kunnen worden.

Ik had de boschnegers uit den Pikienrio afbetaald en teruggezonden. De reis werd met negers van Botopassi voortgezet, omdat deze door veelvuldige reizen naar Ganzee beter met de gevaarlijke plaatsen in de rivier bekend waren. Het water rees nog steeds, in de rivier liep een beangstigend razende stroom. Reeds om twaalf uur van den tweeden dag bereikten wij Ganzee; dit is, met uitzondering van een bij hoogen waterstand op de Saramacca, de vlugste reis geweest die ik ooit op de bovenrivieren gemaakt heb. Menig keer hield ik dan ook mijn hart vast, wanneer de boot langs de scherpe kanten van rotsen schuurde, of als een hobbelpaard over een blinde klip heensprong. In het bijzonder in het nauwe kanaal, dat op de kaart als Prittipratti staat geteekend en dat om de groote vallen heenstroomt, met groote

rotsen als bezaaid, scheelde het vaak maar weinig of wij waren omgekomen. Simon en Lodewijk echter waren goed bekend in dat gewirwar van schuim en rotsen. Een staaltje van de handigheid der boschnegers mag hier niet onvermeld blijven. Wij voeren met razende snelheid een nauw kanaal af, dat rechts en links door rotsen geflankeerd werd. Zou de corjaal, met de vaart welke deze had, tegen een der rotsen aanbotsen, zoo zou deze opengescheurd en wij zouden op de rotsen te pletter geslagen zijn. Midden in deze nauwe doorvaart zijnde brak de peddel van Lodewijk. In hetzelfde oogenblik zat hij reeds op den kop der boot, met de beenen buiten boord. Met de voeten duwde hij rechts en links de boot telkens van de rotsen af, om deze in den rotsvrijen stroom te houden. Vlugger dan ik het neerschrijven kan waren wij door de ongeveer driehonderd meters lange kloof in het terras van den val heen; in het hoog golvende water der rivier greep Lodewijk zijn reservepeddel en stuurde bedaard, alsof niets had plaats gevonden, naar het open, kalme water van den stroom. Wie dergelijke oogenblikken niet beleefd heeft, kan zich onmogelijk in de sensatie verplaatsen, door welke men bij zulke avonturen overmeesterd wordt. Opwinding of angst komen gedurende de hachelijke momenten niet op, doch de reactie van het beleefde, wanneer dit even na het overwonnen gevaar eerst goed beseft wordt, uit zich altijd door de onbehagelijke koude rilling, welke langzaam over den rug loopt en aan het opkomen van malaria doet denken. Het afvaren der rivieren in het gebied der watervallen en stroomversnellingen is altijd gevaarlijker dan het tegen den stroom opvaren. Men is geheel en al aan de genade van het razende element overgeleverd; de kunde en de vaardigheid der boschnegers moeten alles goed maken.

Ongeveer terzelfder tijd verkeerde de afvarende boot waarin de Heeren Pulle en Stahel gezeten waren, op een der vallen van de Coppename in een dergelijk gevaar. Een van mijn voorlieden, die gedurende vele jaren, „valwerker" voor goudondernemingen in de Sarakreek is geweest, verrichtte toen de reddende daad. Onder zeer tragische omstandigheden, welke later bij de herinneringen aan de expeditie naar het Wilhelminagebergte, wier voorbereiding mij was opgedragen, ter sprake zullen worden gebracht, werd de levensredder der beide geleerden ten slotte toch zelf het slachtoffer van de Wonotobovallen in den Corantijn. Op deze en de Raleighvallen in de Coppename heeft menige „balatableeder" zijn leven gelaten.

Na mijn terugkeer te Paramaribo werd mij geen lange rust

gegund; in de dagbladen doken de geruchten op van een vreeselijken moord, welke bij de boschnegers in de omstreken van Kabelstation heette gepleegd te zijn. De toenmalige gouverneur, Baron van Heemstra, wilde een voorbeeld stellen en het Parket reisde voor het instellen van een onderzoek naar Ganzee. Ik moest, zooals de gouverneur zich uitdrukte, de Heeren als folkloristisch deskundige en tolk vergezellen. De procureur generaal meende bovendien het Parket door een detachement politie te moeten beveiligen. Overtuigd dat de aanwezigheid der politie het onderzoek slechts zou vertroebelen, verzocht ik dat de gewapende mannen met het eigenlijke onderzoek niets uit te staan zouden hebben. De vermoedelijke moordenaars waren leden van den onderstam der Matjau, dien waartoe de granman Jankosoe behoorde. Het stond voor mij vast dat de bedrijvers van de daad bij aankomst van het Parket naar de bovenrivier zouden vluchten, waar hen de geheele politiemacht der Kolonie niet zou kunnen opsporen. Mijn vermoeden, dat later door de feiten bevestigd werd, was op een vroegere gebeurtenis en op bekendheid met de toestanden in het algemeen gegrondvest. Voor wat de gebeurtenis zelf aangaat, het volgende.

Jaren te voren kwam ik, bij een contrôle der balataconcessies, bij hoogen waterstand tegen Pinksteren te Ganzee terecht. Aldaar vertoefde een inspecteur van politie, met zes agenten, den dag te voren van de bovenrivier teruggekeerd. Boschnegers van Ganzee hadden de politie geleid, om een onderzoek naar een moord in te stellen. Onbekend met de omstandigheid dat een boschneger nooit op de gewone wijze van ondervraging inlichtingen aangaande aangelegenheden van den stam zal verstrekken, had de inspecteur zijn onderzoek te Ganzee aangevangen. Negers van dit dorp zouden hem geleiden. Men is toen zoo buitengewoon bereidwillig geweest hulp te verleenen. De inspecteur nam het veinzen der negers voor goede munt en vertrok. Den derden dag werd de voet der groote vallen bereikt. Hier hielden de negers een kroetoe en hun woordvoerder deelde aan den politieman mede dat de hooge waterstand niet gedoogde over de vallen te trekken. De uitgeslapen negers hadden hun doel bereikt; men had tegenover door het bestuur der Kolonie gezonden personen de bereidwilligheid getoond bij het in te stellen onderzoek behulpzaam te zijn — en daarbij tevens goed geld verdiend. Ik moest om den politieman, die als knap rechercheur bekend stond, hartelijk lachen. Daar het toen toch in mijn bedoeling lag, de balataconcessies boven de vallen te bezoeken, besloot ik de moordaange-

legenheid te onderzoeken en veertien dagen na de terugkeer van den inspecteur te Paramaribo kon ik aan het Parket het relaas indienen; de vermoorde boschneger figureerde daarbij als levende getuige. De verslaggever van een dagblad te Paramaribo had schromelijk overdreven; men had den zwarten Don Juan slechts een geducht pak slaag toegediend, waarbij deze alleen eenige wonden opgeloopen had, welke echter bij mijn aankomst te Slee reeds genezen waren.

Bij aankomst van het Parket te Ganzee werden de hoofden der bij de aangelegenheid betrokken dorpen opgeroepen en hun werd aangezegd de schuldigen en de getuigen naar het christenendorp te geleiden, waar het Parket zitting zou houden. De getuigen kwamen op het vastgestelde uur te Ganzee; de beschuldigden echter hadden de wijk naar het bosch genomen en niemand kon zeggen waar zij zich ophielden. Het onderzoek bracht aan het licht dat bewoners van het dorp Bedoddi een bewoner van het dorp Lombe met ijzeren beugels geslagen hadden en dat het slachtoffer eenige dagen na de mishandeling bezweken was.

De verslagen boschneger had overspel met een vrouw te Bedoddi gepleegd. Volgens de opvattingen der boschnegers had de man zich schuldig gemaakt aan diefstal; hij had niet slechts den echtgenoot benadeeld, doch ook diens familie. Familie nu is bij de boschnegers een geheel ander begrip dan die van gezin. Het is een instelling welke op het moederrecht gefundeerd is. In dit sociale complex is de oudste broer van een of meer zusters het hoofd. De vader kan geen recht op de kinderen die hem uit een vrouw geboren worden geldend maken. De kinderen behooren aan de vrouw toe, deze wederom behoort aan de kleinste sociale gemeenschap, de familie of bere, dat is buik — en in den kring van deze zijn allen aan het gezag van den oudsten oom, of tio, zooals de boschnegers zeggen, onderworpen. De tio is verantwoordelijk voor het gedrag der leden van den bere. Heeft bijv. een jonge boschneger een vrouw verleid en is hij niet in staat de geëischte schadevergoeding te betalen, dan wordt zijn tio door de familie van de onteerde vrouw in rechten aangesproken.

Overspel is voor een vrouw niet onteerend. Integendeel, de boschneger huldigt de opvatting dat een vrouw die door een ander begeerd wordt bijzondere voortreffelijkheden bezit en daarom van grooter waarde voor hem is. Hieruit vloeit voort dat het begrip van schuld bij de vrouw voor de boschnegers niet bestaat. *(Slot volgt)*

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Weg en Waterbouw. Sept. Oct. 1943, no. 3–4. Wegen zonder wielen, door J. T. (Geïll.) [op het eiland Saba].

Historia. September 1943, no. 9. Een reis naar Suriname in 1782, door I. H. van Eeghen.

Idem. November 1943, no. 11. Een reis naar Suriname De familie Desmazures in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz, [aanvulling op het vorenstaande].

Landbouwkundig Tijdschrift. December 1943, no. 12. Tabaksverbouw in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.

Nederlandsch Studieblad. December 1943, no. 8. De boekaniers in de Caribische zee, door W. L. R. van Balen.

Idem. Januari 1944, no. 9. Wat deed de Westersche beschaving voor het Surinaamsche gebiedsdeel, door Jan D. Rempt; Kan de kleine man in Suriname een bestaan vinden ? door jhr. L. C. van Panhuys.

Cultureel Indië. Nov./Dec. 1943. Heer Spin of een West-Indisch sprookjesfiguur, door M. J. baronesse van Heemstra.

Idem. Jan./Febr. 1944. In Suriname begraven Gouverneurs. De lijkstatie van H. E. baron von Spörke, door Fred. Oudschans Dentz.

Ons Suriname. Januari 1944. Bericht uit: Suriname.

Internationales Archiv für Ethnographie, December 1943. Philosophy, Initiation and Myths of the Indians of Guiana and adjacent countries, door C. H. de Goeje.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

De grondpolitiek in het West-Indische domein der generaliteit, door G. J. van Grol. Deel II *f* 6,50 (met registers).

HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD.

Uit mijn dagboek van 1923 en 1924.

II (*slot*)

DOOR

L. JUNKER

Na deze afdwaling vatten wij den draad van ons verhaal weder op. De voortvluchtigen behoorden tot de familie van den bedrogen echtgenoot. Zij hadden het gebruik gevolgd en op den overtreder de botofeti toegepast. Dit is een samengesteld woord, boto beteekent omringen en feti vechten. In werkelijkheid wordt niet gevochten, omdat de dief niet tot tegenweer mag overgaan; hij wordt eenvoudig afgeranseld. Het komt ook niet zelden voor dat een van de familieleden van den beleedigden echtgenoot, of dat deze zelf, den eerroover neerschiet. Bij de Matjaunegers doodt de beleedigde zich zelf, om bloedwreker voor den overspeler te worden. Hoe meer personen om een vrouw afgestraft worden, hoe grooter aanzien deze geniet. De vrouwen vinden het heel gewoon dat de mannen om haar mishandeld worden en bekreunen er zich niet in het minste om wanneer, zooals in het onderhavige geval, de mishandeling een tragischen afloop heeft.

Ik wist dat het te Ganzee wonende waarnemende hoofd van Bedoddi, Abenta, de tio van twee der voortvluchtigen was. Daarom stelde ik aan het Parket voor dezen en den boschneger Avokati gevankelijk naar Paramaribo te zenden. Men wilde echter van deze vrijheidsberooving niet hooren. Gelukkig evenwel had de mishandeling ten deele in een huis, dat Abenta te Bedoddi bezat, plaats gehad. Hij en Avokati waren tegenwoordig geweest bij de afranseling van den overleden boschneger en aangezien vermoeden van medeplichtigheid aanhouding wettigt, kreeg ik mijn zin. Ik wist dat, zoodra de beide arrestanten naar Paramaribo waren overgebracht, het slechts korten tijd zou duren of de beschuldigden zouden zich eveneens in verzekerde bewaring bevinden. Teneinde alle moeilijkheden in het boschnegergebied te voorkomen, hield ik een vergadering en noodigde alle hoofden

uit met het Parket naar Kabelstation te reizen, teneinde aldaar de beslissing te vernemen of het onderzoek moest worden voortgezet, dan wel als geëindigd beschouwd kon worden. Avokati kreeg eveneens een voor hem zeer vereerende invitatie, de blanken uitgeleide te doen. Alles verliep volgens program. Op den ochtend van de afreis werd de commandant der politie ingelicht en gedurende de reis kwam deze met Avokati in gesprek; tusschen twee haakjes moet hier vermeld worden dat Avokati de doortrapste boschneger is dien ik, gedurende mijn lange aanraking met het volk waartoe hij behoort, ben tegengekomen. Ik ben er dan ook van overtuigd dat op de eene of andere wijze zijn wantrouwen gaande gemaakt werd en dat hij gedurende de reis van Ganzee naar Kabelstation besloten heeft uit te knijpen. Met den politiecommandant sprak hij in het geheim af de voortvluchtigen te zullen halen. Onze rechercheur dacht het Parket op een verrassing te kunnen onthalen en te Kabelstation aangekomen zond hij Avokati naar het bosch. Toen na aankomst van den trein Abenta en Avokati gearresteerd zouden worden, bleek laatstgenoemde verdwenen te zijn. Het overbrengen van den ouden Abenta naar de trein lokte een ontzettende weeklacht der aanwezige vrouwen uit, terwijl de overige hoofden bedremmeld stonden te kijken en begrepen dat zij in een val geloopen waren.
Bij aankomst te Paramaribo leek het aanvankelijk alsof de geheele tocht als een mislukking beschouwd zou moeten worden, maar reeds twee dagen later werden twee der voortvluchtigen door de boschnegers aan de autoriteiten overgeleverd en binnen een week waren allen in verzekerde bewaring te Paramaribo. Abenta werd schadeloos gesteld en de schuldigen werden door het Hof van Justitie tot dwangarbeid veroordeeld.

Het door mij aan den gouverneur uitgebrachte rapport over de reis en omtrent de gedurende deze opgedane bevindingen, gaf den landvoogd aanleiding het grootopperhoofd aan te schrijven en hem uit te noodigen naar Paramaribo te komen, teneinde aldaar den toestand te bespreken.

Hetgeen gedurende het in het boschnegergebied ingesteld onderzoek het meest op den voorgrond is komen te staan, is de algeheele ontstentenis van de uitoefening van het gezag door de hoofden geweest. Geen enkele dezer had de macht eenigen maatregel aangaande de voedselvoorziening voor leden van den stam, resp. onderstam te treffen. Het grootopperhoofd had bij geen van de onderstammen, welke de federatie van den stam vormen, iets in te brengen. Met uitzondering van de hoofden die tot zijn eigen

clan behoorden, vreesde hij deze; in het bijzonder voor den kapitein Tjentokette van het groote dorp Goejaba had hij grooten angst. Sedert zijn benoeming tot grootopperhoofd had hij nooit een dorp aan den benedenstroom bezocht. Niettegenstaande Jankosoe door de meeste hoofden van den stam gehaat en in het algemeen om zijn verregaande inhaligheid veracht werd, zou niemand zich permitteeren aan zijn gevoelens uiting te geven. Integendeel, wanneer de persoon van het grootopperhoofd in een gesprek werd betrokken, liet men zich met den grootsten eerbied over hem uit. Van deze door de vrees voor bovenzinnelijk machten afgedwongen veinzenrij kon de minder met den toestand in het boschland bekende ambtelijke wereld in de stad gemakkelijk de dupe worden, terwijl bovendien de betrouwbare gegevens nopens boschneger-aangelegenheden waarover de bureaux beschikten niet overtalrijk bleken. Bij den stam der Saramaccanen is dit sedert het ingrijpen door Baron van Heemstra veel beter geworden.

Toen mij in 1921 de inning van de rijstschuld werd opgedragen, kon ik op de gouvernements secretarie zoo goed als geen aanteekeningen omtrent de sociale verhoudingen en de bestuursinrichting bij de boschnegers vinden. De weinige die ik vond nam ik als leiddraad mede. Het bleek echter dat sommige ter secretarie als zoodanig bekende hoofden reeds lang waren overleden, terwijl andere, die voor hun onderhebbenden rijst van het gouvernement hadden ontvangen, òf verkeerde namen hadden opgegeven, of sedert jaren in Cayenne vertoefden. Reeds voor dat mij de opdracht voor het instellen van een onderzoek naar de economische gesteldheid in het boschland van Suriname werd verstrekt, had ik een begin gemaakt met aanteekeningen omtrent de getalsstrekte en de bij de boschnegers heerschende toestanden te verzamelen. Teneinde echter volkomen ingelicht te zijn en den opdrachtgever juist te kunnen voorlichten, ging ik er toe over den stam der Saramaccanen te registreeren. Van dit register, waarin ook alle kwesties van beheer en opvolging van hoofden werden opgenomen, de onderstammen zijn vermeld, welke den hoofdstam vormen, alsmede de ligging der 62 dorpen is aangegeven, werd ter secretarie een afschrift vervaardigd. Sedert dien is men, ten minste wat de Saramaccanen betreft, beter aangaande boschneger-aangelegenheden geörienteerd.

Op het schrijven van den gouverneur reageerde Jankosoe in het geheel niet. Een tweede schrijven werd wel beantwoord, doch daarin werd bericht dat de granman wegens ziekte onmogelijk

naar Paramaribo kon reizen. Van boschnegers die uit den Granrio gekomen waren en die den granman aan den Pikienrio bezocht hadden, vernam ik dat de ziekte van Jankosoe een zuiver verzinsel was. Ook uit andere bronnen vloeiden mij berichten toe,uit welke opgemaakt kon worden dat Jankosoe wel wilde komen, doch dat de invloeden van bovenzinnelijke machten sterker werkten dan de oproeping van den gouverneur. Vooral de drager van een koenoe (wraakgeest) te Goddo, het grootste boschnegerdorp aan de Boven-Suriname, had den granman verboden op reis te gaan. Toen ook aan een derde oproeping geen gevolg werd gegeven, besloot de gouveneur in te grijpen. Aan mij werd opgedragen den weerspannige voor den landvoogd te geleiden.

Deze opdracht is het begin geweest van een der gewaagdste ondernemingen gedurende mijn leven in het oerwoud. Ik wist dat het beheer aan den Pikioenrio door driekwart van den stam werd verwenscht, doch ook dat ik bij ieder aanranding der onafhankelijkheid voor het gesloten front van den stam zou komen te staan. Het grootopperhoofd is nu eenmaal het symbool der onafhankelijkheid van den stam; Jankosoe mocht in de oogen van de meeste stamleden een verachtelijke persoon zijn, als granman was hij onschendbaar. Wilde ik bij deze onderneming succes hebben, dan zou dit in de eerste plaats van een alles bedwingende macht afhangen, welke ik tegenover dit denkbeeld zoude kunnen stellen. Ik deelde daarom den landvoogd mede dat ik zonder steun van een militaire patrouille geen kans zag de opdracht tot uitvoering te brengen en maatregelen werden getroffen om mij van een zoodanige patrouille te doen vergezellen, waarna ik mij aan de uitwerking van een plan de campagne kon wijden.

Drie jaren te voren had ik als steunpunt in het vallengebied het reeds hierboven vermeldek amp 10 opgericht. Voorts werd de strategische beteekenis van dit kamp nog verhoogd door de omstandigheid dat ik van daaruit in vroeger jaren een verbinding gekapt had met een Noord-Zuid loopende ,,balatalijn", welke het mogelijk maakte rondom de groote vallen te marcheeren. In deze lijn had ik daar waar een naar de rivier toe loopend pad afbuigt, dat in het boschnegerdorp Pada eindigt, een grooten krapaboom gemerkt met de letters B.W. Van uit Pada kon ik dus, wanneer ik verzet zou ontmoeten en het mij onmogelijk zou zijn over de vallen terug te trekken, te voet in twee à drie dagen naar kamp 10 komen.

Een luitenant werd als commandant van het detachement aangewezen, dat mij zou steunen. Met hem besprak ik alle

bijzonderheden; ook vervaardigde ik ter oriënteering in het terrein een nauwkeurige kaart. In de eerste plaats droeg ik een boschwachter op de lijn spoorweg — monding Gran- of Marowijnekreek open te kappen en mij te Kabelstation omtrent den toestand van den weg rapport uit te brengen. Eerst toen de boschwachter gerapporteerd had dat de lijn goed begaanbaar was, werd hij in het geheim ingewijd. Hem werd opgedragen naar de lijn terug te keeren, deze waar het noodig zou blijken te verbeteren en het detachement, dat acht dagen later te Dam zou aankomen, langs de lijn naar de Surinamerivier te geleiden. Aan de arbeiders en de nieuwsgierige Aucaners die langs den spoorweg zwerven, moest verteld worden dat het in de bedoeling lag het goudplacer Granplacer in de Marowijnekreek weer in werking te brengen.

Ik had slechts vier stadsarbeiders op den tocht mede genomen. Twee dezer, Hokahing en de Indiaan Jakob, zouden aan de Marowijnekreek achterblijven, om met een aantal gehuurde boschnegers het kampement voor de militairen in orde te brengen. Na aankomst dezer laatsten zouden de beide arbeiders ter beschikking van den commandant blijven. Mij zouden mijn kok Bottso en een arbeider vergezellen. Buitendien had ik den kapitein Frederici, bij de boschnegers Diriforo genoemd, in dienst genomen. Dit hoofd had grooten invloed op vele andere hoofden; velen zagen in hem den toekomstigen granman der Saramaccanen. Bij den aanhang van Jankosoe gold hij als een verrader; Diriforo stoorde zich echter niet aan de bedreigingen der Matjaunegers en ging met mij mede. Te Ganzee wist hij Abenta te overreden als stuurman op te treden van de boot welke ons naar de bovenrivier zou brengen.

Niemand aan de rivier giste wat er op handen was. Noch Frederici noch Abenta zouden mij vergezeld hebben, wanneer zij geweten hadden dat acht dagen na mijn aankomst te Ganzee het verkeer op de bovenrivier onderbroken zou worden.

Wat het plan aangaat het volgende: De gouverneur van Suriname had een proclamatie tot de hoofden der Saramaccanen gericht, bij welke bekend gemaakt werd dat op den twaalfden Maart de Surinamerivier op de hoogte der monding van de Marowijnekreek door een militaire bezetting afgesloten zou worden. Alle verkeer van en naar de bovenrivier werd stopgezet. Deze maatregel werd getroffen omdat het grootopperhoofd, niettegenstaande herhaalde oproepingen, geen gevolg aan den last van den landvoogd gegeven had om voor dezen te verschijnen. De rivier zou afgesloten blijven totdat de granman zich bij den

ambtenaar zou melden dien de gouverneur naar de Boven-Suriname had gezonden en die de proclamatie aan de betrokkenen voorlezen zou.

Ik had besloten de rivier zoo ver mogelijk op te varen en de hoofden van den stam voor een vergadering op te roepen. Tegelijkertijd zou ik Jankosoe uitnoodigen op de vergadering aanwezig te zijn.

Ik was op den vierden Maart van Paramaribo vertrokken en reisde dienzelfden dag via Kabelstation naar Ganzee. De patrouille zou den 11den Maart Paramaribo verlaten en den 12den vanuit Dam naar de Surinamerivier marcheeren. Hokahing zou op dien dag vanaf tien uur des ochtends met de corjalen aan de monding van de kreek liggen, om de militairen over de rivier te zetten. De bezetting zou om twaalf uur des middags van den 12en Maart een voldongen feit zijn. De voeding der militairen zou door zorg van den opzichter der Balata Compagnie Suriname, welke maatschappij nabij Ganzee een magazijn had, naar kamp 10 opgevoerd worden.

Reeds den dag na aankomst te Ganzee zond ik Hokahing naar kamp 10, terwijl ik den daarop volgenden dag op reis ging. Toen ik in den namiddag van dien dag het kamp even aandeed, hadden de boschnegers reeds heel wat palmbladeren gekapt voor het afdekken der hutten van den landmeter, die acht dagen later met zijn arbeiders werd verwacht. Wij overnachtten op het hoogste terras der Mingotirivallen en hadden heel wat bezoek van een in de nabijheid gelegen boschnegerdorp. Het ging zeer vriendschappelijk toe; niemand vermoedde eenig kwaad.

De reis vorderde buitengewoon snel. Reeds in den avond van den tweeden dag kon ik de leegstaande hutten op den Mamadam betrekken. Op al mijn vroegere reizen had ik dezen gevreesden val eerst op den derden dag van de reis bereikt. Om dezen te kunnen overtrekken moeten, zooals ook bij het overtrekken van de meer stroomafwaarts liggende vallenreeks, de booten ontladen en de lading naar boven getransporteerd worden. Ten slotte moet de leege boot over de rotsterrassen gesleept en op de bovenste verdieping van den val weder geladen worden. Dezelfde maneuvre zou nog eens op de Koesikamba uitgevoerd moeten worden, daar de waterstand lager werd, hoe meer wij vorderden.

In de dorpen welke ik aandeed teneinde de heerschende stemming te kunnen peilen, werd ik overal vriendelijk ontvangen. Eerst den vierden dag van de reis veranderde de situatie. Ik bleef te Pokigron, een christendorp, een filiaal van Ganzee, over-

nachten. In het dorp vertoefde een vrouw uit den Granrio, die tot den onderstam van Frederici, dien der Loangonegers, behoorde. Gedurende de avonduren had ik gelegenheid een gesprek dat tusschen beiden gevoerd werd te beluisteren. De vrouw vertelde aan Frederici dat Jankosoe in goeden gezondheidstoestand verkeerde, doch niet naar Paramaribo kon reizen omdat de koenoe er bezwaren tegen ingebracht had. Men had aan de bovenrivier reeds vernomen dat Junker de rivier opvoer; ook wist men dat hij niets goeds in het schild voerde. Met het oog hierop had men de granobia te Dahome geraadpleegd. De granobia is de fetisch der Saramaccanen, welke in den nog eens komenden strijd met de blanken de overwinning moest aanbrengen. Aan dezen fetisch werden bloedige offers gebracht; blanken mochten te Dahome geen voet aan den wal zetten en zelfs de Christenen vreesden deze obia.

Later in den avond kwam de mij vergezellende arbeider Helstone bij mij aan de hangmat, hij had het een en ander van het gesprek tusschen Diriforo en de vrouw uit Loango opgevangen. Nog later, Helstone had mij reeds verlaten, kwam ook Diriforo in de hut en sprak mij aan. Ik deed echter alsof ik sliep en de kapitein hield zich daarop met het in orde brengen van zijn hangmat bezig. Kort daarna hoorde ik hem prevelen en toen ik hem door de mazen van den klamboe heen gadesloeg, zag ik hem op de knieën liggen. Nadat hij zijn gebed geëindigd had, hij behoorde tot de roomsch-katholieke gemeente, nam hij uit zijn koffertje twee obia, een soort armbanden, welke hij, een aan den linker bovenarm en den anderen aan den rechter voet, ging dragen. Op dezen avond lag ik nog lang wakker. Het werd mij duidelijk dat ik reeds den volgenden dag handelend zou moeten optreden. Gaarne zou ik tot Botopassi zijn doorgevaren; van de gezindheid der Dominiegers echter, die de streek aldaar bewoonden, was ik niet zeker. Ik besloot daarom in het gebied der Awananegers te blijven. Deze konden het niet verkroppen dat Jankosoe in 1898, door valschelijk den stok van Arabi, het eerste door het bestuur der Kolonie benoemde grootopperhoofd uit den clan der Awananegers, te Paramaribo te vertoonen, om daarmede aan te kunnen geven dat hij, Jankosoe, de rechtmatige pretendent voor den rang van granman was, tot hoofd van den stam benoemd werd. Buiten de Awana maakten de Loango en de grootste onderstam, de Nassynegers, rechten op de waardigheid van grootopperhoofd geldend. Deze omstandgheden bepaalden den door mij te volgen weg; slechts de toepassing van „verdeel en heersch" zou mij het gewenschte succes verzekeren.

Den volgenden ochtend verlieten wij reeds om zes uur Pokigron. De boschnegers waren zeer zwijgzaam en toen wij tegen acht uur een klein rotseilandje aandeden om te ontbijten, vroeg Frederici mij na het eten te mogen spreken. Nauwelijks had Bottse de borden weggenomen, of de kapitein begon: „Mijnheer, wij zijn bang geworden; de negers aan de bovenrivier beweren dat U naar het boschnegergebied is gereisd om den granman uit zijn ambt te ontzetten".

Ik liet den kapitein niet uitspreken en deelde hem koraf mede dat ik tot Aurora zou doorreizen. Aldaar zouden de boschnegers vernemen wat ik namens den gouverneur mede te deelen had. In geen geval zou Jankosoe afgezet worden. Ik voegde er aan toe dat ik den gouverneur verzocht had niet daartoe over te gaan. Men was niet erg gesticht over mijn mededeeling, doch men gehoorzaamde; de reis werd voortgezet. Toen wij het groote dorp Abenaston naderden gaf ik mijn voornemen te kennen aldaar een vergadering te houden. Frederici droeg dan ook zorg dat het hoofd en de oudsten van het dorp bij elkaar werden geroepen. Ik deelde de vergadering mede dat ik alle hoofden te Aurora wilde toespreken. Het hoofd van Abenaston moest onmiddellijk boodschappers naar Goejaba en Slee uitzenden. De beide opperhoofden dezer dorpen zouden de overige opperhoofden en hoofden oproepen. De oude kapitein voldeed met grooten spoed aan mijn opdracht; toen wij ongeveer twee uren later over een val trokken voeren ons de twee aangewezen boodschappers reeds voorbij. Zooals later bleek hebben de opperhoofden niet getalmd, doch onmiddellijk na aankomst van mijn boodschappers de hunne uitgezonden. Saweh, de kapitein van Slee, zond zijn bassias, de dorpspolitie, naar den Pikienrio, zoodat ook het grootopperhoofd bijtijds omtrent de vergadering te Aurora in kennis gesteld werd. Tegen elf uur van den 12en Maart waren alle aanzienlijke hoofden van het gebied der boschnegers dat boven de groote vallen is gelegen, in het schoollocaal te Aurora in vergadering bijeen. Fredercri en Awagi, een hoofd der Nassynegers, kwamen mij dit melden; in hun gezelschap begaf ik mij naar de school en heette den hoofden welkom. Daarop deelde ik mede dat de gouverneur van Suriname mij gezonden had om de hoofden er van in kennis te stellen dat het grootopperhoofd geen gevolg had gegeven aan de oproeping van den gouveneur om voor hem te verschijnen. De oproeping had drie malen plaats gehad en de gouverneur was door de laatste uitvluchten van Jankosoe tot de overtuiging gekomen dat het grootopperhoofd niet wilde verschijnen, zoodat

het vermoeden bestond van verzet tegen het bestuur der Kolonie. De granman zoude echter nog eenmaal in de gelegenheid gesteld worden zijn plicht te vervullen; de gedelegeerde van den gouverneur zou hem voor den laatsten keer oproepen te Paramaribo te verschijnen. Teneinde aan dezen eisch kracht bij te zetten was besloten een gedeelte van het gebied der Saramaccanen door een militaire afdeeling te bezetten en de rivier ter hoogte van kamp 10 voor het vrije verkeer te sluiten. Zoodra het grootopperhoofd zich bij den gedelegeerde van den gouverneur zou melden en zich bereid verklaren in gezelschap van dezen naar Paramaribo te reizen, zou de bezetting opgeheven worden.

Deze toespraak gaf, in het Saramaccaansch vertaald, den inhoud weer der door den gouverneur van Suriname uitgevaardigde proclamatie. In ademlooze stilte werd ik aangehoord; duidelijk was de consternatie op ieders gezicht te lezen, toen de passage omtrent de afsluiting der rivier werd uitgesproken.

In het vervolg zeide ik nog dat, ongeveer op denzelfden tijd dat ik den wil van den gouverneur had bekend gemaakt, de afsluiting der rivier een voldongen feit was geworden. Hieraan voegde ik toe dat ik de vergadering zou verlaten, teneinde de hoofden in de gelegenheid te stellen over de maatregelen welke getroffen moesten worden te beraadslagen.

Ongeveer een uur later haalden mij Frederici en Awagi weder in de woning van den zendeling af. In de vergadering werd ik door het hoofd van het dorp Dahome toegesproken. Soenji, de intieme vriend van Jankosoe, wilde mij overhalen naar den Pikienrio door te reizen om den granman persoonlijk omtrent alles in kennis te stellen. Ik wees dit voorstel van de hand en voegde er aan toe dat ik den volgenden dag stroomafwaarts, tot naar Anjamakkakondre, een kleine nederzetting aan den rechter oever der rivier, zou reizen en aldaar tien dagen op de aankomst van Jankosoe zou wachten. Na verloop van dezen tijd zou ik naar kamp 10 afreizen en mij bij de militaire bezetting voegen. Niets zou deze besluiten kunnen veranderen.

Men zag in dat het ernst was en besloot den brief voor den granman aan te nemen en dezen van het gebeurde in kennis te stellen. Slechts de lijfarts van Jankosoe en diens vertrouweling, de doortrapte boschneger Atoe Dentoe, welken de overige boschnegers Makanti Dentoe, dat is knoopendraaier noemden, volgde mij in de woning van den zendeling, om mij alsnog over te halen naar den Pikienrio door te reizen. „De granman is doodziek", pleitte hij, „U zijn vriend zult hem toch zeker niet willen vermoorden."

Ik doorzag den opzet; men wilde mij naar de bovenrivier lokken, teneinde de granobia te Dahome tegen de blanken te doen optreden. Nu lachte ik om het toovermiddel; daar echter ongelukken op een reis niet uitgesloten zijn en een malaria-aanval een heel gewone zaak is, bedankte ik hartelijk voor het risico het tot nu behaalde succes op het spel te zetten. Alles wat mij zou kunnen overkomen, zou, wat van zelf spreekt, als tegenwerking der obia beschouwd worden. Daarom antwoordde ik den doortrapten neger:

,,Wanneer de granman werkelijk zoo ernstig ziek is, dan bestaat er alle reden hem zoo spoedig mogelijk naar Paramaribo te doen reizen. Daar zijn kundige doctoren die hem spoedig zullen opknappen''.

Teleurgesteld vertrokken de negers uit den Pikienrio, terwijl de tegenstanders van Jankosoe in hun vuistje lachten.

Den volgenden dag vertrok ik stroomafwaarts. Even stroomopwaarts van de uitmonding van de Koentakkakreek loopt van den rechter oever der rivier een machtige rotspartij als een schiereiland in deze uit. Op de hoogste rots werd de vlag aan een langen stok geheschen en aan den oever een geriefelijk kampement ingericht. Op dezelfde rots zou ik acht jaren later een der onaangenaamste nachten van mijn leven moeten doorbrengen. In den vooravond van den eersten April 1931 van het dorp Abanaston verdreven, waar ik in den stroomenden regen getracht had onderdak te vinden, moest ik den geheelen nacht, in gezelschap van den consul der U.S.A., onder den blooten hemel, in een tropische, uren aanhoudende regenbui, op deze rots blijven vertoeven. Dit is echter een later verhaal.

In de eerste plaats richtte ik, door een goed functioneerenden estafettendienst, een vlugge verbinding met kamp 10 in. De schrik zat er in, dus kon ik alles gedaan krijgen. Bij den toen heerschenden buitengewoon lagen waterstand in de rivier, bevond zich mijn standplaats bijna drie dagreizen stroomopwaarts van het detachement waarop ik eventueel zou moeten steunen. Aan dit traject, het gebied der groote vallen, liggen zes boschnegerdorpen. Door middel van heel kleine corjalen, ieder bemand met twee boschnegers, door de hoofden der dorpen aangewezen, werd de afstand in één dag afgelegd.

Mijn groote laadboot lag altijd tot vertrek gereed. Het was zoodanig geregeld dat slechts de hangmatten gesjord en met de kookgereedschappen naar de boot behoefden gebracht te worden, om onmiddellijk te vertrekken. Tot aan de landing van het dorp

Pada werden slechts eenige stroomversnellingen aangetroffen, die geen oponthoud veroorzaakten. Van deze landing uit liep een voetpad bijna recht West naar den hiervoren vermelden door mij gemerkten boom. Met behulp van het kompas kon van daaruit in een flinken dagmarsch kamp 10 bereikt worden. Men kon nooit weten welk verloop de bezetting van het boschnegergebied kon hebben en aan een veiligen terugtocht door het oerwoud was in ieder geval de voorkeur te geven boven het minder veilige terugtrekken langs de rivier.

Tegen den avond van den vierden dag van het verblijf te Anjamakkakondre werd een met spoed van de bovenrivier komende corjaal gemeld. Tot mijn niet geringe verbazing stapte eenigen tijd later het hoofd der Nassynegers, Awagi, uit de boot. Deze kapitein is de uitgeslapenste bedelaar onder alle hoofden. Men kon Awagi niet kwijt raken voordat al zijn wenschen vervuld waren. Zijn begroeting was ceremonieel en zeer terughoudend, zoodat ik begon met het ergste te vermoeden. Het viel echter mede. Toen de beide mij vergezellende hoofden, Awagi en ik gezeten waren begon deze zijn activiteit bij de uitlevering van Jankosoe, zooals hij het noemde, flink op te hemelen. Hij voegde er aan toe dat hij, Awagi, hoopte dat de blanken dit niet zouden vergeten. Daarna berichtte het hoofd der Nassynegers, na de Awana wel de grootste onderstam, dat de Loangonegers uit den Granrio en de Nassynegers te Ganmankondre energiek tegen de bezetting van het onafhankelijke gebied geprotesteerd hadden. Het hoofd Alombé van den Granrio had gedreigd met de Loangonegers naar den Pikienrio te zullen oprukken en de Nassynegers hadden besloten deze actie te steunen. Ik hoorde Frederici, die tot de Loango behoort, een zucht slaken.

Awagi deelde verder mede dat te verwachten was dat zich het grootopperhoofd binnen eenige dagen bij mij zou aanmelden.

Den volgenden dag, des avonds zeer laat, brachten boodschappers van het dorp Baaikoetoe een brief, waarin de patrouillecommandant schreef dat hij een tocht uit kamp 10 naar Pada zou maken. Weder vier dagen later ontving ik een ander bericht uit kamp 10; wegens gebrek aan drinkwater moest de patrouille verkort worden. Men was aan de Prittiprati bij een boschnegerdorp uit het bosch gekomen. De boschnegers waren zeer onhebbelijk en wilden geen booten afstaan om naar kamp 10 af te varen. Slechts onder bedreiging met de wapenen voldeden de negers aan het verzoek van den patrouille-commandant, de patrouille naar kamp 10 te geleiden. Ik beschouwde de geschie-

denis als een ernstig symptoom. Het dorpje der onwillige negers was een filiaal der Papoto, een groote onderstam, welke aan de samenvloeiing van Gran- en Pikienrio gevestigd was en ook eenige dorpen aan de Suriname bewoonde. Het was niet onmogelijk dat er tusschen het lang uitblijven van Jankosoe en het ondervonden verzet verband bestond. In ieder geval besloot ik te verhuizen, dichter naar mijn terugtochtsweg toe. Op Vrijdag den 21en Maart reisde ik dan ook naar het begin der lijn bij het dorp Pada. Den volgenden dag bedankte ik de Ganzeërs die mij tot nu toe vergezeld hadden. Ik zond Frederici en Helstone op verkenning, met de opdracht tot aan den gemerkten krapaboom te loopen en van daaruit in zuidoostelijke richting naar een verbinding met kamp 10 te zoeken. Vergezeld van Bottse begaf ik mij daarna naar Baaikoetoe, dat aan den rechter oever der rivier ligt, waar ik zeer vriendelijk ontvangen en mij goede huisvesting verstrekt werd. Gedurende den overtocht kreeg ik een hevige malaria-aanval.

Toen het aan de rivier bekend was geworden dat ik stroomafwaarts vertrokken was, reisden mij een aantal hoofden achterna, met de bedoeling mij te verzoeken geduld te oefenen; zij kwamen des avonds te Baaikoetoe aan. Ik kon hen niet ontvangen, hetgeen hen uiterst bezorgd maakte. Onmiddellijk na de aankomst der hoofden werden alle mannen naar de offerplaats opgeroepen om de voorouders te smeeken, mijn leven te sparen. De ceremoniën werden gedurende den geheelen nacht voortgezet en toen ik den volgenden ochtend naar de rivier ging om een verfrisschend bad te nemen, vergezelden mij de hoofden naar de landing van het dorp. Allen waren verheugd, want mijn joerka (d.i. geest) zou, voor het geval ik te overlijden ware gekomen, een zware beproeving voor de samenleving der boschnegers geweest zijn. Naar hun opvattingen zou de joerka zich op verschrikkelijke wijze gewroken hebben, door overal ziekte en dood te verspreiden.

Nog wat slap van de doorstane koorts en doof door de ingenomen kinine, lag ik des namiddags in de schaduw van een grooten boom in mijn ruststoel, toen ik plotseling een ongewone bedrijvigheid in het dorp opmerkte. Ik hoorde flauw toeteren en daar kwam Frederici opgewonden aanloopen; reeds uit de verte schreeuwde hij mij toe: „Na granman kon; het grootopperhoofd is aangekomen". In een ommezien werd ik omstuwd door een vroolijke menigte, een oude vrouw omhelsde mij en riep hardop: „Massa Joenkoesoe joe winni; Mijnheer Junker U heeft gewonnen, de rivier is weder vrij". En daarna stormde de menigte

het pad af dat naar de rivier leidt; ik bleef alleen in mijn stoel achter, tenslotte eveneens opgewonden. Nog wilde ik niet aan het succes gelooven, doch daar dook uit het halfduister van het boschpad het vriendelijk lachende gezicht op van Gesine, het hoofd der Vandraaknegers; achter hem volgde Soenji, het hoofd der Dahome, van het dorp der granobia. Nu wist ik dat het spel gewonnen was. De beide hoofden meldden mij dat Jankosoe op den Waninival was aangekomen en zich ter mijner beschikking had gesteld.

Ik legde aan de hoofden uit dat de gouverneur van Suriname mij gezonden had en ik dezen hier vertegenwoordigde. Het was niet mogelijk dat ik den granman tegemoet ging; morgenochtend zou ik hem ontvangen en hem dan mededeelen wat verder zou geschieden. Vertrouwelijk gaf ik aan Gesine den raad Jankosoe nog mede te deelen dat alleen ik een vlag zou voeren.

Om acht uur van den volgenden ochtend had het onderhoud met Jankosoe plaats. Hij was blijkbaar zeer onder den indruk der vernedering die hij in het dorp van zijn voornaamste tegenstanders moest ondergaan. Met voorovergebogen hoofd vroeg hij wat er met hem zou gebeuren. Ik antwoordde hardop: ,,Granman, wat velen denken en hopen zal niet plaats hebben; meer kan ik niet zeggen". ,,Om tien uur", zoo vervolgde ik ,,vertrek ik en ik zal U aan den voet van de vallen inwachten. Daar zullen wij gezamenlijk overnachten om overmorgen in den ochtend eerst de onwillige negers uit de Prittiprati te straffen en daarna de reis naar kamp 10 voort te zetten."

Klokslag tien stak mijn laadboot van wal. De waterstand was buitengewoon laag. Eenige stroomversnellingen waren in zeer gevaarlijke vallen veranderd, terwijl de groote vallen als onoverkomenlijke rotswallen, volkomen droog liggend, tot groote omtrekkende bewegingen dwongen; langs nauwe, wild bruisende kanalen, die met klippen als bezaaid waren, moest voorzichtig de weg gezocht worden. Om ongeveer twee uur lag onze boot veilig aan den voet van den Dikitonaval, een bij dezen waterstand wel dertig voeten hooge, op vele plaatsen gekloofde en gespleten rotsmuur. Het werd drie uur en nog altijd kwam geen enkele van de veertien corjalen van het geleide van Jankosoe in zicht. Plotseling riep een van mijn boschnegers dat stroomafwaarts twee groote corjalen te zien waren. Ik beklom een rots om vrij uitzicht te bekomen en, terwijl ik scherp in noordoostelijke richting tuurde, zag ik werkelijk van achter een groep rotsen eerst een en daarna nog een tweede boot te voorschijn komen. On-

willekeurig bekroop mij een onbehagelijk gevoel. Wat was stroomafwaarts gebeurd, hoe waren deze groote corjalen door de afsluiting gebroken? Frederici die naast mij was komen staan, keek bezorgd naar de twee naderende corjalen. Daar verdwenen deze plotseling ter hoogte van de prati welke toegang tot den noordelijkst gelegen val van deze reeks, den Moesoemba, verleent. Naar de tegenovergestelde zijde uitkijkende zag ik nog altijd geen van de tot het geleide van den granman behoorende corjalen aankomen. Zat ik hier in een val? Ik riep Helstone en gaf in het Hollandsch de order dat zoodra er iets ongewoons mocht gebeuren de geweren der boschnegers gegrepen moesten worden. Het was intusschen half vier geworden daar kwamen onverwacht de corjalen weder in de open rivier. Frederici, die scherp naar de beide flink bemande booten uitkeek, verbrak eensklaps de spanning, door den uitroep: „Soldati; de militairen". En terwijl ik mij omkeerde, zag ik ook twee corjalen het laatste terras van den val in het zuiden afvaren.

Tien minuten later sprong de luitenant op de rots waaraan onze boot vast lag. Ook de flotille van den granman was intussschen in haar geheel over de laatste rotsversperring heen en lag weldra gemeerd. De aankomst van het grootste gedeelte der patrouille maakte op de boschnegers een geweldigen indruk. Nadat de laatste booten aangekomen waren stelde ik den granman aan den patrouillecommandant voor en wij zaten bij een kopje thee tot donker worden gezellig bij elkaar. Toen de luitenant en ik in de hangmat lagen vertelde hij dat hij verondersteld had dat ik in gevaar verkeerde. Hij had er toen met Hokahing over gesproken en besloten mij te hulp te snellen. De luitenant lachte hartelijk toen ik hem van de angstige stemming vertelde, die het onverwacht verschijnen van zijn corjalen verwekt had.

Reeds om vier uur in den ochtend vertrok de kapitein Soenji voor het ophalen der boschnegers die den patrouillecommandant onheusch hadden behandeld. Ik had het zoodanig geregeld dat het verhoor op de rots plaats zou hebben waarop de voorganger van den tegenwoordigen granman dood was aangetroffen. Volgens de opvattingen der boschnegers werd deze aldaar door de familie van Jankosoe vermoord, om den laatste aan het bewind te brengen. De boschnegers hadden niet het minste bezwaar tegen de plaats gemaakt; gedurende de zitting merkte ik echter op dat zich niemand op zijn gemak gevoelde. Nadat ik de onwillige negers goed onder handen had genomen liet ik het aan den granman over hen te straffen. Ook deelde ik dezen bij het vertrek naar

kamp 10 mede, dat ik in overleg met den patroullecommandant besloten had aan het grootopperhoofd het varen met de Nederlandsche vlag toe te staan. Hiervan werd dankbaar gebruik gemaakt.

Eerst laat in den namiddag werd kamp 10 bereikt. Jankosoe betrok de hem aangewezen hut. Hij verkeerde in een zeer gedrukte stemming.

Zooals reeds vermeld is ligt kamp 10 aan den voet van een vallenreeks, de Mingotirivallen, welke door een groot aantal terrassen, die, boven elkander opgebouwd, de rivier over een groote uitgestrektheid in een wirwar van eilandjes en kanalen veranderen. Op den top dezer vallen ligt het dorp Decision. Om nu den terneergeslagen granman wat op te beuren en ook om het detachement in de gelegenheid te stellen de vroolijke zijde van het leven in het oerwoud wat te leeren kennen, liet ik door de twee dorpshoofden de vrouwen voor de avond tot een dans ontbieden. Bij monde van de geïmproviseerde dansliederen moest Jankososoe menigen kwinkslag over zijn gierigheid en over zijn gebrek aan gezag vernemen, dat hem belette de in Cayenne rondboemelende mannen naar hun geboorteland terug te roepen. Men toonde niet de minste deernis met den gevangen granman en ook den volgenden dag, gedurende de reis van kamp 10 naar Kabelstation, kon opgemerkt worden dat de situatie waarin Jankosoe verkeerde door velen met genoegdoening werd gezien. Niettemin wachtte men zich hiervan in het openbaar blijk te geven; de vrees voor den geheimzinnige wreker, den koenoe, deed ieder openbaar leedvermaak verstommen. De flotille welke het laatste traject te water aflegde was intusschen tot een sterkte van twee en twintig groote corjalen aangegroeid. In de bijna uitgedroogde rivier liep zoo goed als geen stroom. De reis vorderde daarom zeer langzaam. Buitendien werd deze nog zeer vertraagd doordat de sergeant van het detachement een zonnesteek opliep en eenige soldaten gedurende de reis ernstig door malaria aangetast werden.

Jankosoe had gedurende zijn meer dan vijfentwintigjarig beheer op zijn reizen naar Paramaribo nimmer Ganzee, het grootste dorp der Saramaccanen, aangedaan. Ik deelde hem daarom mede dat ik te Ganzee zou stoppen en hij zoodoende in de gelegenheid werd gesteld aldaar zijn onderdanen te begroeten. Veel vreugde bereidde hem deze mededeeling niet. Niettemin werd aan het in bedekte termen gegeven bevel voldaan. Aan de landing was niemand om het grootopperhoofd te begroeten en ik liep daarom

het dorp in en verzocht den schoolmeester de jeugd Jankosoe te doen toezingen. De geheele school kneep uit toen ik het schoollokaal betrad en met moeite kon het hoofd der school de kinderen weer bij elkaar krijgen en klonk daarop het „Wien Neerlandsch bloed" den granman tegemoet, die echter zijn boot niet verliet, doch aan eenige, zich intusschen aan de landing van het dorp verzameld hebbende nieuwsgierigen beloofde, op zijn terugreis naar den Pikienrio, Ganzee te zullen aandoen. Deze belofte heeft Jankosoe echter niet gehouden.

Jankosoe werd door de meeste leden van zijn stam en door de hoofden veracht en gehaat, terwijl men zijn kleinen aanhang, welke den stam door toovernij terroriseerde, ten zeerste vreesde. Als zinnebeeld der onafhankelijkheid van den stam echter was hij onaantastbaar. Iedere aanranding van den granman wordt volgens de opvatting der boschnegers door een geheimzinnige macht met den dood gestraft. Of het nu aan toeval, of aan misdaad moet worden toegeschreven, een feit is het dat de drie hoofden die mij behulpzaam geweest zijn om de orde en het gezag aan de Boven-Suriname te handhaven, binnen korten tijd zijn overleden. Het is dus begrijpelijk dat zich de drie hoofden van Ganzee achteraf hebben gehouden, want het christendom beschermt hen niet tegen de heidensche goden en machten. Dat dit zoo is, daarvan ben ik jaren tevoren eens getuige geweest. Een vrouw van Ganzee werd beschuldigd een man van het dorp Kadjoe van het leven beroofd te hebben. Volgens de opvatting van den stam is de familie van een individu verantwoordelijk voor diens daden. De familie van den doode reisde naar Ganzee en eischte schadevergoeding van de familie van de aangewezen moordenares. Ik logeerde bij den schoolmeester toen de negers arriveerden. Deze eischten de afgifte van een aantal artikelen, zooals hangmatten, rijst, rum enz. Alles was niet bij de hand. De negers van Kadjoe stelden toen den eisch dat binnen veertien dagen de rest geleverd zou moeten worden. Gedurende den tijd dat dit niet geschiedde, werd aan de tot afgifte verplichten verboden hun kostgronden te bezoeken. Vermeld moet worden dat de Christenen van Ganzee zich stipt aan de heidensche gebruiken van den stam hebben gehouden; alle gevraagde goederen werden op tijd afgeleverd.

Het zou goed geweest zijn wanneer te Paramaribo de met boschnegeraangelegenheden te doen hebbende bureaux aangaande toestanden als de hierboven geschetste op de hoogte geweest waren. Het is hier de plaats niet staaltjes aan te halen van ook in

officieele stukken uitgekomen onbekendheid ter zake; verwezen moge worden naar mijn artikel Een staat in den staat, opgenomen in den veertienden jaargang van dit tijdschrift. De ambtenaar aan wien belet werd zijn opdracht uit te voeren, was ik; bij die gelegenheid was ik vergezeld van een consulair vertegenwoordiger der Ver. Staten, die met Jankosoe verlangde kennis te maken. Maar, laat ons het verhaal vervolgen.

De gouverneur zond nadat ik de aankomst van Jankosoe te Kabelstation te Paramaribo had gemeld, een extratrein waarmede de reis naar de hoofdstad werd vervolgd. In verband met het zenden van dezen trein moet ik wederom even op de gebeurtenissen vooruit loopen. Eenige jaren later bezocht een Amerikaansch geleerde, Prof. Dr. Morton Kahn, de Kolonie, om van de boschnegers een studie te maken. Hij schreef het boek „Djuka" Naast juiste beschouwingen van algemeen ethnologischen aard treffen wij in dit boek ook onjuiste voorstellingen aan omtrent de staatkundige verhouding der boschnegers tot het koloniale bestuur. Ten opzichte van den trein nu zegt onze professor dat deze altijd gereed staat zoodra Jankosoe den wensch te kennen gegeven heeft zich naar Paramaribo te begeven. Aldaar wordt hij dan met groot ceremoniëel ontvangen, met luister ingehaald. Ook laat de geleerde schrijver ieder jaar de geladen corjalen naar de bovenrivieren varen, om het tribuut der koloniale regeering aan de boschnegers over te brengen. Het zonderlingst echter wordt de houding van den vertegenwoordiger der Kroon tegenover Jankosoe in het boek „Djuka" geschetst; wij krijgen de volgende voorstelling van het verhoor van het aan den gouverneur voorgeleide grootopperhoofd: Jankosoe groet den gouverneur. De bewindsman antwoordt op een onbehoorlijke wijze. Het grootopperhoofd wordt verontwaardigd en vraagt aan den tolk hoe hij het feitelijk met den gouverneur heeft. De tolk legt aan den gouverneur uit dat hij niet correct is geweest en de gouveneur haast zich dan ook aan Jankosoe verontschuldigingen aan te bieden. Het meest te betreuren is dat wat een man der wetenschap geschreven heeft aan anderen tot bron van informatie strekt, met fouten en al.

De gouverneur, die eerst voornemens geweest was met Jankosoe korte metten te maken en dezen af te zetten, zag later daarvan af. Hierbij werd vooral rekening gehouden met de eigenaardige instelligen, gebruiken en heerschende toestanden in de boschnegerwereld. In werkelijkheid is een grootopperhoofd daaraan meer onderworpen dan aan het gezag te Paramaribo. Een nieuw

benoemde granman zou, zoo lang het afgezette grootopperhoofd in leven was, nooit erkend worden. Er zou getracht worden een van beiden door de geheimzinnige macht van den koenoe uit den weg te ruimen. Het geloof aan den vloek is onwrikbaar, onderzoek naar de doodsoorzaak ten eenenmale uitgesloten.

Daarom werd besloten alleen de macht van Jankosoe te knotten. Het gebied der Saramaccanen werd in drie afdeelingen verdeeld, ieder met een eigen hoofd; ieder hoofd kreeg bijzondere bevoegdheden. Jankosoe bleef grootopperhoofd en tevens hoofd van de het verst afgelegen afdeeling. De boschnegers die op de vrachtvaart naar Cayenne wilden reizen werden aan contrôle onderworpen en omtrent het begraven van lijken, die soms wekenlang boven den grond werden gehouden, werden bepalingen gemaakt. Andere bepalingen regelde het planten van voedselgewassen enz.

Alles nogal in tegenspraak met de caricaturale voorstelling der verhouding tusschen bestuur en boschnegerhoofden, in het hooger genoemde Amerikaansche boek gegeven.

De regeling, op 5 April 1924 ingevoerd, werd slechts gedurende een viertal jaren gehandhaafd. Het voor Suriname zoo typische verschijnsel, gebrek aan continuïteit, kwam hier, waar het de uitoefening van het gezag in het Surinaamsche binnenland betrof, weder voor den dag. Door den opvolger van den gouverneur die bij de boschnegers ingegrepen had, werd het contact met het binnenland verbroken. Na het echec met de toepassing der vuurwapenverordening werd de politiepost te Bergendal, omderwille der bezuiniging, opgeheven, niettegenstaande deze post belangrijke diensten bewezen had ten aanzien van het toezicht op het boschland.

DE HERKOMST EN DE BETEEKENIS VAN SURINAAMSCHE PLANTAGENAMEN

I

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Evenals de herkomst en de beteekenis van familienamen een bijzondere studie waard is, is zulks het geval met de namen van plantages in Suriname.

De eerste kolonisten, die zich in Suriname vestigden en daar plantages aanlegden, waarop zij tropische gewassen verbouwden — in de eerste plaats suiker — hebben vanzelf hun eigendommen namen moeten geven. Wanneer zulks is geschied, is moeilijk meer na te gaan. Als men de oudste kaarten van Suriname raadpleegt, treft men daarop niet steeds de plantagenamen aan. Bij de overneming der kolonie door de Zeeuwen op 1 Mei 1668 telde zij 24 plantages, „Parham Hill" medegerekend, dat aan lord Willoughby of Parham, den vroegeren eigenaar van Willoughbyland, zooals de kolonie toen heette, toebehoorde.

In den op voornoemden datum opgemaakten inventaris komen niet de namen van de plantages, wel die van de beheerders, voor t.w. 4 in de „Oplantse" divisie, 9 in de divisie van Thorarica, 5 in die van de Para, 1 in die van Surinoo en 4 in die van Paramaribo. In die namen treffen ons als Nederlandsche namen alleen Venman, Munnick, Westdorp en Bruiningh. De overige waren namen van Engelschen en Joden.

Kort na de verovering van Suriname op 27 Februari 1667 werden twee landmeters naar de kolonie gezonden, nl. Pieter van Beaumont, die het land van bestemming nimmer bereikte, daar hij in handen der Engelschen viel, en Willem Mogge, wiens instructie 12 Augustus 1667 werd vastgesteld. Hem werd opgedragen, op een traktement van 30 gulden 's maands (met vrije kost), een kaart van Suriname te vervaardigen, na afloop waarvan hij als vrij man in het land mocht blijven wonen. Deze kaart in koperdruk, heette: Caerte ofte vertooninghe van de Rivieren

van Suriname en Commewijne met verscheijde creken uijt deselve spruijtende, als Para, Surinoo en Cottica ende Ander meer gelijck die nu tegenwoordich bewoont werden. Anno 1671, schaal van 6 mijlen of 4 Uyren gaens = 140 strepen. De kaart is groot 0,515 bij 0,40 M en berust in de verzameling-Six in het Rijksarchief (No. 1666). Hierop komen alleen de namen der eigenaars voor. Een latere uitgave van deze kaart, eenigszins aangevuld, uit het jaar 1677 is gekleurd en met de pen bijgewerkt.

Toen Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck als gouverneur in Suriname aankwam, vond hij 50 plantages, welk getal onder zijn bestuur tot 200 steeg. Alleen in 1684 werden er 52 nieuwe plantages aangelegd. Niet weinig droeg daartoe de komst van de vele Franschen bij, die zich onder zijn bewind in Suriname vestigden.

Op een kaart uit het jaar 1686, behoorende bij een beschrijving van een reis van eenige Labadisten, welk handschrift met kaart in de koloniale boekerij te Paramaribo aanwezig is [1]), vindt men de namen der plantages niet aangegeven, alleen de nummers, met een verwijzing naar de namen der eigenaars. Deze nagenoeg verbleekte kaart heb ik doen overteekenen in tweevoud en een er van aan genoemde boekerij geschonken. De andere berust in de door mij geschonken verzameling kaarten in het Koloniaal Instituut. Men kan een afdruk er van vinden in het artikel „De Labadisten in Suriname" van de hand van prof. dr. L. Knappert [2]).

De oudste naamgeving der plantages is klaarblijkelijk in Van Sommeldijcks tijd geschied. Daaruit blijkt dikwijls de nationaliteit van den eigenaar en de plaats van zijn herkomst. Deze herinneren aan het oude vaderland, zoodat men plantages aantreft met namen van plaatsen in Nederland, Frankrijk, Duitschland, Engeland, Schotland, Ierland, Polen, Zwitserland, België, Bohemen, Spanje, Italië, de Levant, Rusland, Noord-Amerika, Oost- en West-Indië.

Andere, godvruchtige, kolonisten, gaven hun plantages Bijbelsche namen. Velen — en deze waren niet van een zekere ijdelheid vrij te pleiten — verbonden hun eigen familienamen of de voornamen van familieleden aan hun plantages. Aan een aantal plantages werden Indiaansche namen geschonken, een klein aantal kreeg Negerengelsche namen, enkelen herinneren aan het Oranjehuis. Planten, gewassen, grondsoort, vruchten, voedsel werden niet vergeten, evenmin diersoorten. Het grootste deel der eige-

[1]) No. C 100.

[2]) *De West-Indische Gids*, 1926/7 blz. 197–218.

naars gaf de voorkeur aan abstracte namen, waaruit rust, vrede, vrijheid, de goede keuze, de ligging, vriendschap, dankbaarheid, eendracht, geluk, harmonie, geduld, hoop, toekomst, vertrouwen, rijkdom, zorg, eenzaamheid, beproeving, twijfel, haat en tweedracht of een andere gemoedsgesteldheid spraken. Uit enkele namen bleek het onaangename karakter van een eigenaar, die zijn plantage Nijd-ten-Spijt of Spijtige Bakkes noemde, terwijl mij slechts één plantagenaam bekend is, welke aan het ambt van den gouverneur verbonden is. Ten slotte zijn er een aantal fantasienamen en namen, welke er op duiden, dat twee of drie gebroeders, vier gezusters of zes erven gezamenlijke eigenaars of eigenaressen waren. Van al deze soorten namen is een indeeling aan dit artikel toegevoegd als bijlage 1.

In de oude Surinaamsche almanakken [1]), uitgegeven voor rekening van het departement Amsterdam van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen komt een opsomming voor der plantages in alphabetische volgorde met ligging en negernaam. Wij hebben deze lijst gekozen voor de genoemde bijlage I.

De uit Afrika aangevoerde negerslaven waren de werkkrachten op de plantages, niet ten onrechte „effecten" genoemd. Deze arbeiders, die vanzelf de taal der meesters, Nederlanders, Franschen of andere buitenlanders, niet konden spreken of verstaan (de kennis van de Nederlandsche taal was hun zelfs verboden), hebben zich als middel van gedachtenwisseling van een omgangstaal bediend, welke wij Negerengelsch noemen, een taal, uit vele andere talen samengesteld. Deze negerslaven konden de Nederlandsche en Fransche namen der plantages niet uitspreken. Om echter den naam van de plantage, waaraan zij waren toebedeeld of verkocht, te kunnen aanduiden, wisten deze Afrikaansche slaven vernuftig een Negerengelschen klank aan dien naam te geven; deze Negerengelsche namen zijn door de eeuwen heen bewaard gebleven, en soms duidelijk, soms vaag, verrieden zij den werkelijken naam. De kennis van die Negerengelsche namen is een middel geworden om den naam van den oorspronkelijken eigenaar of aanlegger terug te vinden. In andere gevallen doelde de Negerengelsche naam op grondsoort, cultuur, vruchten of planten, welke in het bijzonder op de plantages voorkwamen, op de daarop aangetroffen diersoorten, of op kerk en godsdienst. Soms werd het ambt of het beroep aan dien Negerengelschen naam verbonden. Een merkwaardig geval is de naam van een plantage, die het karakter van den eigenaar onthulde.

[1]) Wij raadpleegden de *Surinammsche Almanak* 1837, bl. 103–124.

Mr. H. G. Focke's Neger-Engelsch woordenboek [1]) bevat een alphabetische lijst der Negernamen van 253 plantages, waarachter de ons bekende Nederlandsche namen zijn opgenomen. Een verklaring dezer negernamen geeft Focke niet, en evenmin hebben wij die elders aangetroffen. Vrijwel onbegrijpelijk zijn vele dezer namen voor den oningewijde, tenzij men in 's lands historie thuis is of door archiefstudie van Suriname op de hoogte van vele namen van planters en kolonisten is gekomen. Het bleek ons, dat het grootste deel der plantagenamen aan die van Nederlandsche of Fransche eigenaars ontleend is, op zijn Negerengelsch uitgesproken, en voor den oppervlakkigen lezer vrijwel onherkenbaar.

Een groot aantal plantagenamen vertoonen een klankafleiding, overeenkomende met het Negerengelsch, zoodat de naam den indruk van een Negerengelsch woord geeft, wat het in werkelijkheid niet is.

In de hierachter opgenomen bijlage II zijn 7 rubrieken van plantagenamen opgenomen, t.w. 1. die van eigennamen zijn afgeleid, 2. die met een klankafleiding, 3. die aan een beroep of ambt zijn ontleend, 4. die op grondsoort, cultuur, vruchten, diersoort duiden, 5. die op kerk en godsdienst betrekking hebben, 6. die zinspeelt op karaktereigenschappen van den eigenaar, en 7. die in verband met een geschiedkundig feit staan.

In bijlage III nemen wij de Negerengelsche namen op, welker beteekenis niet kon worden nagespoord. Voor inlichtingen daaromtrent houden wij ons zeer aanbevolen.

In een aantal noten worden in de bijlagen bijzonderheden over enkele personen en plantages opgenomen, voorzoover ons die bekend zijn. Het is ondoenlijk, in verband met de uitgebreidheid der stof, bij alle plantage- of eigenaarsnamen iets bijzonders te vermelden. Vandaar dat een 39-tal in het artikel zelf verwerkt zijn . Tevens wordt in die noten verwezen naar de 49ste, 50ste en 51ste jaargangen van het maandblad *De Nederlandsche Leeuw* 1941, 1942 en 1943, waarin een uittreksel opgenomen is van mijn inventaris van Nederlandsche grafzerken in den Nieuwen Oranjetuin te Paramaribo, waarbij naar het nummer van genoemden inventaris wordt verwezen met bijvoeging van de letter N.L. Waar achter het nummer de letters NAV. wordt vermeld, zij verwezen naar de afleveringen 2, 3 en 4 van den 61sten jaargang van *De Navorscher* (1912), waarin mijn inventaris der grafzerken

[1]) 1855, Blz. 153–160.

in en om de Ned. Hervormde kerk van Paramaribo is opgenomen. Zij, die van een der in die nummers genoemde personen iets meer willen weten, kunnen genoemde maandbladen raadplegen. De volledige inventaris is in ons bezit.

Ten slotte mogen wij hier gewagen van een werk van den Rev. James Williams in Britsch Guyana, *Dutch Plantations on the Banks of the Berbice and Canje Rivers*, uitgegeven door de *Daily Chronicle* te Georgetown in 1940. De heer C. H. de Goeje schreef er een voorwoord bij en zag de drukproeven na. Aangezien de buitenlandsche verbindingen verbroken werden, is dit werk, waaraan de heer Williams zijn beste krachten heeft gewijd, in Nederland niet ontvangen. Slechts kwam er een Roode Kruisbericht binnen, dat de schrijver was overleden.

Eenige bijzondere voorbeelden van Negerengelsche plantagenamen, afgeleid van den klank van des eigenaars naam mogen hier worden gegeven.

1. *Goedoefrou* voor plantage Alkmaar. Eigenaar was Charles Godefroy, van wien de grafzerk achter het plantagehuis ligt. Hij was 10 Mei 1704 te Berlijn in het Brandenburgsche geboren. In Suriname huwde hij 2 December 1747 met Catharina de Lies, weduwe Hengelvelt, in de Commewijne geboren, en na haar overlijden, op 21 April 1758 met Elisabeth Danforth, weduwe A. Lemmers, die in 1715 geboren was en 9 Januari 1796 overleed. Godefroy, die 9 Juli 1773 overleed, werd in 1742 tot raad van politie gekozen.

2. *Kokonassi*. Deze naam heeft tot allerlei vermoedens aanleiding gegeven. Velen dachten aan den naam Nassy, van een bekende Joodsche familie in Suriname, die een groote rol in haar geschiedenis heeft gespeeld. Maar niemand dacht aan den eersten eigenaar Jacques Caucanas, die te Paramaribo in het hoekhuis Gravenstraat en Tourtonnelaan woonde. Volgens het huwelijksregister was hij geboortig van Ganges, en trad hij 15 September 1775 op 35-jarigen leeftijd in het huwelijk met Mathilda Lijnslager, geboren te Leiden. Op 4 Augustus 1780 werd hij tot commissaris van Kleine Zaken en op 15 December 1783 tot raad van civiele justitie benoemd. Naar hem ontving eerst de weg en later, de plantage Tourtonne van de bevolking den naam Kokonassi. Dat hij zijn plantage ook Caucanasburg noemde, bleek ons eenige jaren geleden, toen in de loods van de plantage een bord werd gevonden, waarop die naam was uitgesneden. In het voorjaar van 1788 vertrok Caucanas naar Nederland en adverteerde in *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* van 15 Maart 1787, dat hij in ver-

band daarmede een verkooping zou houden van meubelen, slaven enz. waaronder „bekwame huismeiden, wachters, koks en kokkinnen, voetebooys en pruyckemaakers".

3. *Krippi*. Even buiten Paramaribo ligt op den hoek van de Kwattaweg en den weg naar den grond Charlesburg een politiepost in den volksmond als Krippi bekend. Niemand kon ons dat vreemde woord verklaren, totdat ik in de archieven vond, dat daar voorheen een fraaie buitenplaats, Charlesburg geheeten, had gelegen, toebehoorende aan Charles François Isaac de Crépy, zoon van Jacques de Crépy, geboren volgens het kerkregister te L'Isle in Flandrie en met attestatie van de Hervormde Gemeente van 't Sas van Gent op 4 Juni 1722 in Suriname ingeschreven. Hij was met Sara Francina Hertzbergen gehuwd. Charles François Isaac, naar wien de buitenplaats werd genoemd, werd in 1728 te Paramaribo geboren en overleed in 1775. Hij was met Maria de la Brune gehuwd, die in 1772 op het buitengoed een hypotheek van *f* 15.000.— nam. Jacques de Crépy was eigenaar van plantage Vreeland.

4. *Koerenkan*. In dien naam zou men weinig den familienaam Kühlenkamp Lemmers herkennen. De familie Kühlenkamp was afkomstig uit Holstein en eigenaresse van plantage Wederzorg. Dorothea Marie Kühlenkamp, in 1720 in Holstein geboren, huwde in Suriname met Lemmers. Hun zoon vereenigde beide namen en was raad van civiele justitie.

5. *Anso* of *Hanso* was de Negerengelsche naam voor plantage Meerzorg, vlak tegenover de stad Paramaribo aan de Surinamerivier gelegen. Deze plantage heeft op tweeërlei gebied historische vermaardheid. In de eerste plaats door den inval van den Franschen vlootvoogd Cassard, die met 9 groote en 30 kleine schepen met 3000 man in 1712 een inval in Suriname deed met het oogmerk zich van het fort Zeelandia en dus van de kolonie meester te maken. Hij voer de rivier op, bezette plantage Meerzorg, waar de eigenaar Paul Amsincq, geboortig uit Rouaan, in den vroegen ochtend in nachtgewaad met vrouw en kinderen moest vluchten, zonder kans te hebben een schot te lossen. Amsincq was gehuwd met Anna Verboom, die te voren met Jean Neal gehuwd was geweest. Cassard vestigde zijn hoofdkwartier op Meerzorg met 300 man. De eigenaar en zijn gezin werden van Paramaribo uit gered. Op deze plantage werd 27 December de overeenkomst tusschen den Franschen vijand en de gedeputeerden der Surinaamsche overheid geteekend, t.w. door de raadsleden Paul Amsincq, Willem Pedy, Adriaan Wiltens en Abraham Kink-

huizen. De brandschatting bedroeg 15.000 oxhoofden suiker, benevens goud, zilver en slaven, alles ter waarde van ƒ 747.350 Sur. Courant (ƒ 622.800.— Ned. Courant).

Een tweede vermaardheid kreeg Meerzorg door de koffie. De eerste persoon, die in Suriname gekweekte koffie verscheepte was de ontvanger Nicolaas van Sandick. Deze koffie was van Meerzorg afkomstig. Aan de weduwe Amsincq te Amsterdam werden de eerste 50 ponden koffie gezonden en bij aankomst goed van smaak bevonden [1]).

6. *Salie* was de negernaam voor plantages Schoonoord, Welgelegen en Lustrijk, toebehoorende aan den Franschman Jean David Cellier, geboren te Saint Hypolite in Languedoc, die in 1745 raad van civiele justitie en in 1747 raad van politie en crimineele justitie werd. Volgens gouverneur Mauricius was hij een man van goede manieren en van goede afkomst, en ofschoon hij op goeden voet met den gouverneur stond, heeft hij dezen heel wat moeilijkheden bezorgd door zijn tweede huwelijk. Nadat zijn eerste echtgenoote Hester Cornelia de Rayneval in Nederland was overleden, wilde hij een tweede huwelijk met Constantia Maria Pichot aangaan, weduwe van den fiscaal mr. W. G. van Meel. Het huwelijk had met groote plechtigheid te Paramaribo op 21 April 1748 plaats en werd door den Waalschen predikant Duvoisin ingezegend. De gouverneur verklaarde het echter wegens het verzuim van eenige formaliteiten ongeldig, waarover een langdurig proces ontstond. Cellier had te Paramaribo een huis in de Gravenstraat, waarin men thans nog de letters J.D.C. boven de deur ziet uitgesneden, en dat aan de R.K. missie toebehoort.

7. *Knofroe.* Aan de rivier de Commewijne liggen de plantages Frederiksdorp, Johan en Margaretha en Knoffelsgift. Zij behoorden aan de familie Knöffel, een Duitsch-Luthersche familie. Frederiksdorp kreeg den Negerengelschen naam Knoffroe. Behalve Theodorus Knöffel, die in het midden der 18de eeuw „keurmeester der suyckeren" was, woonde in Suriname Johan Friederich Knöffel. Deze gaf aan de Luthersche kerk een stuk grond ten geschenke, in de Commewijne gelegen, om daarop een koffieplantage aan te leggen. De gemeente heeft daarbij niet wel gevaren, maar geraakte in de schuld bij den hypotheekhouder M. Broen te Amsterdam. Deze plantage, door Knöffel Johan en Margaretha genoemd naar hem zelven en de almanakheilige,

[1]) Mr. C. F. Gülcher „Een Surinaamsche koffieplanter uit de 18de eeuw (S. L. Neale)" *D.W.I.G.* 25ste jrg., blz. 41 e.v.

op wier naamdag, 20 Juli, hij het besluit tot de schenking genomen had, kreeg den naam van Kerkigron (kerkgrond). Ook is de Knuffelgracht te Paramaribo naar Knöffel genoemd.

8. Plantage Beekhuizen, in het Negerengelsch *Békoisi*, ontleent leent haar naam aan Benjamin Beeke, raad van politie en crimineele justitie, aanlegger van deze suikerplantage. Zij is „gelegen in Duivelskreek in de rivier Suriname aan de rechterhand in het opvaren, belendend met de beneden scheidlinie aan de Gemeene Weide van Paramaribo en met de bovenlijn aan de plantage Woudvliet", volgens den inventaris van 1720. Op deze plantage troffen wij een grafzerk aan met het volgende opschrift:

Pleng vrij een droeve traan O' wandelaar op dese zerk
Wiens stof bedekt eens Mans weleer een vriend der kerk,
Weleer een lid van 't Hof; een deugdzaam Echtgenoot,
Een teder Vader en een Hulpzaam vriend in nood.
Dan ach', de dood kon zelve dit Waardig pand niet sparen,
Hij Jakob Stöckel stierf oud zeven en vijftig jaren,
En nu rust zijn stof; zijn ziel, hoop ik daarboven
Waar de eng'lenschaar om strijd hunne schepper eeuwig loven.

Geboren te Wasselhorn bij Straatsburg, den 29 Maart 1752 aan den Rhijn, overleden te Paramaribo den 7 September 1809.

9. *Pisotoe* duidt op den naam Pichot, een der vele Fransche families, welke zich in Suriname nederzette. Als eerste dezer familie zien wij Daniel Pichot vermeld, te Bergerac geboren 18 Oct. 1677, raadsheer, die eerst — 8 Juli 1708 — huwde met Sara (de) Swart en na haar overlijden, 18 April 1728 met Catharina Marcus, weduwe van Willem Pedy (zie bij no. 5). Hun dochter Sara huwde met François Schas (zie bij no. 22).

Samuel Paulus Pichot [1]), 3 Sept. 1714 te Paramaribo geboren, raadsheer van civiele justitie in 1743, van politie in 1744 en prov. raad-fiscaal in 1751, overleed 30 Sept. 1763 te Paramaribo. Hij had zijn plantage tegenover die van mevrouw Grand geb. Duplessis. Om Pichot te ergeren en uit kwaadaardigheid veranderde zij den naam harer plantage Grand Plaisir in Nyd-ten-Spijt (zie no. 30). Hij was een zwager van mr. Salomon Duplessis en van J. D. Cellier en eigenaar van plantages Mon Trésor, Zorg en Hoop en Patience, een zeer invloedrijk man, gehuwd met een juffrouw L'Espinasse en een tegenstander van Mauricius. Op zijn met wa-

[1]) *D.W.I.G.*, 24ste jrg. blz. 270.

pen versierde marmeren grafzerk in den Nieuwen Oranjetuin lezen wij [1]:

Ofschoon de Dood Pichot
Die hier Nu legt begraaven
Verraste en al ontsloeg
Van al zijn bezigheijt,
Nogthans zal zijnen naam
Bekend bij veele Braaven
Steeds in Gedagte zijn
Der afgunst tot een Spijt.

Isaac Pichot was met Alida (de) Swart gehuwd. Hun zoon Armand werd op 29 Nov. 1699 geboren en hun zoon Daniel Pichot Isaaczoon, die 22 Sept. 1734 overleed, was met Johanna Margaretha van Strijp gehuwd en eigenaar van plantage Vlucht en Trouw. Deze rijke weduwe hertrouwde met mr. Salomon Duplessis (zie no. 30).

Constantia Maria Pichot, zuster van Samuel Paulus, huwde eerst met den fiscaal W. G. van Meel en daarna met J. D. Cellier. Men ziet hieruit, hoe het kleine aantal Nederlandsche families in Suriname aan elkaar was vermaagschapt en invloed op den gang van zaken kon uitoefenen. Sommigen der familie Pichot voegden òf den naam Lespinasse òf Duplessis bij den hunnen [2].

10. *Domini*, voor de plantage Sorgvliet, kreeg zijn naam van den eigenaar dominé Phaff. Deze was in October 1742 in Suriname aangekomen als predikant van de Luthersche gemeente, doch reeds een jaar daarna ontstond er een groote verdeeldheid tusschen hem en den kerkeraad, welke zóó hoog liep, dat de vele, door gouverneur Mauricius aangewende, pogingen tot verzoening vruchteloos bleven en de predikdienst werd gestaakt. Zijn huwelijk met de rijke weduwe Thouron werd in Augustus 1744 door den kerkeraad gestuit op grond van verzuim in dienstvervulling en eerst in Februari van het volgend jaar voltrokken. Het consistorie ontsloeg hem 9 November 1745 uit zijn ambt. Toen zijn rijke echtgenoote overleden was, hertrouwde hij in 1749 met M. E. de la Rivière, weduwe van den fiscaal Halewijn van Werven, en het echtpaar vertrok naar 's-Gravenhage. Door haar kreeg hij Sorgvliet in eigendom. Ds. Phaff keerde in 1757 naar Suriname terug.

11. *Beneri* is Negerengelsch voor Benelle, naar wien de plantage Lugtenburg heet. Paul Gabriel Benelle was raad van politie

[1] No. 224 N.L.
[2] Zie voor Pichot Lespinasse No. 663 N.L., voor Pichot Duplessis No. 664 N.L. en voor Pichot no. 2, 47 en 60 NAV.

en crimineele justitie; hij werd 17 Mei 1746 geboren en overleed op 5 December 1787. Zijn marmeren grafzerk met wapen ligt op plantage Nieuwzorg in de Commetewanekreek en vermeldt:

De ziel der kerk, de steun der Raad,
Der Weew en Weezen toeverlaat,
Der Lett'ren Vriend, des landbouws staf,
Rust in den omtrek van dit graf.

Naast deze zerk ligt er een van mr. Charles Paulus Benelle de la Jaille (zoon van Henriette Anna de la Jaille) die den 22sten November (vermoedelijk in het jaar 1780) ,,moorddadig in een Tweegevecht omgekomen" is. P. F. Roos zinspeelt daarop in zijn *Eerstelingen van Surinaamsche Mengelpoëzie*, Amsterdam, 1783, waarin hij een grafschrift aan hem wijdt [1]).

12. *Kaderie*, voor de plantage Harmonie, brengt ons tot den eigenaar dr. Cadell. Deze geneesheer, dr. Walther Cadell, verrichtte het eerst in Suriname de koepokinenting in 1801 op de plantage Amsterdam van P. Berrenger in de Perica [2]), doch het vooroordeel tegen deze kunstbewerking was zoo groot, dat zij geen navolging vond. En ofschoon in 1805 door den stadsgeneesheer dr. Wölfing met goed gevolg herhaald, werd de koepokinenting alweer gestaakt, totdat het Hof op 17 December 1806, in verband met de uitbreiding der pokken, bij notificatie maatregelen daartegen nam

13. Plantage Hofwijk heet in het Negerengelsch *Krepsi*. Hier vindt men den naam Kreps terug. Christiaan Kreps, die in Dresden, Saksen, geboren was, huwde als 35-jarige jonkman op 14 Juli 1769 in de Luthersche kerk met Elisabeth Magdalena Grijze, een 15-jarige in Suriname geboren jongedochter van de gereformeerde religie. Een zijner nakomelingen bekleedde het ambt van bedienaar der begrafenissen in Paramaribo, naar wien het ambt thans de ,,Kreps" genoemd wordt, evenals de tamboer-majoor de ,,Boaz" heet, naar een functionaris van dien naam in 1854.

14. *Hattriman* wijst op den naam Hatterman, eigenaar van de plantages Meerzorg aan de Tapoeripa en Beninenburg aan de Commewijne.

15. *Troton*, voor plantage Ellen, wijst op den naam Tourtonne. Tourtonne de directeur van de Societeit van Suriname was blind, zijn zoon Jean André was aanlegger van de plantage van dien

[1]) Blz. 14.

[2]) Pierre Berrenger, commissaris-generaal en secretaris in 1793, later gouverneur 1803–1804.

naam nabij de stad Paramaribo en in 1745 tot raad van politie en crimineele justitie benoemd.

16. *Trevassi* is de Negerengelsche naam voor de plantage Elk het Zijn, waarin men vrij gemakkelijk Trévache herkent. Daniel Trévache werd 8 Juli 1695 tot boekhouder van het hospitaal of gasthuis te Paramaribo aangesteld. Hij was gehuwd met Agnita Houtcoper.

17. In den naam *Bartrome* voor plantage Leyerdorp herkent men den naam Bartholomey. Jan Daniel Bartholomey in 1748 te Neufchatel in Zwitserland geboren, huwde 12 Mei 1775 in Suriname met Anna Catharina Mardorff, die in 1747 in Suriname geboren was. In tweede echt was zij met Johannes André, weduwnaar van Geertruy Baldina Axel, gehuwd geweest.

18. *Kreinhansi* is de naam voor plantage Elisabethshoop, waarvan eigenares was de familie Kleijnhans. Carel Casimir, weesmeester van de Hervormde gemeente, die in 1786 op zijn plantage Elisabethshoop in de Commewijne overleed, was gehuwd met Sabina Gottholt. Zij hadden 2 kinderen, Johannes Adamus, 7 Juni 1750 in de Luthersche kerk gedoopt, en Johanna Henrietta, in 1753 te Paramaribo geboren. De laatste huwde 3 Februari 1769 met Jan Dijman Dutrij, in Mei 1736 geboren en 1 April 1789 te Haarlem overleden. Na diens overlijden huwde zij 7 April 1797 met Pierre François Rod, een gereformeerd Zwitser, uit Ropra afkomstig en te Paramaribo woonachtig, oud 40 jaar. Uit het eerste huwelijk waren er 2 dochters, Christina Elisabeth, op 28 November 1769 geboren (14 Dec. gedoopt), en Maria Carolina 3 Augustus 1771 geboren (gedoopt 13 Augustus), die met J. F. graaf van Hogendorp in het huwelijk trad.

19. *Skapoe* voor Schaapstede, waarvan de Duitscher Johann Heinrich Schäfer, die zijn naam in Suriname verhollandschte in Schaap, de aanlegger was, gaf aanleiding tot talrijke processen over diens millioenenerfenis, welke van zijn dood in 1765 tot heden ten dage nog loopen. Zie ons artikel: „Is het in Suriname steeds een armoedige boel geweest?" (een blik in het verleden) [1].

20. De plantagenaam *Namrek* is het omgekeerde van den eigennaam Kerman. Deze familie woont nog in Suriname.

21. *Patra* staat voor Pater. De beide broeders Pater, G. en C. Pater, waren de rijkste ingezetenen der kolonie en bezaten tal van plantages, zooals Beekhuizen, La Jalouzie en De Goede

[1]) *De Periscoop* van 19 December 1925, verschenen te Paramaribo, overgenomen door De *West-Indische Gids*, 8ste jrg. 1926, blz. 92/93.

Vrede. Gerrit overleed 5 April 1750. Cornelis werd vergiftigd. Zij waren gehuwd met de zusters van kapitein Herman Nicolaas van de Schepper, eenigen zoon van den gouverneur van dien naam Gillis Pater had een fraaien tuin in de Saramaccastraat, waarop het volgende vers betrekking heeft [1]).

In Saramakkastraat, die stad en buiten scheid,
Waarin 's lands werven, met een juiste zindelijkheid
En grootsche lootsen, om het houtwerk te bewaaren,
Gesticht zijn aan den kant, waar noeste handelaaren
De Americaansche brik ontladen van haar vracht,
En laaden met hetgeen ons land heeft voortgebracht,
Waar Suriname ruischt met wemelend geklater
Vertoont, in 't midden, zich de tuin van Gillis Pater.

22. De familie Schas, een oud-Vlaamsche familie, die zich in Suriname, Ned.-Indië en Amerika vestigde, gaf haar naam aan een aantal plantages in Suriname, welke in het Negerengelsch *Skassi* heeten, t.w. Barbados, Esthersrust, Goudmijn en Ostage. Bovendien bezat zij Blackkreek, Welbedacht en Schassenburg. De eerste dezer kolonisten was François Schas, zoon van Hendrik in diens tweede huwelijk met Anna Greenwood, dochter van een Engelschen koopman te Rotterdam [2]). Hij werd 9 Maart 1698 te Wassenaar geboren en kwam als planter naar Suriname, waar hij rechter in de hoven van civiele en crimineele justitie en raad van politie werd. Bovendien was hij kerkmeester in de divisie Commewijne. Raad van politie werd hij op 23 Januari 1725. Hij overleed te 's-Gravenhage en werd daar in de Kloosterkerk begraven den 26sten Februari 1761. Hij was in de Beneden-Commewijne op 20 Januari 1722 gehuwd met Geertruida van Vheelen, dochter van den planter-raadsheer in beide hoven, die kinderloos overleed op 8 Augustus 1731, waarna hij op 3 Februari 1743 hertrouwde met Sara Pichot, dochter van Daniel, raadsheer en raad in de drie Hoven, en Sara (de) Swart. Zij was op 7 October 1717 te Paramaribo gedoopt en overleed te 's-Gravenhage, waar zij naast haar echtgenoot werd begraven. Daniel Pichot, 18 October 1677 te Bergerac geboren, hertrouwde na den dood van zijn echtgenoote op 18 April 1728 met Catharina Marcus. weduwe van den raadsheer Willen Pedy (zie bij Hanso). Met tal van andere invloedrijke families is de familie Schas vermaagschapt

[1]) P. F. Roos, ***Surinaamsche Mengelpoëzie***, 1804, blz. 152.
[2]) De naam werd in Suriname vernederlandscht tot Groenewoud.

geweest, als Roepel, Fontane, De Vree en Kuvel. Maria Schas, zuster van François, huwde met Jacques Saffin; hun broer Roeland overleed ongehuwd te Paramaribo.

De kleinzoon van François is Daniel François, die weer naar Suriname vertrok, huwde daar met Juliana Andreza Roepel, weduwe van Jan Kuvel, dochter van den raadsheer Jan en Anna Fontane, en werd eveneens raad en rechter in de drie hoven, heemraad in verschillende districten en gecommitteerde over de zaken van de gezamenlijke stammen der bevredigde Boschnegers. In het midden der 19de eeuw overleed hij te Utrecht. Hij was de laatste van zijn geslacht, die in Suriname woonde. De namen Roepel en Marcus bleven daar voortleven onder eenige kleurlingen, hetgeen niet bewijst, dat zij afstammelingen van de genoemde families waren, want dikwijls namen slaven van de plantages de namen der meesters aan. De bovengenoemde plantages zijn gesloopt, verlaten of verkaveld.

23. *Jan Koirie.* Deze naam voor de plantage Geyersvlijt is dikwijls ten onrechte afgeleid van het woord kuieren, hetgeen onjuist is. Johan Christiaan Geyer, geboren in Groszs Rudestedt in het vorstendom Eisenach op 19 Juli 1751, kwam op 17-jarigen leeftijd als militair in Suriname, huwde 23 Juni 1775 met Anna Ester Pinsbergen, geb. Zollern en overleed daar op 5 Juni 1823 na een verblijf van 55 jaren in zijn tweede vaderland (zie zijn grafzerk no. 406 in de Ned. Leeuw). Zijn zoon Jan Hendrik, te Paramaribo op 8 Juni 1785 geboren, overleed 11 Juni 1814. Hij was kapitein der 4de burgercompagnie te Paramaribo en gezworen klerk ter gouvernements-secretarie (zie zijn grafzerk no. 405 N.L.). Zijn dochter Anna Catharina, 5 November 1795 te Paramaribo geboren, huwde 9 Juni 1811 met Carl Ludwig Weissenbruch, geb. te Berghem in Waldeck, raad van politie en crimineele justitie, en na diens overlijden met Didrich Jansen Eyken Sluyters, lid van den kolonialen raad (zie zijn grafzerk no. 403 N.L.). In 1837 staat deze als eigenaar van plantage Geyersvlijt aangegeven. De planter E. J. Bartelink, die in 1914 een aardig werkje uitgaf *Hoe de tijden veranderen*, deelt mede, dat hij in de plantagepapieren op Geijersvlijt het paspoort van den eersten Geijer heeft aangetroffen [1]).

24. *Sandiki* is de negernaam van de suikerplantage Roosenburg in Boven-Commewijne, eens het eigendom van de familie Van Sandick, een der oudste en meest invloedrijke kolonisten-

---

[1]) Blz. 83.

families in Suriname, waarvan de bekendste zijn Gerbrand, Johan en Nicolaas. Ook de koffieplantage Mon Byjou aan de Boven-Cottica was eigendom van de Van Sandicks. Twee zoons van Johan van Sandick en Abigaël Schaghen vertrokken uit hun geboorteplaats Wijk bij Duurstede naar Suriname. Gerbrand, geboren 20 Januari 1660, overleden te Paramaribo 17 Februari 1702, was 1ste gecommitteerde der W.I. Compagnie in Suriname, burgerkapitein en raad van civiele justitie. Hij trad 22 Mei 1700 te Paramaribo in het huwelijk met Judith Breton, geboren in Gardonne (dep. Guyenne). Zijn beide zoons waren Johan, ook wel Jean genoemd, 25 Februari 1701 te Paramaribo geboren, raad in het hof van politie en crimineele justitie, op 21 April 1731 in de plaats van François Schas gekozen, provisioneel raad-fiscaal en gecommitteerde tot het gouvernement-generaal in Suriname. Hij huwde te Paramaribo op 9 Mei 1725 met Marie Droilhet, te Paramaribo geboren op 14 Mei 1702. In 1742 verliet hij de kolonie en vestigde zich als rentenier te 's-Gravenhage, waar hij een huis op het Spui bewoonde. Hij overleed aldaar 30 Maart 1745. Zijn echtgenoote was hem 7 October 1744 voorgegaan. Hun te Paramaribo op 16 October 1727 geboren zoon Johan Alexander, die 15 April in Den Haag overleed, was gedeputeerde ter Staten-Generaal, bewindhebber der W.I.C. en lid van de Staten van Friesland. De 2de zoon van Gerbrand, eveneens Gerbrand geheeten, werd op 5 Maart 1702 te Paramaribo geboren 16 dagen na het overlijden zijns vaders. Hij huwde aldaar in 1727 met Johanna van der Meulen. Ook hij was raad van civiele justitie en overleed in 1731. Zijn eenigst kind Gerbrand overleed op 13 Juni 1737 op 6-jarigen leeftijd te Paramaribo. Diens grafzerk ligt in de Hervormde kerk (no. 42. NAV.).

(Slot volgt.)

DE HERKOMST EN DE BETEEKENIS VAN SURINAAMSCHE PLANTAGENAMEN

II (*Slot*)

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ.

Na het overlijden van Gerbrand in 1702 huwde zijn weduwe op 17 Juli 1706 te Paramaribo met Samuel Bernardeau. te Fontainelle (comté en Poitou) geboren. Aangezien Bernardeau op zijn huwelijksdag ernstig ziek was, trouwde ds Saurin hem, volgens de kerkregisters, te zijnen huize in tegenwoordigheid van talrijke getuigen. Uit dit huwelijk is een dochter Judith geboren. De tweede, uit Wijk bij Duurstede naar Suriname vertrokken, zoon van Johan was Jacob, 12 October 1644 geboren en 2 April 1694 te Paramaribo overleden, „naer dat Syn Ed, omtrent aght dagen daer te lant was geweest". Hij was gehuwd op 17 November 1678 met jonkvrouwe Agnes Ploos van Amstel. Jacob was 2de gecommitteerde der W.I.C. in Suriname. Uit hun huwelijk was Allarda Hillegonda 10 Dec. 1679 te Wijk bij Duurstede geboren, die in Suriname op 24 Maart 1700 huwde met Joan Muenixc uit Middelburg, raad in de drie hoven van politie, crimineele en civiele justitie en burgerkapitein. Tevens was hij provisioneel raad-fiscaal. Hun kinderen stierven jong of keerden naar Nederland terug. De andere dochter, Abigaël Agatha, 19 Maart 1682 in Wijk bij Duurstede geboren, overleed in Suriname in 1714, als echtgenoote van Gerard de Vree, eveneens raad in de drie hoven en burgerkapitein, weduwnaar van Emilie Regina Broen. Nicolaes, een zoon van Jacob, 9 Augustus 1683 te Wijk bij Duurstede geboren, werd ontvanger te Paramaribo en commissaris van Kleine Zaken. Hij huwde aldaar 10 December 1710 met Anna Henriette Neale, dochter van Jan Neale, de vader van graaf S. L. de Neale, en Anna Verboom. Anna Henriette was 29 December 1691 in Suriname geboren en overleed 3 Juni 1730.

Nicolaas was eigenaar van plantage Aurora en verkreeg onsterfelijken roem door zijn pogingen tot het kweeken van koffiestekken. Hij was de eerste, die in Suriname gekweekte koffie als proefje op 2 Sept. 1718 met het schip „De Vrijheid", schipper Jan Schouten, aan de directeuren te Amsterdam verscheepte. Zie verder bij 5. Anso. Nicolaas had twee dochters Agnes Anna, met dr. Pieter Buteaux gehuwd, en Geertruyda Jacoba, „die door den hand des almachtigen" bezocht was.

Voorts nemen wij hieronder enkele bijzonderheden op van plantages, welke den naam van den eigenaar dragen, van plantages die namen bezaten, aan bijzondere karaktereigenschappen van den eigenaar ontleend, en van plantages, welker namen op planten, vruchten, dieren enz. betrekking hebben of op een geschiedkundige bijzonderheid slaan.

25. Over den naam *Combé*, gegeven aan de gronden van de voorstad Zeelandia te Paramaribo tot de redoute Purmerend, is veel verschil van meening geweest. Teenstra noemde dezen een ouden Indiaanschen naam; pater Rikken een negernaam. Maar ten slotte is gebleken, dat de naam een oorspronkelijke familienaam is, toebehoord hebbend aan Nicolaas Combé, die met Abraham Crynssen in 1667 naar Suriname kwam en door dezen op 23 Juni van dat jaar tot secretaris van den commandeur en den krijgsraad werd aangesteld, en een maand later, op 23 Juli tot „commys van magazijnen van vivres en amonutie van oorloge". Hij was gehuwd met Anthoinette Douterlan, als lidmaat van de Hervormde gemeente te Paramaribo in 1692 ingeschreven. Zij hertrouwde na zijn dood, op 29 September 1692 met Johannes van Dijk. Volgens Hartsinck was het huis van den bevelhebber der bezetting geheel van steen en weleer de woning van den eersten commies van de W.I. Compagnie Combé. In 1669 werd er een instructie vastgesteld „voor degene die gestelt is om de uijt- en inkomende schepen te visiteeren" en daartoe Nicolaas Combé aangewezen (Pol. Notulen 15 Maart). In 1690 wordt hij als kerkmeester der Hervormde gemeente vermeld, ten minste in dat jaar doet hij als zoodanig een voorstel aan het hof, dat op 8 April besluit, dat van ieder van Suriname vertrekkend schipper met zijn schip of bark ƒ 5.— in plaats van aan de armen, aan hem (Combé) als kerkmeester zal moeten worden betaald. De armenkas was blijkbaar goed voorzien. Combé werd 28 December 1690 tot commissaris van de desolate boedelkamer gekozen. De gron-

den van de eerste buitenwijk van Paramaribo worden in 1830 Combé genoemd; zij waren in 1799 bebouwd. In het Rijksarchief is een plan van de voorstad Combé van den luitenant-ingenieur A. H. Hiemcke [1]) uit het jaar 1796 (no. 1717). Men sprak in 1798 van Combeesgracht (*Surinaamsche Almanak*) Er is in Paramaribo een Groote en een Kleine Combé.

Hoe luchtig, hoe gezond, Combé, zijn uwe dreeven!
'k voel hier de zaligheid van 't land in mij herleven [2]).

26. De plantage *Felix* ontleent haar naam aan den heer Johan Felix, geboren in Anhalt Serbst, die op 21 Juli 1752 huwde met Petronella Geertruyda Oudenrogge, in Suriname geboren. Hij was met de kolonisatie van De Bussy in Suriname gekomen, werd raad van civiele justitie en maakte groote winsten met den aanplant van katoen op zijn plantage, ofschoon die plant zelfs op de meest dorre en magerste gronden groeit. Hij was een man van veel doorzettingsvermogen en onvermoeibaar.

27. *Jan Houttuin* gaf zijn naam aan een plantage in de Para. Hij was in 1766 adelborst in de compagnie van Jacques Roulleau. Uit Hoorn in Suriname gekomen, huwde hij aldaar in de Luthersche kerk op 30 Mei 1765, oud 24 jaar, met Maria Magdalena Janssen. Zij was gereformeerd en in Suriname geboren. In 1775 wordt hij als president-ouderling van de Luthersche kerk genoemd. Zijn plantage in de Para werd een redoute, en werd als zoodanig later verlaten.

28. Willem Hendrik baron Piek van Zoelen en Brakel gaf zijn naam aan de plantage *Zoelen*. Hij werd in Juli 1752 in het fort Zeelandia gevangen gezet zonder opgaaf van redenen. In 1732 was hij met Johanna van Aerssen gehuwd, een dochter van den admiraal François van Aerssen, commandeur van de Duitsche orde, als afgevaardigde in de ridderschap van Gelderland gecommitteerd in de Staten-Generaal.

29. Lijkt het op het oog, dat de plantage *Boxel* haar naam ontleent aan de plaats Boxtel in Nederland, toch is zulks niet het geval. Zij werd aangelegd door Maria Magdalena van Gelre, weduwe van den kapitein in het Staatsche leger André Boxel en in 1733 [3]) geïnventariseerd. De plantage behoorde aan haar en haar zwager, den gouverneur mr. Paulus van der Veen.

[1]) Albrecht Helmuth Hiemcke, 1ste luit. der genie, kwam in 1790 in Suriname en overleed te Paramaribo 16 April 1839, oud 69 jaar.

[2]) *Surinaamsche Mengelpoëzie*, 1804, blz. 168.

[3]) *D.W.I.G.*, 3de jrg, 1921, blz. 325; 4de jrg, 1922, blz. 53.

30. De plantage *Nijd-ten-Spijt* heette aanvankelijk Grand-Plaisir, waarvan F. L. W. Grand die in 1762 overleed, de aanlegger en eigenaar was. Hij was met Maria Suzanna Duplessis gehuwd, die op 10 Maart 1739 te Paramaribo geboren was en aldaar 6 October 1795 overleed. Zij was de dochter van mr. Salomon Duplessis [1]) en Johanna Margaretha van Strijp en had den woeligen en heerschzuchtigen aard van haar vader en heeft als hoofd van de „Cabale" tegen Mauricius een treurige vermaardheid verworven. Na het overlijden van Grand hertrouwde zij met J. F. Stolkert, stiefzoon van den gouverneur Jan Nepveu, die met diens moeder, de weduwe Stolkert, eigenares van de plantage Hecht en Sterk, was hertrouwd. Op haar grafzerk in de Hervormde kerk van Paramaribo staat gebeiteld: „Eindelijk ben ik tot rust gekomen". Na den dood van Grand wijzigde zij uit pure kwaadaardigheid den naam van de plantage Grand Plaisir in Nijd-ten-Spijt, om een plantage-eigenaar aan de overzijde nl. Samuel Paulus Pichot te ergeren (zie 9).

Mr. Salomon Duplessis, secretaris van den gouverneur Van de Schepper was gehuwd met de rijke weduwe Pichot, wier eigennaam was, Johanna Margaretha van Strijp, eigenares van de plantages Penoribo, Siparipibo, La Paix en De Hoop. In 1741 werd hij raad van civiele justitie en in 1745 van politie en crimineele justitie. Over hem leze men de *Receuil van Egte stukken door Salomon Duplessis tegen mr. J. J. Mauricius*, Amsterdam, 1752 (5 deelen).

31. *Andre Njam Joe Oppo* is de Negerengelsche naam voor plantage Frederikslust in de Warappakreek. Dit beteekent: André eet je op. Eigenaar was Jan Frederik André, geboren in 1732 in Neuwith. Hij werd in 1778 raad van politie en crimineele justitie, en was gehuwd met Anna van Bijland, die in 1752 te Giesendam geboren was. Deze Anna van Bijland was te voren gehuwd geweest met Jean Nicolas [2]) en met Albertus Jacobus Wiltens. De zoon van Jan Frederik, geheeten Pieter Martinus, te Paramaribo geboren en 6 Augustus 1797 op Frederikslust overleden, vereenigde de namen André en Wiltens. De naam Andre njam joe oppo duidt aan, dat hij een lastig mensch moet zijn geweest.

32. *Malabatrum*. De plant van dien naam, afkomstig van de kust van Malabar, komt ook in Suriname voor. In het Neder-

[1]) Alsvoren, 23ste jrg, 1941, blz. 270/1.

[2]) Nicolas is een achternaam.

landsch noemt men het blad Indiaansch blad. Het riekt als kruidnagel. De vrucht is rond als een erwt, zuur en geurig van smaak. Jan Wreesman noemde zijn plantage aldus. Te Paramaribo komt een straat van dien naam voor.

33. De Negerengelsche naam *Dri Aranja* voor plantage Monitor laat zich, naar te vermoeden is, verklaren, doordat bij het voorbijvaren drie sinaasappelboomen een aanwijzing ter herkenning waren.

34. Dat de plantage St. Eustatius *Baboen* genoemd werd, is te verklaren uit het aantal apen, dat daarop voorkomt. Brulaap is in het Negerengelsch baboen.

35. Zoo wordt de plantage Kortenduur *Baboentrie* genoemd, d.i. apenboom. De baboontrie is een boomsoort, welke als timmerhout wordt gebruikt; zij kwam op genoemde plantage veel voor.

36. *Boekoe* is een negerwoord voor plantage Leonsberg, de laatste plantage op den weg van Paramaribo naar zee langs de Surinamerivier. Hier was een Boschnegerdorp, waarvan de naam beteekende, dat het eerder tot stof zou vervallen, dan door de blanken worden veroverd. Een Europeesch legercorps onder kapitein Mayland, bijgestaan door het korps vrije guides onder luitenant De Friderici (den lateren gouverneur) tastte hier de marrons aan, die door den neger Baron, bijgestaan door zijn wreeden adjudant Jolicoeur werden aangevoerd, en richtte een vreeselijk bloedbad aan. De overwinning op het dorp Boekoe op 17 September 1772 werd op Zondag 27 September in de kerken in Suriname plechtig herdacht. In 1837 was A. de Leon eigenaar van de plantage, en gaf haar zijn naam.

37. *Wolffenbuttel*, Eigenares van dezen grond was in 1798 de boedel Hatterman. In 1737 wordt vermeld een „coffiegrond Wolffenbuttel aan het reypad". Op den 27sten Maart van dat jaar werd aan Willem Daems een erf afgestaan in de „Waagenstraat beginnende aan de hoek van 't rijpad aan den koffiegrond „Wolffenbuttel". Het is vreemd, dat deze naam hier met 2 letters f gespeld wordt, terwijl de hertog van Brunswijk Wolfenbuttel, die in 1764 het ontwerp samenstelde voor de expeditie tot demping van den slavenopstand in Berbice, zijn naam met één f spelt.

38. *Vreeland*. Deze plantage ontving haar naam van de familie De Vree. Gerard of Gerrit de Vree, zoon van den commandant van Arnhem, Dirk en van Ermgard Helena Tulleken, kwam uit Arnhem in Suriname, legde 21 Maart 1706 belijdenis in de Hervormde kerk af. Hij was 20 Mei 1705 gehuwd met Emilie Regina Broen, weduwe van Adriaan de Graaf, te Amsterdam geboren,

en na haar overlijden, op 9 October 1708, opnieuw in het huwelijk getreden met Abigäel Agatha van Sandick (zie bij Sandiki 24). In 1713 werd hij raad van civiele justitie en in 1727 raad van politie en crimineele justitie. Hij was burgerkapitein in de Beneden-Commewijne en eigenaar van de plantages Vossenburg en Wayampibo; hij overleed in 1726.

Zijn broer Wijnand kwam met attestatie van de Hervormde gemeente tegelijk met Sara Swart en Nicolaas van Sandick uit Arnhem op 16 September 1708 te Paramaribo aan. Hij was 13 Augustus 1705 gehuwd met Esther Espessel, weduwe van Pierre Chevallier, te Monpellier in Languedoc geboren. Voorts woonde er in Suriname nog Nalida de Vree, die met Adriaan Bloos gehuwd was.

39. *Sommelsdijk.* Het fort gelegen aan de samenvloeiing van de rivieren Cottica en Commewijne heette aanvankelijk fort Commewijne. Tot den aanleg daarvan werd 7 Maart 1685 in een vergadering van raden van politie besloten. Bij den aanleg van fort Nieuw-Amsterdam werd het in 1747 verlaten. Later komt die naam als plantage voor. Er was toen een chirurgijnsetablissement op gevestigd. De directeuren van de Societeit hadden bij brief van 29 Mei 1688 aan den gouverneur Van Aerssen van Sommelsdijck kennis gegeven, dat men besloten had het fort zijn naam te schenken. Dien brief kreeg de gouverneur niet meer in handen. Op 19 Juli 1688 werd hij vermoord. De grond kwam later in handen van de Herrnhutters (Evangelische Broedergemeente) en het etablissement werd het uitgangspunt eener uitgebreide werkzaamheid der zending op de omliggende plantages; in 1817 werd het opgeheven. In het Negerengelsch heet Sommelsdijk nog steeds Arnitri (Herrnhutter).

De gouverneur schreef zijn naam met ck, het fort, later de plantage, werd met een k geschreven.

BIJLAGE I.

De cursief gedrukte namen zijn afzonderlijk behandeld.

PLANTAGENAMEN GENOEMD NAAR NEDERLANDSCHE PLAATSNAMEN.

Alkmaar
Amsterdam
Arnhem
Bergen op Zoom
Bloemendaal
Breda
Breukelerwaard
Den Briel
Brouwershaven
Crommenie
Cuylenburg
Domburg
Dordrecht
Dwingeloo
Egmond
Geertruidenberg
Gelderland
's-Gravenhage [1])
Groningen
Groningerland
Haarlem
Katwijk
Laarwijk
Leiden
De Lemmert
Leyerdorp
De Maasstroom
Munnikendam
Naaldwijk
Overtoom
Poelwijk
Purmerend
Rotterdam
Rozenburg
Scheveningen
Schoonauwen
Sommelsdijk
Utrecht

[1]) Plantage 's-Gravenhage in de Perica heette vroeger Rozendael en behoorde aan Andries Seiffert, genaamd Wossink, die als gereformeerd officier op 20 Juli 1730 in Suriname kwam, raad van politie en crimineele justitie en raad van civiele justitie werd. Hij huwde met Maria Anna Lemmers, dochter van Jacob en Johanna Sorgdragers, geboren 18 Januari 1705, overleden 28 Juli 1789. Wossink overleed in 1746. Op de grafzerk van Maria Wossink-Lemmers, liggende op plantage 's-Gravenhage lezen wij:

Hier rust een Weduwvrouw
Van meer dan veertig jaaren
En meer dan tachtig jaar
Gesteegd in ouderdom
't Was al geen voorspoed.
die Marie is wedervaaren.
Neen wandelaar zij voelde ook zielsmart van alom
dan zag zij keer op keer haar lieve panden sterven
zij leefd en stierf tot Heil van Bedloo's drie paar Erve.

Mevrouw Wossink was eigenaresse van het huis hoek Gravenstraat en Plein te Paramaribo, waarin thans de gouvernements-secretarie is gevestigd. Bedloo's drie paar erven waren de zes kinderen, die de plantage „De zes kinderen" bezaten. Alida Maria Wossink, haar dochter, geboren in 1733 overleed in 1785. Zij was drie malen gehuwd: 1ste met Christiaan de Nijs, 2de met J. W. G. van Meel geb. 1 Mei 1740 overleden 20 Juli 1771 ((no. 72 N.L.), 3de met Everhardus Jacobus Coetzee op 27 Augustus 1773, geboren in Amsterdam in 1743, overleden in 1784. Haar dochter uit het huwelijk van De Nijs, Anna Maria, geboren 1749, huwde 31 October 1765 met Willem Bedloo, geboren 21 October 1734, overleden 24 October 1785, zoon van Guilliam uit Middelburg, wonende in de Perica, raad van politie en crimineele justitie en civiele justitie en Margaretha Bodisco, weduwe van Isaac van Beek, geboren te Amsterdam. Bedloo is een der oudste kolonistenfamilies in Suriname. Margaretha Bedloo-Bodisco hertrouwde 28 Maart 1694 met Quiryn van Thuijnhuysen, raad fiscaal.

Valkenburg
Venloo
Vlaardingen
Voorburg
Zoelen

DUITSCHE PLANTAGENAMEN:

Altona
Badenstein
Berlijn
Bremen
Brunswijk
Charlottenburg
Duisburg
Duringen
Frankfort
Halle in Saxen
Hamburg
Hannover
Hildesheim
Kleinhausen
Koningsbergen
Lunenburg
Maagdenburg
Mannheim
Munchenstein
Oldenburg
Philipina's Ruhe
Saltzhagen
Saxen
Schmalkalden

ENGELSCHE, SCHOTSCHE EN IERSCHE PLANTAGENAMEN

Barclay
Belladrum
Botany Bay
Bucklebury
Burnside
Cardrospark [1])
Clyde
Diamond
Fairfield
Friendship
Gleasander
Glocester
Good Intent
Greenfield
Hague
Hamilton
Hampton Court
Hazard
Hope
Inverness
John
Kent
Leadshall
Leasowes
Liverpool
Locharber
Londonderry
Longmay
Mary's Hope
Nursery
Oxford
Paradise
Rose Valley
Sealand
Smithfield
Thyronne
Totness
Union
Walton Hall
Windsor Forest

FRANSCHE PLANTAGENAMEN:

Mon Affaire
La bonne Amitié
Argent Court
L'Aventure
Beaulieu
Belair
Bel à Soir
Bellevue
Bergerac
A la Bonne heurre
Mon Byjou
Bon Aventure
La Campagne
Charprendre
Châtillon
Concordia
La Confiance
Le Contentement
Crêvecoeur
Mon Désir
Diligence
Mon Divertissement
L'Embarras
L'Espérance
La Félicité
Gage d'Amour
St. Germain
Hermitage
L'Inquétude
La Jalousie
Languedoc
La Liberté
Marseille
Le Mât Rouge
Merveille
Montauban
Montpellier
Non Pensé
Perou
La Persévérence
Peu et Content
Picardie
Plaisance
Mon Plaisir
Ponthieu
La Poule
La Prévoyance
La Prospérité
La Providence
Rac à Rac
Remoncour
La Rencontre
La Ressource
Ma Retraite
La Révolution
La Sangsue
La Simplicité
La Singularité
La Solitaire
La Solitude
Sonette
Mon Sort
Mon Souci

[1]) Alexander Ferrier, geboren in Cardross (Dunbarton, Schotland) 23 Februari 1789, overleed op 20 April 1848 en noemde zijn plantage in Nickerie Cardrosspark.

Téméraire
Tourtonne
Tout lui Faut
La Tranquilité
Mon Trésor
Va comme je te pousse
Vide Bouteille;
La Volonté

BELGISCHE PLANTAGENAMEN:
Waterloo

ITALIAANSCHE PLANTAGENAMEN:
Boa Vista
Livorno [1])

LEVANTSCHE PLANTAGENAMEN:
Levant

NEDERLANDSCH-INDISCHE PLANTAGENAMEN: Batavia, Java

NOORD AMERIKAANSCHE PLANTAGENAMEN:
Boston, Louisiana

BOHEEMSCHE PLANTAGENAMEN: Praag

POOLSCHE PLANTAGENAMEN; KLEIN POLEN.

RUSSISCHE PLANTAGENAMEN:
Petersburg

SPAANSCHE PLANTAGENAMEN: Toledo

WEST-INDISCHE PLANTAGENAMEN:
Antigua
Barbados
Caracas
Curaçao
St. Eustatius
St. Domingo
Guadeloupe
Porto Rico
Porto Bello

ZWITSCHERSCHE PLANTAGENAMEN:
Zwitserland

NEGERENGELSCHE NAMEN: Awarra Passi, Bakra-Massanga, Boekoe, Pina-Pina

ABSTRACTE PLANTAGENAMEN:
Beproefde Vriendschap
De Beproeving
Bijgeluk
Bijgeval
Broederschap
Broedersgift
Broedershoop
De Dageraad
De Dankbaarheid
De Eendracht
Eenzaamheid
Einde Rust
Elk het zijn
Fortuin
De drie gebroeders
De twee gebroeders
Mijn Geluk
De vier gezusters
Goed accoord
Goede Hoop
Goede Intentie
Goede moed
Goede onderneming
Goede verwachting
Goede Vrede,
Goede vriendschap
Goed succes
Goed uitzigt

---

[1]) Filippo Carlo Casali, een Italiaan, in Livorno geboren, noemde zijn plantage naar zijn geboortestad. Hij was raad van politie en crimineele justitie en overleed 21 Januari 1824, oud 59 jaar. Hoe hij zich in zijn nieuw vaderland bemind had gemaakt, blijkt uit het opschrift van zijn grafzerk in den Nieuwen Oranjetuin (no. 411. N.L.).

Hier onder rust een vriend wiens trouw
De sterkste proeven heeft gegeven.
Hij stierf en dompelde in rouw
Hen, in wier harten hij blijft leven.

Op Combé had Casali een lusthof aangelegd, waar druiven, vijgen, sinaasappelen, Hollandsche appelen en peren groeiden en een groote verscheidenheid van bloemen. Dat was in den tijd, dat men uit den vreemde, vruchten- en bloemenzaden liet komen, zooals de commissaris Van den Bosch de zaden van avocaat, kaneel, pomme(de)cythère, pompelmoes, zuurzak, marcousa en sapotille naar Suriname bracht en de gouverneur-generaal De Veer op zijn buitenplaats Stroomzigt op Combé tal van vreemde vruchtboomen en gewassen plantte, uit Cayenne afkomstig.

Goudmijn
De Guinesche vriendschap
Haast U langzaam
Harmonie
Hecht en sterk
Heemlust
De Herstelling
Hofwijk
De Hoop
Mijn Hoop
Mijn Hoop en Celle
De Hulp
Huwelijkszorg
De twee Kinderen
De vier kinderen
De zes Kinderen
Kindersdeel
Klein hoop
Kleine verwachting
Kortenduur
Kortevreugd
Landlust en twistlust
Langmoedigheid
Leijdenshoop
Leijenhoop
Liefdenshoek
Liefdenshoop
Lust en Rust
Lustrijk
Lust tot Rust
Meerzorg
Mijnhulp
Mijnzorg
Misgunst
Mislukt Bedrog (heette vroeger Jeruzalem)
Moed en Kommer
Moederszorg
De Morgenster
De Morgenstond
Nieuwe Aanleg
Nieuwhoop
Nieuw Meerzorg
Nieuwgrond
Nieuwrust
Nieuwstar
Nieuw Vermaak
Nieuw Wederhoop
Nieuw Weergevonden
Nieuw Welgetroffen
Nieuwzorg
Nijd ten Spijt
Nimmerdor
Nimmerrust
Nooit Gedacht
Nooit Volmaakt
Nut en Schadelijk
De Onderneming
Ongegund
Ongelegen
Onverdacht
Onvergenoegd
Onverwacht
Oostrust
Oostwaard
Ouderszorg
Overbrug
Patientie
De Resolutie
Rustenburg
Rust en Werk
Rustlust
Rustveld
Schoonoord
Somersorg
Sorgvliet
Spijtige Bakkes
Standvastigheid
Toevlucht
Twijfelachtig
Uit en t'Huis
De Uitkijk
De Uitvlucht
Vaderszorg
Mijn vermaak
Vertrouwen
De Verwachting
Visschershaven
Visscherszorg
Vlugt en Trouw
Vlijt en Trouw
Voorgrond
Voorzorg
De Vrede
Vredenslust
Vriendsbeleid
Vriendslust
De Vrijheid
Vrouwenvlijt
De Waakzaamheid
Wederzorg
Welgelegen
Welbedacht
Welgemoed
Welgevallen
Welgevonden
Weltevreden
Zeldenrust
Zonderzorg
Zonhoop
Zorg en Hoop
Zorg en Rust
Zorg en Vrij
De Zuinigheid
De Zwarigheid

FANTASIENAMEN:
De vier Azen
Carthago
Ceres
Clevia
Concordia
Florentia
Gloria
Guldenvlies
Kwatta
Mocha
Monitor
Morea
Novar
Ostage
Practica
Phoedra
Phoenix
Pomona
Retiro
Saphir
Tempora

INDIAANSCHE PLANTAGENAMEN:
Accaribo
Acconiribo
Appecappe
Auca
Canawapibo
Caramapibo
Courcabo
Crawassibo
Jakkomombo
Makeriabo

Mapabo
Matuaribo
Mopentibo
Nakkarackibo
Onobo
Onoribo
Ornamibo
Ossembo
Palmeneribo
Penoribo
Potribo
Quamabo
Qwapibo
Rorac [1])
Schipibo
Siparipibo
Sinabo
Soribo
Surimombo
Timotibo
Topibo
Urapanica
Wayamoe
Wayampibo
Waycoribo

NAAR DIEREN GENOEMDE PLANTAGES:

Baboentri
Baboenhol
Bijenkorf
De gekroonde Pauw
Tijgerhol
Wolvenhorst

NAAR PLANTEN, VRUCHTEN, GRONDSOORT, VOEDSEL, WATER GENOEMDE PLANTAGES:

Akkerboom
Indigoveld
Leliëndaal
Klarenbeek
Malabatrum
Nieuwgrond
Peperpot [2])
Slootwijk
Tulpenburg
Waterland
Watervliet
Waterwijk
De Zonnebloem

BIJBELSCHE NAMEN:

AbigaëlsHoop-enLust
Berg Sinaï
Bersaba
Bethel
Bethlehem
Dothan
Ephraïmszegen
Ephrata
Goosen
Horeb
Libanon
Salem
Saron
Staf Arons in Egypte
Worsteling Jacobs

NAAR HET AMBT GENOEMDE PLANTAGE:

Gouverneurslust

NAAR HET ORANJEHUIS GENOEMDE PLANTAGES:

Nassau
Oranje
Oranjestein

NAAR PERSONEN (VOOR- EN ACHTERNAMEN) GENOEMDE PLANTAGES:

De Alyda [3])
Anna Catharina
Anna Elisabeth
Anna Maria
Anna'sburg
Anna'slust
Anna'srust
Anna'szorg [4])

---

[1]) In „Roo-Rac Bergzang" bezong P. F. Roos in zijn *Surinaamsche Mengelpoëzie*, blz. 12, deze plantage, waarop meer dan een eeuw later bauxiet in den heuvel gevonden werd. De profetische blik van Roos schreef reeds:

Wie weet of niet het geele goud
Uwe aderen is toebetrouwd,
Met keur van andere puikmetalen?
Wie weet wat nog uw schoot bevat?
En of gij niet een heimlyk pad
In u verbergt, om tot den Orcus neer te daalen?

[2]) Peperpot is een vischsoep met cassavebrood, sterk gekruid met cayennepeper (Negerengelsch peprepatoe). De daarbij gebruikte visch is de kwi-kwi. In Britsch Guyana noemt men peperpot, wat in Suriname casseripopot of kliekjespot heet.

[3]) De suikerplantage Aleyda in de Cottica werd aangelegd door mr. Johannes Aleydus Swaen met zijn stiefzoon J. C. Wolff Juliaans en ontving haar naam naar eerstgenoemde *D.W.I.G.* 25ste jrg, April 1943, blz. 118, noot 1.

[4]) Anna's zorg was genoemd naar Anna M. Thomas, † 1768, gescheiden echtgenoote van J. Godefroy.

Beekhuizen
Bleijendal
Bleijenhoop
Bleijenrust [1]
Boxel
Brouwerslust
Buys en Lust
Buys en Vlijt
Carel François
Carelburg
Carolina
Catharina Sophia [2]
Clemensburg
Clifford Kockshoven
Combé
Charlesburg
Constantia
Cornelia's gift
Crommelinsgift [3]
Elisabethshoop
Estherrust
Fackertshoop
Felix
Frederici's gift
Frederici's gunst [4]
Frederiksburg
Frederiksdorp
Frederikshoop
Frederikslust
Garcia'skamp
Geertruida Elisabeth
Geijersvlijt
George Hendrik
Gustaafsdaal
Halfhidelust [5]
Helena Christina
De vier Hendrikken
Heysvliet
Hooyland [6]
Houttuin
Hulshof
Jacobsdal
Jacobslust
Johanna
Johanna Catharina
Johanna Charlotte
Johan en Margaretha [7]
Johanna Maria
Johanna Petronella
Johannesburg
Johanneshoop
Johanneszoon
Karelburg
Karelsdeel
Kockswoud
Kuhlenkampsspruit
Labadieshoop
Lemmershoop
Lemmerskamp
Leonsberg
Leysner
Lodewijksburg
Magdalena'sburg
Maria Petronella
Margarethenburg
Maria'slust
Meulwijk
Meindershoop
Molhoop [8]
Moy
Nieuw Roeland
Philipsdal
Pietersburg
Pieterszorg
Rachelshoop
Rees en Crop
Reynsdorp [9]
Reynfort
Rheynberk
Robleskamp
Rosina

---

[1]) Voor de familie Bleij zie *D.W.I.G.* 24ste jrg., 1942, blz. 167.

[2]) Catharina Sophia, genoemd naar C. S. Bake, echtgenoote van Juriaan François de Friderici. *D.W.I.G.* 24ste jrg., 1942, blz. 179.

[3]) Crommelinsgift genoemd naar den gouverneur-generaal Wigbold Crommelin. *D.W.I.G.* 14de jrg., 1932/3, blz. 8.

[4]) Frederici's gift, gunst-en-burg genoemd naar den gouverneur-generaal De Friderici. *D.W.I.G.* 24ste jrg., 1942, blz. 179. Grafzerken N.L. 490, 524, 643, 645, 648, 649, 650–52, 655, 659.

[5]) Genoemd naar Andrew Anthon Halfhide, horlogemaker, een Engelschman, geboren te Waltham (Essex) 28 Maart 1743, overleden te Paramaribo 10 September 1824, die in Suriname raad van politie en crimineele justitie werd. Onder het Engelschsche bewind van gouverneur Pinson Bonham verzette hij zich op beleedigende wijze in de vergadering van 31 Mei 1813 tegen de contrôlemaatregelen, welke John Bent, als curator, tegen de verhypotheceerde plantages wilde nemen (proclamatie van 15 Mei 1813), waarop de gouverneur hem schorste en de vergadering sloot. (No. 22/23 N.L.).

[6]) David de Hoy was vaandrig in 1749, later luitenant bij de burgerofficieren te Paramaribo (Grafzerken N.L. no. 199/200 en no. 68 NAV.).

[7]) Zie Knoffroe no. 7, blz. 153.

[8]) No. 60 N.L.; No. 81. NAV.

[9]) No. 40, 552/53 N.L. Andreas Reynsdorp was gehuwd met Eliz. Johanna Lemmers en eigenaar van plantage Nut en Schadelijk.

Rouxgift [1])
Sarah
Sarah Maria
Sara'slust
Schaapstede
Sommelsdijk
Sophia'slust
Spieringshoek
Sporksgift [2])
Stolkertsijver
Stolkertsvlijt [3])
Stolkwijk
Susanna'sdaal
Theodora Susanna
Des Tombesburg
Tourtonne
Visscherszorg
Vlammenburg
Vredenburg
Vreeland
Vriesenburg
Vrieshoop
Westphalenshoop
Wijkslust
Wijnbergenlust
WilhelminaCatharina
Wilkensrust
Willemsburg
Willemshoop
Willemstad
Wolffenbuttel
Wolffs Capourica
Wolffsijver
Wrieddijk [4])
IJvertshoop
Zoelen

BIJLAGE II

Indeeling van Surinaamsche plantagenamen naar de Negerengelsche namen.

De cursief gedrukte namen zijn afzonderlijk behandeld.

NAAR EIGENNAMEN (spelling Focke)
Alderad – Sténbergi – Steenberg [5])
Alkmaar – Goedoefrou – *Godefroy*
Alsimo – Oehlers – Oehlers [6])
Anna Catharina – Van Omroe – Van Ommeren [7])
Anna Elisabeth – Labadi – Labadie [8])
Anna's zorg – Goedoefrou – *Godefroy*
Arendsrust – Di Lósi – Des Loges
Argent Court – Dumaré – Des Marets
L'Aventure – Brouroe – Brouwer[9])
Badenstein – Vógtoe – Voigt

[1]) Jacques Roux woonde in het hoekhuis Groote Combé en Gravenstraat, thans het gebouw van de Staten.

[2]) Zie *D.W.I.G.*, 24ste jrg., 1942, blz. 176.

[3]) De raad van politie en crimineele justitie Stolkert woonde in het huis hoek Waterkant en Plein, dat in zijn tijd een huurwaarde van *f* 1000.— had. Isaac Stolkert was kapitein bij de burgerofficieren in Beneden-Commewyne.

[4]) Frans Laurens Wried overleed 16 October 1744. Hij was gehuwd met een juffrouw Crafford. Zijn weduwe hertrouwde met Jan Pieterse Visser, daarna met Adam Lodewijk baron Van Wangenheim, sedert 1756 raad van politie, kapitein-adjudant van generaal Von Spörke, kamerheer van den koning van Pruisen. Hij vestigde zich blijvend in Suriname en was eigenaar van de plantages Rorac, Klaverblad, Sardam, Jagersburg en Heemlust. Zie noot 1, blz. 171.

[5]) Was kapitein bij de burgerofficieren in 1749. No. 181, 182, 185 NL.

[6]) No. 208, 211 N.L.

[7]) No. 94, 95, 110, 524 en 752 N.L.

[8]) No. 31 N.L. Voor Labadie Roulleau zie No. 44, 234, 235, 236 en 237 N.L.

[9]) Marcellus Brouwer, in Suriname geboren op 21 Maart 1767, huwde oud 29 jaar met Susanne Elisabeth Winne, oud 32 jaar, weduwe van mr. N. Lemmers. No. 530 en 658 N.L.

Barbados – Skassi – *Schas*
Beninenburg – Hattriman – *Hatterman*
Bergerac – Koederki – Couderc [1]
Berthouds'lust – Krein – Klein
Blokkenbosch – Brókoe – Blok [2]
Bijgelegen – Pikien Tesie – Texier [3]
Bijgeluk – Meinertzhagen – Meinertzhagen [4]
Byjou Mon - Di Péroe - Dupeyrou[5]
Bodenburg – Saffin – Saffin [6]
Breda – Lobreki – Lobbrecht [7]
Bredevoort – Saffin – Saffin
Breukelerwaard – Bigi Koederki - Couderc

[1] Etienne Couderc, zoon van Zacharias en Marie Pichot, raad van civiele justitie huwde 25 April 1745 met de dochter van gouverneur Temming, geboren 8 November 1726. Hij was de schoonzoon van mevrouw Audra. *D.W.I.G.* 23ste jrg. 1941, blz. 271. Mr. Isaac Couderc, ontvanger der Hoofdgelden, was geboren 27 Maart 1703 en overleed 28 Juni 1745. Hij was de schoonzoon van De Rayneval. No. 17, 44 NAV.

[2] Mr. Franciscus Blok was eigenaar van plantage Blokkenbosch. Hij was een schoonzoon van Jean Rocheteau. Blok werd 19 Nov. 1755 eigenaar van de plantages Echtenrots en Janslust, die hij Blokkenbosch noemde naar zichzelf en zijn echtgenoote Van den Bosch.

[3] Gouverneur van Suriname (1777–1783), tevoren raad-fiscaal. Zijn weduwe hertrouwde met François Gomarus, die de tweede persoon was, die van het Militair Hospitaal te Paramaribo administrateur was, raad van politie en crimineele justitie werd en boekhouder-generaal en tal van andere openbare bedieningen bekleedde.

[4] Het geslacht De Meinertzhagen is uit Keulen afkomstig. Gerrit, op 9 April 1682 aldaar geboren, werd in 1744 in den adelstand verheven tot lid der Heilige Roomsche Rijksridderschap. Johanna Elisabeth, de dochter van zijn zoonAbraham, geb. 1752 huwde in 1770 graaf Von der Lippe Biesterfeld. De eerste De of Van Meinertzhagen, die als provisioneel vaandrig en commies van het departement van oorlog naar Suriname ging, waar hij 14 December 1736 aankwam, was Anton Hendrik, geboren te Keulen in 1706. Hij had in Utrecht gestudeerd. Hij werd raad van civiele justitie. Zijn eenige zoon Anton Hendrik werd 21 April 1747 te Paramaribo geboren. Een ander familielid is eveneens naar Suriname gegaan, nl. Daniel, in 1675 te Keulen geboren. Diens zoon Jacob Daniel, was envoyé van de republiek aan het Russische Hof. Zijn zoon werd de schoonzoon van den gouverneur Jan Nepveu (1772). Hij was plantagebezitter en handelaar. In begin 1800 waren er verscheidene De Meinertzhagens in de rechterlijke macht in Suriname en als commissaris van politie. No. 753, 755, 756 757 N.L. en No. 9, 29 NAV.

[5] Pierre Dupeyrou, raad van crimineele justitie en kapitein van een burgercompagnie in Boven-Cottica, was geboren 2 Februari 1702 en overleed 3 Mei 1742. No. 18 NAV. Jacques Joseph Dupeyrou, geboren 12 Januari 1734, overleden 8 Juli 1738, (No. 30. NAV.). Maria Dupeyrou, geboren Couderc, echtgenoote van Jean Dupeyrou, raad van politie en crimineele justitie, geboren 21 Juni 1700, overleed 18 Juni 1742 (No. 44. NAV).

[6] No. 181, 185 N.L.

[7] No. 179, 197 N.L.

Broedershoop – Van Halm – Van Halm
Brouwerslust – Brouroe – Brouwer
Bruinendaal – Pardo – Pardo
Brunswijk – Penja – Penha.
Buys en Vlijt – Boisi – Buys
La Campagne – Robén – Robijn [1])
Campenburg – Lakroewa – De La croix[2])
De Canawappibo – Sneiman – Snijman
Charlottenburg – Pinassi – L'Espinasse [3])
Klein Charlottenburg – Van Omroe – Van Ommeren
Charlesburg – Krepi – *De Crépy*
Clemensburg – Pikien Kremensi – Clemens
Clifford Kockshoven – Kókoe – Kocqhoven
Crommelinsgift – Kokonàssi – *Caucanaś*
De Dageraad – Van Omroe – Van Ommeren
De Dankbaarheid – Berensi – Berrenger [4])
Des Tombesburg – Van der Werfi – Van der Werf [5])
Driesveld – Tesie – Texier
Duringen – Di Han – De Haan [6])
Dwingeloo – Reizigri – Reiziger [7])
Elisabethshoop – Kreinhansi – *Kleijnhans*
Elk het zijn – Trafassi – *Trévache*
Ellen – Troton – *Tourtonne*
L'Espérance – Droljétie – Droilhet [8])
Esthersrust – Skassi – *Schas*
Fairfield – Makintosoe – Macintosh
Frederici'sgift – Beersnijdri – Beeldsnijder [9])
Frederiksburg – Pinassi – L'Espinasse
Frederiksdorp – Knófroe – *Knöffel*
Gelderland – Pikien Wesfàri – Westfalen
St Germain – Di Hoi – De Hoy
Geyersvlijt – Jan Koiri – *Jan Geyer* [10])
Goede Vrede – Kastiljoe – del Castilho
De Goede Vrede – Patra – *Pater*[11])
De Goede Vriend – Bomontoe – Beaumont [12])
Goudmijn – Skassi – *Schas*

---

[1]) Zie De Labadisten in Suriname *D.W.I.G.* 8ste jrg. 1926/7, blz. 193.

[2]) No. 27 N.L. Voor La Croix Desouche No. 19. NAV.

[3]) Lespinasse of L'Espinasse No. 5, 55, 57 en 65 NAV.

[4]) Pierre Berrenger, gouverneur van Suriname 1803–1804. Zie noot 2, blz. 156.

[5]) No. 70, 82 NAV.

[6]) Jean Ysak of Isak de Haan († 4 Dec. 1777) was eigenaar van Somersorg, aan hem verkocht 25 Maart 1769 voor *f* 202.500.—, waarvan de aanlegger was Philip Carel Somers. De Haans weduwe hertrouwde met Hendrik Schill.

[7]) No. 153. N.L.

[8]) No. 63. NAV.

[9]) Mr. Wolphert Jacob Beeldsnijder Matroos, boekhouder-generaal, secretaris van het college van Kleine Zaken, gouverneur 1783/84, gaf in 1774 de eerste krant in Suriname uit (No. 764. N.L.) *D.W.I.G.* 20ste jrg. 1938, blz. 35.

[10]) No. 201, 399, 400, 403, 405, 406. N.L.

[11]) No. 62 NAV.

[12]) No. 731 en 732 N.L.

Groot Marseille – Jacobi – Jacoby [1])
Guadeloupe – Spierien – Spiering [2])
Halle in Saxe – Werfara – Westfalen
Harmonie – Kadérie – *Cadell*
Hecht en Sterk – Storkoe – Stolkert [3])
De Herstelling – Saffin – Saffin
Hildesheim – Jékri – Jeekel
Hofwijk – Krepsi – *Kreps*
Hooiland – Di Hoi – De Hoy
Jacobslust – Jakópoe – Jacobs
La Jalouzie – Patra – *Pater*
Johanna Charlotte – Pikien Vogtoe – Voogt
Johanna Maria – Spaan – Spaan [4])
Johannesburg – Halloi – Halloy [5])
Katwijk – Van Méri – Van Meel [6])
Klein Charlottenburg – Van Omroe – Van Ommeren
Klein Gelderland – Pikien Wesfari – Westfalen
Kleinhoop – Worfoe – Wolf
Klein Westphalenhoop – Spírnari – Spillenaar [7])
Kuhlenkampsspruit – Lémmersi – *Kuhlenkamp Lemmers* [8])
Labadieshoop – Labadi – Labadie
De Lemmert – Brouroe – Brouwer
Leijenhoop - Lemmersi - Lemmers
Leijdenshoop – Jakópoe – Jacobs
Leijerdorp – Batrome – *Bartholomey*
Leverpool – Lévre – Cornelis Leever [9])
Lodewijksburg – Lemmersie – Lemmers
Louisiana – Roe – Roux
Lugtenburg – Benéri – *Benelle* [10])
Lust en Rust – Skérpien – Comans Scherpingh [11])
Lunenburg – Krein – Klein

[1]) Marcellis Jacoby geboren Februari 1701 in het vorstendom Nassau-Ussingen was kapitein van een compagnie burgers in Paramaribo en vendumeester. Hij huwde 5 Juni 1725 Jacoba Lemmers (1701–1742). NAV. 45 en 46.

[2]) No. 225, 262, 263 en 264 N.L.

[3]) Zie noot 3, blz. 173.

[4]) Johanna Maria Spaan, oud 16 jaar, van de gereformeerde godsdienst, huwde 31 Augustus 1787 met Josephus Donatius Justus Thijm, R.C. oud 19 jaar, geboren te Amsterdam (No. 81–82. N.L.).

[5]) J. Halloy, aanlegger en eigenaar van Johannesburg, was een schoonzoon van De Crépy. De naam wordt tegenwoordig Johannisburg geschreven.

[6]) No. 72, 216 N.L. Joan Hubert Gerard Willen van Meel was secretaris van de directie van de Societeit en raad-fiscaal.

[7]) P. W. Spillenaar was 9 Februari 1789 tot commissaris van Kleine Zaken gekozen (No. 53, 54, 55 en 75 N.L.).

[8]) No. 209, 269, 410, 530, 548, 552/4 N.L. en No. 8, 15, 25, 32, 46, 53, 56, NAV.

[9]) Cornelis Leever, eigenaar Leverpool kwam als secretaris van commandeur E. Raecx 8 Juli 1728 op St. Eustatius aan en vertrok van daar naar Suriname, waar hij 28 April 1730 aankwam als 1ste commies van den slavenhandel. Zie over hem *D.W.I.G.* 11de jrg., 1929/30, blz. 525 en 532.

[10]) Voor Benelle Planteau No. 118. NL.

[11]) Ephraïm Comans Scherping, secretaris van het Hof van politie, weduwnaar van mej. van der Beets, was eigenaar van en aanlegger van Rust en Lust in de Commewijne en van Paracouba in de Pauluskreek *D.W.I.G.* 23ste jrg., 1941, blz. 271. Hij was tevens raad van civiele justitie. (NAV. no. 6).

Lustrijk – Salie – *Cellier*
Ma Retraite – Ferran – Ferrand [1]
Maria Petronella – Spán – Spaan
Marienburg – DiHoi – De Hoy
Groot Marseille – Jakóbi – Jakoby
Nieuw Meerzorg – Jakópoe – Jacobs
Meerzorg – Hanson of Anso – *Amsincq*
Meerzorg - Hattriman - *Hatterman*
Meulwijk – Van Veri – Van Vheelen [2]
Misgunst – Heemskerki – Heemskerk [3]
Moederzorg – Joeda – Juda
Mon Désir – Butnari – Butner
Mon Affaire – Pottendorfoe – Pottendorf [4]
Mon Plaisir – Bossoe – Busch
Mon Souci – Pikien Storkoe – Stolkert
Mon Trésor – Pisotoe – *Pichot*
Morea – Piento – Pinto
De Morgenstond – Bekri – Bekker
Morgenster – Leisnari – Leysner[5]
Munnikendam – Heemskerki – Heemskerk
Namrek – Kerman – *Kerman*
Nieuw Weergevonden – Leisnari boiti – Leysner
Nijd ten Spijt – Grani – Grand
Onvergenoegd - Féfre - Le Fevre[6]
Overburg – Tarbotoe – Talbot [7]
Overtoom – Juran – Juran [8]
Philipsdal – Marsérisi – Marcelis
Poelwijk – Bekri – Bekker
Ponthieu – Gieski – Giesken
La Prospérité – Polakki – Polak
Purmerend – Morisi – Mauricius [9]
Rees en Crop – Van Resi – Van Rees
Retiro – Koetienjoe – Cotinho
Rhijnesburg – Bigi Joeda – Juda
Rhijnberg – Bérkoffoe – Berkhof [10]
Rouxgift – Roe – Roux
Rotterdam – Van Kópoe – Van Koperen [11]
Rozenburg – Sandiki – *Van Sandick*
Rustveld – Grootfertie – Grootveld
Salzhagen – Bossé – Bossé [12]
Sara Maria – Olanti – Olland
Saxen – Kremensi – Clemens
Schaapstede – Skapoe – *Schaap* of Schäfer

---

[1] No. 110, 143. N.L.
[2] No. 24 NAV.
[3] *D.W.I.G.*, 20ste jrg., 1938, blz. 327 No. 176. N.L.
[4] Coenraad Hendrik Pottendorp was raad van civiele justitie. Hij was gehuwd met Maria Elisabeth Greeber. Na zijn overlijden huwde op 3 November 1775 zijn weduwe, behoorende tot de Luthersche gemeente op 35-jarigen leeftijd, met mr. Henricus Arnoldus Hoff, weduwnaar, 30 jaar oud, behoorende tot de Gereformeerde gemeente, geboren in Elburg. Maria Greeber was in Suriname geboren. (No. 825 N.L.).
[5] No. 48/52, 119, 142, 146, 161, 382, 471 en 618 N.L.
[6] Jean Ernst Le Fèvre, op 2 Sept. 1737 benoemd tot vaandrig, overleed 25 Februari 1749 als adjudant van Mauricius. Hij was met gouverneur Van de Schepper in Suriname gekomen.
[7] No. 204/5 N.L.
[8] No. 22 en 30 NAV.
[9] *D.W.I.G.* 1ste jrg., 1919/20, blz. 419, 486.
[10] No. 64/68, 70 en 89 N.L.
[11] A. A. van Koperen, raad van civiele justitie, wiens weduwe J. G. Lemmers huwde met D. Digues de la Motte. *D.W.I.G.* 23ste jrg., 1941, blz. 89.
[12] No. 80. NAV.

Schoonoord – Salié – *Cellier*
La Simplicité – Varenhorsoe – Varenhorst [1])
Slootwijk – Baggri – Bekker
La Solitude – Pistorisi – Pistorius
Somerzorg – Di Han – De Haan
Spieringshoek – Spirien – Spiering
Spieringszorg – Valois – Valois
Sporksgift – Makniri – Mac Neil
Staf Arons – Polakki – Polak
Stolkersvlijt – Storkoe – Stolkert
Stolkwijk – Storkoe – Stolkert
Toledo – Moesantoe – Monsanto
Tourtonne – Kokonassi – *Caucanas*
Twijfelachtig - Krevangi - Kraayvanger [2])
Uit en Thuis – Meiri – Meyer
De Uitvlugt – Goski – Gosken
't Vertrouwen – Toné – Taunay [3])
Verwachting – Markísi – Marcus
Visschershaven – di Hópoe – Van Hoop
Vlucht en Trouw – Labadi – Labadie
Visscherszorg – Beneri – *Benelle*
Vriendsbeleid – Beneri – *Benelle*
Vriezenburg Nova – Reizigri – Reiziger
Waterloo – Kameron – Cameron[4])
Welgelegen – Salie – *Celliers*
Wederzorg – Koeroenkan – *Kuhlenkamp*
Westphalenshoop – Spirnari – Spillenaar
Wilkensrust – Wilkensi – Wilkens
Zorg en Hoop – Pisotoe – *Pichot*

2. KLANKAFLEIDING

Berg en Dal – Bergi [5])
Berlijn – Baren
Boksweide, – Bokkoe
Braamspunt – Branspen
Constantia – Santi
Coresburg – Kosborgoe
Corisane – Krosanna
Echtenrots – Rosto
L'Embarras – Lamra
Fackertshoop – Fakkri
Kockswoud – Kokkoe

---

[1]) No. 286 N.L.

[2]) Geerloffert Kraayvanger, geboren te Amsterdam, Luthersch, huwde, oud 31 jaar op 28 Maart 1760 met Maria Magdalena van den Bergh, weduwe Ducker, gereformeerd, oud 47 jaar. Fred. Kraayvanger was raad van politie en crimineele justitie. Zijn dochter Maria Jacoba was in Oct. 1754 gehuwd met Conraed Laurens Nering Bögel, drossaerd, en vertrok in 1756 naar Suriname.

[3]) Taunay, eerst secretaris van gouverneur Raye, later, in 1740, ontvanger der Modique Lasten en raad van civiele justitie. *D.W.I.G.* 23ste jrg. 1941, blz. 271.

[4]) No. 534 N.L.

[5]) Eigenaar was Pater. De aanlegger was gouverneur Temming in 1722. De plantage was, met de latere uitbreiding aan de overzijde van de Surinamerivier, 5000 akkers groot, waarvan op naam van Temmings dochter Catharina Eleonora en op dien van mej. Charlotte Elisabeth van der Lith 2000 akkers stonden. Deze laatste werd zijn echtgenoote in 1725. Zij was drie malen gehuwd, met 3 gouverneurs en twee predikanten. De plantage werd bij de boedelinventarisatie op bijna een ton geschat. P. F. Roos dicht op deze plantage in zijn *Surinaamsche Mengelpoëzie*, blz. 81:

Waar Suriname's vloed, al golvend loopt naar boven,
Ter wederzijde omzoomd met hoogbebouwde hoven,
De brakke wisselt in een zoete water zaal,
Vertoont zich statiglyk de lusthof Berg en Daal.

Moed en Kommer – Korkoe
Nieuwgrond – Njoegron
Nieuw Roeland – Rollo
Nut en Schadelijk – Skadren
Picardie – Pikantrie
Rac à Rac – Rakraki
La Rencontre – Larikondre
Scheveningen – Skeefnen
Smithfield – Smitti
Standvastigheid – Stanfasti
Vlammenburg – Vran
Weltevreden – Freiri
Wolffs Capourica – Kaproeka
Worsteling Jacobs – Worsjacopoe

3. NAAR BEROEP OF AMBT

Adrichem – Fiskari – Fiskaal (eigenaar Jan Nepveu)
Rust en Werk – Granmangron – Gouverneursgrond (eigenaar Crommelin)

4. NAAR GRONDSOORT, CULTUUR, VRUCHTEN, PLANTEN EN DIEREN

Catharina Sophie – Soekroegron – Suikergrond
Cornelia'sburg - Santigron - Zandgrond
St. Eustatius – Baboen – Brulaap
Goede verwachting– Mordroegron Moddergrond
Kortenduur – Baboentri – Apenboom d.i. timmerhout: Myristica fatua)
Monitor – Dri Aranja – Drie sinaasappelboomen
Peperpot – Peprepatoe
Pieterszorg – Parwa [1])
Potribo – Goeyaba – Guave
Voorburg – Santigron – Zandgrond
Waterwijk – Kau Wroko [2])
Welgemoed – Monki-Aap
Weltevreden – Hassigron – Paardengrond
Wilhelmina Catharina Frederika – Santigron – zandgrond

5. NAAR KERK EN GODSDIENST

Johan en Margaretha – Kerkigron – Kerkgrond (Luthersche kerk)
Sommelsdijk – Arnitri – Herrnhutter
Sorgvliet – Domini – Ds *Phaff*

6. NAAR KARAKTEREIGENSCHAP

Frederikslust – André njam joe oppo – André eet je op

7. NAAR DE GESCHIEDENIS

Goede verwachting – Bakra Masanga [3]) – Blankenhut (militaire Post)
Gouverneurslust – Krodon – Kordon [4])
Leonsberg – *Boekoe* – Tot stof vervallen (No. 36)

---

[1]) Parwa of Paroewa Avicennia Nitida, Jacq Fam., een typische boom voor de mangrove-formatie.

[2]) Kau-Wroko beteekent beestenwerk. De suikermolens werden, eerst door beesten (ossen, koeien) gedreven. Toen de dierlijke beweegkracht vervangen werd, sprak men van waterwerk. Encycl. van N.W.I. blz. 76. Kau beteekent koe.

[3]) Bakra Masanga beteekenende blanken hut, was een militaire post.

[4]) Kordon, een militair stelsel van posten ter bestrijding van den buitenlandschen vijand en van de weggeloopen slaven (Marrons), in 1778 onder gouverneur Nepveu klaar gekomen.

BIJLAGE III

LIJST VAN NEGERENGELSCHE NAMEN VAN PLANTAGES, WELKER BETEEKENIS NIET KON WORDEN NAGESPOORD. (Spelling Focke)

Accaribo – Gran pranasi
Auca – Miengo
Beproefde vriendschap – Robangi
Broederschap – Brangron
Claverblad – Di Foeroe
Cornelis Vriendschap – Tasoen
Courtsvlugt – Pouli
Cuylenburg – Van Draki
Dageraad, De – Joekomombo
La Diligence – Moezé Hendrikie
De Nieuwe Eendracht – Soerdi
De Eendracht – Kakrakoe (Commetewane)
De Eendracht – Van Torie (Saramacca)
Ephrata – Jakoe
Fortuin – Baki
Geertruidenberg – Satie
Gelre – Ganda
De Goede Verwachting – Weni
Goosen – Snou
Groningen – Linkie
Groningen (Militaire post) – Skropoe
De Guineesche Vriendschap – Korboejansi
Hamburg – Kowoesoe [1])
Hazard – Ouson
Haast U langzaam – Stoekroe
De Hoop – Poika
Huwelijkszorg – Sorgferti
Jacobsdal – Witjoe
Johanna Catharina – Stekri
Kerkshoven – Apkerki
Klarenbeek – Lakassi (Boven-Commewyne)
Nieuw Klarenbeek – (Boven-Cottica). Komisi
Landlust en Twistrust – Brondroe en Smetie [1])
Leliendaal – Addowien
Livonia – Ferman
Livorno – Ofriti
Klein Lunenburg, – Peiri
Marienburg – Peiri (Boven Cottica)
Maria's lust – Di Sarti
Le Mât Rouge – Kroessou
Merveille – Adjakka
Nieuw Mocha – Gebie
Molhoop – Varan
Nackarackibo – Kau-miri
Nieuw Weergevonden – Mapaisi (Surnauskreek)
Nieuwzorg – Lasali (Commetawane)
Nieuwzorg – Lauwtje Brondroe (Marechalskreek)
Onoribo – Dam
La Persévérance – Sravan
Reynsfort – Pikien Kakrakoe
Robleskamp – Dri trempa
Rorac – Friti
Rustenburg – Satie
Sardam – Friti
Sinabo – Ganda
La Singularité – Nové
Siparipibo – Marika
Staf Arons in Egypte – Toekaka
Susannasdaal – Moeserisi
Toevlugt – Weni
De Uitvlugt – Goski
Vaderszorg – Pikien Beiti
Vossenburg – Mosika di Vroe [2])
Vrouwenvlijt – Nové
Zeezigt – Baki
Zeldenrust – Gran Soerdo
Zorg en Hoop – Braaugron

[1]) Hamburg, Landrust en Twistrust komen bij Focke niet voor.
[2]) Vossenburg heet bij Focke: Fosborgoe.

OVER DE NAMEN DER DIEREN IN HET BOEK VAN HANS HASS: UNTER KORALLEN UND HAIEN

DOOR

P. WAGENAAR HUMMELINCK

In de maand Juli van het jaar 1939 begaven zich een drietal Weensche studenten naar Curaçao, om onder water met den harpoen op visschen te jagen en de schoonheid van deze dieren en van hun onderzeesche wereld met camera en filmtoestel vast te leggen. Het waren: HANS HASS, de leider van de kleine expeditie, bijna drie-en-twintig jaren oud, JÖRG BOEHLER en ALFRED VON WURZIAN. Een waterdichte bril maakte scherp zien onder water mogelijk; rubber-vinnen, als sandalen aan de voeten bevestigd, stelden hen in staat met de beenen alléén snel te zwemmen en te duiken, zoodat de handen vrij bleven voor harpoen en camera.

Bij den ingang van het Spaansche Water maken zij kennis met de riffen van de Caraïbische Zee; daarna kampeeren zij eenigen tijd aan den westpunt van Klein Bonaire, huren vervolgens een boot en maken den ingang van het Lac en het rif bij Punt Vierkant tot hun jachtterrein. Hier bereikt hen het bericht van den Duitschen inval in Polen en de oorlogsverklaring van Engeland en Frankrijk. — Zij gaan terug naar Curaçao, waar een schip van de H.A.P.A.G., dat in het Schottegat, later in de Caracas Baai en in de St. Michiel Baai, voor anker ligt, hun als verblijfplaats wordt aangewezen. In dezen tijd wordt de kust van Curaçao uitvoerig geëxploreerd: van het Spaansche Water tot het Schottegat, van de Blauw Baai tot de Daaibooi Baai, van St. Kruis tot Westpunt en van de St. Joris Baai tot Boca Tabla! Acht maanden na aankomst wordt de terugreis aanvaard.

Op prettige, boeiende wijze worden wij in het boek van HASS [1]) door het onderzeesche wonderland van onze West-Indische Eilan-

[1]) HANS HASS, *Unter Korallen und Haien. Abenteuer in der Karibischen See.* Deutschen Verlag, Berlin, 1941; 190 bladz. met 3 afb. in en 77 afb. buiten den tekst. (Besproken in dit tijdschrift, 1942, bladz. 121–123.)

den gevoerd; wij verlustigen ons in het sprookjesachtige koraallandschap, bestudeeren het gedrag van zijn merkwaardige bewoners en beleven zéér opwindende jachtavonturen. De talrijke afbeeldingen zijn, op een enkele uitzondering na, buitengewoon mooi en geven een goed beeld van de wereld der visschen in het ondiepe water en de wijze waarop deze wordt benaderd.

Hoewel het boek kennelijk voor het groote publiek is geschreven, bevat het toch talrijke waarnemingen en vooral ook foto's welke uit wetenschappelijk oogpunt zeer de moeite waard zijn. Dat HASS trouwens naar een zekere wetenschappelijke erkenning van zijn waarnemingen heeft gestreefd, blijkt, behalve uit enkele uitlatingen in deze richting, uit zijn, overigens niet zeer volledige, lijst van de wetenschappelijke namen der visschen, welke hieronder nog eens in haar geheel is afgedrukt. Nergens wordt echter naar den tekst of naar de afbeeldingen verwezen, zoodat door deze toevoeging, het gemis aan een wetenschappelijk register zich nog méér doet gevoelen — ook omdat deze lijst aan het geheel een zeker gezag geeft, welke het den zoölogen onmogelijk maakt dit boek stilzwijgend naast zich neer te leggen.

Het is niet geheel duidelijk hoe HASS aan deze namen is gekomen. In zijn boek blijkt nergens dat hij wetenschappelijk heeft verzameld; waarschijnlijk ging hij dus geheel af op foto's en „veldkenmerken" en gebruikte daarbij het „Field Book" van BEEBE en van BREDER JR. als determinatiewerken (blz. 190). Ook de dierenarts J. W. M. DIEMONT, die hem op enkele tochten vergezelde, heeft hem aan enkele namen geholpen (blz. 60).

Dr. VICTOR PIETSCHMANN, hoofd van de ichthyologische afdeeling van het Natuurhistorisch Museum in Weenen, wordt wel dank gebracht voor zijn hulp bij de voorbereidingen van de reis (blz. 188), maar bijstand bij het op naam brengen der dieren heeft hij niet verleend. HASS heeft destijds aan PIETSCHMANN medegedeeld, dat de visschen — naar zijn foto's — door den deskundige (J. T. NICHOLS?) van het Natuurhistorisch Museum in New York waren gedetermineerd; ook WILLIAM BEEBE zou hebben geholpen. Tevens schreef de heer PIETSCHMANN mij dat de tocht van HASS inderdaad geen wetenschappelijk materiaal had opgeleverd, hoewel hij vóór de afreis op verzamelen had aangedrongen. METZELAAR's belangrijke publicatie over de visschen van onze West-Indische Eilanden [1]) wordt niet genoemd,

[1]) J. METZELAAR, ***Report on the Fishes collected by Dr. J. Boeke in the Dutch West Indies 1904–1905.*** Part. I. 179 bladz. met 55 afb. in den tekst. In het rapport van Boeke, 1919.

zoodat het, met dit al, niet verwonderlijk is, dat HASS' lijstje, als klapper op den wetenschappelijken inhoud van zijn boek, weinig bevrediging schenkt.

Dat ik zelf thans een poging durf wagen om, slechts afgaande op de gegevens in dit werk, in dit gemis eenigszins te voorzien, dank ik geheel aan de medewerking van Prof. dr. L. F. DE BEAUFORT, directeur van het Zoölogisch Museum te Amsterdam, die mij zijn uitgebreide kennis op ichthyologisch gebied met de grootste welwillendheid ter beschikking stelde. Een groot deel van de afgebeelde visschen kon hierdoor nog op naam worden gebracht, zonder dat ik mij geheel op HASS' determinaties behoefde te verlaten.

De inlandsche namen waarnaar wordt verwezen, zijn bijna alle ontleend aan de publicaties van BOEKE [1]) en METZELAAR. Daar de taal van de bevolking der Nederlandsche Benedenwindsche Eilanden, het papiamentoe, geen vaststaande schrijfwijze kent, zijn deze inlandsche namen allereerst in phonetische spelling gegeven; daarnaast komen ook enkele andere schrijfwijzen voor, terwijl, tusschen haakjes, hier en daar de woorden zijn vermeld, waarvan de namen zijn afgeleid (sp. = Spaansch, eng. = Engelsch). Waar bijzonderheden werden gegeven, is dit door een sterretje aangeduid, terwijl de foto's, welke mij het belangrijkste of het meest geslaagd voorkwamen, op dezelfde wijze zijn gekenmerkt.

Die wissenschaftlichen Namen der im Text genannten Fische

(p. 189)
Ammenhai: *Ginglymostoma cirratum* Gmelin
Balau: siehe Schwertfisch
Barben: Familie *Mullidae*
Barracuda: *Sphyraena barracuda* Walbaum
Blauhai: *Prionace glauca* Linné
„Brustfisch": *Pempheris mulleri* Poey
Demoiselle: *Stegastes chrysurus* Cuvier u. Valenciennes
Doktorfisch, blauer: *Acanthurus caeruleus* Bloch u. Schneider
gelber: *Acanthurus heliodes* Barbour
Dorade: wahrscheinlich Familie *Sparidae*
Drachenkopf: Familie *Scorpaenidae*
Einhornfisch: Familie *Balistidae*
Hammerhai: *Sphyrna zygaena* Linné
Hai: verschiedene Arten in Curaçao lebender grauer Haie, die nicht näher bestimmt werden konnten

[1]) J. BOEKE, *Rapport betreffende een voorloopig onderzoek naar den toestand van de Visscherij en de industrie van Zeeproducten in de Kolonie Curaçao*, Tweede Gedeelte, XXXIV + 351 bladz., ill.; 1919.

Hogfisch: *Lachnolaimus maximus* Walbaum
Fliegende Fische: Familie *Exocoetidae*
Gauklerfisch: Familie *Balistidae*
Goldbarsch: *Lutianus vivanus* Cuvier u. Valenciennes
Graufisch: *Kyphosus sectatrix* Linné
Igelfisch: *Diodon hystrix* Linné
Judenfisch, schwarzer: *Garrupa nigrita* Holbrook
punktierter: *Promicrops itaiara* Lichtenstein
Kropfpapagei: Familie *Sparisomidae*
Königinnen(horn)fisch: *Balistes vetula* Linné
Kofferfische: Familie *Ostraciontidae*
Makrelen: Familie *Cybiidae*
Muräne: *Gymnothorax funebris* Ranzani
Olitu: Familie *Epinephelidae*
Papageienfisch: roter: *Sparisoma abildgaardi* Bloch
blauer: *Scarus vetula* Bloch u. Schneider
grüner: *Sparisoma viride* Bonnaterre
(p. 190)
„Preuszische Fische": *Caranx hypos*
Pompano: *Trachinotus palometa* Regan
Rotmaul: *Haemulon sciurus* Shaw
Schaufelnasenhai: *Notidanus griseus*
Schildfish, Schiffshalter: *Echeneis remora* Linné
Schmetterlingsfische: Familie *Chaetodontidae*
Schnapper: Familie *Lutianidae*
Schopffisch: Familie *Sciaenidae*
Schwarzer Engelsfisch: Familie *Chaetodontidae*
Schwertfisch: *Xiphias gladius* Linné
Spindelfisch: Familie *Sphyraenidae*
Stachelrochen: Familie *Trigonidae*
Squirrelfisch: Familie *Holocentridae*
Tabakspfeife: *Fistularia tabacaria* Linné
Tapa-Tapa (Scholle): Familie *Bothidae*
Tarpon: *Tarpon atlanticus* Cuvier u. Valenciennes
Tigerhai: *Galeocerdo arcticus* Faber
Trompetenfisch: *Aulostomus maculatus* Valenciennes
Zackenbarsch: meist *Epinephelus striatus* Bloch, gemeint
Die Fische wurden mit Hilfe der beiden folgenden Bücher bestimmt:
W. Beebe: Field Book of the shore Fishes of Bermuda, und
C. M. Breder jr.: Field Book of Marine Fishes of the Atlantic Coast

DE NAMEN DER AFGEBEELDE DIEREN

Plaat (blz.)
IV (24) *Abudefduf saxatilis* (L.), katabalie (verticaal gestreept);
Holocentrum spec., kandeeltsjie (horizontaal gestreept);
Aulostomus maculatus Val., trompet;
Ostracion spec., kacha die morto;
Acropora palmata (Lam.), (elandshoornkoraal).

Plaat	(blz.)	
V	(25)	*Holocentrum* spec., kandeeltsjie (horizontaal gestreept);
		Abudefduf saxatilis (L.), katabalie (verticaal gestreept);
		Acropora palmata (Lam.), (elandshoornkoraal).
VII	(32)	*Scarus* spec., goetoe blauw;
		Aulostomus maculatus Val., trompet.
VIII	(33)	*Alutera scripta* (Osbeck), piesjie porko.
XI	(44)	*Ostracion trigonus* L., kacha die morto;
		Platygyra viridis (Lesueur), (hersenkoraal);
		Centrechinus antillarum (Philippi), zeeappel pretoe.
XII	(45)	*Diodon hystrix* L., dzjeendja.
XIII	(48)	*Isurus cornubicus* (Gm.), triebón;
		Echeneis remora L.?, pega;
		Scarus spec.?, goetoe.
XIV	(49)	*Trygon* spec., tsjoetsjo.
XV	(52)	*Trygon* spec., tsjoetsjo.
XVI	(53)	(bonte visschen);
		Myripristis jacobus C.V., kandeeltsjie.
XVII	(60)	*Pomacanthus arcuatus* (L.), dzjamba.
XVIII	(61)	*Pomacanthus arcuatus* (L.), dzjamba.
XIX	(64)	*Acropora muricata* (L.), (hertshoornkoraal).
XX	(65)	(haai), triebón.
XXI	(68)	*Epinephelus striatus* Bloch?, Jacob Peper.
XXIII	(76)	*Epinephelus striatus* Bloch?, Jacob Peper.
XXIV	(77)	*Pterogorgia* spec., (een schorskoraal);
		Scorpaena spec.?, brandvissie;
		Centrechinus antillarum (Philippi), zeeappel pretoe.
XXV	(80)	*Scarus vetula* Bl. Schn.?, goetoe.
XXVI	(81)	*Muraena funebris* (Ranz.)?, koleebra die awa;
		Lutjanus spec., beers;
		Acropora palmata (Lam.), (elandshoornkoraal);
		Gorgonia flabellum L., zeewaaier.
XXVII	(96)	*Cyphosus bosci* Lacep., bokatsjieto;
		Acropora palmata (Lam.), (elandshoornkoraal).
XXVIII	(97)	*Sphyraena barracuda* (Walb.), barakoeda.
XXIX	(100)	*Sphyraena barracuda* (Walb.), barakoeda.
XXX	(101)	*Epinephelus guttatus* L.?, gatoe pretoe;
		Epinephelus spec.?, gatoe.
XXXI	(108)	*Caranx hippos* L., korkoba blanko.
XXXIII	(112)	*Acanthurus caeruleus* Bl. Schn., kleinvissie blauw;
		Acropora palmata (Lam.), (elandshoornkoraal).
XXXIV	(113)	*Aulostomus maculatus* Val., trompet.
XXXV	(128)	*Fistularia tabacaria* L., sweep (oog in vierden donkeren band van links);
		(onbekende visschen).
XXXVI	(129)	*Balistes ringens* L.?, piesjie porko.
XXXVII	(132)	*Chaetodon* spec.?, dzjamba;

DE NAMEN DER VISSCHEN

DE NAMEN VAN DE ANDERE DIEREN

VOLKSTELLINGEN IN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Er zijn in Suriname drie volkstellingen gehouden, in 1694, in 1811 en in 1921.

De eerste volkstelling had in Januari 1694 [1]) plaats. In de politieke notulen van 14 Mei 1696–9 October 1700 lezen wij: Modique lasten voor de Colonie van Suriname Credit p. saldo tot dato deser, 31 Dec. 1696, volgens uijtwijs hierboven lbs 303900 (suiker),

p. taxatie op de consumtie der Inlantse vruchten ofte vivres (gecalculeert volgens de opnemingen van Jan. 1694 als wanneer bevonden wierde 6423 zoo blancke menschen als slaven) à 45 st. per Hooft lb 289035 (suiker), het pond berekend tegen 5 cent.

De tweede volkstelling had in 1811 tijdens het Engelsche tusschenbestuur plaats. Dat daar aan veel zorg besteed werd, blijkt wel uit het aantal van 16 foliodeelen, welke in de State Paper Office te Londen aanwezig zijn.

Deze volkstelling, door gouverneur Bentinck bevolen, geschiedde op 17 October 1811 [2]) onder gouverneur Bonham. Het resultaat was, dat er 5104 vrijen en 50.725 slaven werden geteld. Van die 5.104 vrijen waren nu 2.029 blanken en Joden en 2.980 vrije kleurlingen en negers (christenen zoowel als heidenen), tezamen 55.829 zielen (militairen niet medegerekend) [3]).

De derde volkstelling had in 1921 plaats in verband met de invoering van het bevolkingsregister in Suriname. De opneming geschiedde des middernachts 31 Juli. De uitkomst was als volgt: bevolking 107.723, waarvan 56.177 van het mannelijk en 51.546 van het vrouwelijk geslacht (Boschnegers en Indianen uitgezon-

---

[1]) Politieke Notulen 9 Januari 1694, blz. 220.

[2]) Alsvoren 17 October 1811.

[3]) Brief van gouverneur Bonham aan Earl Liverpool van 30 Maart 1812. Zie Wolbers, blz. 565.

derd). Er werden 12.552 woonhuizen, 17.491 kamers [1]) en 9.495 hutten geteld.

Behalve de voorgaande zijn er enkele gedetailleerde opgaven van bevolking bekend nl. een van 1738 (de oudste) door B. van der Oudermeulen, welke aangeeft, 1.731 [2]) blanken en 51.096 slaven, tezamen 52.827. Een schatting van 1787 gaf aan blanken in Paramaribo 2.000 (waaronder 1.045 Joden), 650 vrijen en 7.000 slaven, tezamen 9.650 en voor de districten 3.356 blanken en 50.000 slaven. Totale bevolking 63.006 (zonder de militairen, Boschnegers en Indianen).

Volgens het laatste jaarverslag van 1938, bestond de bevolking uit 150.896 zielen, waarvan 2.000 Europeanen (1.005 in Nederland en 995 elders geboren), 67.749 inboorlingen, 31.930 Nederlandsch-Indiërs, 43. 844 Britsch-Indiërs, 2. 159 Chineezen en 3.214 anderen. De Boschnegers en Indianen werden onderscheidenlijk op 17.000 en 3.500 geschat, zoodat de totale bevolking 171.396 bedroeg, waarvan er in Paramaribo 52.368 woonden, dat is 30,5% van de geheele bevolking.

---

[1]) Onder kamers verstaat men de gebouwen op het erf.

[2]) Blz. 665 van de Encyclopedie van Ned. W. I. vermeldt abusievelijk 1738 inplaats van 1731. In den tabel daaronder zijn de jaren 1811 en 1815 verwisseld.

EEN BOSCHNEGERSCHRIFT VAN WESTAFRIKAANSCHEN OORSPRONG

DOOR

K. RATELBAND

In *De West-Indische Gids* van December 1920 publiceerde de heer C. Bonne, eertijds als geneesheer-bacterioloog verbonden aan het Militair Hospitaal te Paramaribo, een artikel over een merkwaardig schrift, dat hij in 1916 bij Boschnegers aan de Tapanahoni-rivier in zwang had gevonden [1]). Ook Pater Morssink van de Paters Redemptoristen, die in dit gebied hun missiearbeid verrichtten, vermeldde in zijn reisbrieven enkele bijzonderheden over het ontstaan van dit schrift [2]). Beider mededeelingen komen, kort saamgevat, op het volgende neer.

Afaka, een onontwikkelde, hoewel zeer intelligente Boschneger zou ten tijde van de komeet van Halley, dus in het jaar 1910, een droom hebben beleefd, waarin een man verscheen die een onbeschreven stuk papier toonde en hem, Afaka, duidelijk maakte, dat het overige vanzelf zou volgen. Afaka beschouwde dezen droom als een openbaring, dat hij geroepen was zijn stamgenooten iets te leeren. In den tijd van ongeveer 3 à 4 maanden stelde deze Boschneger, die nimmer een school had bezocht, een schrift samen bestaande uit 56 teekens, waarmede vrijwel alle phonetische lettergrepen van het Boschneger-Engelsch werden weergegeven. Het kwam Bonne onwaarschijnlijk voor, dat een onontwikkelde Boschneger in staat zou zijn spontaan een geheel nieuw schrift samen te stellen, ofschoon Afaka, herhaaldelijk door hem ondervraagd, dit

[1]) C. Bonne — „Het Boschnegerschrift van Afaka", *De West-Indische Gids* 1920 No. 8 pp. 391/6.

[2]) *De Volksmissionaris*, aflevering Maart 1919, September en October 1920, onder „Reisbrieven van Pater Morssink". Dit tijdschrift is in de Bibliotheek van het Koloniaal Instituut, die toch met literatuur over onze kolonien zoo buitengewoon rijk is voorzien, niet aanwezig. De Paters Redemptoristen waren zoo vriendelijk genoemde afleveringen te mijner beschikking te stellen.

steeds bleef volhouden. Had hij alle of een deel der teekens weer van anderen geleerd? Waren de teekens wellicht bij overlevering uit Afrika bewaard? De toenmalige directeur van het Rijks Ethnografisch Museum, Dr. J. B. J. de Josselin de Jong, hierover geraadpleegd, gaf als zijn meening te kennen dat Afaka behalve Europeesche schriftteekens ook Indiaansche rotsteekeningen voor den geest hadden gestaan; hij achtte het uitgesloten, dat Afaka's teekens uit Afrika afkomstig zouden zijn. Hiermede was de zaak afgedaan.

Tot zoover Bonne en Pr. Morssink.

Tien jaar later — 1930 — gaf Prof. Dr. Morton C. Kahn in zijn boek *Djuka* twee bladzijden met afbeeldingen van schriftteekens [1]) in gebruik bij de oudere stamleden van de Aucaner Boschnegers voor berichten over grooten afstand. De teekens, die uiterst moeilijk te bemachtigen waren geweest, had de regeeringsambtenaar G. de Bies te Albina voor hem verzameld. Prof. Kahn voegde hieraan nog toe, dat zij door een Boschneger, Aflakka genaamd, waren samengesteld [2]). Uit de bewoordingen en uit de lijst van geraadpleegde werken blijkt, dat Prof. Kahn noch het artikel van Bonne, noch de reisbrieven van Pater Morssink kende. Vergeleken met het door Bonne gepubliceerde schrift, dat van een der leerlingen van Afaka, n.l. Abena afkomstig is, vertoont het latere van De Bies, resp. van Prof. Kahn, slechts weinig veranderingen: enkele teekens werden gemakkelijker schrijfbaar gemaakt; waar, door gelijksoortige teekens verwarring kon ontstaan, werd door het aanbrengen van een lijntje of streepje hierin voorzien enz. Twee der oorspronkelijke teekens komen in de lijst van De Bies niet voor, terwijl 7 nieuwe werden opgenomen [3]). De hierna af te drukken vergelijkende tabellen geven een duidelijk beeld van de ontwikkeling van het oorspronkelijke schrift na 14 jaar.

Het is noodig alvorens op dit stellig merkwaardige schrift nader in te gaan eerst de persoon en de omgeving van Afaka toe te lichten.

Persoon en omgeving.

Afaka woonde in een der Boschnegerdorpen aan de Tapanahoni-rivier in het Zuid-Oosten van Suriname. Hij maakte deel uit van den stam der Aucaner-Boschnegers, wier vestigingen zich

---

[1]) Dr. Morton C. Kahn — *Djuka. The Bush Negroes of Dutch Guiana.* New-York 1931 pp. 206/7.

[2]) T.a.p. p. 205.

[3]) Het is natuurlijk mogelijk, dat Abena deze 7 teekens aan Bonne niet heeft genoemd.

bevinden aan beide oevers van genoemde rivier, aan den linkeroever der Lawa en, beneden de Poeloegoedoevallen, aan denzelfden oever der Marowijne. Door den granman dezer Boschnegers Amakti en door den opperpriester Kanapee werd Afaka als een wissi-wassi man beschouwd, d.w.z. een man, waar niet veel bijzat [1]). Dit schijnt in tegenspraak te zijn met Bonne's meening, behoeft dit evenwel niet te zijn. De maatstaf, door Amakti en Kanapee aangelegd, was een andere dan die van Bonne. Het is zeer goed mogelijk dat Afaka te kort schoot in datgene, wat bij de Boschnegers een man tot man stempelt; hetgeen de blanken in hem waardeerden, zijn intelligentie, lag op geheel ander terrein. In weerwil van het geringschattende oordeel der stamhoofden bezat Afaka toch een zeker geestelijk overwicht op sommige stamgenooten. Hij slaagde er althans in zijn schrift te laten aannemen door een negental hunner.

Langzaam maar zeker breidde zich de kring zijner volgelingen uit; in 1916 behandelde Bonne een leerling van Afaka, de reeds genoemde Abena in het Militair Hospitaal te Paramaribo, wat de aanleiding werd tot het schrijven van het bovengenoemde artikel, in 1920 berichtte Pater Morssink, dat het schrift 30 beoefenaars telde [2]), in 1928 of 1929 was het blijkbaar reeds doorgedrongen tot Aucaner Boschnegers, die ruim 150 KM noordelijker het stroomgebied der Cotticarivier bewonen [3]). Noch bij Amakti, noch bij Kanapee, vond het schrift van Afaka evenwel instemming. Zij verhinderden de verbreiding ervan weliswaar niet, hetgeen, gezien de verhoudingen in den stam, wellicht in hun vermogen had gelegen, doch waren van meening, dat, indien Afaka al had willen schrijven, het dan diende te geschieden op de wijze van de Bakra (de blanken). Zij namen het Afaka kwalijk, dat hij hen niet in zijn plannen had gekend, en dit was wel de reden, waarom zij weigerden zijn schrift te aanvaarden. Het was de heer J. W. Gonggryp, destijds als gouvernements-houtvester in Suriname werkzaam, die Afaka bij zijn stamhoofden verdedigde en het groot-opperhoofd Amakti duidelijk maakte, dat een eigen schrift voor den geheelen stam een kostbaar bezit beteekende, een bezit dat niemand hen kon afnemen. Afaka behoorde dus om zijn prestatie gewaardeerd te worden. Het is niet bekend, of dit betoog resultaat

[1]) Deze mededeeling is afkomstig van den heer J. W. Gonggryp, dien ik op deze plaats nogmaals dank zeg voor menige waardevolle aanwijzing.

[2]) *De Volksmissionaris*, jaargang XL, p. 143.

[3]) Kahn p. 205.

heeft gehad. Uit het feit echter, dat de verspreiding van het schrift ook na Afaka's dood in 1917 voortgang heeft gevonden, mag wellicht worden afgeleid, dat dit wel het geval is geweest.

Na deze noodzakelijke uitweiding keeren wij tot ons eigenlijke onderwerp terug. Bij het analyseeren van het verhaal over het ontstaan van het schrift is het eerste, waarop de aandacht valt, de droom.

De droom.

Gezien de reputatie die Afaka in zijn dorp genoot [1]), zou men geneigd zijn dezen droom voor een verzinsel te houden met het doel een geheimzinnige sfeer te scheppen en aldus de aandacht der stamgenooten te trekken. Hiermede is de simpele voorstelling: een man, een blanco stuk papier en verder niets, volkomen in strijd. Het kon waarlijk niet eenvoudiger. Als Afaka werkelijk de bedoeling had gehad zich zelf gewichtig te doen schijnen, zou het voldoende zijn geweest zijn verbeeldingskracht te laten werken; de fantasie van een Boschneger is waarlijk onbegrensd.

Niet onmogelijk is, dat het wordingsproces van het schrift en wellicht tevens de daaraan voorafgaande droom van Afaka in werkelijkheid niet anders zijn geweest dan een aan de oppervlakte komen van gedachten uit zijn diepste onderbewustzijn, een onderbewustzijn, dat niet slechts een hospitum was voor eigen ervaringen en belevenissen op geestelijk en materieel gebied, doch dat tevens herbergde een erfenis van het stambewustzijn der voorvaderen. Wie kan zeggen welke reminiscenties aan oude tradities, kennis, stamgebruiken die erfenis inhield?

Het is aanlokkelijk, doch ongewenscht voor een systematische behandeling van het onderwerp, hierop thans nader in te gaan.

Het schrift.

Men zou kunnen verwachten, dat Afaka, wien toch stellig wel eens een boek, een krant, desnoods een stuk bedrukt pakpapier onder de oogen zal zijn gekomen, zijn teekens aan ons Latijnsch letterschrift had ontleend. Niets is echter minder waar! Van de 56 figuren zijn er slechts 2, welke tot ons alfabet behooren n.l. de teekens a en o, wier klankwaarde met onze a en o min of meer overeenkomt. Dit laatste is van belang, omdat het bewijst dat beide teekens opzettelijk aldus zijn opgenomen. Immers, ware dit

---

[1]) Afaka's bijnaam was „a toemisi" (*De Volksmissionaris* jaargang XL p. 142); volgens den heer L. Junker, die door jarenlangen omgang met de Boschnegers taal en volk nauwkeurig kent, zal dit vermoedelijk hebben geluid: „a toemoesi" d.w.z. te veel, overdreven!

niet het geval, zoo zouden zij òf ieder een andere klankwaarde, of de klank een ander teeken, hebben gekregen. De overige 54 zijn teekens van den meest uiteenloopenden vorm, tè verscheiden om in groepen te kunnen worden ondergebracht. Een organisch verband bestaat, voorzoover ik heb kunnen nagaan, niet; wel werd de eenvoudigste klank over het algemeen door het eenvoudigste teeken weergegeven, waarbij tegelijkertijd eenigermate rekening schijnt te zijn gehouden met de frequentie, vgl. ki, si, ta.

Zooals reeds in het begin werd gezegd, vertegenwoordigt ieder teeken een spreeklettergreep, waarmede het karakter van het schrift is bepaald: een lettergreepschrift. Een primitief schrift [1]), moeilijk in het gebruik naar onze opvattingen, doch volkomen hanteerbaar voor den inboorling, die immers bij het uitspreken der woorden geen klinkers en medeklinkers onderscheidt gelijk wij dat zouden doen, doch lettergrepen aanvoelt als één klankgroep. Dat de l en r onderling wel eens verwisseld worden, behoeft nauwelijks vermelding.

Ten slotte zij nog een eigenaardigheid gereleveerd de scheiding van woorden, soms van zinsdeelen, door een verticale streep, een tweede bewijs voor het primitieve karakter van het schrift.

Oorsprong.

Uit het voorafgaande komt thans onweerstaanbaar de vraag naar voren: wat is de oorsprong van dit schrift? Het is noodzakelijk bij een dergelijk ingewikkeld probleem voor alles vast te houden aan feiten, alle mogelijke oplossingen onder de oogen te zien, allen, zelfs den meest laag-bij-de-grondschen, een eerlijke kans te geven en hypothesen zooveel doenlijk te vermijden. Te vragen: waarom voor de lettergreep „joe" b.v. nu juist een teeken in den vorm van een pijl werd gekozen en geen golvende lijn heeft niet den minsten zin. Slechts één vraag is hier van belang: wat is de oorsprong van de 56 teekens?

De volgende mogelijkheden doen zich voor:

1°) De schriftteekens zijn willekeurig gekozen, m.a.w. zij zijn een schepping van Afaka. In dit geval is het beter het onderzoek te staken: vergeefsch zal dan iedere poging zijn klaarheid te brengen omtrent hun oorsprong, nutteloos ons werk.

2°) De schriftteekens zijn ontleend aan ons Latijnsch letterschrift, zooals door Dr. J. B. J. de Josselin de Jong werd verondersteld. Hierbij zij verwezen naar het onder „H e t s c h r i f t" medegedeelde betreffende de letters a en o. Wat de resteerende

[1]) Primitief behoeft niet noodzakelijk eenvoudig te zijn.

54 teekens aangaat, zij opgemerkt, dat, al vertoont een enkel teeken ons bekende vormen, zie b.v. ke, en, niemand na nauwkeurige bestudeering van Afaka's schrift zal kunnen volhouden, dat ons letterschrift voor het geheel als basis kan hebben gediend.

Interessant is hier te memoreeren het lettergreepschrift der Cherokeezen, dat in 1820 door een der leden van dezen Noordamerikaanschen Indianenstam werd uitgevonden. Het bestaat uit 85 teekens en is gebaseerd op ons alfabet, d.w.z. de auteur maakte gebruik van de letters voorkomende op een stuk drukwerk, zonder dat hij eenige notie van hun beteekenis had. Toen het aantal letters resp. hoofdletters ontoereikend bleek, schiep de man zelf nieuwe teekens door kleine wijzigingen in deze grondfiguren aan te brengen [1]).

3°) Bij het ontwerpen van het schrift hebben Afaka Indiaansche rotsteekeningen voor den geest gestaan. Ook deze veronderstelling is afkomstig van Dr. J. B. J. de Josselin de Jong. Rotsteekeningen worden in Suriname vrij veel aangetroffen, doch, merkwaardig genoeg, hoofdzakelijk in het Westen. In het stroomgebied der Lawa-, Marowijne-, Tapanahoni- en Cottica-rivier, de woonplaats der Aucaner-Boschnegers, zijn rotsteekeningen op slechts éen plaats gevonden, n.l. ongeveer 10 KM. boven het grensstation Albina, op een rots in de Marowijne.

In Afaka's schrift komen 4 teekens voor, die eenige gelijkenis vertoonen met petroglyphen van bedoelde rots, en wel de teekens voor ge, sa, joe en po [2]). Voorwaar een schamel resultaat, en waarbij wij nog maar moeten aannemen dat Afaka deze rotsteekeningen heeft gekend, wat niet zeker is. Er komt nog iets bij. In het meerendeel der rotsteekeningen bevinden zich stippen, bij een enkele 8, bij een andere 5, bij een derde 2 enz. Zouden deze stippen, wanneer Afaka werkelijk rotsteekeningen voor den geest hadden gestaan, niet tevens een plaats hebben gekregen in het schrift? Welnu, van de 56 teekens is er slechts 1 met éen enkele stip versierd! Hoe Dr. J. B. J. de Josselin de Jong desniettemin tot zijn conclusie is gekomen? Zeer waarschijnlijk onder den invloed van een zeer kort te voren gevoerde gedachtenwisseling over Indiaansche rotsteekeningen, gelijk blijkt uit een mededeeling voorkomende in *De W.I.G.* van Mei 1920 [3]).

---

1) *Zeitschrift der Deutschen Morgenland Ges.* 1913, No. 73 pp. 58–65.

2) Een duidelijke afbeelding dezer rotsteekeningen komt voor in J. W. Gonggryp, „Sporen van voorhistorische bewoners van Suriname' *De West-Indische Gids* 1920 No. 1, p. 3.

3) T.a.p. p. 2.

4°) De schriftteekens zijn ontleend aan houtsnijwerk-motieven der Boschnegers. Wij dienen hierbij in de eerste plaats te bedenken, dat dit houtsnijwerk zuiver een kunstuiting is, waarin de artist zijn diepste gevoelens openbaart. Al zijn verlangens, hartstocht en teleurstellingen tracht de neger in symbolische, symmetrische, soms realistische motieven tot uitdrukking te brengen. Hieruit vloeit voort, dat deze motieven een zeer sterk persoonlijk karakter moeten dragen, hetgeen ook inderdaad het geval is. Zeer dikwijls kan hun beteekenis slechts worden verstaan door de ingewijden, d.w.z. door den vervaardiger zelf en door degene voor wie het kunstvoorwerp, kam, lepel, schaal enz., is bestemd. Het is niet meer dan natuurlijk, dat bij zulk een weelderige verscheidenheid van motieven, er enkele, al dan niet in eenvoudigen vorm, worden teruggevonden in het schrift van Afaka b.v. het teeken voor doe d.i. het veel voorkomende slangenmotief; voor joe d.i. het pijlmotief; voor li, ge, we: menschelijke lichaamsdeelen; ja: het vruchtbaarheidsmotief enz., doch bewijst dit iets? Neen toch, want dergelijke aanrakingspunten konden onder de gegeven omstandigheden niet uitblijven. Een feit is, dat hun aantal zeer gering is. Het is ten slotte nog van belang eraan te herinneren dat onder de tallooze motieven, die met een uitgesproken erotische beteekenis een zeer belangrijke rol spelen. Men kan zich moeilijk voorstellen, dat plaats zou worden ingeruimd aan teekens, die, dergelijke motieven tot grondslag hebbende, aldus tweeledig konden worden opgevat.

5°) De schriftteekens zijn afkomstig van een geheimtaal, bij de Aucaner-Boschnegers in gebruik. Indien dit het geval was, zou voor die geheimtaal toch eveneens een schriftstelsel dienen te bestaan. Hiervan is niets bekend, meer nog, de Aucaner-Boschnegers bezitten, in tegenstelling met de Saramaccaner-Boschnegers, geen geheimtaal. En bezaten zij die wel en was het hun gelukt, die nu bijna 180 jaar voor alle nasporingen verborgen te houden, zoo kan men ervan verzekerd zijn, dat dengeen, die zulk een geheim openbaarde, geen lang leven zou zijn beschoren. Hij zou na minder dagen zijn verdwenen, dan Afaka thans jaren kreeg om zijn schrift ingang te doen vinden.

6°) De schriftteekens zijn ontleend aan een overeenkomstig schrift, waaraan Afaka op de een of andere wijze een herinnering had bewaard.

Het is gewenscht hierbij langer te blijven stilstaan.

Toen ik Afaka's teekens voor de eerste maal zag, deden zij mij sterk denken aan het Vei-schrift; hierin had ik kort tevoren het

volkslied van Liberia afgedrukt gezien. Ofschoon zulk een overeenkomst natuurlijk toevallig kan zijn, is het toch van belang te onderzoeken of er inderdaad een onderlinge samenhang aanwezig is. Daartoe is in de eerste plaats noodig zich een goede voorstelling te vormen van de Vei-negers en hun schrift.

De Vei-negers en hun schrift.

Het is niet algemeen bekend, dat de Vei, die het grensgebied van Liberia en Sierra Leone bewonen, lang voor eenig Afrikaansch negervolk, een eigen schrift bezaten. Pas in de eerste decennia van deze eeuw werd ook bij andere negerstammen een eigen nationaal schrift uitgevonden, zooals b.v. bij de Bamum in Kameroen, bij de Mende in Sierra Leone, de Basa in Liberia, de Somali in het Noord-Oosten van Afrika enz.

Over den ouderdom van het Vei-schrift verkeert men in het onzekere. Volgens Lt. Forbes, die het bestaan ervan in 1849 ontdekte en aan het licht bracht [1]), zou het ongeveer 10 jaar tevoren door acht negers zijn samengesteld, hetgeen evenwel door latere onderzoekers niet juist werd bevonden. Van Maurice Delafosse, die taal en schrift ter plaatse bestudeerde, is de opmerking, dat het Vei-schrift moet zijn ontstaan voor de Islaam de kustvolkeren van West-Afrika bereikte. Immers, de Vei-negers — een handelsvolk — gebruikten en gebruiken voor hun zakenbrieven en boekhouding hun eigen schrift; hadden zij dit niet bezeten, dan zouden zij, toen hun mèt de Koran de Arabische letterteekens werden gebracht, dit laatste schrift hebben aanvaard, gelijk vele negerstammen in den omtrek [2]). Dit is duidelijk, doch niet geheel overtuigend. Past men deze redeneering toe op de Boschnegers en de Christelijke zending, resp. missie, dan komt men tot een geheel ander resultaat.

Meer waarde moet daarom worden gehecht aan het getuigenis van inboorlingen-schriftgeleerden, volgens wie het schrift in het begin der 17e eeuw, wellicht nog vroeger, zou zijn ontstaan [3]).

In een recente studie [4]) tracht A. Klingenheben te bewijzen, dat het schrift is voortgekomen uit figuren in de bast van boomen gesneden. Klingenheben veronderstelt een ontwikkelingsgang van enkele eeuwen tot het tegenwoordige schrift, doch ook hij kan bij

---

[1]) M. Delafosse „Les Vaï leur langue et leur système d'écriture" in *l'Anthropologie* Jaargang 1899, No. 10, p. 296.

[2]) T.a.p. p. 306. De Vei-negers gebruiken het Arabische schrift slechts voor religieuze doeleinden.

[3]) T.a.p. p. 297.

[4]) A. Klingenheben „The Vai Script" in *Africa* VI pp. 158–171.

gebrek aan bewaard gebleven materiaal, handschriften enz. het overtuigend bewijs niet leveren.

Het is mij mogen gelukken de bewijzen van een bestaan van dit schrift vóór ca. 1650 bijeen te brengen en met bijzonderheden over gebezigde teekens, het materiaal enz. te staven. Een dieper ingaan op deze aangelegenheid zou te ver buiten het bestek van dit artikel voeren, ten slotte is het voor ons voldoende te weten, dat, toen slavenschepen in het midden der 17e en in de 18e eeuw de ook door Vei-negers bewoonde kuststreken in de omgeving van Cape Mount bezochten, deze negers reeds hun eigen schriftstelsel bezaten.

Bij de negerstammen van Cape Mount, voor het meerendeel behoorende tot de groote groep der Mandingos, ook wel Mandé of Mende genaamd [1]), waren oorlogen aan de orde van den dag, waaraan ook het Vei-volk niet ontkwam. Een ideale toestand voor den slavenhandelaar, die hier een prachtig arbeidsveld vond. Daarbij kwam nog, dat de negers van „Cabo Monte", zooals Hartsinck in 1770 schreef, „schoon so zwart noch so sterk niet" [2]) goede slaven waren, een oordeel, waarmede de Zuidamerikaansche planters instemden: „de negers van Cape Mount, gewoonlijk Guiney-negers genoemd, worden gelijk geacht aan die van Gambia of de Goudkust" [3]), en deze laatsten waren uitstekend.

In Hartsinck's opsomming van negerstammen, die slaven voor de Surinaamsche suikerplantages leverden, werden ook de Mende, resp. Mandingonegers, genoemd, hetgeen niet is te verwonderen daar de Hollandsche slavenhandelaars wellicht nog beter dan hun Engelsche collega's wisten waar de beste koopwaar te halen.

Is de veronderstelling gewaagd, dat zich onder deze Mandingos, of zoo men wil Mende, ook Vei-negers bevonden? Zij is het niet, want het Vei-volk behoorde in de oorlogen meermalen tot de onderliggende partij, en dit beteekende voor den blanken koopman, dat er weer handelswaar aan de markt kwam.

Volledigheidshalve volgen thans nog enkele bijzonderheden over het schrift der Vei-negers. Als uitgangspunt nemen wij de teekens, zooals zij vóór 1848 werden gebruikt, d.w.z. uit den tijd, dat Europeesche invloeden zich weinig of nog niet hadden doen

---

[1]) Ook de Vei-negers behooren tot deze groep.

[2]) J. J. Hartsinck, *Beschrijving van Guiana* enz. Amsterdam 1770, Deel II p. 920.

[3]) *South Carolina Gazette* d.d. 13. 8. 1763, genoemd in E. Donnan, *Documents Illustrative of the History of the Slave Trade to America.* Washington 1935, deel IV, p. 381 noot 3 en elders.

gelden [1]). Verder dan de kuststreken waagde zich geen blanke; een zeldzame ontdekkingsreiziger daargelaten. Er bestond destijds nog weinig behoefte om aan bepaalde, in de Vei-taal onbekende, klanken een teeken te geven, trouwens het aantal teekens, noodig om de belangrijkste eigen phonetische lettergrepen weer te geven, was reeds groot genoeg: niet minder dan 164! [2]). Vele waren zeer gecompliceerd en moeilijk aan te leeren. Het is begrijpelijk, dat hier en daar een streven ontstond naar vereenvoudiging, waardoor voor dezelfde klankgroep afwijkende teekens in gebruik kwamen. Aan den anderen kant trachtte men blijkbaar alle klanknuanceeringen zooveel mogelijk te benaderen, hetgeen het groote aantal figuren verklaart.

Het Vei-schrift is een lettergreepschrift, eens een unicum in geheel Afrika. Eerst begin dezer eeuw kwam een dergelijk schriftstelsel ook elders aan de Westafrikaansche kust in gebruik [3]). Begin dezer eeuw, dat wil dus zeggen, toen slavenverschepingen, en zelfs de clandestiene, reeds lang tot het verleden behoorden.

Deze gegevens zijn voldoende voor het onderzoek naar een mogelijken samenhang tusschen het schrift der Vei en dat van Afaka [4]).

Onderlinge samenhang.

Zes en vijftig teekens telde het schrift van Afaka of, de a en o niet medegeteld, vier en vijftig. Van dit op zich zelf reeds geringe aantal worden er niet minder dan vier en dertig in het Vei-schrift teruggevonden d.w.z. teekens die precies gelijk zijn en die, welke slechts zeer geringe afwijkingen vertoonen. Een overeenkomst die ophoudt toevallig te zijn.

De achter dit artikel staande tabellen geven een duidelijk beeld

---

[1]) Het thans in zwang zijnde schrift is in den loop der jaren door allerlei oorzaken sterk gewijzigd; het is meer uniform geworden en aan logische regels gebonden.

[2]) Het aantal teekens door Delafosse genoteerd bedroeg 226 en daarmede hadden nog niet eens alle klankgroepen, resp. klanken, hun eigen teeken gekregen. Delafosse p. 295.

[3]) Zie p. 200. Het aldaar genoemde schrift der Bamum van Kameroen vertoont veel gelijkenis met dat der Vei. Het is goed er aan te herinneren, dat de handelstochten der Vei zich ook tot Kameroen uitstrekken.

[4]) Te gaan onderzoeken of er in het Boschneger-Engelsch woorden voorkomen, die kunnen worden afgeleid van de taal der Vei-negers ligt buiten het bestek van dit artikel en is overbodig, omdat het resultaat, hetzij negatief, hetzij positief, voor de beantwoording van de vraag „wat is de oorsprong van het schrift van Afaka" van weinig nut is.

van den onderlingen samenhang tusschen beide schriften, waaraan verder niets behoeft te worden toegevoegd.

Nogmaals de oorsprong van het schrift.

Onder 6° werd als mogelijke oorsprong van het Boschnegerschrift genoemd: de ontleening aan een overeenkomstig schrift, waaraan Afaka op de een of andere wijze een herinnering had bewaard.

Na hetgeen hierboven werd uiteengezet over den onderlingen samenhang, is het duidelijk, dat dit overeenkomstige schrift slechts dat der Vei-negers kan zijn. Beide schriften behooren bovendien tot de in Afrika uiterst zeldzaam voorkomende klasse van lettergreepschriftstelsels; beide worden van links naar rechts geschreven; bij beide worden zinnen, soms woorden, door een verticale streep gescheiden, bij de Vei- in zig-zag vorm, bij de Boschnegers loodrecht. Zoowel in het Vei- als in het Surinaamsche schrift komen weinig punten voor, bij het laatste nog minder dan bij het eerste. Verder staat vast, dat negers uit het tegenwoordige Liberia en uit Sierra Leone reeds in de eerste helft der 18e eeuw in Suriname werden aangevoerd en dat het Vei-schrift destijds reeds bestond. Wij weten ten slotte met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, dat zich Vei-negers onder de slaven bevonden, die nabij Cape-Mount en omgeving werden aangekocht. Samenvattend: de schriftteekens van den Boschneger Afaka vinden hun oorsprong in het schrift der Westafrikaansche Vei.

Rest nog de vraag, op welke wijze Afaka kennis kan hebben verkregen van dit schrift. Een moeilijk te beantwoorden vraag, omdat aanknoopingspunten ontbreken, tenzij de droom van Afaka als zoodanig zou kunnen worden beschouwd. En waarom niet?

Voor ons nuchtere, koele Westerlingen is de droom in het algemeen niet meer dan een vage, min of meer verwarde na-synchronisatie van indrukken en handelingen uit den stroom van dagelijksche gewaarwordingen en belevenissen. En van die droomen, welke ons iets hebben te zeggen, verstaan wij zin en beteekenis niet meer, daar ons verdoofde opnemingsvermogen onmachtig is nog onderscheid te maken tusschen de bonte mengeling van bewuste en onbewuste indrukken van allerlei vorm en inhoud, en de verschijningen, de beelden, gevormd door wat men zou kunnen noemen een oer-instinct, de schakel met een ver verleden. Op die wijze meermalen bedrogen uitgekomen zijnde, zegt

het volk ten slotte dat „droomen bedrog zijn", daarmede tevens verradende, dat de goede wil erin te gelooven aanvankelijk aanwezig is geweest.

Niet alzoo de natuurvolken. In hun leven namen en nemen droomen een belangrijke plaats in; zij konden een waarschuwing, een bedreiging, een vermaning inhouden. Een bijzondere droom was geen persoonlijke aangelegenheid meer, doch een zaak van groot belang, die den geheelen stam aanging.

Inderdaad, den geheelen stam aanging, want, en dit geldt vooral voor den Westafrikaanschen neger, door een sterk ontwikkeld stambewustzijn was ieder lid een onlosmakelijk deel van het geheel en voelde zich ook als zoodanig [1]). De geheele samenleving was met den zuurdeesem van het stambewustzijn doortrokken: alle kennis, in den loop van eeuwen door den stam bijeenvergaard, werd in dit stambewustzijn opgenomen. Alle tradities en instellingen vonden er hun oorsprong, ritueel en kunst hun verklaring, en het nageslacht laafde zich aan die nimmer opdrogende bron.

En toen ruw geweld talloozen losscheurde uit de vertrouwde omgeving en velen werden overgebracht in een wereld, die de hunne niet was, toen het stamverband was verbroken en geen uitzicht bestond ooit te kunnen terugkeeren naar den geboortegrond, toen klemde de neger zich vast aan het eenige bezit dat men hem niet kon afnemen: zijn stambewustzijn, om daaruit te putten de kracht en den moed zich staande te houden in de omgeving van het vijandige nieuwe. En hoeveel van dat oude bezit in den loop der jaren in de baaierd van nieuwe indrukken ook op den achtergrond werd geschoven en verzonk, wat overbleef, bleef het geestelijke en stoffelijke leven beinvloeden en leiden.

In het stille oerwoud bouwden negers, gedreven door een gemeenschappelijk verlangen naar de vrijheid, een nieuwe samenleving op. Een nieuw volk zou ontstaan uit een samenraapsel van negers van den meest verscheiden oorsprong: Dahomey, Togo, Congo, Sierra Leone, Gabon, Angola, Goudkust enz., en in dezen ontwikkelingsgang excelleerden zij, wier stambewustzijn het duidelijkst sprak.

De jaren gingen voorbij. Nieuwe generaties kwamen op, die het oude vaderland niet hadden gekend en die toch op den bodem van hun onderbewustzijn meedroegen een erfenis van het stam-

---

[1]) Hieruit is ook te verklaren, dat Westafrikaansche negerstammen alle blanken verantwoordelijk stelden voor misdrijven, door een blanke jegens hen begaan, al hadden genen er part noch deel aan.

bewustzijn der voorvaderen. Een erfenis, van wier rijkdommen zij geen kennis hadden, omdat zij onbereikbaar was voor de eigen persoonlijkheid, doch waarvan zij onbewust toch het vruchtgebruik genoten.

Het is goed hier te herhalen, wat in het begin van dit artikel werd geschreven, n.l. dat het wordingsproces van Afaka's schrift en wellicht tevens zijn droom, zouden kunnen zijn een aan de oppervlakte komen van gedachten, beter nog van waarden, uit zijn diepste onderbewustzijn. Waarden, wie kan zeggen door welke oorzaak, door welke prikkel, losgewerkt en te voorschijn geroepen, niet om aanstonds weer te verzinken, neen — waarden, die terugkeerden in het volle, werkelijke leven en die achtergrond en vorm kregen in het schrift van Afaka.

Bonne	1916	Kahn	1930	Bonne	1916	Kahn	1930
Teeken	Klank	Teeken	Klank	Teeken	Klank	Teeken	Klank
	LI		LE, LIE		WE		WE, WI
	BI		BIE		DJO, DJOE		DJOU
	GIE		DJIE, GIE		VA		FA
	NIN		NIM		TO		TO
	VIE		FIE		TJA		YA
	TA		TA		NA		NA
	SA		SA		MI		N
	A		AH		DOE, DO		DOE
	VEJ		FEI		POE		PU, POE
	BO		BO		NO		NO
	IE		IE		DE		DI
	WAN		WAN, WA		LO		LO
	E, EN		E, ENG		O		O
	KI		KIE		NJA, NJOE		NJA, NJU
	GA		GA		SI		SE

Bonne	1916	Kahn	1930	Bonne	1916	Kahn	1930
Teeken	Klank	Teeken	Klank	Teeken	Klank	Teeken	Klank
	TI, TING		TI		KA		KA
	POE		PU, POE		TOE		TOE, TU
	PO		PO		DA		DA
	KOU		KONG		GO		GO
	GE		GE'		PIE		PIE
	DIE		DE		JA		JA
	JOE		YU		OE, KOE		KOE, OE
	PA		PA		MA		MA
	FO		FO, FU		BE		BEH
	PE	-	-		JE		JE
	BA	-	-		MO		MO
	RA		LA				
	TI		TIE				
	KE		KE				
	MIE		MIE				

Boschnegerschrift.	Vei-schrift.	Boschnegerschrift.	Vei-schrift.
x	x	[illegible]	[illegible]
△	△	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
+	+	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		

De klankwaarden der Veiteekens werden niet opgenomen, daar een eventueele vergelijking met die der Boschnegers van geen nut is voor het gestelde doel. Het is voldoende te memoreeren dat zij slechts zelden overeenkomen.

Het omdraaien van teekens — $^1/_4$ of $^1/_2$ slag — komt volgens Delafosse in het Veischrift voor. Zooals uit de voorgaande tabel blijkt, is dit ook het geval bij het Boschnegerschrift, vgl. be, lo.

ENKELE OPMERKINGEN OVER SURINAAMSCHE MUZIEK

DOOR

ARY SCHIPPER

In dit artikel wenschen wij geen Europeesche muziek in Suriname te behandelen, en evenmin den invloed, die Europeesche muziek, in meer of minder mate op Surinaamsche inheemsche muziek heeft uitgeoefend. Ook de Indiaansche muziek laten wij hier buiten beschouwing. Maar wij roepen de aandacht in voor die primitieve muziek in Suriname, die onder Afrikaanschen invloed staat. Dat is — algeheel (voor zoover is na te gaan) — de eigenlijke Boschnegermuziek, en voor een belangrijk deel, de muziek, die beoefend wordt door gekleurden, door negers en kleurlingen in de stad en in de districten en die geheel of gedeeltelijk van Afrikaansch bloed zijn. De wijsjes en deunen, de liederen en de muziek van Europeeschen oorsprong van die gekleurden in het beschaafde gedeelte van Suriname, zijn dus mede bij onze beschouwingen uitgesloten.

De studie van de Surinaamsche muziek is, zoowel uit musicologisch als uit ethnologisch oogpunt, zeer belangrijk. Tevens is zij van groote beteekenis voor het maken van een vergelijkende studie van de verschillende muzikale stijlen der Afrikaansche rassen, welke studie op haar beurt weer opheldering kan geven over sommige belangrijke cultureele problemen.

Typen van Surinaamsche muziek, bij ons vooral bekend, zijn „jazz" en „spirituals". Andere typen zijn, helaas, nog weinig bestudeerd.

Hoewel wij zelfs in de verste verte geen vergelijkingen mogen en kunnen maken tusschen de muziek der *Chineezen* en die der Surinaamsche Negers, trof het mij toch toen ik bemerkte, dat zoowel de Chineesche als de Surinaamsche muziek *pentatonische* en *heptatonische* reeksen kent. Zooals men weet, was de oorspronkelijke Chineesche toonladder *pentatonisch*, d.w.z. zij bestond uit

vijf verschillende tonen, n.l.: f–g–a–c–d–f. Deze toonladder bevatte, zooals wij zien, geen halve toonafstanden, waarom men haar ook *anhemitonisch* noemt. Een voorbeeld van een oorspronkelijke Chineesche melodie, gebouwd op zulk een pentatonische scala, vinden wij in de ouverture „Turandot" van Weber. Later (± 1200 v. Chr.) werden de *e* en *b* toegevoegd. Deze tot zeven tonen vermeerderde toonladder, die nu dus wel halve toonafstanden bevatte (n.l. e–f en b–c), noemt men *heptatonisch*. Ook de Surinaamsche muziek kent anhemitonische en heptatonische reeksen en, behalve deze, ook *hexatonische*. Deze laatste zijn in de meeste gevallen eigenlijk niets anders dan een uitbreiding van pentatonische reeksen (n.l. van 5 tot 6 tonen). Een voorbeeld van zulk een Surinaamsche anhemitonisch-pentatonische-ladder is bijvoorbeeld de reeks c–d–e–g–a–c.

De liederen der Boschnegers.

Bestudeert men den omvang der liederen, dan bemerkt men, dat deze zeer verschillend is van tonale structuur. Behalve, dat een groot aantal liederen bestaat uit intervallen van slechts een terts of kwart, zijn er sommige met een omvang van meer dan 1½ octaaf. Overheerschend is het aantal van grooten omvang. Veertig procent blijven binnen de grenzen van een terts tot een septiem, terwijl zestig procent een omvang hebben van een octaaf en meer. De omvang van een groote sext komt het meest voor, die van een kleine sext zeldzaam. Bij liederen van grooten toonomvang reiken de grenzen dikwijls tot de groote decime, groote none of octaaf.

De betrekkelijke gelijkluidendheid van de intervallen is klaarblijkelijk de oorzaak waardoor wij slechts een klein aantal liederen vinden met een omvang van een groote septiem en een kleine none en niet één met een omvang van een vermeerderde kwart.

Bij het meerendeel der Surinaamsche zangen is de melodie dalend. Daardoor is het niet te verwonderen, wanneer wij bijvoorbeeld melodieën tegenkomen waarvan de laagste noot meer dan een sext lager is dan de begintoon. Dergelijke melodieën komen meer voor (29%) dan die, waarvan de hoogste noot meer dan een sext hooger ligt dan de beginnoot (9%).

Het in het oog loopend herhaalde gebruik van groote toontrappen geeft aan de melodische lijn een exentrieken en eenigszins primitieven vorm. Bijna alle liederen (91%) bevatten intervallen van een kwart of meer. De stijgende of dalende kwart komt veel voor (85%). De kwint daarentegen niet zoo veel (45%) en

is dan meer een dalende (31%) dan een stijgende (20%). Zelden ontmoeten wij nog grootere intervalssprongen, zooals de kleine sext (9%), groote sext (2%) en — bijna steeds dalend — het octaaf-interval (6%). Ook vinden wij recitatieven, als gedeelten van een lied, gezongen op dezelfde hoogte. Kleine uitgebreide herhalingen van een enkelen toon komen zeer veel voor. In verreweg het grootste gedeelte der liederen (70%) vindt men zinnen, waarin vier of meer lettergrepen op dezelfde noot worden gezongen.

Een speciale karaktertrek van de Boschnegermuziek is de verbinding van terts-intervallen. Hierbij kunnen drie typen worden onderscheiden:

1: de pendel-beweging;
2: het opeenvolgen van tertsen, die in dezelfde richting gaan;
3: het in elkaar sluiten of „haken" van tertsen.

De „pendel-beweging" is bijvoorbeeld de melodische figuur a–c–a–c of c–a–c–a:

Herhalingen van denzelfden toon kunnen eigenlijk geen „toontrappen" worden genoemd; daarom moet een melodische vorm als bijvoorbeeld onderstaand motief, waarbij een der beide hoektonen van het pendel-type zich meermalen achtereen doet hooren, steeds worden beschouwd als een aaneenschakeling van tertsen:

Zulke „pendel" combinaties van minstens drie opeenvolgende kleine of groote tertsen — met of zonder herhalingen van denzelfden noot — vinden wij bij iets minder dan de helft der liederen.

Het tweede type bestaat, zooals wij zagen, uit een opeenvolging van tertsen, die in dezelfde richting gaan. Bijvoorbeeld:

Twee kleine tertsen, vereenigd tot een tritoon, vormen een dissoneerend- en een kleine en groote terts een consoneerend interval (kwint). Dergelijke opeenvolgingen van tertsen, die den Europeaan den indruk geven van gebroken mineur- en majeur-tertsen, komen veelvuldig in de muziek der primitieven voor. Dit type

moet, daar de Surinaamsche muziek geen accoorden in onze beteekenis kent, slechts als streng *melodisch* worden opgevat.

Onder het derde type, de z.g.n. „hakende" of in elkaar sluitende tertsen, verstaan wij terts-intervallen, óók gaande in dezelfde richting, die met de volgende tertsen zijn verbonden door middel van bovenseconden.

Bijvoorbeeld:

Gewoonlijk komt dit type voor bij twee achtereenvolgende tertsen, zelden bij drie, en is dan in den regel dalend.

Dezelfde typen vinden wij ook bij de kwart-intervallen.

Wat wij bij het „pendeltype" over toonherhalingen opmerkten, geldt ook voor de beide andere typen.

„De drie typen van tertsverbinding — schrijft Gilbert [1]) — vinden wij ook in andere negroïde muziek. In dit verschijnsel ligt o.i. een van de voornaamste aanleidingen voor de hierboven geconstateerde toenadering van de Negermelodie tot de Europeesche harmonie. Want onze accoorden zijn meestal slechts de samenklank van op elkaar gestapelde terts-schreden; ook ons accoord wordt door terts-intervallen gedomineerd. Vervolgens wezen wij er reeds op, dat het schakeltype onder de terts-figuren op ons den indruk van een „gebroken accoord" maakt. De blanke vat zulke negermelodie-vormen dus gemakkelijk accoordisch (harmonisch) op en omgekeerd verstaan de negers ons „gebroken accoord" licht als pure melodie. Ziehier een belangrijk punt voor contact."

Volgens sommige schrijvers is de muziek in haar oervormen verwant aan de melodie van het gesproken woord. Is dit zoo, dan verbaast het ons niet, wanneer wij de primitieve Negermelodieën gebouwd zien op aan deze spraakmelodie ontleende tonen. Immers, ook de spraak heeft haar eigen toonhoogte, wat merkbaar is bij stemverheffing en -daling. Men heeft de spraakmelodie van Noord-Amerikaansche Negers bestudeerd en hierbij bleek, dat een drietonige melodie de spraak beheerschte, n.l.:

1) de normale spreektoon, die wel het meest voorkomt;

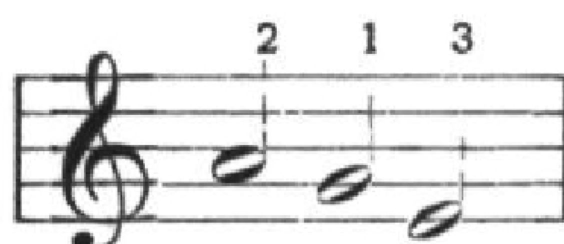
2) bij stemverheffing de toon liggende een groote seconde boven den normalen spreektoon, en

3) bij stemdaling — zooals deze bij toonlooze lettergrepen, einde van zinnen en ook wel bij sombere stemmingen wordt ge-

[1]) Will G. Gilbert, blz. 15.

bezigd — de toon liggende een kleine terts onder den normalen spreektoon.

Bijvoorbeeld:

Deze drie toonhoogten vormen een hechte combinatie en wel in dien zin, dat de onderlinge afstand tusschen de toonhoogten steeds dezelfde blijft. In deze vereeniging zijn zij evenwel niet aan een vaste toonhoogte gebonden, daar de één laag, de ander hoog en de derde weer op normale hoogte spreekt. Deze drie aan de spraakmelodie ontleende tonen liggen — wij schreven het reeds — ten grondslag aan de Surinaamsche melodieën. „Wij vinden — zegt Gilbert — deze melodiekernen als opvallende bestanddeelen van Afrikaansche en Afro-Amerikaansche melodieën terug, ja, volslagen muzikale phrasen maken soms uitsluitend van deze drie kerntonen gebruik. Soms treffen wij in één melodie twee van deze kernen op verschillend toonhoogte-niveau aan; de melodie omcirkelt dan als het ware afwisselend de door de kernen aangegeven zone, doch zij springt niet klakkeloos van de eene kern in de andere." [1]).

Bijna de helft der liederen past, zonder dat men hun inhoud geweld aandoet, in een metrisch schema. Even maatsoorten komen meer voor dan oneven. In de meeste liederen is een veelvuldig gebruik gemaakt van triolen. Bij de oneven maten komt de driekwartsmaat het meest voor, terwijl ook de vijfkwarts- en zevenkwartsmaat tegenwoordig zijn.

Nu en dan is de maat verlengd of verkort of wij treffen in den loop van het lied een verandering van rhythme aan. In andere liederen zijn weer verschillende maten vereenigd in een geregelde of gevariëerde opeenvolging. Deze vrijheden ten spijt vertoonen de liederen een streng rhythmisch karakter. Slechts een derde deel heeft een vrij rhythme, dat zelfs in die vrijheid een zekere verbondenheid met het spraakrhythme vertoont, wat ons, na hetgeen wij reeds over de spraakmelodie schreven, niet vreemd meer zal toeschijnen.

De liederen worden dikwijls begeleid door tromslagen of door handgeklap. In de meeste gevallen beteekent dit alleen een accentueering van het melodisch rhythme. De begeleidende maatslagen

---

1) Will G. Gilbert, blz. 15.

bestaan in den regel uit gewone kwartnoten. In sommige liederen zijn de kwartslagen verdeeld in twee achtste noten, in andere in triolen elk van $^3/_8$ noten. In enkele liederen wordt de $^6/_8$ maat geaccentueerd door regelmatige $^3/_8$ tromslagen, terwijl weer in andere de begeleiding sterk verschilt van het melodisch rhythme. Trom-rhythme in vivacissimo tempo, dat evenwel, ondanks zijn levendigheid, nog een voortdurende eenheid vormt met het rhythme der liederen, komt eveneens voor.

Dat sommige liederen, die zich kenmerken door een meer of minder vrij rhythme, worden begeleid in een strenge $^3/_8$ maat is zeker merkwaardig. Bij de Surinaamsche muziek kunnen wij dus spreken van poly-rhythmiek.

Behalve op pentatonische, heptatonische en andere reeksen, die wij reeds in den aanvang van dit artikel leerden kennen, is de Surinaamsche muziek ook nog gebaseerd op toonreeksen, die wel met onze majeur- en mineur- toonladders overeenkomen, doch waarin de toonconstructie sterk van onze theorieën afwijkt.

Gelijkzwevende temperatuur, zooals wij die kennen, is den Neger onbekend, althans hij huldigt een geheel andere „muziektheorie". Buiten halve toonafstanden zingt hij ook nog kwart- en driekwarttonen en glijdt hij met zijn stem in sterk portamento van de eene toonhoogte in de andere. „De systeemlooze toonverglijdingen herinneren ons aan den oerovergang van spreektoon naar muzikalen zangtoon, van lukrake toonhoogten naar vaste laddertonen." (Gilbert)

Het gebruik van de falcet-stem komt weinig voor. De inhoud der liederen toont ons, dat de falcet-stem haar ontstaan dankt aan een weloverwogen en bewust gebruik van hoofdtonen.

Over het algemeen is het tempo tamelijk levendig. In de meeste gevallen (91%) blijft het constant. Soms evenwel wordt het, terwijl de melodie voorschrijdt, versneld.

Beschreven wij hierboven in korte trekken de muziek der Boschnegers, thans willen wij die der Creolen eens nader bezien.

Ook hun liederen vertoonen een aanmerkelijk verschil in toonomvang. In de stadsliederen wordt bij 6% een omvang van meer dan een kleine decime gevonden (boschliederen 29%). Het meest gebruikelijk is de toonomvang van een octaaf.

De neiging tot dalen is bij de liederen der Creolen zeer sterk. Ongeveer 20% begint met de hoogste noot van het lied (boschliederen 8%), terwijl 27% meer dan een kwart *boven* den openings-

toon stijgt (boschliederen 42%), en een maximum hoeveelheid van meer dan een kwart *beneden* den openingstoon wordt gevonden (62%) (boschliederen 56%).

Slechts 10% van de stadsliederen (boschliederen 63%) zijn geheel of bijna geheel zonder halve toonafstanden. De volgende tabel geeft een vergelijkend overzicht van het gebruik van intervallen bij Stads- en Boschliederen:

	Stad	Bosch
Kwartintervallen	62%	85%
Kwintintervallen	18%	45%
Sextintervallen	8%	11%
Octaafintervallen	1%	6%

Veelvuldige toonherhalingen komen, evenals in boschliederen, zeer veel voor. Twee derden der stadsliederen bevat deelen, waarin vier of meer lettergrepen op dezelfde toonhoogte worden gezongen.

In stadsliederen komt de vierkwartsmaat het meest voor, terwijl de 3/4-maat zeldzaam is. De 6/8-maat komt meer voor dan de 5/4-maat. Maatverlengingen en samentrekkingen van maat zijn zeer in zwang. Bijvoorbeeld de 4/4 maat wordt verkort tot 7/8 of tot 3/4, of uitgebreid tot 5/4. Deze veranderingen worden ten deele veroorzaakt door den zin van den tekst. Voor een aantal liederen kan geen streng metrisch schema worden opgesteld, niettegenstaande het feit, dat een geregelde maat kan worden herkend, als grondslag van een rhythmischen vorm. Verschillende teksten zijn bij bepaalde gelegenheden op eenzelfde melodie getoonzet, waardoor de maat nog wel eens aan verandering onderhevig is. Liederen in een vrij rhythme komen in de stadsmuziek minder voor dan in die van het bosch.

In vele gevallen versnelt het tempo gedurende de voortschrijding der melodie. Herhalingen door het koor worden bij sommige gelegenheden sneller en bij andere weer langzamer gezongen.

De muziekinstrumenten.

In de Surinaamsche muziek, die zoowel poëzie als zang en zoowel zang als dans is, spelen de slag- en ratelinstrumenten een voorname rol. Ik wil hier echter direct aan toevoegen, dat de Negers deze instrumenten ook wel als bezweringswerktuigen aanwenden, wat, gezien de magische kracht, die zij aan de muziek toeschrijven, geen verwondering baart.

Onder de *slaginstrumenten* nemen de trommen, die zij van uitgeholde boomstammen vervaardigen, de voornaamste plaats in. Er zijn verschillende tromtypen, die, naar gelang van den aard van den dans, afwisselend worden gebruikt. Bij de *Boschnegers* heeft men de „apienti", — de „toemao" — en de „agida" trommen [1]). De *Creolen* kennen er zelfs vijf, n.l. de „apienti", de „podja", de „mandrom", de „langadrom" en de „agida" (zie afbeelding). De „podja" gelijkt zeer veel op de „apienti". Voor het bespelen van de trommen, zooals de „apienti" en de „toemao", gaat de muzikant schrijlings op de trom zitten, die met het vooreinde op de hielen van den speler of op een blok rust, waardoor een grooter klankvolume wordt bereikt dan wanneer de trom op den grond staat. Het tromgeluid klinkt, vooral des nachts, uren ver in den omtrek [2]), en men denke nu niet, dat de Neger alleen maar tromslagen hoort. Hij hoort veel meer. Want volgens zijn opvatting spreken de stemmen zijner voorouders en goden door de trommen! Vooral de „apienti" is hiervoor het aangewezen instrument en de op haar geslagen rhythmen zijn dan ook het gecompliceerdst.

Gilbert zegt, dat zij de eenige is, die met snijwerk is versierd en die de gewijde membraanbevestiging heeft, welke direct van de Afrikaansche Goudkust afkomstig schijnt te zijn. „Deze tromvelbevestiging — vervolgt hij — bestaat uit een samenstel van koorden en houten pennen, die *in den tromwand* gedreven zijn; door het aanslaan van deze pennen spant men het vlies. Geen boschneger zal met een van de andere trommen genoegen nemen voor het slaan van een „apienti"-rhythme: liever improviseert hij een „apienti" uit het eerste materiaal het beste. De „toemao", de middelste in afmeting, en de „agida", de grootste, die het grondrhythme aangeeft, zijn niet zoozeer met dit waas van wijding omgeven en het is dan ook frappant, dat zij een membraanbevestiging zonder pennen bezitten; zij doen het af met touw-„bretels", waartusschen ter versteviging en voor de spanning enkele wigvormige latten zijn gestoken" [3]).

Ook de „agida"-trom is in de oogen der Negers een zeer belangrijk instrument, want zij roept de aardgoden op en slaat het grondrhythme der dansen.

---

[1]) De „toemao"-trom is speciaal aan de Apoekoe of boschgeesten gewijd.

[2]) H. C. Focke, blz. 96.

[3]) Will G. Gilbert, p. 11. Hetzelfde verhaalt ook Dr. Kolinski (blz. 521).

Uit: W. G. Gilbert, Negr. muziek.

Jhr. L. C. van Panhuys schonk, naar hij mij mededeelde, deze „Apienti"-trom aan het Kol. Instituut. De hoogte bedraagt 51½ cm. en de middellijn van het tromvel 20 cm.

Uit: W. G. Gilbert, Negroïde muziek.

Ritueele trommen voor de „Winti"-dansen. V.l.n.r. „Apienti" „Langa drom", „Agida" en „Mandrom".

Naast de hierboven genoemde trommen bespeelt de Neger ook nog de „kreole" en de „kauna"- of „kawine"-trom, beide niet-ritueele danstrommen, aan beide zijden met een vel bespannen.

Teenstra schrijft zoo aardig, als hij het over de groote trommen in het algemeen heeft: „Verliest dit schoone instrument onder het spelen deszelfs toon, dan gieten zij er aan de achterzijde dram [1]) in, zeggende: da trom no wanni wakka boen, wi za gi em wan soopie! dat is: de trom wil nog niet regt aan den gang, wij zullen hem een zoopje geven" [2]).

De trommen kunnen twee verschillende tonen laten hooren. Slaat men n.l. op het *midden* van het over de trom gespannen vel, dan hoort men den grondtoon, terwijl bij het op den *rand* slaan de terts wordt gehoord.

Nooit mogen de trommen door vrouwen worden bespeeld of zelfs maar door haar worden aangeraakt, want men gelooft stellig, dat dan haar borsten zoodanig gaan groeien, dat ze den grond raken. De mannen zijn ware virtuozen in het bespelen van de trommen. Blinkt men hierin uit, dan is dit toe te schrijven aan de gunst der goden. „Hij heeft machtige goden", zeggen de Boschnegers en in de stad heet het: „Het is zijn winti", d.w.z. zijn eigen god, wien hij persoonlijk is toegewijd en die zich bij tijden door hem manifesteert.

Vóór de dansen aanvangen, kan men dikwijls kleine jongens bezig zien met het bespelen van de trommen, terwijl meisjes op de maat ervan dansen en de ouderen ernaar luisteren, onderwijl de fouten verbeterende.

Na de trommels volgen de *rammelaars* als de belangrijkste der hulpinstrumenten. Zij zijn onmisbaar voor elke religieuze ceremonie en in staat de geesten op te roepen Men kent o.m. de Jurri-Jurri en de Sakka-Sakka.

De *Jurri-Jurri* is een kastanjebruine noot (Cerbera ahorai Linneus), waarvan de schalen aan elkaar worden geregen om zoo als rammelaar te worden gebezigd.

De *Sakka-Sakka* is een eivormige kalebasschaal, iets grooter dan een ganzenei, voorzien van een steel. Deze schaal is gevuld met de zoogenaamde Sakka-Sierie, dit zijn zwarte, gladde boontjes, ter grootte van duivenboonen. Soms zijn deze Sakka-Sakka's fraai beschilderd en Teenstra zag er zelfs, die enkel uit zilver bestonden [3]).

[1]) Dram is een soort rum.
[2]) R. D. Teenstra, 2e dl, blz. 192–3.
[3]) Teenstra, blz. 191.

Focke spreekt nog van de *Joro-Joro*, „een snoer van door midden gespletene en aan elkander geregene schalen van de vrucht der Thevetia neriifolia" [1]).

Vervolgens noemen wij hier de *Kwa-kwa*, een lage bank van hard hout, waarop met twee stokjes (kwa-kwa tikie) het grondrhythme wordt geslagen. De Boschnegers nemen — volgens Dr. Kolinski — voor dit doel ook genoegen met een oude houten kist en twee stukken hout [2]). De naam „kwa-kwa" zou dit instrument te danken hebben aan het feit, dat, volgens de Negers, het op haar voortgebrachte geluid veel overeenkomst vertoont met het gekwaak van een eend [3]).

Verder gebruikt men nog een geïmproviseerde triangel van tegen elkander geslagen stukjes ijzer (feloe-kum-feloe?), eenige tokkelinstrumenten van Europeeschen en Afrikaanschen oorsprong en — volgens Dr. Serrurier — een verbeterden vorm van de fluit der Indianen, een paar soorten van trompetten, die op Afrikaansche wijze op zijde geblazen worden en, zonderling genoeg, de *neusfluit* en de *schelptrompet* [4]).

„Van verre raast de muziek van dit orkest gelijk een brommende honigbij onder den hoed", merkt Teenstra zeer aardig op [5]).

Tenslotte nog slechts enkele woorden over de Negerdansen, dansliederen en andere niet-ritueele zangen.

We schreven reeds, dat de Surinaamsche muziek zoowel poëzie als zang en zoowel zang als dans is. „De neger — zegt Focke — huldigt drie Muzen te gelijker tijd". Doch deze drie danken hun ontstaan aan het religieuze leven van den Neger, dat wordt samengevat in het begrip „Winti", een geloof aan goden en geesten van gestorvenen. Deze religie heeft een eeredienst, bestaande uit ritueele dansen, het zingen van dansliederen en het bespelen van heilige muziekinstrumenten.

Tot de voornaamste ritueele dansen behooren de Winti-dansen. Hierbij zijn de drie aanzienlijkste muziekinstrumenten, n.l. de trommen, de Kwa-Kwa en de Sakka-Sakka in gebruik. Onder leiding van een Wintiman worden bij de Boschnegers, zoo dikwijls „als de goden dit vragen", en bij de Creolen, bij speciale gelegenheden, in het openbaar en in groepen de dansen uitgevoerd.

De teksten der ritueele dansliederen hebben in den regel tot

---

1) Focke, blz. 94.
2) Kolinski, blz. 522.
3) Teenstra, blz. 192.
4) Catalogus, blz. 296.
5) Teenstra, blz. 193.

inhoud het oproepen van de goden en goddelijke voorouders. Vooral bekend is de godin „Gron-mama" of aardmoeder, ook bekend onder den naam „Dagowe", de god „Lebba" en verder de „Kromanti", een speciale groep van goddelijke voorouders.

Onder de niet-ritueele liederen vinden wij arbeids- en dansliederen. Van deze laatste zijn vooral bij de Boschnegers bekend de „Seketi"-, „Awasa- en „Soesa"-dansliederen, terwijl onder de Creolen de „Kauna"- of „Kawina"-dansliederen populair zijn. Verder zijn bekend de „Lobi singi", het satirische liefdeslied, de „Banja", de „Doe" en gezelschapsliederen onder den verzamelnaam „Anansi tori".

En hiermede zijn de onderwerpen van Surinaamsche dansen en liederen nog slechts even aangeroerd! De studie van deze muziek — merkte eenige jaren geleden terecht een medewerker aan de Encyclopaedie van Nederlandsch-West-Indië op — staat nog in haar kinderschoenen!

LITTERATUUR.

1. *Gids in het Volkenkundig Museum.*
2. Melville J. Herskovits and Frances S. Herskovits, „Suriname folklore. Part III, Suriname music by Dr. M. Kolinski". *Columbia University contributions to Anthropology*, Vol. XXVII, New-York 1936.
3. Casper Höweler, *Inleiding tot de muziekgeschiedenis.*
4. Gilbert (W. G.), *Een en ander over de negroide muziek van Suriname* 1940.
5. H. C. Focke, „De Surinaamsche negermuzijk". Tijdschrift *West-Indië*, 2e dl, 1858, blz. 93–107.
6. R. D. Teenstra, *De landbouw in de kolonie Suriname*, 2e dl. 1835.
7. Catalogus der Afd. Ned. Koloniën. Tentoonstelling A'dam 1883, blz. 296.
8. *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië.* 's-Gravenhage, 1914–1917.

♩ = 152 *Voorbeeld van Boschnegermuziek*

Solo.

O - pe - te kwa - sio A - djai - nie - o - e — o O - pe - te kwa - sio A - djai - nio o

bia - o. O - pe - te kwa - si tid'A - djai - ni wenti kwao kwao kwao kwao

Koor:

(O) pe - te kwa - sio A - djai nio - yi O - pe - te kwa - se A - djai - nio o - yo.

Langzamer

O - pe - te kwa - sio A - djai - nio ku - mau . O - pe - te kwa - sio lu - ku A - djai nie o

bia - mau O - pe - te kwa - sio ti - de d'Adjai - ni O - pe - te kwa si ti - de da A - djai -

Koor: als boven

ni we - te kwao

ENGELSCHE TEKST

Tell all the women for me
I am not dead yet;
Tell all the women for me,
I live, I am not dead.
But let go of my neck,
And clasp my back;
When I am in my hour of passion,
Loosen my head.
Hold me by the neck,
Loosen my back,
When I am in my hour of pleasure,
Loosen my neck.

Uit: Melville J. Herskovits and Fr. S. Herskovits, Suriname Folklore, blz. 640.

Voorbeeld van Stadsnegermuziek
Adyanti winti

♩= 152

Tai - gi a la dè u-ma gi'mi Mi no dè-dè yè-te Tai-ai dè'u-ma gi mi
Mi dè, mi no dè-dè Lu-si mi na mi nè ki-e Ho-ri mi na mi ba-ka
Tè mi dè na mi fu-rè-si yu-ru Lu-su mi, na m'è-dè Ho-ri mi-na mi nè-
ki-e Lu-su mi na mi ba-ka Tè mi dè na mi presi-ri yu-ru Lusu mi na mi nè-ka

ENGELSCHE TEKST

„Sunday Vulture, O mighty one,
Sunday Vulture, O mighty spirit of magic,
Sunday Vulture, today the mighty winti
Kwao, Kwao, Kwao. [Said to be call of the vulture.]
Sunday Vulture, O mighty one, greetings.
Sunday Vulture, look at the mighty obiaman".

Uit: Melville J. Herskovits and Fr. S. Herskovits, Suriname Folklore, blz. 546.

EENIGE GEGEVENS OVER DE DIEREN- EN PLANTEN-WERELD IN WEST-INDIE

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

1. DR. TH. W. VAN LIDTH DE JEUDE. *On a collection of reptiles and fishes from the West-Indies.* Notes Leyden Museum. Vol. IX, p. 129–139. Pl. 2. Note VIII, Januari 1887. — 2. GLOVER M. ALLEN, *Mammals of the West-Indies.* Bulletin of the Museum of Comparative Zoölogy at Harvard College Vol. LLV, No. 6, Cambridge, Mass. U.S.A., July 1911, p. 175–263. — 3. THOMAS BARBOUR. *Some faunistic changes in the lesser Antilles.* Prodeedings of the New England Zoölogical Club. Vo. XI, January 10, 1930, p. 73–85. — 4. Dezelfde. *The Anoles. I. The forms known to occur on the neotropical Islands.* Bulletin als sub. No. 2, Vo. LXX, No. 3, April 1930, p. 105–144. — 5. Dezelfde. *Third List of Antillean Reptiles and Amphibians.* Bulletin als voren, Vol. LXXXII, No. 2, November 1937, p. 79–166. — 6. W. DOCTERS VAN LEEUWEN. *The Vegatation of Sebesi, situated in the Sunda-strait, near the Islands of the Krakatau-group, in the year* 1921. Extrait des Anneles du Jardin Botanique de Buitenzorg. Vol. XXXII, 2me partie.

De heer dr. G. C. A. Junge, conservator voor de vogels aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, schreef mij, desgevraagd, in Juli 1943, dat er heel weinig verschenen is over de dierenwereld van het eiland Saba, en eveneens over het ontstaan van de fauna en van de plantenwereld aldaar. Wel zijn er enkele publicaties over de West-Indische eilanden in het algemeen. Over de vogels bestaat het boek van J. Bond, *Birds of the West Indies,* Philadelphia 1936. Hij en zijn ambtgenoot dr. L. D. Brongersma zonden mij de hierboven onder 1–5 genoemde artikelen ter inzage.

Op onverwachte wijze werd nog aan mijn verlangen voldaan door het Juli-nummer 1943 van dit tijdschrift met het fraaie geïllustreerde artikel van dr. P. Wagenaar Hummelinck: „Zoögeografische opmerkingen over de Nederlandsche Benedenwindsche eilanden.'' Daarin wordt bovendien voor literatuur en nadere gegevens verwezen naar: *Studies on the Fauna of Curaçao, Aruba, Bonaire and the Venezuelan Islands,* 2 dln., Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 1940 van denzelfden schrijver. Verder brachten aankondigingen in dit tijdsthrift mij op het spoor van een boek

van prof. Danforth over de vogels van Saba en van den Gids van Saba van S.J. Kruithoff. Op het gebied van plantkunde gewerd mij mede tot mijn groot genoegen, het werk van dr. J. Boldingh: *The Flora of the Dutch West Indian Islands*, Leiden, 2 dln., 1909, met tal van literatuur-opgaven, en eindelijk kon ik boeken leenen van A. Russel Wallace, over zoögraphie, en van Grisebach, over het ontstaan en de verspreiding van planten op de Antillen.

Misschien kan mijn bovenvermelde ervaring van nut zijn voor anderen, die in een soortelijk geval komen te verkeeren. Ik laat een korte bespreking van de aangehaalde artikelen en van een zesde brochure volgen.

De verzameling, vermeld in brochure no. 1, werd tijdens de Nederlandsche expeditie naar West-Indie van 1887 bijeengebracht door den zoöloog van de expeditie, den heer J. R. H. Neervoort van de Poll, die ze later schonk aan het Museum te Leiden. Dr. Wagenaar Hummelinck geeft in zijn zooeven aangehaald boek een rijke opsomming van wetenschappelijke onderzoekingen door Nederlanders, ook op geologisch gebied, op de Nederlandsche West-Indische eilanden en in naburig gebied gedaan.

2. De heer Allen schenkt ons in 18 bladzijden een interessant overzicht van de zoögeographische betrekkingen tusschen de zoogdieren van West-Indië; hij maakt vele opmerkingen over bepaalde zoogdieren afzonderlijk.

3. De heer Barbour behandelt de reptilen en zet uiteen hoe de op den bodem nestelende vogels en de aard-reptilen geleden hebben door den invoer van den *mongoose* (de in Britsch-Indië tegen de giftige slangen aangewende fret) op de meeste Kleine Antillen. Die invoer was gericht tegen gifslangen en ook tegen ratten, welke laatsten echter op de boomen de wijk namen. Op Sint Eustatius en Saba komt de mongoose niet voor.

Over het eiland Redonda staat vermeld, dat het een kleine bevolking had vóór de groote orkaan van 12 September 1928 plaats greep. Het eiland werd toen vreeselijk geteisterd door wind en golven en is nu verlaten. Slechts een kleine struikgewas-vegetatie is zichtbaar, wanneer men er dicht langs zeilt, maar zonder twijfel is de Ameiva-hagedis (*Ameiva atrata* Garman) er bewaard gebleven.

4. Het artikel behandelt uitsluitend de Anoles-hagedis, „this pestiferous genus", zegt de schrijver. Zie over Anoles het aangehaalde artikel van dr. Wagenaar Hummelinck en de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indie.*

5. Een tweede lijst van reptilen en amphibiën op de Antillen had de heer Barbour in 1935 openbaar gemaakt. Sedert dien tijd was nog veel gevonden. Hij acht het onwaarschijnlijk, dat allerlei diersoorten in opgerolde bladeren van palmboomen door orkanen van het eene eiland naar het andere in de Antillen zouden zijn verspreid.

6. De zesde brochure hebben wij destijds ten geschenke ontvangen van den schrijver, oud-directeur van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg. Hij studeerde aan de Gemeentelijke Universiteit te Amstrdam, waar hij in 1943 tot hoogleeraar werd benoemd. Hij wijst in zijn artikel op het belang van de studie, na een geheele of gedeeltelijke verwoesting van het herstel van de flora op een eiland, dan wel in een bepaalde (afgesloten) streek.

Het blijkt niet, dat de heer Barbour zich van den toestand van de fauna op het door ons zooeven genoemde eiland Redonda na de orkaan van 1928 en daarna weder bij geregelde tusschenpoozen op de hoogte heeft gesteld; evenmin of een dergelijk onderzoek betreffende den plantengroei heeft plaatsgevonden. Mocht men dit inderdaad hebben verzuimd, dan heeft men de kans gemist van belangrijke wetenschappelijke waarnemingen op het gebied van herstel en ontwikkeling van dier- en plantensoorten. Wij verwijzen naar hetgeen wij over dit onderwerp en o.a. over de verspreiding van slakken en spinnen over zee hebben geschreven in dit tijdschrift IV (1922), blz. 373–386.

Docters van Leeuwen meent op het (nabij Krakatau gelegen) eiland Sebesi een verder bewijs te hebben gevonden, van de theorie, dat de kokosnoot (*Cocos mucifera* L.) ook door zeestroomingen kan worden verspreid. Ik kan ter zake twee artikelen van dr. G. Friederici aanhalen, namelijk in de *Göttingschen gelehrten Anzeigen* 1932, no. 819, een bespreking van „Origin of the Indian Civilisations in South America'' door Erland Nordenskiöld, Göteborg, 1931, blz. 350–355, en *Mitteilungsblatt der Gesellschaft für Völkerkunde* no. 8 (1938), „Die Heimat der Kokospalme'', overdruk van 16 bladzijden, met 57 literatuur-opgaven. Over de verspreiding door de Indianen van de tabaksplant, van de kalebas boom en van de banaan wil ik hier gaarne nog aanhalen: *Deductions suggested by the geographical distribution of some post-columbian Words used by the Indians of South America* Göteborg, 1922, en van de overbrenging van bananen, mandioka, mais en rijst bij de Bakaïri aan de Boven-Xingu,die met die planten nog niet bekend waren: *Unter den Naturvolkern Zentral-Brasiliens*, Berlin, 1894, door prof. dr. W. von den Steinen, blz. 395.

Dr. P. A. Kasteel
Gouverneur van Curaçao

RICINUS OP DE BOVENWINDSCHE EILANDEN [1]

DOOR

IR. W. SPOON

In 1939 is op de tot het Gouvernement Curaçao behoorende Bovenwindsche eilanden St. Eustatius, Saba en St. Maarten belangstelling ontstaan voor de winning van ricinusboonen, de zaden van wat de bevolking dier eilanden noemt de castor oil plant [2]), wetenschappelijk bekend als *Ricinus communis* LINN. De plant, die lang geleden ingevoerd moet zijn en er goed wil gedijen, groeit er thans in het wild. Er is trouwens ook van andere zijde wel medegedeeld [3]), dat het klimaat op de Antillen voor de ricinuscultuur geschikt is, met name worden daarbij Guadeloupe en Jamaica [4]) (uit de reeks der Kleine resp. Groote Antillen) genoemd.

Die belangstelling hield verband met de pogingen van het Gouvernement om de bevolking der drie eilanden te brengen tot ruimere voortbrenging van eenvoudige gewassen uit den kleinen land- en tuinbouw [5]), in de eerste plaats voor de eigen voeding, doch daarnevens voor uitvoer naar de eilanden Curaçao en Aruba, alwaar door de vestiging van omvangrijke petroleumverwerkende industrieën groote vraag naar groente, fruit e.d. bestaat. Tot dat doel heeft het Gouvernement zoowel op St. Maarten als op St. Eustatius een proeftuin ingericht.

---

[1]) Tevens Bericht van de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, no. 206.

[2]) Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, 609 ('s-Gravenhage/Leiden 1914–'17).

[3]) Zie b.v. H. Grunwald, Rizinus, die Rizinuskultur, die Herstellung und Verwendung des Rizinusöles, 42 en 46 (Beiheft Tropenpflanzer Dec. 1930).

[4]) Zie b.v. H. C. Miller, Castor Oil, J. Jamaica Agr. Soc. 43, 25 (1939).

[5]) Julio Tamanco (W. J. van Balen), Onze Amerikaansche gebiedsdeelen, 83 (Utrecht, 1941) en van denzelfden auteur, Zes Nederlandse Antillen, 89 (Deventer 1941).

Eenige malen (te beginnen met April 1939) heeft het Departement Accountantsdienst, Sociale en Economische Zaken te Willemstad, Curaçao, monsterzendingen van ricinusboonen en -olie, gewonnen op de Bovenwindsche eilanden, aan de Afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut ter beoordeeling voorgelegd. Rapporten zijn daarover opgezonden, de oorlog heeft het overleg echter ontijdig ten einde gebracht. Toch leek het ons raadzaam hier een en ander van de resultaten te vertellen, al is dan ook het vraagstuk niet aan alle kanten bekeken kunnen worden.

In de beoordeeling van de uit Willemstad ontvangen zaadmonsters (4 in totaal) hebben wij ter vergelijking eenige in onze verzamelingen aanwezige monsters van andere herkomst betrokken. Behalve enkele uiterlijke kenmerken, is in het scheikundig laboratorium van de Afdeeling Handelsmuseum van alle monsters het oliegehalte bepaald en in de verkregen olie het zuurgetal en het acetylgetal. De uitkomsten zijn in bijgaande tabel (blz. 227) bijeengebracht, aan de hand waarvan het volgende opgemerkt kan worden.

Het *uiterlijk der boonen* was binnen elk monster uniform, hetgeen er op wijst, dat de in het wild voorkomende complexen toch nog telkenmale één type van de plant vormen. De *afmetingen van de boonen* laten zich het gemakkelijkst aan de hand van het duizend-korrelgewicht bespreken. De vier monsters van andere herkomst blijken alle uit grootere boonen te bestaan dan de monsters van de Bovenwindsche eilanden, de laatstgenoemde moeten stuk voor stuk wel als zeer klein betiteld worden. De beteekenis van de stukgrootte der boonen blijkt bij de verwerking; ze bestaan namelijk voor ongeveer een kwart van het gewicht uit schil of zaadhuid, driekwart wordt gevormd door de oliehoudende kern, verhoudingsgewijs nu worden de hoeveelheden schil en kern bij kleine boonen ongunstiger [1]).

Gebruikers verlangen in de eerste plaats, dat de boonen gezond en goed gedroogd, voorts dat zij niet te oud zijn. De behandeling bij het oogsten draagt namelijk veel tot de kwaliteit bij, beschadigingen b.v. wreken zich in de hoedanigheid van de olie. Daartoe dient allereerst de bepaling van het *zuurgetal* en wat die grootheid aangaat verschillen de monsters van de Bovenwindsche eilanden niet van de monsters van andere herkomst. De *verzorging van de boonen* was dus goed geweest.

---

[1]) L. Adriaens, Le ricin au Congo Belge, 94 (Brussel 1938).

Het *oliegehalte* (van de ongeschilde boonen) is lager dan dat van de boonen van andere herkomst, hetgeen een nadeelige factor genoemd moet worden; hierbij spelen ook de kleine afmetingen der boonen een rol. Als gunstige factor staat daartegenover, dat het *acetylgetal van de olie* hoog is. Wij hebben juist die grootheid nagegaan, in verband met een nieuwe toepassing voor ricinus-olie, die destijds zeer de aandacht trok, namelijk de omzetting van de van origine niet-drogende olie in een onverzadigde, d.w.z. juist weldrogende olie, van het type Chineesche houtolie [1]). Het Nederlandsche merk Synouryn en de buitenlandsche merken Isoline, Diënol en Triënol zijn alle handelsnamen voor kunstmatige drogende oliën, bereid uit ricinus-olie. Naar fabrikanten ons medeedeelden, komt vooral vrijwel kleurlooze olie, met zoo hoog mogelijk acetylgetal voor die omzetting in aanmerking, hetgeen dus voor ons aanleiding was de monsters van de Bovenwindsche eilanden ook in die richting te onderzoeken. Het resultaat is in elk geval niet ongunstig.

ONDERZOEK VAN RICINUSBOONEN VAN DE BOVENWINDSCHE EILANDEN

H.M. No.	Omschrijving	1000 korrel gewicht	olie	zuurgetal v/d olie	acetylgetal v/d olie
4197–5	Gouvernement Curaçao	123 g	—	—	—
4565–1	Bovenwindsche eilanden, in het wild groeiend	129	44.8%	2.65	145.9
4565–3	Bovenwindsche eilanden, van planten met takken en bladeren, die niet rood gekleurd zijn	142	44.2%	2.5	157.4
4565–4	Bovenwindsche eilanden, van planten met een duidelijke roode verkleuring op takken en bladeren	113	44.3%	2.7	151.1
4565–2	olie bereid op St. Eustatius	—	—	7.6	147.4
4421	Suriname, Landbouwproefstation	675	48.5%	5.4	142.9
4567–7	Brazilië, uit den handel	370	—	—	146.9
2342–5	Java	234	45.3%	2.1	150.9
2371	Marokko, Marrakech	522	47.2%	1.6	147.1

[1]) Verg. Inlichtingen en Onderzoekingen van de Afdeeling Handelsmuseum in 1939, 49 (Meded. Afd. Handelsmuseum 21).

Een afzonderlijke bespreking vraagt nog het monster olie, dat op St. Eustatius was bereid. Zorgvuldig is de winning blijkbaar niet geschied, want het zuurgetal is te hoog voor de verschillende toepassingen (b.v. medicinale olie — de bekende wonder-olie — ten hoogste 4 [1]), smeerolie voor vliegtuigmotoren ten hoogste 3 [2]) enz.).

Tot zoover over de uit Willemstad ingezonden monsters. In onze adviezen moesten wij er op wijzen, dat blijkbaar de op de Bovenwindsche eilanden aanwezige typen van *Ricinus communis* gekenmerkt zijn door zeer kleine boonen of zaden, met in verband daarmede niet het hoogste oliegehalte. In vroeger jaren moet dat wel eens anders zijn geweest; althans vinden wij voor St. Eustatius vermeld [3]), dat daar in 1905 voorkwam een variëteit met bijzonder groote boonen, wit met roode vlekken gekleurd en met een groote zaadproductie.

Het blijkt mogelijk de boonen in goede hoedanigheid af te leveren. Zoolang door de bevolking slechts ingezameld kan worden van de in het wild groeiende planten en derhalve het kwantum wisselvallig is, verdient het aanbeveling de boonen niet zelf op olie te verwerken, maar deze terstond te exporteeren. Eerst indien als gevolg van weder in cultuur nemen op eén grootere en geregelde productie gerekend kan worden, zou wellicht bereiding van de olie ter plaatse in overweging genomen mogen worden. De daarbij overblijvende perskoek kan weliswaar wegens de aanwezigheid van sporen giftige stoffen niet zonder meer voor veevoeder worden gebruikt, maar heeft wegens haar betrekkelijken rijkdom aan stikstofhoudende verbindingen (5 tot 6% stikstof) wel waarde als meststof. Voor de eilanden in kwestie, waar kunstmest ingevoerd moet worden, [4]) zou dus toepassing van de perskoek ter plaatse voor de hand liggen.

Amsterdam, Juni 1944.

---

[1]) Nederl. Pharmacopee Ed. V 1926, 330.

[2]) F. H. van Leent, Analyse en warenkennis der voornaamste vette lichamen, 198 (Amsterdam 1934).

[3]) Bull. Kol. Museum Haarlem 34, 121 (1906).

[4]) Van de Benedenw. Eilanden? Van elders werd in 1938 (laatste Verslag) geen kunstmest geïmporteerd, Redactie De West-Ind. Gids.

DE KOLONIE CURAÇAO ONDER ENGELSCH BESTUUR VAN 1807 TOT 1816

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Er is maar weinig bekend van de geschiedenis van Curaçao, Aruba en Bonaire in het tijdvak van het tweede Engelsche bestuur. Euwens schreef in *De West-Indische Gids* 1924/5 over „De eerste dagen van het Engelsche bewind op Curaçao in 1807" (blz. 575–581), nadat hij tevoren (blz. 461–464) een afschrift had gegeven van de oorkonde der aanstelling van sir James Cockburn tot gouverneur, gedagteekend 12 Mei 1807. Beide opstellen zijn ontleend aan stukken, destijds aanwezig in het koloniaal archief van Curaçao, thans onder de nrs. 455 (minuut-notulen van de vergadering van den Raad van politie in 1807) en 1513 te vinden in het Oud-archief van Curaçao en onderhoorige eilanden Bonaire en Aruba op het Algemeen rijksarchief te 's-Gravenhage.

De *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* geeft op bladz. 328 niet geheel juist de namen der Engelsche bestuurders, en vat op blz. 257 de geschiedenis van dezen tijd aldus samen: „.... reeds in 1807 veroverden de Engelschen zonder veel moeite het eiland opnieuw. Nu werd de ellende nog grooter: de Engelschen veroverden Guadeloupe en begonnen openlijk te handelen met de Spaansche koloniën in Amerika, waardoor Curaçao als tusschenstation overbodig werd; het toppunt van ellende werd bereikt tijdens den Engelsch-Amerikaanschen oorlog (1812–1814)".

Ds. Bosch weet nog te verhalen, dat door ruime verteringen van het talrijke garnizoen en door de onbekrompen en gezellige levenswijze van vele Engelsche ambtenaren en kooplieden de inwoners van Curaçao hun achteruitgang minder gevoelden. Er werd veel geld weggehaald en naar Jamaica gebracht; 's lands gebouwen en slaven werden verkocht en vele nieuwe belastingen opgelegd. De

gelden van de Kaapvaartkas en van de Weeskamer werden door een beroep op den Engelschen koning gered (*Reizen in West-Indië en door een gedeelte van Zuid- en Noord-Amerika* I, blz. 365–367).

Hetgeen zich in het Oud-archief van Curaçao bevindt, voor de algemeene geschiedbeschrijving van de kolonie van belang, stelt niet in staat tot het geven van een volledig overzicht [1]). Over Bonaire en Aruba ontbreken nagenoeg alle gegevens. Naast de zoo juist genoemde notulen van de vergadering van den Politieken raad (1807–1816) zijn het belangrijkst de publicatiën van den gouverneur, al en niet in rade, onderscheidenlijk onder de nrs. 455–464 en 522–530 beschreven. Waarschijnlijk winnen de publicatiën het in belangrijkheid van de notulen, omdat zij vrij uitvoerig de beweegredenen, waaraan zij haar ontstaan te danken hebben, laten voorafgaan. De notulen bevatten voor het grootste deel beschikkingen op verzoekschriften, welke in den regel niet meer inhouden dan een omschrijving van datgene, wat op den kant als samenvatting met „granted" of „rejected" even duidelijk is aangegeven.

De veroveraar van Curaçao, Charles Brisbane, was ook de eerste nieuwe gouverneur. Gelijk bekend is, vertrok hij kort na de verovering naar Jamaica, in welken tijd William Bolton, de bevelhebber van de Fisgard het bestuur waarnam, maar 27 Januari was hij terug en deed hij mededeeling van zijn optreden als gouverneur in afwachting van een benoeming door den Engelschen koning. Toch was hij in dien tijd nog veel afwezig, en dan traden als luitenant-gouverneurs tot zijn vervanging op behalve Bolton achtereenvolgens David Baillie, die eerst als boekhouder-generaal en uit dien hoofde lid van den Raad van politie voorkomt, Micaiah Malbon (in 1807), Robert Nicholas (1808).

Sir James Cockburn baronet was de opvolger van Brisbane. Hij vertoefde op Curaçao van 9 Juni 1808–20 Mei 1809. Na hem was de brigadier-majoor John Thomas Layard, commandant van de Engelsche krijgsmacht op Curaçao, tot 18 Juni 1811 als luitenant-gouverneur met het bestuur belast. Als deze in de vergadering op den laatstgenoemden dag de benoeming van den majoor-generaal John Hodgson tot gouverneur meedeelt, voegt hij daaraan toe,

[1]) In een catalogus van den antiquarischen boekhandel van Francis Edwards te Londen van 1927 vindt men een achttal nummers uit den tijd van den gouverneur Hodgson: militaire brieven en documenten, betrekking hebbende op het bestuur van Curaçao, op de aanraking met de Spaansche koloniën in Zuid-Amerika en den oorlog met Amerika.

dat deze de opvolger van Cockburn is. Tot 15 September 1814 stond Hodgson aan het hoofd der kolonie; op dien dag vertrok hij naar Europa, na het bestuur overgedragen te hebben aan den majoor-generaal John Lecouteur, Layards opvolger als commandant der troepen. Hij was de laatste Engelsche gouverneur, en droeg 4 Maart 1816 de kolonie over aan den Nederlandsche gouverneur-generaal Albert Kikkert.

Een der laatste bestuursdaden van den gouverneur Changuion (1804–1807) was geweest de formeele scheiding van de politieke en justitieele macht door instelling van een Raad van civiele en crimineele justitie met mr. P. B. van Starckenborgh als voorzitter. Als fiskaal was deze opgevolgd door mr. B. Blok. Bij gebreke van geschikte ingezetenen voor het rechtersambt had de gouverneur echter voorloopig leden van den Raad van politie in dien van justitie benoemd [1]).

De Engelschen lieten tot 2 Juni 1807 dezen Raad van justitie als afzonderlijk college bestaan, maar benoemden daarin de commissarissen voor mindere questiën en geschillen als leden. Daarna werd het weer als vóór December 1806: één Raad van politie en van civiele en crimineele justitie, die echter van zijn zittingen als Raad van justitie afzonderlijke notulen hield.

De notulen van den Raad van politie werden in het Engelsch gehouden; aanvankelijk volgde geregeld een Nederlandsche vertaling, daarna ongeregeld en na 18 October 1808 in het geheel niet meer. In hun schriftelijke gedachtenwisseling bedienden de meeste leden zich van het Nederlandsch, waarvan dan door den gouvernementstolk ten gerieve van de Engelsche leden een vertaling gemaakt werd. Vooral Van Starckenborgh schreef zijn meermalen nogal uitvoerige adviezen in zijn moedertaal.

Met Changuion had aanstonds een zevental ambtenaren geweigerd in Engelschen dienst over te gaan. Toen in een bespreking met de leden van den Raad van politie op 21 Januari 1807 Bolton de vraag stelde, of men genegen was zijn ambt als raadslid te blijven uitoefenen, antwoordden Berch, Beutner en Cancrijn bevestigend. De boekhouder-generaal C. E. van Eck [2]) gaf een eigen-

---

[1]) Zie „Curaçao en onderhoorige eilanden Bonaire en Aruba van 1804 tot 1806. Het bestuur van den gouverneur J. P. Changuion" in D.W.I.G. 1943 blz. 22.

[2]) Christiaan Emilius van Eck, geboren te Sluis, komt reeds in 1796 voor als raad en ad interim boekhouder-generaal op een traktement

aardig antwoord, dat hierop neerkomt, dat hij ook wel graag zou willen, maar nu eenmaal in Holland had laten weten, dat hij „van alle ambten en waardigheden zou desisteeren", en daarom wel verplicht was te bedanken. Er moest dus een nieuwe boekhouder-generaal zijn en daartoe werd een Engelschman benoemd, de reeds genoemde D. Baillie, die eerst als secretaris voorkomt, en in die hoedanigheid op zijn verzoek Willem Prince als zijn „deputy" zag aangewezen. Als boekhouder-generaal werd Baillie nog in 1807 opgevolgd door J. J. Vidal, die op zijn beurt plaats maakte voor Charles Baggs, tevens vendu-meester, terwijl in 1808 Ja.s Christie en in 1811 H. Chapman als boekhouder-generaal optrad. Vidal is ook gouvernementssecretaris geweest, en na hem waren dat John Elliot, die ook als ontvanger-generaal voorkomt, in 1810 Colonel John Robertson, in 1811 J. G. P. Tucker.

Op denzelfden dag, waarop Bolton de leden van den Raad van politie voor de vraag stelde, of zij onder het Engelsch bewind hun ambt wilden blijven bekleeden, had Van Starckenborgh daarover een bespreking met de commissarissen van mindere questiën en geschillen. Allen beantwoordden de vraag, of zij met de leden van den Raad van politie wilden samenwerken als Raad van justitie, bevestigend. Het waren Theodorus Jutting, Frans Rojer, David Barkmeijer, Lourens de Meij Crisson.

Den 27sten Januari 1807 had onder voorzitterschap van Bolton de eerste vergadering van den Raad van politie plaats. Van Starckenborgh hield een toespraak tot den voorzitter, die deze rede beantwoordde en zijn vredelievende bedoelingen, in zijn door Changuion afgewezen sommatie van 22 December 1806 reeds tot uiting gebracht, herhaalde [1]).

Wat de werkzaamheden van den raad betreft, heeft men te onderscheiden tusschen het overleg met den gouverneur over allerlei onderwerpen, den toestand van het eiland betreffende, zijn

van 5000 gulden. Blijkbaar heeft hij ook op Bonaire dienst gedaan, want in 1806 werd hij door den gouverneur geraadpleegd als deskundige in de Indianen-kwestie, die zich daar voordeed (D. W. I. G. 1942, blz. 254). In de stukken van de Hooge militaire vierschaar over de gebeurtenis van 1 Jan. 1807 wordt hij genoemd „een Eerlijk en goed Boekhouder doch geborneerd Mensch, zoon van een gewezen koetzier". In de notulen van den Raad van politie komt een verzoekschrift voor van zijn op Curaçao wonende weduwe Dorothea Maria Swart, die zelf 29 Aug. 1842 overleed, nalatende een dochter A. C. van Eck (Gouv. journaal 31 Aug. en 24 Sept. 1842).

[1]) Zie Euwens D. W. I. G. 1924/5 blz. 578.

raadgevende taak, de beschikking op allerlei verzoekschriften, meest van familierechtelijken aard, ofschoon ook herhaaldelijk beschikkingen in andere rechtsverhoudingen voorkomen, en ten slotte zijn verordenende taak samen met den gouverneur. Wat dezen laatste betreft, blijkt niet duidelijk waar de bevoegdheid van den gouverneur om alleen te beslissen ophield. Als veroveraar ging van Brisbane op 12 Januari 1807 een publicatie uit, waarbij allen, die eigendommen van onderdanen van landen, die met Engeland in oorlog waren, onder zich hadden of zouden krijgen, opgeroepen werden deze in te leveren. Van denzelfden aard was de publicatie, waarbij herinnerd werd aan de capitulatie-voorwaarden betreffende de inlevering van wapenen en den eed van trouw aan den Engelschen koning.

In de vergadering van den 27sten Januari 1807 werd besproken de geldelijke toestand van het eiland. Daarbij blijkt het, dat de gouverneur een jaarwedde van 10000 pesos [1]) zou genieten. De fiskaal, die hem het meest nabij kwam, ontving als zoodanig 4000 en als vice-president van den raad van justitie 3000 pesos. Als inkomsten worden genoemd: recognitiegelden, hoofd- en familiegelden (t.w. 4 realen hoofdgeld voor iederen slaaf van 16 tot 60 jaar, en familiegeld in 3 klassen van 7,4 en 2 pesos), 1% voor de Kaapvaartkas wegens inkomende rechten en uitgaande rechten van koffie, cacao en katoen, de 50ste penning van alle vaste effecten bij het transporteeren, accijns van alle waren, impost, waaggeld, placaat- en havengeld, penningen der navigeerende vaartuigen, contributies voor de nationale garde, betaling voor manumissies. Herhaaldelijk werden publicatiën uitgegeven, waarbij de ingezetenen werden aangespoord hun belastingen op te brengen; dit geldt in het bijzonder van de hoofd- en familiegelden en de contributies voor de nationale garde.

Over de dronkenschap der soldaten en matrozen en over door hen gepleegde baldadigheden en gewelddadigheden leest men herhaaldelijk klachten. Daarmee zal men in verband moeten brengen het voorschrift van Bolton, dat voor het houden van logement,

---

[1]) Tot de zeer weinige tot het Engelsch bestuur behoorende papieren die in het archief achtergebleven zijn, behoort een verzoekschrift van James William Graves acting brigadier-generaal, commandeerende het 2de bataljon Royal Irish Regiment of Foot, en zijn officieren, om „colonial pay or an annual allowance" als gebruikelijk, te weten 25000 guilders voor den gouverneur, 12000 voor den generaal of commandeerenden officier, 2600 voor een luitenant-kolonel, 2000 voor de majoors en 24000 voor 40 officieren.

herberg, taphuis, speelhuis, kroeg e.d. verlof van den gouverneur noodig was, alsook het telkens herhaald verbod om dranken te verkoopen aan militairen van lageren rang. Herhaaldelijk wordt ook gewaarschuwd tegen het verbergen en voorthelpen van deserteurs.

Ds. Bosch deelt in zijn *Reizen in West-Indië* II, blz. 268 mee, dat in dit jaar onder de Engelsche bezetting en matrozen de gele koorts zoo hevig heerschte, dat er dagen waren, waarop 20 lijken begraven moesten worden. Ook de raadsnotulen spreken van groote sterfte.

Maar evenzeer waren maatregelen noodig tegen ongeregeldheden van de zijde der bevolking. Zoo mochten negers (vrije en onvrije) des avonds niet zonder lantaarn op straat; deze maatregel gold ook voor mulatten. Belooningen werden uitgeloofd voor de aanbrenging van plegers van ernstige feiten. In Mei 1807 was een matroos van de Latona Richard Sampson vermoord. Of de uitloving van een aanbrengpremie van 500 pesos succes heeft gehad, verneemt men niet. Ook particulieren brachten geld bijeen ten dienste van de opsporing van misdadigers, zoo in dezelfde maand, toen er brand was gesticht op de plantage Vreugdendal van Richard Bateman Lloyd. Zij waren goedgeefscher dan het gouvernement en stelden 600 pesos beschikbaar. Ook in latere jaren komt men dergelijke uitlovingen van premies, alsmede verboden van hulpverleening aan misdadigers, tegen.

Een van de eerste maatregelen van gouverneur en raden was een bepaling tegen woeker: de rente op hypotheken werd bepaald op 6% ten hoogste 's jaars en die op obligatiën of „pand der minne" op 1% 's maands.

Omstreeks half 1807 ziet men een aantal nieuwe raadsleden optreden: Cornelis Ringeling, Matthias Schotborgh Gz. en ds. P. J. van Esch. Deze laatste hield in de vergadering van 8 Juni 1807 zijn hoogdravende, pro-Engelsche, rede, door Euwens meegedeeld [1]), en hij had aanleiding om dankbaar te zijn, want zijn traktement was aanzienlijk verhoogd, wat hem onder Changuion geweigerd was.

---

[1]) Over ds. Van Esch D. W. I. G. 1943 blz. 255. Het verzoekschrift van den kerkeraad der „Nederduitsche hervormde Gemeente", waarin met een beroep op de roeping naar St. Kruis de traktementsverhooging werd aangevraagd, is mede geteekend door den koster Lucas Hansz. Leden van den kerkeraad waren Frans Rojer en Matthias Schotborgh, ouderlingen, G. J. Siedrechtsz, Pieter Demey, Waters Forbes en Bs. Hk. Kegel, diaconen.

In de vergadering van 25 November 1807 deelde de gouverneur mee, dat hij tot stijving van 's lands geldmiddelen de belasting op het houden van herbergen met ⅓ had verhoogd en twee nieuwe belastingen had ingevoerd, een op biljardtafels van 2 dollars per maand per tafel en een op speelkaarten van 2 realen per spel.

Tevens werd vastgelegd — een oude kwestie, die na de afschaffing der slavernij nog zooveel stof zou opwerpen — dat de planters hun recht op de publieke weidegronden als te voren zouden behouden, en een planter, die niet zorgde, dat zijn plantage behoorlijk met trankeeren was afgesloten, zou geen vergoeding krijgen voor de schade, hem toegebracht door de beestialen, die op de publieke weiden graasden [1]).

Twee maatregelen in verband met de schaarschte der levensmiddelen in dit eerste jaar moeten nog vermeld worden. Den 10-den Februari werd voor zes maanden toegestaan de invoer van timmerhout, levensmiddelen en provisiën met schepen uit alle landen, die met Engeland in vriendschap leefden, en 21 Juni werd ter voorkoming van prijsopdrijving voor de Fransche mais een prijs gezet van 3 pesos per schepel, voor wit meel een van 12 en voor roggemeel een van 9 patienjes het vat, voor rund-, kalfs- en varkensvleesch een van 12 stuivers het pond.

Merkwaardig is het, dat geen der geschiedschrijvers van Curaçao iets vermeldt van den orkaan van 17 October 1807. Ds Van Dissel verhaalt wel in zijn „De hervormde, thans Vereenigde Protestantsche gemeente van Curaçao" (*Kerkhistorisch Archief* II, blz. 300), dat er tot 1848 in October een dank- en bededag gehouden werd „na het eindigen van den dusgenoemden *orkaanstijd*", maar hij vindt dat blijkbaar overbodig, omdat Curaçao van de orkanen, die tusschen Augustus en October soms wel in de tropische gewesten voorkomen, volstrekt geen hinder heeft. Dat deze dank- en bededag zijn oorsprong dankte aan een orkaan, waarvan Curaçao wèl hinder heeft gehad, zooals het ook later nog wel hinder van orkanen zou hebben (1877, 1932), was Van Dissel derhalve niet bekend. Bijzonderheden over dezen orkaan heb ik alleen gevonden in een proclamatie van den gouverneur van 29 October 1807, welke aldus begint:

---

[1]) 6 Jan. 1809 werd bepaald, dat alle koopbrieven en vergunningen van weiderecht „ten fine van Examinatie" ter secretarie zouden moeten worden ingeleverd. Wie daaraan niet voldeed werd geacht geen weiderecht te hebben.

> „Daar het den Almagtige God, Verheven Schepper en Rechter van Hemel en Aarde behaagt heeft, de Inwoneren van dit Eiland tot Straf hunner Menigvuldige Misdrijven en Boze handelingen, tegen Zijne Goddelijke Majesteit gepleegt, op den 17n dezer Maand October met eene allerverschrikkelijkste storm te bezoeken, waardoor niet alleen de woningen van verscheide Inwoneren zijn vernield, maar dan ook nog eenige Menschen daarbij het Leeven hebben verloren, hebbende deze gedugte oordeel tevens ziekte en sterfte tengevolge gehad......"

Naar aanleiding daarvan werd de 11de November 1807 en vervolgens de 17de October van elk jaar tot een „verjaar-, vast- en verootmoedigingsdag" ingesteld. Ieder zou dan ter kerke moeten gaan; de predikanten zouden toepasselijke predikatiën moeten houden; winkels en kroegen zouden gesloten zijn. Den 6den November werd de eerste dank-, vast- en bededag verschoven van 1 November tot 2 December, en verder verneemt men niets van deze zaak.

In het begin van het volgend jaar (1808) deed zich een kwestie voor met het raadslid Schotborgh, die de gouverneur zeer hoog opnam. Heel duidelijk is de zaak niet, maar zij komt hierop neer, dat Schotborgh de opperhoorigheid van de Engelsche regeering boven den Raad van politie had ontkend. Niet alleen werd hij afgezet en vervangen door den Engelschen secretary John Corser, maar de gouverneur vond in het gebeurde aanleiding den raadsleden een nieuwen eed af te vragen, waarvan de Hollandsche vertaling luidde: „Ik, N.N., zweer, dat ik de verdoemlijke Leer en Stelling, dat Prinsen, welke door den Paap ofte Eenige gezag in de Roomsche zeeën [1]) geëxcommuniceerd of in den Ban verklaard zijn, door hare onderdanen ofte Eenige anderen afgezet of vermoord mogen worden, in het Diepste mijner Harte Haat, Verfoeij en Afzweer, en wijders verklaar ik, dat geen Prins, Prelaat, Staat nogte Mogendheid dan alleen onzen Souverein, Heer en koning George ofte Zijner Majesteits opvolgeren Eenige Jurisdictie, Macht, overheid, voorrecht, gezach, 't zij kerkelijk, Geestelijk ofte Tijdelijk, in en over dit Eiland ofte over Eenige andere Zijner Majesteits Domeinen heeft."

Aan zijn uiteenzetting van de zaak in den raad voegde de gouverneur toe, dat ieder, die stellingen als Schotborgh zou huldigen, van de voorrechten der capitulatie zou zijn uitgesloten, verban-

---

[1]) Zoo vertaalde de blijkbaar de Nederlandsche taal niet bijster meester zijnde overzetter „any Authority o the Seef of Rome", wat beteekent: eenige overheid binnen het rechtsgebied van Rome.

nen worden, en zijn goederen zouden worden verbeurdverklaard [1])

Omdat het bij deze gelegenheid bleek, dat de leden van den raad zijn besluiten niet geheim hadden gehouden, werd thans uitdrukkelijk geheimhouding opgelegd.

Brisbane had bepaald, dat verzoekschriften aan den raad in het Engelsch moesten worden gesteld of van een Engelsche vertaling voorzien. Cockburn kwam met een veel verder strekkend besluit. Hadden de Engelsche leden van den raad zich verontschuldigd van de zittingen van den raad van justitie, omdat zij de Hollandsche taal niet machtig waren, 27 Augustus 1808 stelde gouverneur vast, dat „naardien deze Colonie thans Effectivelijk eene Engelsche Colonie geworden is" alle stukken aan de rechtbanken alleen in het Engelsch zouden kunnen gesteld worden.

Van dezen gouverneur zijn voorts eenige maatregelen op procesrechtelijk gebied, die niet van veel belang zijn. Van hooger hand werd bepaald, dat beroep op den koning in zijn raad zou bestaan in zaken boven 500 pond sterling.

Voorts werd een zegelbelasting ingevoerd, die herhaaldelijk wijziging onderging.

Van Cockburn is een nieuwe indeeling van het eiland Curaçao in drie divisiën onder landdrosten, die ook recht zouden doen in geringe kwesties en verschillen, onderverdeeld in divisiën. In de oostdivisie werd landdrost Johannes Brands, in de west-divisie Frans Rojer en in de middeldivisie Gerardus Duyckinck. Districtmeesters waren Claas Schotborgh, Alexander Evertsz en Daniel Specht, Carel van der Meulen, Matthias Schotborgh Jz. en Jan van der Linden, Constantinus Schotborgh en David Gaerste.

Beoosten de Willemstad („Williamtown" [2]) bevond zich aan den zeekant tusschen de batterijen Halvemaen en Krommelijn het Protestantsche kerkhof. Reeds vele jaren waren er klachten over ontwijding van deze plaats: men liet er vee loopen en gebruikte het tevens als slachtplaats. Daaraan en aan de schennis der graven zelf zal in dezen tijd te wijten zijn de klacht in de

---

[1]) Is Schotborgh later weer in gunst aangenomen? In 1810 komt Matts. Schotborgh Gz. voor als vendumeester.

[2]) In een publicatie van 24 Jan. 1807 wordt een bevel om de lichten in de stad om 10 uur uit te doen aldus gemotiveerd: „Naardien de Stad Amsterdam, anders Willemstad genaamt, gefortificeert en verknogt is aan de citadel of het kasteel", en in een publicatie van 10 Febr. 1807 wordt van „de Haaven van Amsterdam" gesproken. Brisbane veranderde den naam van fort Republiek in George.

Het „God save the King" onder de publicatiën vertaalde men eerst in „Lang leve de koning", later in „God spare den koning".

notulen van den raad, dat het kerkhof veel stank verspreidde. Het lag in de onmiddellijke nabijheid van het fort Amsterdam, en werd nadeelig voor de gezondheid van het garnizoen geacht. Cockburn liet het sluiten, en stelde zich voor, dat uit vrijwillige bijdragen de kosten van een nieuwe begraafplaats zouden gevonden worden, maar het liep niet hard, en daarom werd tot een hoofdelijken omslag voor dit doel besloten, waarna de zaak haar beslag kreeg.

Over het algemeen was er weinig bereidheid bij de burgerij om vrijwillig te voldoen aan haar opgelegde lasten. De aanmaningen tot betaling van hoofd- en familiegeld moesten telkens herhaald worden. Een oproeping tot de vrije negers en mulatten, gedaan aan hun officieren, om mee te werken aan de herstelling van openbare wegen had geen gevolg vóór met verbeurdverklaring van hun eigendommen gedreigd was. Bij een andere gelegenheid, toen slaven beschikbaar moesten gesteld worden voor andere openbare werken, zond men kinderen, ouden en gebrekkigen.

De voedselvoorziening baarde telkens weer zorg. In Februari 1808 werd eerst nog ter aanmoediging van den vrijen en onbelemmerden aanvoer van levensmiddelen en ter bevordering van den handel ingetrokken de prijszetting voor meel, mais en versch vleesch, maar telkens ging men toch tot inventarisatie van de aanwezige voorraden over. In Mei kwam er een verbod van inlading van provisiën en water aan boord van schepen, en tegelijkertijd werd voor 6 maanden den aanvoer met Spaansche schepen van bepaalde provisiën toegestaan. Een maand te voren was alle uitvoer van vleesch, spek, boter, meel, mais, kaarsen en andere provisiën verboden; de tegenwoordige staat van zaken tusschen Engeland en de Vereenigde staten van Amerika werd daarbij genoemd als schaarschheid van levensmiddelen doende verwachten. Nijpend was de nood nog niet, want einde Juni werd die uitvoer, mits naar andere Engelsche koloniën, reeds weder toegestaan, wanneer op Curaçao geen koopers tegen bepaalde prijzen te vinden waren.

Op het gebied van den handel werden nieuwe bepalingen gemaakt, waarbij Curaçao weinig zijde spon. Toen het uitlekte, dat men via Aruba, waar waarschijnlijk minder toezicht was, met de Spaansche kust en Jamaica trachtte handel te drijven, werd alle handel met Aruba verboden. Uitdrukkelijke ontheffing van dit verbod was noodig, toen dit eiland gebrek aan meel kreeg; 6 vaten mochten er in Augustus 1808 heen gezonden worden.

In Maart was een koninklijk besluit van 14 October 1807 afge-

kondigd, waarbij van Curaçao uit, mits met Engelsche schepen, de handel met de niet door Spanjaarden of Franschen bezette havens en plaatsen op Haïti werd toegestaan, een besluit, dat 11 April gevolgd werd door een ander van den Koning in rade, waarbij voorgeschreven werd om neutrale schepen met hout en provisiën naar de Engelsche koloniën in West-Indië niet te belemmeren, en door een, waarbij de haven van Amsterdam op Curaçao een vrije haven gemaakt werd, te vergelijken met de haven van St. Jozef op Trinidad.

Toen de vrede tusschen Engeland en Spanje gesloten was, trok Engeland daaruit gevolgtrekkingen voor de verhouding tusschen zijn West-Indische koloniën en de Spaansche. Alle onderdanen en vaartuigen der Spaansche „domeinen" zouden op de vriendelijksten voet in de haven van Curaçao moeten worden ontvangen. De luitenant-kolonel Robertson werd naar Caracas gezonden om besprekingen in het belang van den handel te voeren, en het gelukte ook een verklaring te verkrijgen, die in afwachting van de beschikkingen in het moederland daarover, de in- en uitvoerrechten verlaagde [1]).

Een der maatregelen, die genomen werden om in het tekort aan geldmiddelen te voorzien ,was de verhuring van de landsslaven op Bonaire en de jaarlijksche verpachting van de rechten op hout kappen, kalk branden, zout inzamelen en vee weiden op dat eiland.

Telkens weer bleek, dat er op Curaçao nog menschen waren, die den eed van trouw aan den Engelschen koning niet afgelegd hadden. Onder hen waren er, die van elders zich op het eiland hadden gevestigd, vooral van Sint Thomas, en daarvoor was tevens verlof noodig, als men ten minste niet uit Engeland kwam, en verplichte inschrijving bij een der burgercompagnieën.

De deserteurs baarden het Engelsche gouvernement veel moeilijkheden. Zij werden door de bevolking verborgen gehouden of vertrokken met in de haven liggende schepen. Eenige malen werd daarom een embargo op alle schepen gelegd. Het bleek, dat de strafbedreiging tegen deze hulpverleening niet voldoende gevolg had, en daarom besloot de gouverneur op het einde van 1808 wel

[1]) Dit geschiedde in het najaar van 1808. Merkwaardig is, dat een dergelijke gebeurtenis, een overeenkomst met de Venezolaansche overheid na een bezoek van Robertson zich twee jaar later voordeed. In de publicatie van 15 Sept. 1810 werd tegenover de verlaging der rechten in de Spaansche koloniën de uitvoer van daar in Curaçao met Spaansche schepen toegestaan.

tot een zeer krasse maatregel, nl. dat voor elken deserteur, die niet binnen 60 uur zou zijn gevat, twee inwoners genomen zouden worden.

Op allerlei wijze ging men voort met wettelijke voorschriften niet na te leven. Aan de rechten, verschuldigd voor de vrijlating van slaven, trachtte men te ontkomen door onderhandsche vrijlatingen, die daarop ongeldig verklaard werden.

Een gevolg van de afschaffing door Engeland van den slavenhandel (uit- en invoer in zijn koloniën) was het verbod van uitvoer van slaven, tenzij onder waarborgen voor hun terugkeer.

De eerste moeilijkheid op het gebied van het muntwezen is die, waaraan de vaststelling van de waarde der quadruppels op 16 patientje een einde trachtte te maken. Het zou blijken nog maar een begin te zijn geweest.

In dezen tijd viel ook de beslissing over de gelden, die de veroveraars van Curaçao als hun buit beschouwd hadden, van de Eenpercentkaapvaartkas. De koning van Engeland besliste, dat dit geld hem toekwam, en hij schonk het terug aan de kolonie. Bij de afrekening, die intusschen nog eenige jaren op zich liet wachten, werd £ 4044.15.8 uitgekeerd, de tegenwaarde van ruim 20.000 pesos van achten, na aftrek van bijna £ 600 aan kosten [1]).

De vraag is wel gedaan, of Curaçao zoogenaamde „roode" slaven gekend heeft. Voor ontkennende beantwoording ligt misschien een aanwijzing in de beslissing, die de Raad van politie 6 April 1909 gaf over den staat van zekere Anna Maria: „to declare the said Anna Maria.... to be an Indian woman and in consequence thereof also to declare her freeborn together with her offspring."

In het voorjaar van 1809 was er weer gebrek aan levensmiddelen. Een victualieschip met meel, voor Curaçao bestemd, was benedenwinds vervallen. Er werd daarom bepaald, dat behalve voor zieken, met vergunning van den fiskaal, het brood gebakken zou moeten worden voor ¾ uit wit en voor ¼ uit maismeel. Een half jaar later was er zulk een gebrek, dat drie Amerikaansche schepen

[1]) Carel van der Meulen en Matths. Schotborgh Gz., gewezen commissarissen der eenpercentskaapvaartkas gaven 16 Febr. 1807 aan den raad te kennen, dat zij 10 Februari een order hadden ontvangen van de „Heeren Commissarissen gesteld tot het onderzoek der Goederen en Effecten, welken niet zouden begrepen zijn in de termen der capitulatie met dit eiland" om „aan hun .... over te geven .... bij endossement alle zoodanige penningen, effecten, verbanden, papieren, boeken, en alle andere documenten, concerneerende de voorgemelde Een pct. kaapvaardt cassa", en dat zij daaraan hadden voldaan.

met levensmiddelen bij uitzondering moesten worden toegelaten. Toen de invoer uit de Engelsche koloniën in Noord-Amerika in de West-Indische koloniën belemmering ondervond, moest men op ruimer schaal afwijken van het beginsel, dat invoer slechts van Engelsche koloniën in de West zou mogen plaats vinden, en werden daarin ook onzijdige havens begrepen, maar gehandhaafd werd, dat deze invoer alleen met Engelsche schepen en door Engelsche onderdanen zou mogen geschieden. En in tijden van nood heeft men ook van dezen laatsten eisch meermalen moeten afzien. Het betrof hier den invoer van houtwaren en levensmiddelen met uitzondering van zout vleesch, spek en boter.

Verscheidene Engelsche kooplieden hadden zich op Curaçao gevestigd. Men komt de namen tegen van Robert Eyle, Dumbar en Mc Whiter, John Harrison, Robertson en Belt, Edward Brooke Penny (later handelsagent voor Zulia en Nederlandsch consul te Maracaïbo). Een vreemde figuur was Thomas Maxwell. Hij was toegelaten als „attorney" en matigde zich rechten aan als „counsellor at Law" en „advocate". Hij slaagde er niet in zijn wetenschappelijke aanspraken te bewijzen, waarop hem verboden werd in eenige ambtelijke hoedanigheid voor de rechtbanken der kolonie te verschijnen. Daar hij, toen er nieuwe klachten tegen hem kwamen, weigerde te voldoen aan een opontbod in den Raad van politie om zijn verontschuldigingen aan te bieden, werd hij ondanks zijn verzet opgepakt en voor tien jaar verbannen.

Een maatregel ten bate van de Engelsche koloniën in Noord-Amerika was de afschaffing van invoerrecht op visch, vischolie, meel, maismeel en andere granen, producten van Engelsche visscherijen, rechtstreeks aangevoerd met Engelsche schepen.

4 Maart 1809 werden afgeschaft de brieven, waarmee de afgestempelde gouden Johannessen gangbaar waren. Zij werden overbodig geacht, daar alle Johannessen met 3 enkele gouvernementsstempels en 1 dubbel stempel zonder meer tegen 11 pesos van achten en 2 realen moesten worden aangenomen.

Sinds het vertrek van ds. Van Esch was de gereformeerde kerk op Curaçao herderloos geweest. In 1810 is er sprake van een ds. Peter Will. Van Dissel vermeldt (t.a.p. blz. 387) een brief van hem aan den kerkeraad der gereformeerde kerk op Curaçao, waarin hij schrijft, dat hij door de Engelsche regeering tot predikant van Curaçao benoemd was en te Londen in de Nederduitsch hervormde kerk bevestigd. Hij zou Engelschman geweest zijn, maar eenigszins met de Hollandsche taal op de hoogte en in die taal ook gepreekt hebben. Het oud-archief bevat een publicatie van

den gouverneur, dat Pieter Will, predikant der hervormde gemeente en kapellaan van het garnizoen, voortaan elken zondagmorgen in de hervormde kerk in het fort Amsterdam in het Engelsch zou preken. Later is er over zijn garnizoensdienst nog moeite gekomen. In 1814 bleek hij namelijk niet gerechtigd als predikant van de kerk van Engeland op te treden; hij was van Calvinistische overtuiging. Zelf vertelt hij dan, dat hij in 1802 in handen van bisschop Moore te New York de 39 artikelen onderteekend en den eed afgelegd had.

Voor Fransche aanvallen bleef men bevreesd en allerlei maatregelen, waarin ook de ingezetenen betrokken werden, werden genomen om in dat geval op tegenweer bedacht te zijn. Maar de gezindheid om te vechten bleek bij de burgerij niet grooter te zijn geworden, dan zij was onder het Hollandsche bestuur. Toen de gouverneur op 3 April 1810 alle inwoners van 16 tot 50 jaar van Willemstad, Schaarloo, Pietermaai en Overzijde opriep om zich in compagnieën te laten indeelen, gaven velen daaraan geen gevolg, zoodat de oproeping moest worden herhaald onder bedreiging van boeten.

Reeds het begin van 1811 gaf aanleiding tot enkele maatregelen om in de schaarschte van levensmiddelen, van mais met name, te voorzien. Voor groote en kleine mais werd een prijs gezet van 2 patienjes per schepel en 1 schelling(bit) per kan. Echter was er op de vaste kust evenzeer gebrek, zoodat voor dezen prijs geen invoer plaats vond. Daarom werd kort daarop de verkoop van nieuw-ingevoerde mais vrijgelaten. Tevens werd om aan de schaamtelooze monopoliseering, zooals het genoemd wordt, van den verkoop van levensmiddelen een einde te maken, bepaald, dat deze bij invoer aan den luitenant-gouverneur moesten worden aangeboden, voor het geval hij die geheel of voor een deel zou willen koopen. Een andere maatregel, waartoe vooral de nijpende nood op Aruba leidde, was een verzoek aan de commandanten van Puerto Cabello en Coro om zooveel mogelijk uitvoer van mais toe te staan. Hierop werd gunstig beschikt, zelfs met opheffing van de uitgaande rechten, mits het uitgevoerde inderdaad voor eigen gebruik op de Curaçaosche eilanden bestemd was en niet weer van hier uitgevoerd zou worden.

Op den 7den April 1812 werd Venezuela geteisterd door een ernstige aardbeving, die duizenden slachtoffers eischte en vele steden en dorpen in puin legde. De gouverneur Hodgson vond hierin aanleiding om tegen den 17den een dankdag uit te schrijven, omdat Curaçao gespaard was gebleven. Voor het eiland had

deze aardbeving nog het gevolg, dat zich hier vestigde de Schot William Lee met hetgeen hij van zijn drukkerij uit Caracas had weten te redden. Het eerste drukwerk, dat op het eiland verscheen kwam van zijn pers: het was *The Curaçao Gazette and Commercial Advertiser*, waarvan 11 December 1812 het eerste nummer het licht zag. Als *The Curaçao Gazette* kreeg het later naast den Engelschen een Nederlandschen tekst [1]).

Toen het bleek, dat er valsch papieren of kaartengeld in omloop was, besloot de raad van Politie met ingang op 10 Augustus 1812 al het kaartengeld in te trekken en daarvoor nieuw papieren geld uit te geven. Dit nieuwe geld was gestempeld met het Engelsche koninklijke wapen en had een waarde aanduiding („agt realen", „een reaal") in het Hollandsch. Echter werd ook dit geld weer nagemaakt. In 1814 kwamen er naast de „guillotines" van in vieren gekapte pilaardaalders, welke waarde van 18 op 21 stuivers werd verhoogd, vijfde deelen van dezelfde munt tegen 18 stuivers in omloop.

Het eerste gevolg van den oorlog tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika was het verbod van uitklaring van schepen naar havens van den vijand en het embargo, dat op vijandelijke schepen in Engelsche havens werd gelegd.

Nog twee belangrijke maatregelen nam de gouverneur Hodgson in 1812. Op een Zondagmorgen, den 22sten November, had hij op zijn verblijf Penn een bezoek gekregen van 23 slaven van C. Ringeling, die zich ernstig beklaagden over de wreede behandeling, die zij van hun meester hadden ondergaan. Met watapana en het mes zouden zij gruwelijk mishandeld zijn en zij weigerden naar hun meester terug te gaan, omdat zij zich dan aan levensgevaar zouden blootstellen. De gouverneur bracht de zaak in den raad en deelde daar mee, dat hij de zaak onderzocht had en ook sporen van de beweerde mishandelingen aan het lichaam der klagers gevonden had. Ringeling werd voor den raad geroepen en verklaarde daar, dat de slaven geweigerd hadden te werken. Hij kreeg een boete van 500 pesos en een vermaning, terwijl de slaven werden aangemaand rustig het werk te hervatten. Kort daarna verscheen er een publicatie over de behandeling der slaven in het algemeen. Uitdrukkelijk werden daarbij werktijden vastgesteld van zonsopgang tot 11 uur en van 1 uur tot zons-

[1]) In 1816 stelde gouverneur-generaal Kikkert William Lee aan als 's konings drukker op een belooning van 750 pesos 's jaars. In *De Curaçaosche Courant* verschenen voortaan alle gouvernementsberichten. Lee stierf 8 Augustus 1823 op 37-jarigen leeftijd.

ondergang. Op zondagen en andere heilige dagen zou niet mogen gewerkt worden. Voor noodzakelijken arbeid waren in beide gevallen afwijkingen van deze regels toegestaan. Het voedsel werd vastgesteld: voor mannen op 6 en voor vrouwen op 5 kan mais 's weeks van 1 October tot 31 Maart, en van 1 April tot 30 September op 5 en 4 kan. Verboden werd de slaven voor zichzelf te laten werken in plaats van hun het weekrantsoen uit te reiken, daar dit luiheid en roof ten gevolge had. Eveneens werd verboden in winkels op de plantages rum, suiker en tabak aan de slaven te verkoopen in verrekening met het rantsoen. De eigenaars hadden er voor te zorgen, dat hun slaven en slavinnen behoorlijk van kleeren waren voorzien. Straffen mochten niet op onredelijke wijze worden toegepast, en bij ernstige feiten moest aan den landdrost daarvan mededeeling worden gedaan. Het was niet toegelaten een groep slaven te straffen voor hetgeen een enkeling had misdaan. Bij overtreding van deze voorschriften zou de eigenaar een boete van 50 pesos verbeuren voor elk geval.

Het verval van den handel had, naar de gouverneur den raad van Politie meedeelde, tengevolge dat de uitgaven de inkomsten belangrijk overtroffen. Naar nieuwe middelen moest worden gezocht, en men vond die in een heffing van den 40sten penning voor geldleeningen op onderpand van onroerend goed.

Een nieuwe versterking van de verdediging van het eiland zocht de gouverneur het volgend jaar in de vorming van drie compagnieën burger-artillerie, waartoe alle blanken, vrije negers en vrije kleurlingen tusschen 15 en 50 jaar werden opgeroepen. De belangstelling schijnt niet groot geweest te zijn, want, toen de tijd voor aanmelding verstreken was, moest de oproeping herhaald worden met de bedreiging van hen, die zich niet zouden aanmelden, met verbanning, als „dit Gouvernement vijandelijk zijnde".

De beperkende bepalingen, die voor de scheepvaart op de Engelsche koloniën golden, kwamen telkens weer in botsing met de belangen van de voedselvoorziening. Zelfs de gouverneur kende de grenzen zijner bevoegdheid niet, zooals bleek, toen hij in strijd met 's Konings bevelen den bekenden Joseph Foulke den invoer had toegestaan van beef, pork en butter van St. Bartholomeus. De raad besloot 't maar goed te vinden, omdat Foulke er zoo veel moeite en kosten aan gehad had.

Aan kasgeld bleef groote behoefte ontstaan. In den loop van 1813 werd van de weeskamer 12000 stukken van achten tegen 5% rente opgenomen. Hiermee waren de geldelijke moeilijkheden op den duur niet opgelost. Een plan van het raadslid Duyckinck om

heel wat bezuinigingen in te voeren, o.a. door afschaffing van de kantoren van den boekhouder-generaal en den inspecteur-generaal der wegen, schijnt weinig bijval bij den gouverneur gevonden te hebben. Dan maar weer een nieuwe belasting uitgedacht, en gevonden in een heffing van 6 stukken van achten bij verkoop van een slaaf.

1814 was wel een zeer droevig jaar voor de kolonie. Dat den 11den Maart kon worden afgekondigd, dat de oude betrekkingen van vrede en vriendschap tusschen Zijne Majesteit en de Provintiën der Vereenigde Nederlanden waren hersteld, veranderde niets. Alsof er niets gebeurd was, vertrok in September Hodgson naar Engeland, het bestuur overdragende aan den hoogsten commandeerenden officier John Lecouteur als luitenant-gouverneur. En van eenige belangstelling voor een herstelling van den band met het oude moederland, bleek niets. De nood was dan ook wel hoog geklommen, en Lecouteur kende de oude zorgen van zijn voorgangers. Kort na zijn optreden kwam er bij den raad een verzoekschrift in van een groot aantal inwoners over de levensmiddelenvoorziening. Aan „alle soorten van mond-behoeften, die men gewoon is tot brood te gebruiken" was gebrek. De droogte was groot en de oogsten waren gering. Openlijk werd het uitgesproken, ook door gouverneur en raden, dat hongersnood voor de deur stond. Mais werd verkocht tegen 5 pattinjes per schepel en 1 vat meel voor 40 pattinjes. De sterfte onder het vee was groot, en door gebrek aan voldoende voeding waren de slaven niet in staat het land te bewerken. Er werden twee maatregelen genomen. De eene was, dat de lading van het eerste schip met mais, dat mocht binnenkomen door het gouvernement zou gekocht en verkocht worden. Van wijder strekking was, dat voor zes maanden vrije invoer werd toegestaan van meel, maismeel, boonen, erwten, rijst en mais in Engelsche en neutrale schepen „van eenig land van vriendschap". Daarbij werd „uit hoofde der moeylijkheid, welke men thans ondervind in het invorderen der voldoening aan geld van zodanige ingevoerde artikelen" de uitvoer van cabrietenvellen en van Coro-hout toegestaan. Schepen beneden 15 ton, die de begeerde waar zouden binnenbrengen, werden vrijgesteld van inklaringsgelden.

Het is April 1815, nadat de afkondiging van de vrede tusschen Engeland en Amerika al eenige maanden tevoren is bekend gemaakt, als er zich iets voordoet, dat erop schijnt te wijzen, dat men genoeg van het Engelsch bestuur had. Negers en kleurlingen houden een optocht naar den berg Altena en voeren met zich

poppen, die Engelsche officieren in uniform moeten voorstellen, met de bedoeling die daar te gaan begraven. Er kwam een publicatie van gouverneur en raden, waarin gesproken werd van verstoring van de algemeene rust en vrede en ernstige straf bij herhaling bedreigd werd. De politie werd versterkt met niet minder dan 24 man.

Nog bijna een jaar zou het duren, vóór de herstelling van het Nederlandsch gezag plaats vond. Wel kwam reeds einde Januari 1816 de vloot, voor dit doel uitgezonden, de St. Annabaai binnen, maar de Engelsche gouverneur wist nog van niets, en,, toen hij iets wist, bleek er nog van alles te regelen. Deze moeilijkheden en de geschiedenis van de feitelijke overdracht op 4 Maart 1816 van het gezag vindt men aan de hand der officieele stukken beschreven in het *Tijdschrift voor Geschiedenis, land- en volkenkunde* van 1914, waarheen ik moge verwijzen. W. M. Hoyer heeft in *De West-Indische Gids* (16den jg. 1934/5 blz. 219) meegedeeld het adres van hulde, dat de Curaçaosche leden van den Raad van politie (Beutner, Cancryn, Duyckinck en Van Uytrecht) den vertrekkenden Engelschen gouverneur aanboden, en diens antwoord.

Amsterdam 8 October 1943.

BOEKBESPREKING

De grondpolitiek in het West-Indische domein der Generaliteit. Een historische studie van G. J. van Grol, Oud-Gezaghebber van Sint-Eustatius, met eene inleiding van Prof. Jhr. Dr. D. G. Rengers Hora Siccama. II. De rechtstoestand van het grondbezit. 1942. 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij.

Na de publicatie van het eerste deel der Grondpolitiek liet dit tweede, veel omvangrijker, deel acht jaar op zich wachten. De opmerking in de Inleiding, dat het werk er een van langen adem geweest is, kan dus door hen, die met verlangen naar het vervolg op het algemeene historische overzicht van 1934 gewacht hebben, gereedelijk beaamd worden. Wie echter dit tweede deel met zijn volle aandacht gelezen heeft — geen lichte taak — vindt zelf reeds het antwoord op de vraag waarom er zooveel tijd met de samenstelling gemoeid geweest is. Van Grol's werk is gebaseerd op een bronnenstudie van enormen omvang en wat ten slotte aan den belangstellende geboden wordt is een wetenschappelijke verhandeling zooals er maar zeer weinige in onze Westindische litteratuur te vinden zijn.

Voortgezet wordt in dit tweede deel de geschiedenis der West-Indische Compagnie in het algemeen, maar in het bijzonder die van haar grondpolitiek. Uit het eerste weten wij dat de schrijver het geheele complex der Nederlandsche koloniën in de nieuwe wereld ziet als één conqueste, één domein van de Staten-Generaal als souverein. En ook dat dit domein, hetzij gewapenderhand verkregen, dan wel bij eenvoudige occupatie, door Van Grol vergeleken wordt bij de ambachten in Nederland, ontstaan door veroveringen op de zee, landaanwinningen dus, welke óók niet door den souverein zelf, in eigen beheer, aan agrarische doeleinden dienstbaar gemaakt, doch, inclusief het gerecht binnen de bedijkingen, in concessie uitgegeven werden.

En met betrekking tot het Amerikaansche domein was de West-Indische Compagnie de concessionarisse, die van de Generaliteit het staatsgezag in dat gebied „hield" en dus tegenover den souverein, de positie bekleedde van „man" tegenover „heer".

Wederom stelt de schrijver de staatsrechtelijke hoedanigheid der Compagnie op den voorgrond, een karakter dat in 1662 door Jakob de la Uine (Bijlage bij het tweede deel) erkend werd, doch door eenige latere schrijvers uit het oog verloren is. (aant. 55 bij het tw. deel).

In de krijgvoering der Compagnie ziet Van Grol slechts een middel; het hoofddoel harer stichting was de kolonisatie, welke op haar beurt beoogde handel en scheepvaart der moederlandsche ingezetenen te bevorderen (eerste deel p. 10). De koloniale domeinrechten evenwel, bij octrooi verleend, bleven in beginsel rechten van den souverein, welke „gehouden" werden van de Staten Generaal.

Schrijver doet uitkomen dat de kolonisatie onder octrooi niet met de stichting der West-Indische Compagnie aanving. Zij was niet alleen in Nieuw Nederland, maar ook in West-Indië, reeds eerder aangevangen; de laat zestiende-eeuwsche en vroeg zeventiende-eeuwsche vestigingen aan Amazone, Suriname, Corantijn en Essequibo waren mede onder staatsgezag tot stand gekomen, meent hij.

Octrooien golden in den regel slechts voor een bepaalden tijd en, voor zoover de houders zich als eigenaars der koloniën konden beschouwen, hield deze eigendom bij liquidatie op. De koloniën werden van den souverein „gehouden" en na afloop van een octrooi (verstrijken van den termijn of ontbinding der onderneming) vervielen de daaraan ontleende rechten. Als bijzonderheden deelt de schrijver mede dat het Surinaamsche octrooi van 1682 geen tijdsbepaling bevatte en dat de nieuwe West-Indische Compagnie van 1674 in het genot gesteld werd der zelfde voorrechten welke de oude genoten had.

Ook van de aanspraken welke andere naties deden gelden, op het Amerikaansche gebied dat de Republiek als het hare beschouwde, wordt ons thans het een en ander medegedeeld. De alleroudste, die van den Spaanschen souverein, na 1580 voor geruimen tijd ook koning van Portugal, dat eveneens Amerikaansch koloniaal bezit had, worden uit den aard der zaak niet uitvoerig behandeld. Een aardige bijzonderheid is die dat Stuyvesant in 1659 tegen de Engelschen de rechten der Nederlanders op hun gebied in Noord Amerika verdedigde door aan te voeren dat de onzen als subjecten of vazallen van den koning van Spanje Nieuw Nederland bezeten en in 1648 „de rechte propere inheritage" daarover, alsook over de Benedenwindsche Eilanden en Brazilië, verkregen hadden. Tegenover Spanje zelf zouden onze voorouders dit voormalige onderdaanschap niet in het geding hebben kunnen brengen, aangezien een der bepalingen van den vrede van Munster zoodanig beroep uitsloot.

Melding wordt gemaakt van Carlisle's protest van 1631, betreffende het voortdurende en dagelijksche weghalen door de onzen van zout op het eiland Sint Maarten. Waartegen van Nederlandsche zijde aangevoerd werd dat de „Lord proprietor" het eiland nimmer geoccupeerd had, doch de West-Indische Compagnie wèl. Dat Engeland's klacht van 1632, als zouden de Nederlanders Engelsch gebied geïncorporeerd hebben, ook op Sint Maarten betrekking had, zooals Hamelberg meende, spreekt Van Grol tegen.

Behandeling der disputen met Spanje in zake de Nederlandsche territoriale rechten in de westelijke Guyana's viel blijkbaar buiten het bestek van „De Grondpolitiek".

Reeds De Laet, in zijn Iaerlyck Verhael, heeft te kennen gegeven dat het bij de veroveringen in Brazilië vooral te doen was om „den handel van de Suyckeren ende Brasilie-hout" en van Van Grol leeren wij thans dat inderdaad bij deze exploiten het commerciëele belang op den voorgrond stond, terwijl daarnaast gedacht werd aan het afbreuk doen aan den vijand, die door het verlies van Brazilië niet alleen zijn voornaamsche overzeesche handelscentrum zou komen te missen, doch tevens weinig profijt meer zou kunnen trekken van zijn machtspositie op de Azoren. de Canarische Eilanden en aan de Westkust van Afrika.

Ook wordt ons duidelijk gemaakt dat de politiek van den vrijen handel op Brazilië, met behoud van zekere voorrechten voor de West-Indische Compagnie (regalia en monopolie van vervoer), een principiëele en onder de omstandigheden de meest aanbevelenswaardige was, al stelden dan ook de Zeeuwsche en de Maaskamer zich op een ander standpunt.

Wisten wij reeds dat Zeeland in de verovering van Suriname tijdens den tweeden Engelschen oorlog vooral een middel zag tot het verkrijgen van een compensatie voor het in Brazilië verloren handelsterrein, thans leeren wij dat met de verhoogde kolonisatie-activiteit aan de „Wilde Kust" van kort na 1650 al hetzelfde doel beoogd was.

Het wordt ons duidelijk gemaakt dat, toen men eenmaal vasten voet gekregen had in Brazilië, een georganiseerd koloniaal gebied, de behoefte ontstond aan van de Staten-Generaal uitgaande voorschriften betreffende bestuur en rechtspraak. Een der vele verdiensten van Van Grol's werk is deze, dat hij categorisch al de regeeringsreglementen charters, octrooien, concessies en „vrijheden en exemptiën" behandelt vanaf 1624, vooral dat hij onderling verband en samenhang in het licht stelt van al deze regelingen en zien laat hoe af en toe bij een volgende gelegenheid veralgemeend werd wat bij een vorige voor een bepaald gebied vastgesteld was.

De geschiedenis van het Curaçaosche staatsrecht, zoo zegt schrijver b.v., vangt niet aan in 1790, doch in 1624–1629.

De „Grondpolitiek" verheldert zeer ons inzicht ten aanzien van het instituut der patroonschappen, dat in het leven geroepen werd nadat in 1623 de gedachte aan decentralisatie der koloniseering bij de West-Indische Compagnie postgevat had.

Zelf slechts beschikkend over den „utilen" eigendom, het voordeelig bezit, der koloniën, kon zij aan anderen geen meerdere rechten verleenen; wel echter kon zij anderen in dien eigendom opnemen. Waar de Compagnie, d.w.z. haar hoofdbestuur, de XIX, later de X, het patroonschap uitoefende over geheel Nederlandsch Amerika, kon zij concessies verleenen aan haar participanten als patroons; zij zelf bleef de hoofdpatroon. Wij weten reeds uit het eerste deel van „De Grondpolitiek" dat de schrijver alle Westindische koloniën als patroonschappen beschouwt en dus geen principiëel verschil erkent tusschen rechtstreeks door de Compagnie bestuurde en patroonskoloniën.

De West-Indische Compagnie beleende haar patroons met heerlijk-

heid of grondrecht, doch steeds onder voorwaarden (kolonisatieplicht, militaire verplichtingen), bij het niet vervullen van welke de concessie ingetrokken kon worden, een toestand waarin erfelijkheid of verhandelbaarheid geen verandering bracht. Deze voorwaarden sloten allodialen eigendom, in den strikten, Nederlandschen zin, uit.

De opvatting dat bij het leen van Friedrich Casimir van Hanau-Lichtenberg, van 1669, het feodale karakter sterker op den voorgrond getreden zou zijn dan te voren het geval geweest was, spreekt Van Grol tegen; er was hier slechts sprake van een terminologisch verschil, de graaf zou niet in meerdere mate vazal zijn dan andere patroons.

De participanten der Compagnie waren kooplieden en als zoodanig gewend aan zaken voor gemeene rekening; ook als patroons konden zij zich combineeren, doch naar buiten was er steeds slechts één patroon der kolonie.

Dat de patroonschappen, erfelijke of niet-erfelijke, niet van onbeperkten duur konden zijn, volgde reeds hieruit dat de Compagnie zelf slechts voor een bepaalden tijd geoctrooieerd was. De nieuwe West-Indische Compagnie van 1674 was dan ook niet gehouden aan rechten, door de oude verleend, zoodat Abraham van Pere in 1678 zijn erfleen van Berbice opnieuw ontving, ditmaal van de X.

Schrijver behandelt de eigen kolonisatie der Compagnie in Nieuw Nederland, alsmede den uitkoop der patroons van Sint Eustatius en Saba, in welk laatste geval zij voortaan den leeneigendom dezer eilanden (grond en heerlijkheid) van den souverein rechtstreeks ging „houden".

Patroons waren niet altijd natuurlijke personen; de steden Middelburg, Vlissingen en Veere waren een tijd lang de patroons van Essequibo, Nieuwer Amstel in Noord-Amerika was een patroonschap der stad Amsterdam, Spranger's kolonie in Cayenne een van de Kamer Amsterdam der Compagnie, de Amsterdamsche admiraliteit kocht in 1676 de patroons van Tobago uit.

Wat Suriname betreft vernemen wij dat het land niet door de West-Indische Compagnie in utilen eigendom bezeten werd, hoewel het binnen de limieten van haar octrooi gelegen was, doch een Zeeuwsch patroonschap was, t.w. nadat het door Crijnssen voor de Staten van Zeeland veroverd was. Later verkreeg de Sociëteit van Suriname het voordeelig bezit.

Interessant is wat Van Grol vertelt aangaande het plan van 1627 om een provincie van Cajane te stichten, bestaande uit eenige patroonschappen, niet alleen op het vasteland, doch met inbegrip van eilanden in de nabijheid, o.a. Tobago. Het bestuurscentrum zou aan de Cayennerivier gevestigd zijn en het oud-vaderlandsche beginsel van plaatselijke autonomie zou door de vorming van provinciale en regionale raden in practijk gebracht worden.

Wij vernemen ook dat aanvankelijk de Compagnie de ondernemers steunde door voor de kolonisatie-expedities schepen, soldaten en artillerie beschikbaar te stellen; men had de bevoegdheid onderweg prijzen te maken en de leiders werden dan ook van commissies voorzien. Eenmaal gevestigd kon vanuit de jonge koloniën eveneens op buit gevaren en het recht van représaille uitgeoefend worden.

De Compagnie verleende ook de bevoegdheid tot handeldrijven op

plaatsen in den omtrek; vaart met eigen schepen der patroons naar en van de koloniën was geoorloofd, mits onder paspoorten (hout- en zoutbrieven) der Kamers.

Essequibo verkreeg in 1656 zelfs het recht van eigen slavenaanvoer uit Afrika; de iets vroegere regelingen betreffende de vaart van Nieuw Nederland op Brazilië en Afrika en de latere aangaande den slavenaanvoer door de Sociëteiten van Suriname en Berbice vond ik niet vermeld.

Ten aanzien van zout en hout handhaafde de Compagnie op de Benedenwindsche Eilanden haar monopolie, terwijl voor Curaçao na 1652 niet meer aan patroonschappen gedacht werd.

Ten slotte leeren wij nog het een en ander over de collegiale en de individueele kolonisaties, in Brazilië en Nieuw Nederland en op Curaçao, van Joden, Doopsgezinden en anderen, alsmede over de autonomie welke door de gemeenschappen in kwestie genoten werd.

Oefenden in de niet rechtstreeks door de West-Indische Compagnie bestuurde koloniën de patroons de hooge, de middele en de lage justitie uit, wij lezen dat in de vestiging van David Nassy aan de Cayenne althans de schout van Compagnies wege benoemd werd.

In Essequibo (met Demerara), onder de tweede Compagnie geen patroonskolonie meer, fungeerden de commandeur en de uit ambtenaren samengestelde raad als schout en schepenen, totdat in den aanvang der achttiende eeuw, met de instelling van een afzonderlijken raad van justitie, burgers aan de rechtspraak gingen deelnemen, waarbij meteen het verkiezings-systeem in de kolonie zijn intrede deed. Bekend is dat het Surinaamsche octrooi van 1682 reeds voor den politieken raad de aanwijzing van burgerleden voorschreef.

Van Grol citeert de instructie van 1681 voor het bestuur van Sint Eustatius (en Saba), toen voor de helft patroons- en voor de helft Compagnies kolonie, waarbij de benoeming in den raad (bestuur en rechtspraak te zamen) van burgerleden (officieren der gewapende burgerij) voorgeschreven werd.

Eindelijk het grondbezit van den individueelen kolonist.

Na al het voorgaande is het duidelijk geworden dat er in West-Indië (en in Nieuw Nederland) slechts sprake zijn kon van een gebruiksrecht op den grond, dat gepaard ging met verplichtingen (tot bebouwing). Allodiale eigendom, in den strikten Nederlandschen zin, eigendom van grond dat men niet van eenigen heer „hield", zonder gebondenheid, wat het gebruik betreft enz., was in de koloniën niet bestaanbaar. De Generaliteit, vertegenwoordigd door de Compagnie, was souverein en grondeigenaar tegelijk; de kolonisten „hielden" hun grond rechtstreeks of zijdelings van de Compagnie en eigenaars in de hedendaagsche burgerrechtelijke beteekenis van het woord waren zij niet. Zij konden niet vrijelijk over hun land beschikken — b.v. het braak laten liggen — en waren tot recognitie verplicht; bij nalatigheid konden zij uit hun bezit ontzet worden, onverschillig of dat bezit erfelijk was of niet, verhandelbaar of niet.

Vasthoudend aan deze beginselen spreken inleider en schrijver, waar

het patroons of kolonisten betreft, van allodialen eigendom in koloniaalrechtelijke beteekenis, of van Westindischen eigendom. Ook van de erfpacht in West-Indië wordt de specifiek koloniale beteekenis van het instituut in het licht gesteld.

Grond van de Noordamerikaansche Indianen verkregen werd geacht namens de Compagnie gekocht te zijn en de blanke koopers hadden derhalve geen meerdere rechten dan de patroons en de kolonisten in de tropische koloniën. Eigenlijke grondrechten der inboorlingen werden niet erkend; dezen hadden niet anders dan een bezitrecht, waarvan zij echter niet zonder vergoeding beroofd mochten worden.

Na de liquidatie der West-Indische Compagnie werd de Koning de Heer van het Westindisch domein; in het laatste hoofdstuk van „De Grondpolitiek" wordt een verduidelijking aan de hand gedaan van de artikelen in de Surinaamsche en Curaçaosche staatsregelingen, betreffende uitgifte en beheer der domaniale goederen en de verdere uitoefening van domaniale rechten, door welke aanvulling der wet de rechten op den grond „zooals die geweest zijn en blijven moeten" rechtstreeks verklaard zouden worden.

Veel aandacht is besteed aan het vroegere euvel der „geüsurpeerde gronden", hetwelk zich niet alleen op Curaçao voorgedaan heeft. Aangetoond wordt dat de Curaçaosche autoriteiten er niet altijd zoo laksch tegen opgetreden zijn als wel beweerd is.

Reeds toen de Compagnie zich van de helft van het patroonschap vaf Sint Eustatius en Saba verzekerd had, nam zij het aanleggen van eigen plantages op deze eilanden ter hand; van de Compagnies savane op Sint Eustatius werden sedert 1740 erven uitgegeven aan particulieren, die een „modique recognitie" te betalen hadden. Op Curaçao dagteekenden de „tuinen" der Compagnie reeds van de eerste jaren der vestiging; de X besloten in 1717 deze plantages te verhuren en in 1792 volgde verkoop ter versterking der koloniale kas. Over de concentratie van het particuliere grondbezit op Curaçao werd tegen het midden der achttiende eeuw geklaagd; het hield de kolonisatie tegen. Op Aruba en Bonaire, rechtstreeks door de Compagnie beheerd, bezat niemand (Westindischen) grondeigendom; zij die met vergunning der overheid aldaar terreinen gebruikten waren tot zekere heerendiensten verplicht.

Op het gebied van het belastingwezen vinden wij bijzonderheden betreffende heffingen welke in verband stonden met de rechten op den grond (tienden, akkergeld, weiderecht) en aangaande andere welke een persoonlijk karakter droegen (familiegeld, hoofdgeld, van slaven en vrijen). In het algemeen was in de Westindische koloniën de perceptie moeilijk en gaf zij onbevredigende resultaten.

Vermeld wordt dat in 1724 het maken van een kaart van Curaçao op moeilijkheden gestuit was, omdat de bevolking een vijandige houding aannam tegen den Franschman die met de karteering belast was; men dacht aan verraad! Directeur Du Fay achtte het ook niet raadzaam door een landmeter de grenzen te laten vaststellen tusschen de plantages onderling en de Compagnies savane; belanghebbenden zouden de opname met geweld te keer te gaan, vreesde hij.

Met de heffing van belasting op de „geüsurpeerde" Compagnies gron-

den op Curaçao werd niet zoozeer beoogd, zoo leert ons Van Grol, schadeloosstelling te verkrijgen voor de usurpatie, dan wel de bezitters tegemoet te komen zonder het beginsel der uitgifte prijs te geven. Dat door deze heffing het eigendomsrecht der planters, in hedendaagschen zin, erkend zou zijn, acht schrijver een onjuiste opvatting.

Evenals in het eerste deel is ook in het tweede van „De Grondpolitiek" veel te vinden op algemeen historisch gebied, dat tot dusver niet of slechts onvoldoende bekend was. Zoo trof Van Grol in het Braziliaansche archief nog stukken aan betreffende Curaçao, van welke b.v. Hamelberg geen gebruik gemaakt heeft. De vermelde bijzonderheden aangaande Nieuw Nederland kunnen hier gevoegelijk buiten beschouwing blijven.

De schrijver geeft, behalve de geschiedenis van plantages en gronden op de eilanden, veel personalia welke lateren onderzoekers goed van pas kunnen komen; het is wel jammer dat een alphabetisch register ontbreekt.

De ontwikkeling van Curaçao als slavendepôt in de tweede helft der zeventiende eeuw zal inderdaad mede aanleiding geweest zijn tot het aanleggen van plantages aldaar; de ten verkoop in voorraad gehouden menschelijke handelswaar moest gehuisvest en gevoed worden. Waar het eigenlijke depôt gevestigd was evenwel, vond ik niet vermeld. Op de plantage aan het Schottegat welke in de tegenwoordige eeuw nog Asiento heette?

Bekend is dat de eerste Compagnies dienaren op Curaçao, militaire en burgerlijke, te voren in Brazilië geëmployeerd geweest waren; Van Grol vermoedt dat de Donckers, Van Uytrechts en Spechts mede van daar afkomstig waren.

Dat Matthias Beck als rijk man op Curaçao zou zijn aangekomen, lijkt in strijd met wat hij zelf in zijn brief van 6 October 1654 van Barbados aan de Staten-Generaal schreef. Hij had door den oorlogstoestand en door het prijsgeven van Nederlandsch Brazilië, zijn geheele fortuin verloren, te zamen met dat zijner vrienden meer dan vier ton gouds.

Wat Hamelberg stelde als de positie van Jhr Gerrit van Arnhem in 1632 wordt thans door Van Grol gecorrigeerd.

De patroon van Tortola en eenige andere Virgenes, Abraham Adriaensz., zal inderdaad wel de commandeur van Sint Eustatius geweest zijn; hij zou echter die eilandjes te zamen met Pieter A. (zijn broeder?) bezeten hebben en in 1663 zouden de rechten op Willem Houtum overgegaan zijn, alles volgens de State Papers. Het geslacht der Hunthums was vermaagschapt aan dat der Van Loons; de zeeheld Wemmer van Berchem huwde in 1623 met Anna Hunthum(s), dochter van Johann H. uit Keulen, in 1615 als Lutheraan naar Amsterdam uitgeweken en aldaar als pelterijhandelaar gevestigd. Hans Jorisz. Hontom was in 1633 commies op fort Oranje in Nieuw Nederland.

Van het onderzoek in 1830, door den commandeur van Aruba, I. F. W. Gravenhorst, ingesteld, naar de steenkolenmijnen, in de nabijheid van Coro, blijkbaar in opdracht van ons gouvernement, heb ik geen nadere gegevens gevonden.

Aangaande de kolonie van 1616 aan de Amazone vernemen wij dat

zij in 1623 uit zeventig personen bestond, die tabak plantten voor Jan de Moor. Wij weten dat deze laatste in hetzelfde jaar vergunning vroeg om met een eigen schip de kolonisten terug te laten halen; dit werd door de Compagnie geweigerd, doch aan Jacob Willekes werd opgedragen de evacuatie te bewerkstelligen. Het volgende jaar onderhandelden De Moor en zijn medestanders met Kamer Zeeland (notulen 3 April 1624) nopens de overname hunner goederen aan de Amazone; de kolonisatie werd opgegeven.

Van de verschillende volkplantingen aan Oyapoc, Approuaque en Cayenne, waaraan de namen verbonden zijn van Jesse de Forestes met zijn „pères de famille", David Pietersz. de Vries, David Nassy, Spranger, Langendijck en Ridder Gerbier, vernemen wij allerlei bijzonderheden. De commandeur Pijl was opperhoofd voor de „Guyaansche Compagnie"? De kolonie aan de Approuaque zou, naar Van Grol thans doet vermoeden, tot 1665 in stand gebleven zijn.

In het tegenwoordige Suriname bleven de onzen komen en gaan, ook nadat in 1614 de vestiging aan den Corantijn door de Spanjaarden verwoest was; Van Grol haalt daarvoor voorbeelden aan en verwijst naar het rapport van Jacques Oussiel, voor wat betreft een in 1637 bestaande Nederlandsche vestiging in dat gebied. Dat echter de stichting van Willoughbyschans in 1665 een maatregel geweest zou zijn, gericht tegen de nog aanwezige Nederlanders, is mij niet duidelijk geworden; de verwijzing naar deel LXXX, VII der uitgaven van de Hakluyt Society heeft mij niet wijzer gemaakt. Volgens het bekende journaal van William Byam zou men met de versterking aan de Surinamerivier een aanvang gemaakt hebben toen het uitbreken van den oorlog met Frankrijk bekend geworden was; uit Cayenne dreigde gevaar en uit het Westen (Berbice) zou men door Matthijs Bergenaer en zijn Arowaken aangevallen kunnen worden.

Van de twisten over het bezit van Suriname na 1667 vernemen wij interessante bijzonderheden; o.a. leeren wij dat de West-Indische Compagnie geacht werd daar oude belangen te hebben, welke zij echter niet bij machte geweest was naar wensch te behartigen.

Ook over de Nederlandsche kolonisatie in de overige Guyana's, Berbice en het meer westelijke gebied, valt er veel te lezen en te leeren; zoo b.v. dat Nieuw Middelburg aan den Pomeroon in 1661 reeds zoover gevorderd was dat daar een commandeur door Kamer Zeeland aangesteld werd, ter vervanging van den commies die er tot dusver het beheer gehad had.

De geschiedenis van Essequibo en onderhoorigheden is een ingewikkelde; de kwestie van de openstelling der vaart in 1685 en het geschil van 1750–1773 vinden bij Van Grol een duidelijke behandeling. Schrijver constateert dat het „historiëel verhaal" in de Ned. Jaarb. van 1750 van den magistraat van Middelburg uitgegaan was (Ned. Jb. V, 428).

De brief van Storm van 's Gravesande van 1750 inzake het uitgeven van gronden en de bevordering van het landbouwbedrijf komt niet voor in De Villiers' werk van 1920.

Wij krijgen thans een goed denkbeeld van de weerste „aanteekeningen", onder de „vrijheden en exemptiën" van 1629 gedaan, welke ook betrekking hadden op Sint Maarten en Barbados en vernemen nog iets aangaande de kolonisatie van Tortuga (benoorden Española) in 1631.

Uit het eerste deel van ,,De Grondpolitiek" wisten wij reeds dat van de Maagdeneilanden niet alleen Tortola, doch ook Virgen Gorda, Jos van Dyke en eenige andere de aandacht der onzen gehad hebben, toen zij eenmaal op Sint Eustatius gevestigd waren. Onze kolonisten op de Virgin Islands zullen wel tabaksplanters geweest zijn en geen zeeroovers, zooals soms beweerd is.

Wat de tegenwoordige Nederlandsche Bovenwindsche Eilanden betreft is het interessant te lezen dat de Compagnie met het uitkoopen der patroons van Sint Eustatius en Saba de bedoeling had een nieuw depôt voor den slavenhandel te stichten, als filiaal van dat op Curaçao; vanaf Sint Eustatius dacht men speciaal de ,,macarrones", de minderwaardige slaven, op de Fransche en andere eilanden in de buurt te kunnen slijten.

Door Hamelberg werd niet verklaard de titel van commissaris op Sint Eustatius. Thans blijkt ons dat, gedurende de enkele jaren dat de Compagnie nog slechts voor de helft in het bezit van dit eiland (en Saba) gekomen was, het bestuur uitgeoefend werd door een opperhoofd van de patroons en een commissaris van de West-Indische Compagnie.

Van Anguilla, dat volgens de Spaansche archivalia in 1633 tegelijk met Sint Maarten aan de onzen(?) ontnomen werd, vond ik bij Van Grol niets vermeld.

Aangaande Tobago leeren de gegevens in ,,De Grondpolitiek" ons hier en daar iets nieuws. Zoo b.v. betreffende de toerusting en de eerste vestiging in 1628; de kolonisten zouden verplicht zijn hulp te verleenen bij expedities tegen de Spaansche vestigingen in de buurt en, wat de cultures betreft, werd reeds direct gedacht aan suiker en katoen, niet in de eerste plaats aan tabak. Dat bij het plan van Spranger van 1675 ook Tobago betrokken was, dat bevolkt zou moeten worden door uit Brazilië en Cayenne uitgeweken kolonisten, was wellicht niet bekend. Ook het project van 1680 van Laurentius Fabri, voor zijn — vermoedelijk Spaanschen — lastgever, trof ik nog niet eerder in de litteratuur aan. Dat Tobago bij den vrede van Nijmegen niet aan Frankrijk gekomen zou zijn, is in strijd met hetgeen de Fransche gezant in dato 2 November 1699 aanvoerde, verwijzende naar art. 7 van het tractaat van 1678.

Van Grol weet te vertellen dat de diensten welke Corn. Lampsins aan de Fransche kroon bewezen zou hebben en voor welke hij met de baronie van Tobago beloond werd, van financiëelen aard geweest waren.

Wanneer wij lezen ten slotte dat in 1791 de gezamenlijke Benedenen Bovenwindsche Eilanden in de boeken der Compagnie voor een waarde van een half millioen gulden voorkwamen, dan treft het ons hoe de tijden veranderd zijn; na 1930 bracht in dit gebied alleen de grondbelasting — niet een der belangrijkste inkomsten — per jaar meer dan dat bedrag op.

Dat in Suriname reeds vóór 1643 Joden gevestigd waren, maar dat zij aldaar zich niet vóór de Christenen neergezet hebben, was bekend; uit Oppenheim's Early Jewish Colony nam Van Grol over dat zij al in 1650 producten hunner savane naar Nederland verscheepten, met een Nederlandsch schip. Toen zij in 1664, met de andere kolonisten, uit Cayen-

ne vertrekken moesten, werden ook zij naar La Rochelle gevoerd en gingen zij dus niet, zooals weleens beweerd is, naar Suriname. Hun privilegiën in Willoughbyland, op het punt van den Godsdienst, stonden allicht in verband, zou men zeggen, met het recht, door Karel II aan de „patentees" verleend, betreffende dispensaties aan hen, die zich niet naar liturgie en ceremoniën der Church of England konden voegen, resp. den eed afleggen of de artikelen onderteekenen.

Over de joodsche kolonisatie op Curaçao, die van Jan de Yllan en volgende patroons en individuen, geeft Van Grol verscheidene bijzonderheden. Joden ,zegt de schrijver, mochten van den aanvang af in Willemstad (heette de plaats reeds in 1660 zoo?) wonen, waardoor de bewering van Van Paddenburgh te niet gedaan schijnt te worden dat zij vroeger na den avond niet in de stad mochten vertoeven en dus in het Groot of Ruiterskwartier geconcentreerd waren. De aankoop door een Jood van de plantage Engelenburg zal wel in de achttiende eeuw plaats gehad hebben.

Ook aangaande de Joden in de nederzettingen aan de „Wilde Kust", hun burgerschap en hun betrekkelijke autonomie, wordt ons veel interessants medegedeeld.

„De Grondpolitiek" II is niet geheel vrij van drukfouten. Op blz. 24 staat 1923 in plaats van 1623, op blz. 63 1697 in plaats van 1679, op bl. 75 1669 in plaats van 1659, op bl. 96 1665 in plaats van 1656, op bl. 115 1653 in plaats van 1683, op bl. 202 1633 in plaats van 1683, op bl. 256 1697–1698 in plaats van 1597–1598.

De stad Yersey moet zijn Jersey City in den staat New Jersey (bl. 53, 76).

Bevestigde de vrede van Westminster (1674) het verlies van Nieuw Nederland van tien jaar vroeger? Het eerste verlies zal toch wel bij dien van Breda bevestigd geworden zijn.

Op b. 131 wordt achter het woord chappen tusschen haakjes het woord negros gesteld; een chap echter zal wel het stuk gereedschap geweest zijn tot het omwerken van den grond dat in Indië patjol en in Suriname tjap heet.

Van warrant (bl. 192) zegt Collin's National dictionary and Encyclopedia dat het van het oud-Fransche warantir (waarborgen) komt.

Wat in het Nederlandsch heette Hertfoort (bl. 185) was het Engelsche Hertford, de geboorteplaats van Samuel Stone, een der stichters van de plaats, welke vóór 1637 Newtown genoemd werd.

Er is getracht in deze bespreking categorisch al het merkwaardige dat „de Grondpolitiek in het West-Indische domein der Generaliteit" bevat althans aan te stippen. Van Grol's werk is een echt studieboek, dat groote diensten zal bewijzen aan hen die in de geschiedenis van Nederlandsch Amerika belang stellen, in de eerste plaats natuurlijk de staatsrechtelijke en de agrarische.

April 1944. M.

